ANUL VII. — No. 322

7 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
14 LEI EXEMPLARUL IN STRĂINĂTATE

Duminica, 6 Februarie 1927

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888 1897 / CONST MILLE 1897–1920

FONDAT in 1893

Deviaţiile dragostei

— In jurul piesei „Prizoniera" —

Realismul literar a grăbit evoluţia moralei sociale. Flaubert a intrat paşnic in făgaşul clasicismului şi scenele „lascive" din *Doamna Bovary* au incetat de mult să mai stârnească senzaţie in pensioane. Dacă printr'o intâmplare minunată, procurorul Pinard, — care a revărsat, in torente de elocvenţă indignarea moralei sociale şi religioase, ofensată de „lipsa de decenţă" a romanului lui Flaubert, — ar putea vedea desfăşurarea liberă a „indecenţei" publice de astăzi, ar arunca desigur, o privire fulgerătoare de mânie apărătorilor anemiaţi ai moralei publice prezente.

Flaubert a impins talentul descriptiv al corpului femeii şi al vibraţiilor ei in dragoste, până la limite care jigneau candoarea gingaşe a cenzorilor moralei. Dacă ar fi făcut-o cu mai puţină putere de evocare, vina i s'ar fi micşorat până la sancţiunea unor mustrări uşoare şi binevoitoare.

Sunt şase decenii de atunci. Câte lovituri abile nu au zguduit intre timp, tăria rezistenţelor morale! Musset cu erotismul pervers din *Gamiani*, Baudelaire in poeziile condamnate din *Les fleurs du mal*, Pierre Louys şi ediţiile „maeştrilor amorului", ascunse cu grije prin rafturile umbrite ale librăriilor, au alimentat freamătul tainic al deviaţiilor dragostei, cărora psihiatrii le-au destinat un capitol special in studiul psihopatologiei sexuale. Isteria distrugătoare, pasiunea revărsată pe căi nenaturale, comuniunea amoroasă intre femei sau la bărbaţi, ura sexelor şi repulzia lor reciprocă, au devenit subiecte comune, cari nu mai provoacă nici o incruntare a privirii, sau fiorul necunoscutului obscur. Gide descrie cu naturaleţe inversiunea sexuală a bărbatului in *L'immoraliste* şi urmăreşte cu o simpatie, in care pătrunde un sentiment discret de duioşie, inclinarea romancierului Edouard pentru un adolescent care-i intoarce afecţiunea in *Les faux monnayeurs*. Lacretelle işi reinoeşte isvorul inspiraţiei in evocarea eroinei Bonifas, care incearcă o repulzie vie pentru bărbaţi, până la apusul vieţii ei, şi o slăbiciune invincibilă pentru semenele ei. Analiza sufletului eroinei e făcută cu sobrietate, fără amestecul „vulgar" al aprecierilor morale. Doar menirea scriitorului e să pătrundă in complexul vieţii sufleteşti şi să-i lumineze numai colţurile obscure. Ba, oarecari gesturi romantice ale eroinei, lasă să străbată aici o simpatie ascunsă a autorului pentru firea şi nefericirile ei sentimentale.

Gama acestor afecţiuni deviate ajunge astfel să fie plină de nuanţe, dela erotismul unisexual vulcanic din *Gamiani* sau din *Femmes damnées* (Baudelaire), până la cântările dulcege şi de o rezonanţă goală din *Chansons de Bilitis*, sau la inclinarea de un platonism candid a eroinei din romanul lui Lacretelle. Descoperim astfel că e şi in acest soi de preferinţi amoroase o fecioríe a sentimentului, care nu e lipsită de savoare. N'a dedicat oare Louys *Chansons de Bilitis*, acea carte „de amor antic", „fetelor din societatea viitoare?"

Inversiunile sexuale puteau fi privite altădată ca subiecte de excepţie. Ele au devenit, cu timpul, materialul predilect al unor studii atente, amănunţite, in care spiritul de observaţie al scriitorului se desfăşoară pe toată scara gradaţiunii sentimentelor. Sistemul deductiv, aplicat in psihologie, dă şi aici roade strălucite. In definitiv, nu sunt două feluri de a iubi, cum se exprimă logic un personaj dintr'o piesă de teatru. Deajuns să fie dragoste, independent de obiectivul la care se aplică; voluptatea, fericirea şi plânsul dezclării, sunt aceleaşi.

Imaginile isvorâte dintr'un clocot de erotism deviat sunt modelate cu o pricepere fină şi prevenitoare, de talentul unui Baudelaire, sau de proza armonioasă a lui Pierre Louys. Puterea de suggestie a tabloului e intensificată de vibrarea ritmului:

„Elle cherchait dans l'oeil de la pâle victime
„Le cantique muet que chante le plaisir.
„Et cette gratitude infinie et sublime
„Qui sort de la paupière ainsi qu'un long soupir."

(Fammes damnées)

Orgia simţurilor se revarsă sub ochii cititorului in cuvinte arzătoare aici, ca şi in *Tendresses* din Chansons de Bilitis.

Ce lectură edificatoare pentru spiritele enervate şi agitate ale cititorilor contemporani! In faţa acestor evocări turburătoare şi de un parfum particular, ce mai pot insemna tablourile crude ale dragostei sănătoase, care speriau pe acuzatorul lui Flaubert? Nudul se resfaţă pretutindeni in artele plastice şi in teatru. Rechizitoriul contra lui Flaubert cuprinde printre rândurile incriminate şi descrierea următoare a unui moment al dansului doamnei Bovary: *„...picioarele lor intrau unul in altul*, el işi pleca privirile spre dânsa, ea ridica simţurile către el." Dar ne mai putem inchipui astăzi un exerciţiu al dansului modern fără aceste indiscrete penetraţiuni?

Care conservator al moralei sociale ar mai putea indrăzni să detaşeze scenele de abandonare amoroasă a unei eroine, spre a produce acum o acuzare corecţională pentru imoralitate impotriva unui scriitor? Fulgerările de pasiune ale *Mesalinei*, care au inspirat viziunile voluptoase din romanul lui Casanova, pălesc in faţa nouilor delectări amoroase, mai savante şi mai complicate. Odinioară, la noi de pildă, spre a justifica prezentarea unor accese isteriforme pe scenă, Diamandy torturase spiritul eroinei până la demenţă *(Bestia)*. Ea incarna ura distrugătoare contra bărbatului, in toate formele sociale accesibile, dela femeea căsătorită care-şi ruinează soţul, până la prostituata care răzbună fatalitatea naturii, prin furia contra sexului contrar. Un scriitor pătruns de adierea modernismului, n'ar mai fi avut nevoie să procedeze cu atâta prevenire. Viţiul şi virtutea nu sunt, oare, feţe deosebite ale aceleiaşi vieţi? Eroina lui Diamandy s'ar fi putut ridica astfel intr'o ascensiune morală reconfortantă şi revoltele ei contra bărbatului ar fi putut trezi suspine discrete şi pline de un tainic inţeles.

O fiinţă superioară de acestea e şi Irène din piesa *Prizoniera*, a lui Edouard Bourdet. Ea iubeşte, cu toate iniţierile posibile, pe o prietenă, soţia diplomatului Aiguines. Ea insăşi, fiica unui sobru om politic, descinde dintr'o familie, al cărei rang i-a permis o educaţie superioară. Inclinările spre gusturi rare nu sunt un apanaj exclusiv al instrucţiunii rafinate, dar viaţa fără griji şi preocupări serioase, predispune la căutarea unor petreceri de o natură mai originală. Irène insă nu e numai o femeie dornică de senzaţii stranii. Ea sufere, in mod covârşitor, prestigiul lor, şi acestea-i otrăvesc intreaga viaţă sentimentală. Fatalitatea deviaţiei afecţiunii o leagă strâns şi inseparabil de prietena ei.

Figura eroinei n'are nimic anormal. Apariţia ei exercită aceeaş atracţie ca a oricărei femei frumoase şi instruite. De ce ne-am inchipui că trebuie să poarte vreun stigmat vizibil? Anatole France spunea, mi se pare, că sărutarea nu strică, ci face buzele femeii mai frumoase. Cât despre portretul moral al Irenei, e deajuns să citărn cuvintele surorii ei, Gisèle: „Cunoşti multe femei atât de inteligente, atât de cultivate, atât de seducătoare ca ea, sub toate raporturile?"

Un tânăr energic şi hotărât, Jacques, o iubeşte. Prestigiul lui rămâne insă fără influenţă asupra sufletului eroinei, pe care o pornire neinfrânată o indreaptă spre cealaltă femeie. Aiguines, care-şi iubeşte soţia, şi sufere in tăcere; desvăluie lui Jacques primejdia apropierii de Irène, condamnată sentimental: „Nu o aştepta", ii spune el. „E in zadar. Ea nu se va reintoarce. Şi dacă vreodată soarta ţi-o pune in cale, fugi de ea. Fugi... dacă nu, eşti pierdut! Vei alerga toată viaţa după o fantomă, pe care n'o vei ajunge niciodată. Căci nu le ajungi niciodată. Sunt umbre Trebuie să le laşi să se plimbe intre ele in regatul lor de umbre! Să nu te apropii de ele. Sunt primejdioase. Mai ales, să nu vrei să fii ceva pentru ele, oricât de puţin. Aici e primejdia! Căci ele au, totuşi, nevoie de noi in viaţă. Nu e totdeauna uşor, pentru o femeie, să trăiască. Aşa fiind, dacă un bărbat ii propune s'o ajute, să impartă ce are cu ea şi să-i dea numele, ea acceptă natural. Ce-i poate strica? Numai să nu-i ceri iubire, nu e avară cu restul. Dar inchipuie-ţi ce poate fi existenţa acestui bărbat, dacă are nenorocirea s'o iubească, să adore umbra lângă care trăeşte?.. Nu ştim ce e asta! E misterios... e de temut. Amiciţia e masca. Sub aparenţa amiciţiei o femeie se introduce in menaj când vrea, cum vrea, la orice oră din zi şi otrăveşte tot, distruge tot, fără ca bărbatul să-şi dea măcar seamă de ceeace i se intâmplă. Când işi dă seamă, e prea târziu, e singur."

Cu toată căldura acestei suggestii, Jacques primeşte să devie soţul Irènei, intr'un moment de disperare a acesteia. Ea incearcă să se degajeze de atracţia celeilalte, şi işi implineşte cu preţul sfâşierilor pasiunii, cuvântul dat de a nu o mai revedea. Dar Jacques işi dă seamă, după sforţări reinoite spre a o degaja de prestigiul amiciţiei impure, că a trăit tot timpul alături de o umbră animată doar de pornirea pasională pentru cealaltă femeie şi că nădejdea indreptării trebuie inlăturată pentru totdeauna. El va căuta consolarea in braţele unei amante care il iubeşte şi Irène se va intoarce zguduită de dorinţa prea multă vreme stăvilită, lângă prietena ei.

Publicul parizian a primit piesa fără multă rezistenţă. Atitudinea autorului inclină vădit contra deviaţiei amoroase şi acţiunea pare a semnala primejdia unor asemenea inlănţuiri. Dar toate acestea fără retorism, şi fără a pune in inferioritate personajul a cărui inclinare o condamnă autorul. Dimpotrivă, Bourdet lasă o dâră de indoială in spiritele multora, dacă Jacques nu e tot atât de vinovat de ultima cădere a Irenei, ca şi eroina insăşi. In orice caz, pornirea ei e integrată in preocupările sentimentale cotidiane, de vreme ce e exprimată cu atâta lipsă de ocolire, in faţa unei săli atente la percepţia celor mai ascunse nuanţe.

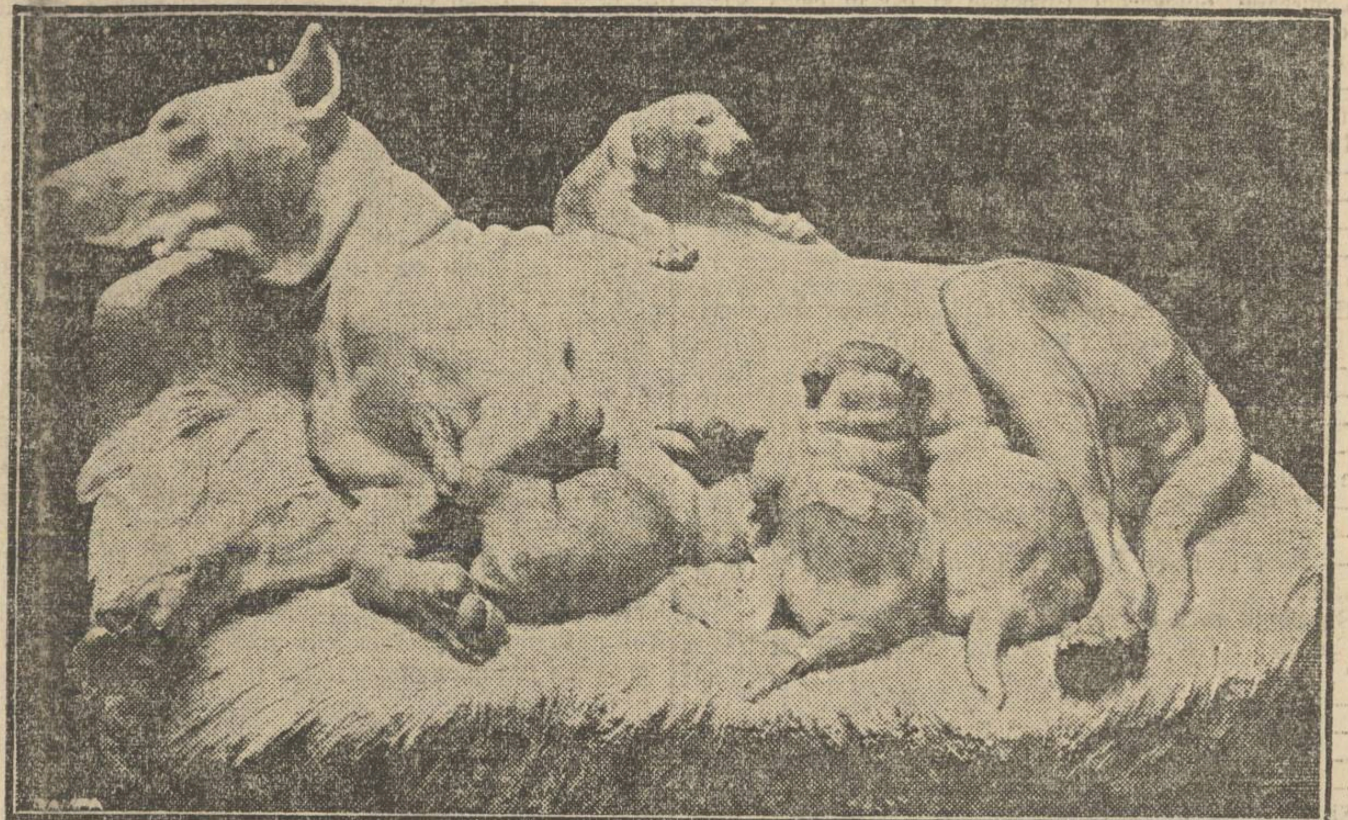
Comuniunea platonică intre frate şi soră din *Renée* a lui Chateaubriand, incestul din piesa lui Ford sau din *Amurgul zeilor* şi din *Păsările pleacă* ale lui Bourges, din *Oraşul mort* al lui d'Annunzio devin flori de seră, anemiate de umbra nouilor prevestiri amoroase. Exemplarele de dragoste deviată se inmulţesc in literatura prezentului. Foarte curând poate, numărul lor va covârşi producţia dramei şi a romanului.

Nu mă preocupă nici numărul nici calitatea lor. E locul să ne intrebăm insă dacă ele nu oferă pericolul curiozităţii mai grav decât cea mai desăvârşită ignoranţă. Viciul poate zace latent in individ şi nu-i exclusă o transformare a lui prin aplicarea continuă a unei acţiuni modificatoare, inspirată din sursa sănătoasă, a vieţii care e şi isvorul de continuitate a omenirii. Exemplul viu al deviaţiei şi inversiunii sexuale trezeşte insă dorinţele nelămurite care zac in adâncul unor predispoziţii existente in sufletul multor indivizi, altminteri neştiutori şi inofensivi. Curiozitatea, şi acel biciu al dorinţei care impinge atât de inevitabil spre pierzare ii va face să incerce cu orice preţ senzaţia a cărei profunzime sunt incapabili s'o perceapă. Şi atunci?...

Dacă Irène n'ar fi cunoscut pe prietena ei Aiguines, poate n'ar fi fost o femeie ideală in ardoarea imbrăţişării suverane, dar şi-ar fi putut indeplini in linişte, menirea ei de soţie şi de mamă. Intâmplarea cunoaşterii unei femei periculoase, a fost fatală vieţii ei. A o condamna pentru aceasta, inseamnă a arunca blestemul sterp impotriva forţelor obscure şi invincibile ale naturii. A evita insă prăpastia e singurul remediu inţelept. In loc de aceasta o frenezie inexplicabilă ne poartă spre revelaţia tot mai clară a unor lucruri pe care inţelepciunea de odinioară credea mai nimerit să le lase in penumbra prielnică plantelor dăunătoare.

Raţiunea nu are nimic de aface cu forţa unor asemenea inclinări primejdioase. Ea nu le poate stăvili, dar are datoria să le previe. De aceea o sforţare spre ignorarea lor devine o virtute. Altminteri viziunea realităţii triste şi a dezastrului social se poate să ne apară prea târziu.

AURELIU WEISS

UN CAVALER

— Ai pus tot?
— Tot.
— Incue.
— Dacă sunteţi buni, să şedeţi pe cufăr... apăsaţi... tare.
— Ajunge?
— Incă niţel... aşa, gata, poftiţi cheile.
— Pantofii i-ai pus?
— Pantofii?
— Te pomeneşti că n'ai pus pantofii!
— Da' luaţi şi pantofii?
— Ce dracu, Mario, de eşti aşa zăpăcită!
— Am crezut...
— Ce să crezi... nu mai crede nimic... descue şi pune pantofii... sau lasă... inveleşte-i intr'un jurnal, şi bagă-i in pled.
— Mai bine... La câte să vă scol mâine?
— La şase, fix la şase.
— Vă fac un ceai?
— Nu.
— Ar fi bine să luaţi un ceai... dimineaţa e bun... vine de 'ncălzeşte stomacu.
— O să iau in gară... Vezi ai grijă, să nu cumva să scap trenul.
— Se poate, ce Dumnezeu!... Atunci săru' mâna
— Noapte bună, Mario.

Emil Pruteanu, inspector la P. T. T. pleca la Paris, trimis de Direcţiunea Generală, să reprezinte ţara la congresul filateliştilor. Misiunea era importantă.

Ducea cu el un cap de bou autentic şi spezele. Prudent luase cincizeci de mii de lei asupra lui, şi rugase Direcţiunea Generală, care consimţi numaidecât, să-i trimită restul la Paris. Rămas singur, se desbrăcă, aşezându-şi lucrurile 'n ordine, se culcă şi adormi in ochi cu *„Moara Roşie"*. Dar n'avu noroc. Abia intraseră in scenă, celebrele Dolly-Sister's şi un duduit puternic in fereastra dela stradă, il aruncă cu intenţiile neisprăvite, cu picioarele goale'n mijlocul odăii.

— Cine-i?
— Eu.
— Care eu?
— Mitică.
— Ce vrei?
— Deschide uşa.
— M'am culcat.
— Deschide c'am să-ţi spun ceva.
— Ce dracu, nici noaptea nu mă lăsaţi... ştii bine că plec, şi mâine trebue să mă scol de dimineaţă. Zău aşa, voi nu vă gândiţi de loc. Hai intră... spune, ce vrei?
— Dă-mi o mie de lei.
— Ce?
— Dă-mi că-mi trebue.
— (Scurt) Nu pot. Plec la Paris. Dacă n'aş pleca...
— O mie de lei mai mult sau mai puţin... Dă-mi c'am pierdut mult şi poate mă refac... in orice caz, peste un ceas ţi-i aduc.

Inţelegi, nu pot să mă duc acasă să scol nevasta din somn pentru o mie de lei... cred că nici tu n'ai face-o să fii in locul meu... Dar peste-un ceas ţi-i aduc.
— De unde mi-i aduci peste-un ceas?
— Dac'oiu avea ghinion, mă duc acasă şi ţi-i aduc.
— Nu mi-i aduci.
— (jignit) Pe onoarea mea... Se poate... ce dracu, suntem oameni....
— Ştiu că n'ai să mi-i aduci, da' ţi-i dau ca să mă scap de tine... Poftim... Hai, pleacă, lasă-mă să dorm.
— Aşa e, că tu trebue să te scoli de dimineaţă. La revedere, şi drum bun.
— Mersi.
— (Din prag) Poartă-te bine cu damele.

Emil Pruteanu se urcă in pat şi se 'ntoarse la „Moara Roşie". De astă dată, o franţuşcă mică, imbrăcată cu un şirag de perle ce se infăşura in jurul sânilor de copil, ca un fir de lapte, ii dete jobenul peste cap cu vârful piciorului şi luându-l de mână, porni cu el pe o alee misterioasă luminată de o luminiţă roşie, invitându-l râzând ispititor s'o stingă. Dar n'apucă să sufle in ea şi un duduit puternic il făcu să sară din nou in mijlocul odăii.
— Cine-i?
— Deschide.
— Ce vrei mă, ce vrei?
— Deschide.
— Nu deschid, spune ce vrei.
— Deschide, nu mă ţine'n frig.
— Ţt, ţt, ţt... Firea-ţi ai dracului cu cărţile voastre! Poftim, intră... Ce vrei?
— Mă, mi-eşti prieten?
— Ai pierdut?
— Spune, mi-eşti prieten?
— Te-ai curăţat.
— Răspunde ce te 'ntreb eu... Mi-eşti sau nu [illegible] prieten?
— Ascultă Mitică, să nu-mi ceri bani că nu-ţi dau.
— Dă-mi cinci mii de lei şi peste un ceas...
— Mă, eşti nebun?
— Dă-mi şi pe mormântul mamei mele, dacă pierd iau o maşină şi mă duc acasă...
— Fugi mă, sunteţi caraghioşi, pe onoarea mea. Mie-mi ceri care ştii că plec la Paris?... Ce vrei să ajung acolo, să n'am ce mânca... Tu nu te gândeşti?
— Dă-mi c'am pierdut o groază de parale.
— Trebue să fii nebun.
— Te rog nu mă lăsa la apă.
— Zău, mă băete, se vede că nu eşti in toate minţile.
— Dacă mă iubeşti...
— Uite hal de om... Ptiu...!
— Dă-mi, nu mă mai judeca. Sunt sigur că mă refac.
— Nu ţi-am dat o mie, dacă era să te refaci...
— Ce să faci cu o mie, e jocu mare... Câine să fiu dacă nu ţi-i aduc peste-un ceas.
— Mă, imi trebue bani, n'auzi că mă duc la Paris?
— Ţi-i dau, pe onoarea mea că ţi-i dau... Cum ai crede. Eu nu ştiu că trebue să pleci la Paris?
— (Slăbind) N'ai să mi-i dai.
— Ei, fugi, nu mai vorbi, că mă supăr.
— Când mi-i dai?
— Ţi-i dau imediat. Dacă pierd, mergi cu mine acasă, şi ţi-i dau.
— Bine, poftim... Da' bagă de seamă, dacă nu mi-i dai...
— Dă-mi zece mii.
— Hai...
— Nu fii prost. Dacă-ţi dau cinci, iţi dau şi zece... Ţi-am spus că ţi-i dau... ca să nu te mai scol, fiindcă pleci la Paris, şi trebue să dormi.
— Stricat eşti mă, pe onoarea mea... Ce o zice biata nevastă-ta.
— Pentru ea cer, ce crezi că pentru mine? Nu vreau s'audă c'am pierdut... Par'că e pentru bani. Am pierdut, am pierdut... ducă-se dracului... n'am să mă omor... Da-mi pare rău de nevastă, că o cunoşti — ştii cât e de bună.
— Inger mă, nici nu meritai tu o femee ca asta... Să ştii că dacă-ţi dau, iţi dau numai de hatârul ei... Da' dacă nu mi-i dai inapoi, mâine dimineaţă mă duc şi spun... Poftim, Domnule, banii. Bagă de seamă ţi-am dat unsprezece mii de lei... Când mi-i aduci?
— Cum mă refac, cum...
— Şi dacă pierzi?
— (Asigurat) Nu mă plictisi... Ţi-am spus, luăm o maşină...
— Pe onoarea ta?
— Pe onoarea mea!
— Pe cuvântul tău de onoare?
— Da, mă, da.
— Bagă de seamă...
— La revedere!... Culcă-te să nu răceşti.

Emil Pruteanu s'a intors să se culce, dar nu mai avea somn. La „Moara Roşie" era inchis. Aprinse lumina, umblând desculţ prin casă, controlă incăodată biletul de vagon-lit, apoi işi numără avutul, necăjit că-şi stricase banii. Unsprezece mii de lei, se gândea el, fac o mie trei sute de franci şi mai bine. „Auzi domnule, să-i dau eu unsprezece mii de lei! Cui? Lui Naumescu, care se'mprumută dela toată lumea şi nu dă la nimeni... Cică-şi menajează nevasta! Ce canalie! Par'că aia e proastă, nu ştie... Da' barem se răzbună şi ea... Mă mir că n'are noroc... ce tâmpit am fost. Merit palme nu altceva... S'a isprăvit, nu-mi mai văd bănişorii... Doar de-o avea noroc... E 'n stare, dobitocu, să se refacă, că uneori are şansă...

Se reface şi, cum ştie că plec la Paris, imi trage chiu-

Continuare in pagina II-a

lu'... Dacă' oiu fi prost şi l-oiu aştepta... Da' nu's prost... Mă duc să stau lângă el, tot nu mai pot dormi... Il pândesc, şi cum l'oiu vedea că se reface, îi cer banii. Nu-l las nici mort... Mă îmbrac de drum, să fiu gata. Când oiu eşi dela club, trec pe-acasă, îmi iau geamantanul şi adio."

Monologând astfel, Emil Pruteanu trase pantalonii, ghetele, îşi inodă cravata, băgă portofelul doldora în buzunarul din lăuntrul jiletcei, scoase geamandanul în antreu la îndemână, stinse lumina şi ieşi în stradă. Era ger mare. Se grăbia lunecând, cuprins de panică, de teamă să n'ajungă prea târziu.

Niciun birjar, niciun taximetru. Străbătu bulevardul Schitu Măgureanu, bulevardul Elisabeta şi eşi în calea Victoriei, odată c'un birjar cu căişorii ce pierdeau potcoavele venind dinspre palatul poştei.

— Stai, opreşte birjar... La clubul Comercial... Dă-i drumu...

In trăsură se gândea c'ar fi mers mai repede pe jos.

— Ho, aici, stai, opreşte...

— Numai un pol conaşule?

— Dela Capşa?... Cât vrei să-ţi dau?

— Mai pune cinci lei.

— Nu ţi-e ruşine?

Emil Pruteanu era cunoscut la clubul comercial, simpatizat, admirat de prieteni, pentrucă nu juca cărti.

— Uite Emil...

— Ce faci Emil?

— N'ai plecat?

— Plec mâine... Am venit în treacăt (şoptind) Cum îţi merge Mitică?

— Prost.

— Mai ai bani?

— Sunt în banc. Am ieşit cu o mie de lei pe mâna bancherului.

Bancherul avea noroc. Mitică juca disperat.

Crupierul: Aveţi opt mii, coane Mitică... Mai retrageţi ceva?

— Merge tot.

— Retrage Mitică, îl imploră Pruteanu.

— Nu retrag nimic.

— Aşa?... Bine...

Şi orbit de dorul răzbunării strigă subit, producând senzaţie, hotărît, neîndurat: „Banco!"

Doria fierbinte să câştige, să plece acasă, şi să-l lase pe Mitică cu buzele umflate.

Crupierul: „Cine a zis banco, Dumneavoastră? poftim. Bună bancă. Daţi douăsprezece mii Domnu Pruteanu.

— Pardon, ai anunţat opt, zise înecându-se Pruteanu.

Crupierul: Opt ale lui conu Mitică, da' mai erau patru ale bancherului.

— Poftim.

Crupierul: „Aveţi şaisprezece mii, coane Mitică. Mai retrageţi ceva?"

— Merge tot.

Crupierul: Douăzeci şi patru de mii la banc! Opt ai bancherului şi şaisprezece dela masă.

— Suivi.

Crupierul: Tot dumneavoastră, bun... Banco suivi! Daţi-i drumul!... Nouă la banc! Plătiţi douăzeci şi patru de mii de lei, Domnu' Pruteanu.

— Poftim, am plătit.

Crupierul: Mai trebuesc unsprezece mii!

— Scade-i dela Domnu Mitică.

— Da, da, bun, primesc... Scade-i dela mine.

Crupierul: V'a rămas douăzeci de mii, coane Mitică.

— Merge tot.

Crupierul: Luăm şi noi ceva?

— Pierd mă, voi nu vedeţi?

Crupierul: Douăzeci şi cinci de mii de lei în banc! Patru ai bancherului şi restul dela masă.

— Banco, zise încăpăţânat Emil Pruteanu alergând să-şi prindă banii.

Crupierul: Opt la banc! Daţi douăzeci şi patru de mii de lei Domnu' Pruteanu.

— Poftim patru. Am să dau lui Mitică douăzeci şi una de mii.

Crupierul: Primiţi dela Domnu Pruteanu douăzeci şi una de mii, coane Mitică.

— Eu nu joc cu Domnul Pruteanu... Eu joc cu masa. Să mi se plătească banii.

— Ai la mine.... Când m'oi întoarce fii sigur...

— Ascultă, dragă, mie să nu-mi faci figuri d'astea...

— (cu lacrimi în ochi) Bine mă, Mitică, eu nu ţi-am dat ţie... Dacă nu-ţi dădeam eu...

— Iţi sunt dator ceva?

— Ai venit noaptea...

— Iţi sunt dator ceva?

— Ţi-am dat banii de drum...

— Iţi sunt dator ceva?

— Ţii minte cât m'ai rugat.

— Mă rog, iţi sunt dator ceva?

— Neruşinatule!

— Pune banii, escrocule!

— Mersi. Acuma te cunosc cine eşti. (scotocindu-se prin buzunare): Cine cumpără Domnilor, un bilet „vagon-lit" până la Paris?

— N'aveam intenţia să mă duc la Paris, dar ca să-ţi dovedesc că sunt mai cavaler decât tine, ţi-l iau eu, poftim. Mai ai vre-o pretenţie?

GH. BRAESCU

ANECDOTE

— Trenurile sunt astăzi cu mult mai scumpe ca înainte.

— Da, dar în schimb, orice drum durează de două ori atâta!

* * *

— Cel mai bun lucru este să-i faci cadou logodnicului tău o carte.

— Da, dar mai are una!

* * *

Copiii moderni:

Ionel se duce pentru prima dată la şcoală.

— Ei, cum ţi-a plăcut în clasa I-a?

— Asta-i clasa I-a? Băncile nici nu's tapisate, iar individul dela cassă nu mi-a plăcut de loc!

* * *

Cunoscutul satiric englez, Sheridan, a cărui aniversare de 175 ani s'ar serbat nu de mult, s'a îmbolnăvit odată în urma exceselor făcute timp de 15 zile cu mâncarea şi băutura. Poetul trimise după doctorul său, un anume Haberden, care îi prescrise un regim sever: abstinenţă complectă de orice băutură alcoolică.

După trei zile, doctorul veni din nou să-şi vadă bolnavul şi-l întrebă dacă îi urmase regimul.

— Cred că ştii că este singurul mijloc de a-ţi lungi zilele?

— Cred; niciodată nu mi s'au părut zilele aşa de lungi ca ultimele trei.

Duelul şi moartea lui Puşkin

Puşkin s'a însurat târziu, pe la 32 de ani cu o fată de 19 ani, Natalia Gonciarov care trecea drept una din cele mai desăvârşite frumuseţi dela curtea lui Nicolae I. Când s'a însurat, era în culmea gloriei: scrisese Oneghin şi Boris Gudunof, şi devenise poetul adorat al întregei Rusii, care pentru întâia oară gusta farmecul poeziei simple din viaţa de toate zilele şi din viaţa ei naţională într'un limbagiu viu şi firesc.

Până atunci toată literatura rusească fusese stăpânită de concepţia unui fals clasicism care-i lua toată puterea de viaţă şi tot coloritul. In jurul lui Puşkin se strânsese floarea tineretului, o pleiadă întreagă de scriitori şi poeţi: Krylof, fabulistul Gogol Jukowski şi alţii.

Deşi nu făcea parte făţiş din mişcarea revoluţionară de pe atunci, numai întâmplarea că era în acel moment în exil l'a împedicat de a lua parte la răscoala din Decembrie 1825. Poeziile sale răsvrătite, muşcătoare, satirice se găseau în mâinile tuturor revoluţionarilor şi legăturile sale sufleteşti cu aceştia sunt incontestabile.

Ţarul Nicolae n'a uitat lucrul acesta nici o clipă şi de şi n'a lovit nici odată direct în Puşkin, l-a ţinut totuşi în cea mai strânsă supraveghere. Sub cuvânt că vrea să-i arate toată înalta sa bunăvoinţă, l'a obligat să nu lipsească nici o clipă de la curte şi — ca să-l scoată de sub cenzura oficială — i-a impus propria lui cenzură.

Această tutelă imperială devenea din ce în ce mai apăsătoare pentru geniul lui Puşkin care, ajuns la maturitate cerea imperios libertatea desfăşurării sale şi, cu caracterul său pasionat şi impetuos, cine ştie cum s'ar fi sfârşit dacă nu venea pasiunea şi căsătoria sa cu frumoasa Natalia.

Puşkin

Deznodământul fatal n'a fost, ca în Oneghin, numai deznodământul unui drame de dragoste; ci a unei drame mult mai adânci, căci în căsătoria sa a fost târâtă şi supusă din ce în ce mai mult tiraniei ţarului şi frivolităţii mondene, întreaga personalitate a scriitorului.

Când s'a însurat, Puşkin ştia prea bine că frumoasa Natalia nu-l iubeşte, iar familia Gonciarov nu-l doreşte pentru că nu era nici bogat, nici cu cine ştie ce viitor la curtea împăratului. Gloria lui literară îi lăsa foarte indiferenţi Trebuia deci cu orice preţ să dea alte satisfacţii frumoasei sale soţii. După nuntă se instalează la Ţarskoë-Selo şi petrece un timp foarte liniştit şi plăcut cu tânăra sa nevastă într'un cerc foarte restrâns de prieteni, căci Ţarskoë-Selo când nu era reşedinţa Curţii imperiale, slujea drept loc de vilegiatură modestă şi liniştită, care pentru Puşkin era cu atât mai frumoasă cu cât era plină de amintirile copilăriei sale, petrecută aci.

Dar teama ciumei făcu în curând pe împărat să se aşeze la Ţarskoë-Selo cu toată curtea sa. Balurile, recepţiile, petrecerile de toate felurile începură cu mai multă furie şi strălucire de cât chiar la Petersburg. Natalia Puşkin fu prezintată la curte şi avu un succes neînchipuit. Toţi tinerii de neam, toţi ofiţerii gărzii se îndrăgostiră de ea.

Iată cum o descrie contele Sollogub, unul din contimporanii şi adoratorii săi: „Era înaltă şi cu mijlocul subţire de parcă sta să se frângă. Capul îi era mic, gâtul graţios, părea un crin care se leagănă pe tulpină; n'am văzut în viaţa mea un profil mai frumos şi mai regulat. Era rece şi rezervată, dar o adevărată frumuseţă. Când se arăta ea, toate celelalte femei se ştergeau".

Işi poate cineva uşor închipui ce se petrecea în sufletul pasionat al lui Puşkin şezând de-o parte posomorit, stângaciu şi plictisit de viaţa aceasta uşuratică de salon, pe când Nataşa dansa şi cocheta într'un roiu de pierde-vară şi curteni, toţi desăvârşiţi în apucături de lume şi graţii de curte imperială. Credinţa în cinstea şi lealitatea nevestei sale era neclintită în sufletul lui, dar inima îi sângera de gelozie în fiece clipă. Puţin a fost să nu se bată în duel şi cu prietenul său Sologub.

Iată că intră în scenă personagiul fatal: Georges d'Anthès.

Acesta era un gentilom de viţă alsaciană, care — compromis ca legitimist în Franţa, — venise în Rusia să-şi facă o carieră. In timpul călătoriei întâlnise pe baronul Heeckeren, ministrul Holandei la Petersburg şi îi plăcuse atât de mult acestuia încât au legat prietenie şi în cele din urmă a fost înfiat chiar, de către bătrânul baron.

Georges d'Anthès, mulţumită tatălui său vitrig, fu primit în garda călăreaţă şi apoi introdus la curte şi în toate saloanele din lumea mare unde se dădeau recepţii şi baluri Aci întâlni el pe frumoasa d-nă Puşkin şi deveni în curând cavalerul şi tovarăşul ei nelipsit în toate aceste întruniri. Nici nu se putea de altfel o pereche mai potrivită pentru această stea a curţii: înalt, elegant, vioi, plin de spirit şi de veselie tinerească, era privit ca omul de curte cel mai seducător şi cavalerul cel mai strălucit al înaltei societăţi.

Tatăl lui Puşkin luase în căsătorie pe nepoata unui favorit celebru al lui Petru cel Mare, un prinţ Abisinian, Anibal Africanul. De la acesta moştenise Puşkin mult din înfăţişarea sa fizică. Era scurt, îndesat, cu părul creţ, buzele groase şi ochii aprinşi; păstrase de la acest străbunic înfăţişarea de Maur, cu faţa aspră şi neregulată, care nu putea să-i fie în avantaj alături de gentilomul svelt ce reprezinta floarea eleganţei apusene la curtea lui Nicolae I.

Succesul d-nei Puşkin la curte întunecase cu totul gloria lui Puşkin şi Georges d'Anthès îşi făcea o fală din pasiunea sa pentru frumoasa Natalia, despre care tot Petersburgul ştia, toată lumea vorbea. Se pare de altfel că din partea nevestei lui Puşkin nu a fost nimic serios, nici pasiune, ci pur şi simplu un joc, o intrigă mondenă. Nu e mai puţin adevărat că situaţia lui Puşkin devenea din zi în zi mai delicată, ridicolă pentru unii, vrednică de plâns pentru alţii. Având mereu încredere în nevasta lui nu putea totuşi să nu sufere mii de umilinţe din această ciudată situaţie.

Apoi pe lângă aceasta se adăuga desigur o nemulţumire de sine profundă, care nu făcea decât să crească din zi în zi.

Nevoia de a se menţine la curte spre a fi pe placul nevestei sale, nevoia de bani pentru tot fastul ce-l cerea acest cadru al frumuseţii ei, îl făcură să se coboare la tot felul de compromisuri, primind situaţii oficiale cu remuneraţii fixe de la împărat. Din zi în zi se plecase mai mult sfaturilor şi politicii lui Jukovski, prietenul său, abdicând la propria-i personalitate şi încătuşându-şi geniul tocmai în clipa când avea mai multă nevoie de libertate spre a-şi da măsura puterii sale, ajunsă la maturitate.

In aceste împrejurări o scrisoare anonimă fu scânteia care aprinse focul ce mocnea sub cenuşă.

Puşkin trimise lui d'Anthès în urma acestei scrisori o provocare la duel fără nici o motivare. Interveni atunci baronul Heeckeren care se duse la Puşkin şi căpătă de la el făgăduiala unei îngăduinţi de 15 zile în care timp s'a anunţat curţii şi lumii din Petersburg căsătoria lui d'Anthès cu sora d-nei Puşkin, Caterina Gonciarov.

Lucrurile părură a se fi potolit cu căsătoria lui d'Anthès. Dar curând după aceasta toată lumea putu să observe că nimic nu se schimbase în raporturile dintre d'Anthès şi d-na Puşkin şi bărbatul ei îşi dădu seama mai bine decât oricine că legăturile de familie nu făcuseră decât să dea mai mult prilej celor doi de a se întâlni. Puţin după căsătorie d'Anthès ceru Nataliei Puşkin neapărat o întâlnire în casa unei prietene, ameninţând cu sinuciderea în caz de refuz. Aceasta, speriată de întorsătura ce ameninţa să ia lucrurile se duse la întâlnire, întovărăşită de un ofiţer prieten şi adorator fără nădejde al său, tocmai acel ofiţer cu care se remărită după moartea poetului, Lanskoy.

Puşkin însă află despre acest rendez-vous chiar a doua zi şi tot printr'o scrisoare anonimă. De data aceasta nebun de turbare scrie o scrisoare atât de injurioasă bătrânului Heeckeren în cât provocarea la duel din partea lui d'Anthès este inevitabilă. Puşkin nu vorbi către nimeni de cele întâmplate de frica intervenţiei prietenilor, ci numai unei femei, Alexandrina Gonciarov, sora cea mai mică a nevestei sale, de care îl lega o caldă prietenie.

In ziua duelului s'a sculat dimineaţa foarte vesel, a scris până la 11, a luat dejunul şi s'a plimbat prin cameră fredonând. Zărind pe prietenul ce trebuia să-i servească de martor, pe fereastră, îl chemă înăuntru foarte vesel şi — după ce stătură câtva timp închişi în cabinet — trimiseră să le aducă revolverele.

Apoi prietenul plecă. Puşkin ceru să i se aducă haine noi, îşi luă blana şi plecă pe jos până să găsească o birjă.

Pe drum întâlneşte o bandă de prieteni cari voiră să-l ia cu sila la patinaj. Apoi se întâlni cu martorul său şi se duse pe teren. D'Anthès trase cel întâi; Puşkin căzu strigând „sunt rănit". Căzuse pe haina adversarului său care era pusă jos ca să indice bariera şi rămase nemişcat cu capul în zăpadă. Dar după câteva minute se ridică şi zise: „Aşteptaţi, simt că am destulă putere să trag şi glonţul meu".

D'Anthès se aşeză la locul său, Puşkin ochi încet şi trase cu siguranţă. D'Anthès căzu la rândul lui. Puşkin, îşi aruncă pistolul în sus şi zise: „Bravo!"

După câteva minute Puşkin întrebă dacă adversarul lui a fost omorît şi auzind că e numai rănit, zise:

— „Curios! Mi se părea că aş fi tare bucuros dacă l'aş omorî. Văd însă că nu. De altfel dacă ne reînsănătoşim amândoi, vom reîncepe".

Dar ca şi eroul său Oneghin, Puşkin era rănit de moarte. Şi-a dat seama îndată că moare şi a cerut medicului să-i spue adevărul, iar cele 48 de ore până ce a murit au fost senine şi pline de luciditate. De la femeia care l'a făcut să sufere atât, şi-a luat rămas bun cu vorbe pline de blândeţe, iar ultima privire şi ultimul rămas bun au fost pentru rafturile cu cărţi. „Adio, prieteni!" au fost ultimele sale cuvinte.

Inmormântarea lui în loc de a fi o manifestare naţională, s'a făcut în taină, în puterea nopţii, în prezenţa a trei prieteni, printre cari şi Jukovski, de către jandarmi, din ordinul împăratului.

D'Anthès a plecat în străinătate cu Catherina, Natalia s'a măritat cu Lanskoy, iar întreaga familie Gonciarov l'a uitat ca pe un vis rău, ca pe un episod ce n'ar fi avut ce să caute în analele ei.

Uitarea oficială însă, tăcerea în care au vrut să-l îngroape autorităţile, n'a făcut de sigur decât să aţâţe neliniştea şi să înmulţească semnele prevestitoare furtunii în acest veac al XIX, atât de turbure şi de îngrijitor şi atât de nesocotit de autocraţie.

CITIŢI

„Sub Flamura Roşie"

ROMAN de DEM. THEODORESCU

Autorul romanului „IN CETATEA IDEALULUI"

COSTUL UNUI VOLUM LEI 100

„CUCOANA OLIMPIA"

ROMAN de LUCIA MANTU

Acestei lucrări i s'a acordat premiul de 50.000 Lei la concursul literar al ziarului „DIMINEAŢA", de către comisiunea compusă din d-nii: M. Sadoveanu, G. Ibrăileanu, Jean Bart şi Iosif Nădejde

VOLUMUL LEI 30

„RĂTĂCIRE"

ROMAN SOCIAL de AIDA VRIONI

VOLUMUL LEI 30

„DIN VIAŢA UNIVERSITARĂ..."

Amintiri, critici şi propuneri

de dr. GR. T. POPA VOLUMUL LEI 1.

Ce a văzut la Moscova Henri Béraud

Este foarte ciudat lucru să întâlneşti un om care vede tot, şi nu pricepe nimic; care vede clar, percepe exact, notează fidel, imparţial —, dar pentru care sensaţiile rămân simple sensaţii, legate doar cronologic între ele.

Henri Béraud este un excelent reporter dublat de un talentat scriitor. Reportagiile sale sunt modele ale genului. Vreau să zic al genului *occidental* de reportaje.

Cartea sa de călătorie nu conţine, probabil nici o inexactitate de amănunt. Dar îndărătul faptelor, îl vedem bine pe micul-burghez francez, cultivat şi suficient, spiritual şi astupat, pretinzând a avea mica sa idee asupra revoluţiei ruseşti. Şi această mică idee se poate enunţa, în rezumat, cam astfel:

„Realitatea în Rusia se înşală".

Henri Béraud nu *„critică"* regimul sovietic. (Aceasta ar fi fost comprehensibil, ba chiar inevitabil: un regim nou nu poate să nu aibă defecte). Reporterul francez procedează altfel: el are aerul să creadă că starea actuală *nu există istoriceşte,* că-i o nebunie care oarecum „din greşală" a putut triumfa, dar triumful e menit să dureze doar o clipă... etc., etc.

Oricare ar fi sentimentele politice ale cuiva, nu poate să nu fie cuprins de respect în faţa operei colective care transformă (în bine sau rău, puţin importă) un întreg popor de peste o sută de milioane de suflete. Chiar când nu cunoaştem nimic din antecedentele istorice ale ţării aceleia, trebue totuşi să presupunem, a priori, că o schimbare care atinge edificiul întreg al societăţii nu poate fi o „eroare trecătoare"...

Din cele povestite de Henri Béraud reiese limpede că dacă lucrurile s'au petrecut aşa cum s'au petrecut, este pentrucă nu se putea întâmpla altfel, şi pentrucă era astfel unica soluţie a situaţiunii. O mică întâmplare, raportată de Béraud, ne va ajuta să înţelegem aceasta.

Intr'o familie de ruşi *ţarişti* unde se ducea Béraud, venea foarte des un cetăţean sumbru şi taciturn. Béraud întrebă pe amicii săi cine şi ce este acest oaspe întunecat. Fusese — i s'a răspuns atunci — procuror general în primele faze ale revoluţiei bolşevice, şi renumit pentru asprimea cu care judeca şi iuţeala cu care trimetea la moarte. Intr'o zi o femee bătrână, condamnată la moarte, şi necrezând că tânărul procuror poate fi chiar atât de neclintit cum îi mergea vestea —, începu să-l implore, să-i sărute mânile, să-i cuprindă picioarele. Binînţeles, totul fu zadarnic. Dar în momentul când femeea mergea la zidul execuţiei, îşi înoarse faţa în lacrimi spre procuror şi faţa aceea i se păru că seamănă cu a mamei sale.

Capul fu găurit de gloanţe. Dar imaginea lui începu să-l persecute pe procuror. Tulburări nervoase, s'apoi o psihoză mai caracterizată îl siliră să iasă din slujbă. In momentul când îl cunoaşte Béraud, e încă convalescent.

Reporterul francez, aflând toate acestea, îşi zise că deacum ştie ce are de făcut. Intr'o seară la amicii săi, luându-şi rămas bun dela fiecare, se făcu că nu observă pe fostul magistrat, şi-l lăsă cu mâna întinsă.

— De ce n'ai vrut să-i dai mâna? îl întrebă mai târziu unul din cei care asistaseră la scenă.

— Cu un asasin? răspunse, ţanţoş, strănepotul lui Robespierre.

— Cu un om nefericit, îi răspunse interlocutorul, care, el, era *ţarist,* şi care el, întindea mâna acelui care, mai

Un alt fapt simptomatic, observat de Béraud.

In hotel, auzi el, pela orele 9, tocmai când somnul e mai dulce, un zgomot infernal. Era camaradul servitor care venea să-i facă odaia. La ora aceea (şi nu la alta) pentru că aşa fusese decis de sovietul respectiv. Béraud pricepu că acolo sclavii au alte moravuri decât cei din palace-urile europene. De aceea nu-i „ordonă" nimic, şi, din potrivă, începu să-l roage, cu umilitate, să se gândească dacă n'ar putea amâna pentru câteva ceasuri curăţirea odăii. Camaradul camerier, care nu avea inima de plumb, se hotărî să satisfacă pe solicitator.

A se hotărî la aceasta echivalează însă, în regim sovietic, la următoarele operaţiuni succesive.

Camaradul pleacă, pentru a convoca pe alţi 25—30 de camarazi care îndeplinesc acelaş oficiu. Cu toţii năvălesc în odaia lui Béraud. Camaradul dela început expune jalba călătorului. Adunarea se împarte în două tabere. Se desemnează un preşedinte, care dă cuvântul, pe rând, la oratorii care se înscriu să vorbească împotriva cererii lui Béraud. Cuvântul apoi trece celor ce susţin punctul de vedere al francezului. Se schiţează un scurt istoric asupra raporturilor franco-ruse. Se vorbeşte apoi despre deosebirea de temperament între oameni, care duc la o nepotrivire a orelor de somn. Şedinţa devine furtunoasă. Chestiunea se pune la vot. Dar, spre fericirea lui Béraud şi spre cinstea sentimentului de umanitate al Rusiei, plebiscitul este afirmativ. Bineînţeles, trecuse, între timp, un număr destul de respectabil de sferturi de oră, şi acel „dulce somn" pentru care Béraud ceruse şi obţinuse o prelungire — fugise de mult.

Aşa dar — (concluzia autorului): revoluţia bolşevică e o absurditate caducă, un caraghioslâc forţamente efemer...

Nu vreau să fac pe nimeni să creadă, împreună cu mine, că întâmplarea de mai sus, chiar dacă ar fi avut loc întocmai aşa cum a fost şarjată de reporter (şi-mi spune un cunoscător al Rusiei că-i pare nu numai şarjată ci aproape neverosimilă) e departe de a face din proletarul bolşevic un personaj ridicol. Sunt, dimpotrivă, profund înduioşat de buna credinţă cu care s'a dat o atenţie — de altfel foarte meritată — acestor două probleme de mare însemnătate: 1) călcarea unui regulament corporal de către cetăţenii unei republici corporative; 2) diversitatea moravurilor dela ţară la ţară, care face ca orele de somn ale unui burghez şi încă intelectual francez să poată să nu coincidă cu acele ale unui muncitor moscovit.

D-l Béraud vede că în Rusia se petrec lucruri cari dacă s'ar petrece în Franţa, lumea ar începe să râdă.

Şi din momentul acela, d. Béraud începe să simtă nevoia să râdă de ruşi....

Dar reporterul dela „Le Journal" mai observă ceva: Ruşii, cu toţii, se comportă ca şi când nu ar băga de seamă că ce fac ei este rizibil pentru francezi. Aşa dar, mai bine de o sută de milioane de ruşi nu-şi dau seama că fac lucruri pe cari un francez le-ar socoti absurde.

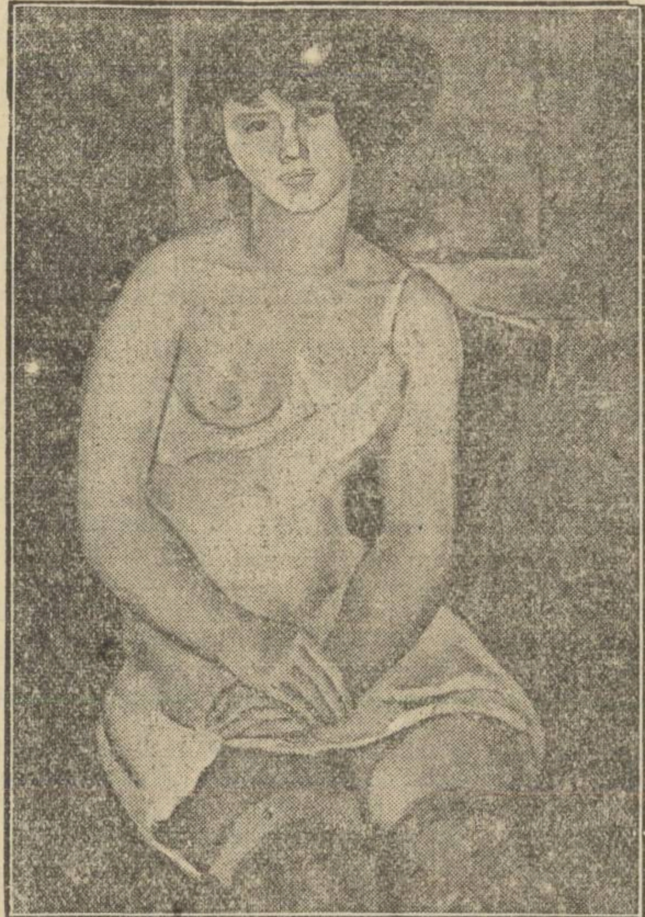
Aci ironia şi ilaritatea inteligentului reporter nu mai cunoaşte margini...

D. I. SUCHIANU

PLASTICA

EXPOZIŢIA P. IORGULESCU-YOR

Pe un trunchi de exterioare influenţe, pe un fond evident intelectual, pictorul P. Iorgulescu-Yor grefează intuiţii străine, armonizând o concepţie cu pretenţioase ecouri estetice.

P. Iorgulescu-Yor Nud

In expoziţia dela Academia Artelor Decorative, puţinele tablouri întrunesc toate defectele şi calităţile acestui artist.

Artificii de perspectivă, case reduse la simple suprafeţe geometrice, trimiţându-şi ostentative proeminenţe spre ceruri furtunos colorate, — pomi cu corolă burete, şi

P. Iorgulecu-Yor Balcic

oameni schematizaţi ca un indiciu de existenţă iar nu cu atribute vitale în peisagiu, — acestea sunt elementele cari dau o aparentă incoherenţă viziunii plastice a lui Iorgulescu.

Insă expresivul pânzelor sale creşte tocmai prin simplicitatea unora din mijloacele de execuţie, artistul neurmărind cu tot dinadinsul sugestia, dar utilizând-o de câte ori subiectul i-o îngăduie.

Fără a-şi pune pasionante şi capitale probleme de psihologie şi estetică, cum bănuiesc unii, artistul lucrează aşa, fiindcă aşa simte.

Dece să facem numaidecât din opera de artă un necesar produs voliţional, când voinţa nu e decât conducă-

Leon Viorescu Ţărancă din Făgăraş

toare, stimulent, în procesul zămislirii artistice, nu factor aprioric, determinant?

Intenţia artistică merge într'un perfect paralelism cu mijloacele de execuţie stăpânite, pe cari le luminează fără intervenţia voinţei tendenţioase, modificatoare cu orice preţ a pornirilor instinctuale ale sufletului.

Temperamentul plastic al lui Iorgulescu e vehement, şi de aceea tonurile puternice, uneori aspre şi crude, violent sonore, totdeauna pline, — tonuri ce nu se acordă decât greu între ele, — amănunţesc expresia şi o diferenţiază în contraste.

Dinamicul vădeşte în câteva din pânze un primitivism de procedeu, punând în lumină simţul construcţiei şi ritmul nuanţelor.

Peisagiile aduc astfel o cromatică adânc constructivă.

Sufletul nou ce respiră din atmosfera acestei expoziţii, n'am vrea însă să fie pentru artist o ameninţare.

EXPOZIŢIA LEON VIORESCU

Cu o accentuată tendinţă către o proaspătă formulă de artă, colorând destul de aspru, dar compunând cu delicată sensibilitate, Leon Viorescu a adus o impresionantă ridicare de nivel în platitudinea actualelor expoziţii de la Ateneu.

Modestia neputând ascunde însuşirile unui suflet ales de artist şi ale unui talent necontestat, Leon Viorescu a fost pe drept premiat la ultimul Salon oficial şi roadele lunilor din urmă ni-l arată pe drumul bunelor înfăptuiri.

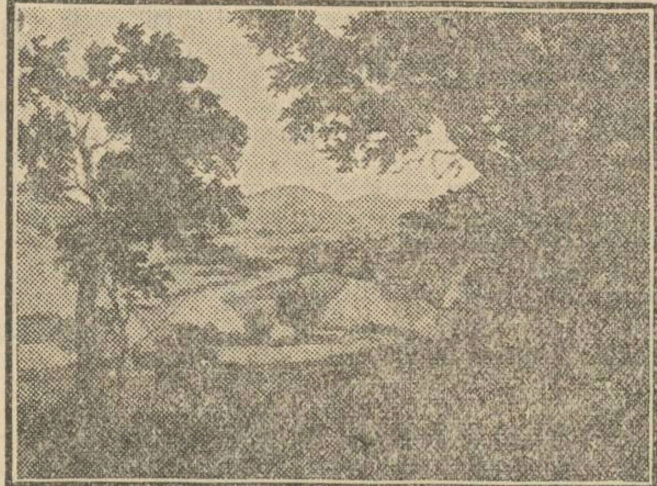
L-am vrea parcă mai viu în paletă şi mai optimist în alegerea motivelor picturale, — aşa cum ni-l prevestesc lăturalnic naturile moarte.

Prea sunt triste peisagiile sale, şi prea's pustiite de viaţă.

Expresia bucuriei lăuntrice n'o regăsim nici în portret, nici în compoziţie.

„Ţăranca din Făgăraş", cu degetele mâinilor împreunate, cu capul aplecat puţin într'o parte, pare şi ea muncită de un gând, indiferentă poate, dar nu veselă.

Peisagiul biblic „Fuga în Egipt" şi „Studiul pentru

Leon Viorescu Peisaj

Golgota", cari cereau o adâncime de perspectivă ce pictorul nu le-a imprimat-o, — sunt înfăptuiri simbolice, dar însăş alegerea unor astfel de subiecte ni-l arată pe Viorescu preocupat de durerea vieţii şi de simplitatea dură a aspectelor singuratece şi întristătoare.

Din expoziţia aceasta pleci cu emoţii preţioase.

Leon Viorescu e pictorul tristeţii sufleteşti.

EXPOZIŢIA ADAM BĂLŢATU

Aproape complect desbărat de vechea manieră, Adam Bălţatu aduce în lucrările expuse la Mozart, un desen în-

A. Bălţatu Cap de fată

chegat şi o culoare ce încă robită materiei nu poate înfăţişa o cromatică puternic însufleţită.

Peisagiile închid o tonalitate mai vie. Nu în sensul acelei compoziţii ilustrative şi declamatorii, singura stridenţă a expoziţiei: „La bae".

Capetele de expresie şi portretele pecetluiesc realizări bogat expresive, prin înlăturarea brutalităţilor şi şovăirilor formale, prin închegarea, fără contraste supărătoare, a subiectului principal în atmosfera cadrului.

A. Bălţatu Toamna la vie

Decorativul câştigă un loc destul de însemnat în fondul pânzelor, folosind pentru reliefarea valorilor şi volumelor, incizii lineare, ornamentaţii adecvate, fără a încărca însă inutil panoul.

Adam Bălţatu se caută încă. O mai adâncă cercetare şi supraveghere a realizărilor, un avânt mai aprig şi o stăruinţă mai fecundă pentru construcţie şi stil, îi caracterizează lucrările recente, descoperind noui posibilităţi la acest artist care a înţeles la vreme să-şi libereze spiritul şi să-şi purifice viziunea.

EXPOZIŢIA LUCREŢIA DARIA MIHAIL

Sala Ileana a adăpostit cincisprezece zile un mănunchi de pânze cari notau o estetică sănătoasă, deşi nedesăvârşită, întemeiată pe adâncurile simţirii, cumpănită şi îndrumată către neoclasicismul ce-şi organizează sub ochii noştri fiinţa.

Lucreţia Daria Mihail, reîntoarsă din drumurile cubismului care i-a înviorat poate paleta şi simţul picturalului, dar i-a lăsat încă oarecari vicii de retină, manifestă astăzi un pronunţat interes pentru plinătatea formelor, şi pentru ceeace artista numeşte „sinteză picturală".

De-aproape înrudită cu arta lui Teodorescu-Sion, păstrând şi ceva din staticul pastei lui Şirato, — Lucreţia Daria Mihail utilizează contrastul, simplificările de planuri, reducerea spaţiilor şi distanţelor, echilibrând totuş cu siguranţă şi plastic, întretăerile planurilor de lumină şi jocurile lineare.

O natură moartă mai puternic colorată, un peisagiu şi chiar o compoziţie cu nuduri ne-au amintit lucrări similare ale doamnei Olga Greceanu. De bună seamă aceasta nu micşorează cu nimic valoarea destul de înaltă a operei Lucreţiei Mihail. Inegalităţile de astăzi însă, se datoresc poate în cea mai mare parte unor răsfrângeri involuntare.

H. BLAZIAN

Modernist in extremis [1]

Mişcarea conştient modernistă, aşa cum s'a afirmat întâiu la *Viaţa Nouă*, apoi la *Viaţa socială* şi, de atunci, aproape în toată publicistica noastră, este fenomenul literar dominant al ultimelor trei decenii. Domină, pentrucă este cel mai bogat în urmări. Azi, când împroprietărirea şi unitatea naţională sunt înfăptuite, unii, din cei ce pe vremuri duşmăneau această mişcare, încep să vadă, cu melancolie, alţii cu ciudă, că, din toate luptele literare ale vremii, cei care vedeau just şi vorbeau în numele destinelor superioare ale literaturii noastre erau, nu sărbătoriţii vremii, ci huliţii dela *Viaţa Nouă*.

E aici un fapt istoric, care, de acum, nu mai poate fi înţeles şi înfăţişat decât ca istorie cinstită. Incepe să-l vadă şi d. Lovinescu, având însă faţă de actualitate acel zel exagerat propriu neofiţilor şi faţă de istorie atitudinea pe care voiu caracteriza-o prin fabula finală a acestui articol. Era firesc ca acela care, în epoca eroică a modernismului, lovea continuu în reprezentanţii lui cei mai de seamă, d-nii O. Densuşianu, I. Minulescu, T. Arghezi şi Gala Galaction, şi hrănea conspiraţia tăcerii contra întregii mişcări, azi să devie profetul ei retrospectiv şi să vaticineze de pe trepiedul ultra-modernist.

Am fost printre cei dintâi care au luptat să valorifice atât poezia cât şi proza nouă. Mai târziu, am căutat totdeauna în scrisul meu, fie în domeniul poeziei culte, fie în cel poporan, să urmez imperativul modern. Se vede că acestor împrejurări datorez distinsa onoare de a fi, dintre toţi criticii de azi, acela împotriva căruia d. Lovinescu concentrează maximum de vervă impresionistă, în serviciul unei onestităţi critice, fără păreche în literatura noastră.

Este de o deosebită savoare să vezi cum un critic vine azi să ne înveţe pe noi moderniştii dela 1907, ce este simbolismul, pe toţi, chiar şi pe d. Densusianu. In ce mă priveşte, aflu cu consternare că m'am făcut vinovat de o definiţie inexactă. Eu aş fi văzut în simbolism „iubirea de viaţă intensă, eroică, dispreţul pentru tot ceeace poate să înlănţuiască o personalitate în mersul ei spre deplină afirmare". Dar oricine va deschide *Poezia română de azi* din „Conferinţele Vieţei nouă" se va convinge că citatul d-lui Lovinescu este intenţionat rupt din contextul lui, care se referă la cu totul altceva decât la definiţia simbolismului. In fraza anterioară, vroiam să caracterizez esenţa personalităţii lui Ervin, „atitudinea lui proprie în faţa vieţii"; după ultimul cuvânt citat de criticul impresionist, în chiar aceeaşi frază, urma nu punct ci o liniuţă, după care continuam: „— iată primele trăsături ce disting această atitudine".

Se vede că pentru impresionism personalitate şi şcoală literară sunt noţiuni identice. Iar dacă nu, criticul turbură intenţionat înţelesurile, ca să poată lovi, în speranţa că se vor găsi naivi să-l admire. Oricum ar fi, îmi permit să-i dau un sfat elementar, pe care-l repet, când vr'un student începător mă întreabă cum să se orienteze cu privire la caracteristica unei şcoli literare. Il sfătuesc să se păzească de a pune temeiu pe te miri ce crâmpeiu rupt din contextul lui; să adune apoi şi să compare între ele totalitatea mărturiilor date anume ca definiţii; în sfârşit, să se pătrundă de spiritul general care a însufleţit critica acelei mişcări.

Pentru cine ar vrea sincer să ştie ce vedeam eu în simbolism, iată o hârtie îngălbenită, care cuprinde definiţia făcută la una din conferinţele Vieţei Nouă, la care asistau, nu cum rezultă din spusele istoricului impresionist o mână de oameni, ci, cum ştiu atâţi contimporani, adesea sute de auditori, între alţii destui scriitori de azi. Cum, spre deosebire de impresionistul nostru, n'am dat niciodată ghes tiparului, ea este inedită. Se poate face uşor controlul dacă o dau ad-hoc sau e chiar formularea de atunci. După ce arătam, prin exemple, că îmbogăţirea tot mai largă a sufletului contimporan cere, cu necesitate, simbolul şi mijloacele lui de sugestie muzicală, ajugnem la definiţia, pe care o citez întocmai, căci, de, e vorba de istorie literară.

„A destăinui viu în plăsmuirile artei corespondenţa dintre stările noastre sufleteşti şi înfăţişerile firii, înălţate la valoare de simbol; a face astfel să intre în domeniul poeziei multe sentimente fine, intelectualizate, neexprimate până acum; a contura deajuns stările sufleteşti, pentru a putea deştepta şi în alţii un sentiment la fel cu cel incert al poetului şi a lăsa totuşi cititorului, prin vagul muzical prielnic răsunetului sufletesc al fiecăruia, putinţa de a fi părtaş în chip activ la întruchiparea artistică a sentimentelor; a încerca, pe cât poate fi îngăduit, în fiecare artă, o colaborare a mijloacelor de exprimare ale celorlalte arte, îndeosebi ale muzicei; însfârşit a învălui totul, dela cea mai banală înfăţişare până la cea mai complicată stare sufletească, în atmosfera de taină ce ne învăluie, adogând astfel emoţiunei estetice fiorul ce se naşte din atingerea nevăzutului şi din sugestiile subconştientului, — iată câteva din caracteristicile esenţiale ale simbolismului".

Iată ce vedeam eu atunci în simbolism. Iar dacă cineva, confruntând definiţia aceasta cu alte definiţii date de critici de aiurea sau, la noi, de d. M. Dragomirescu, şi relevând, de pildă, formula „sentimente fine, intelectualizate", ar găsi unele deosebiri, sunt conştient de ele şi sunt gata să arăt de ce situaţia de atunci cerea anume aceste note diferenţiale ale simbolismului şi nu altele. Dar fireşte, eu eram numai un improvizator. Pe atunci, d. Lovinescu tăcea prudent, pentruca, după ani de aprofundare, să scrie despre simbolism această lapidară caracterizare: *„izvorând din lumea instinctelor, e mai mult de domeniul fiziologiei decât al psihologiei"*. Ce fericire că, din dragoste pentru poezia nouă, şi-a tăinuit până acum această caracterizare! Ne-a făcut un mare serviciu: dacă o cunoşteau ţărăniştii literari ai vremii, ne distrugeau, în numele instinctului, cu propria noastră formulă ei care compătimeau mai mult cu fiziologia decât cu psihologia...

Iar dacă cineva ar vrea să controleze şi să vadă cum concepţia mea de improvizator mergea paralel cu critica, citească, de pildă, rezervele pe care le formulam cu privire la poezia, câteodată prea raţionalizată a lui Cerna, rămasă străină de simbol şi de mijloacele lui de sugestie. Comparând cineva paginile mele de atunci cu critica recentă, atât de plină de tact, a d-lui Lovinescu despre acelaş poet, va înţelege uşor de ce eu, la 1909, trebuia să am ponosul de „improvizator", ca d. Lovinescu să aibă, acum când lupta este câştigată, folosul gloriolei de inovator.

Nemulţumit cu operaţia arătată de a-şi amăgi cititorii, prezentând caracterizarea pe care o dedeam unei personalităţi drept definirea unei şcoli literare, impresionistul nostru se încurcă tot mai mult în propriile lui abilităţi.

Vorbind de meritul *Vieţei Nouă* de a fi înţeles necesitatea contactului cu partea cea mai aleasă a literaturii apusene, scriam: „Gândul care o însufleţeşte e acela al unei reviste estetic-moderniste şi nu e puţin lucru să păstrezi măsura şi să ştii să alegi ce a trainic în vălmăşagul manifestărilor nouă". Se vede clar că vorbeam de alegerea a ceeace este trainic în Apus, unde era un caleidoscopic *vălmăşag* de manifestări nouă. Nu puteam vorbi de vălmăşag la noi, unde mişcarea deabia începea.

Ca să mă facă să afirm ceeace doreşte, nu ceeace am afirmat eu, istoricul impresionist rupe fraza de mai sus în două; mă citează într'o frază până la „estetic-modernist" şi pune punct; continuă apoi citatul, ca şi cum ar face parte dintr'o altă frază, dintr'un alt curent de idei. Fireşte, ca să poată exclama: „în realitate însă, tocmai din insuficienţa alegerii *Viaţa Nouă* nu şi-a putut câştiga locul cuvenit în mişcarea modernistă".

Oricine a trăit vremea de care vorbeam eu ştie că libertate de alegere nu puteam avea decât faţă de Apus, într'o vreme când d. Lovinescu alegea pe Sacha Guitry Cât pentru actualitatea dela noi, departe de a avea un „vălmăşag de manifestări nouă", estetic-moderniste, curentul de abia se înfiripa. Aici alegerea nu sta decât într'o măsură foarte redusă în puterea noastră. Şi eu revendicam pentru critică, ceeace n'a avut d. Lovinescu niciodată: *„curajul de a critica, la nevoe, şi în numele a ceeace trebue să fie"*.

Profetul care n'a riscat şi n'a jertfit nimic pentru crezul lui vrea acuma să-mi arate scăderi în valorificarea scriitorilor.

Aş putea răspunde că e firesc să greşeşti sau să exagerezi când eşti în toiul unei astfel de lupte şi critici în numele a ceeace trebue să fie. Dar cum nu sunt din aluatul celor ce se autorevizuesc la infinit, menţin ceeace am scris, fiind sigur că fratele necunoscut, care se va pleca odată asupra scrisului nostru, va înţelege totul din situaţia vremii. Când exprim o părere, înţeleg să o dau odată, definitiv şi pentru totdeauna — şi să iau asupră-mi toate riscurile.

Singurul lucru pe care-l cer unui adversar este onestitatea. E regretabil că nici aici nu este cazul criticului meu. El scrie următoarele: „Adevăraţii poeţi ai mişcării noi i se păreau d-lui Caracostea d-nii M. Cruceanu, Al. Stamatiad, Al. Gherghe, E. Speranţa, — pe când d. Minulescu era numai un imitator al lui Ervin, dar cu exagerări".

Dar una este să spui, cum am afirmat eu, că Ervin este cel care a introdus întâiu, în chip constant, motive nouă şi că unele, de pildă „Per aspera", revin apoi şi la d. Minulescu, şi alta care să fi afirmat: „Minulescu este numai un imitator al lui Ervin". Am stăruit atât de mult să pun în lumină temperamentul absolut original al d-lui Minulescu şi arta sa atât de personală, prea personală, încât trebuia să aibă cineva curajul celui care nu mai are nimic de pierdut, ca să-mi atribue judecata de mai sus. N'am pronunţat măcar cuvântul de imitator. Dar să admitem că l-aş fi pronunţat. De când a afirma de un scriitor că este influenţat de altul în motive însemnează a-l cobori? De fapt, criticul nu este atât de înapoiat să nu-şi dea seama de această deosebire elementară, o descopere singur într'un capitol, model de adâncime, asupra imitaţiei la Eminescu, revizuindu-se principial numai după câteva pagini.

Tot atât de gratuită este şi învinuirea că adevăraţii poeţi ai mişcării noi erau, pentru mine, d-nii Stamatiade, Cruceanu, Gherghel şi Speranţa şi că deci ei au stat, în stima mea, mai sus ca d. Minulescu. Se vede că impresionistul nostru îşi caută complici în ignorarea şi bagatelizarea lui Minulescu... Mai întâi, extern, grafic, lucrul sare în ochi: am dat fiecăruia din tinerii citaţi circa o jumătate de pagină; de d. Minulescu mă ocupam în zece pagini; de aceia spuneam că „sunt în formaţie"; lui Minulescu îi recunoşteam „un netăgăduit talent", care „ne-a dat unele poezii într'adevăr minunate". Şi aş vrea să văd în tot scrisul d-lui Lovinescu o pagină în care să vorbească unui scriitor, de pildă d-lui I. Barbu, în numele propriei lui chemări superioare, aşa cum vorbeam eu atunci lui Minulescu. Modernismul in extremis nu are libertatea şi nici autoritatea a arăta scăderile sau rătăcirile tinerilor, al căror prizonier este. Şi este

Continuare în pagina IV-a

1) Ţin să se ştie că părerile mele despre modernism nu angajează întru nimic direcţia *Adevărului Literar*, căruia îi mulţumesc pentru larga ospitalitate.

firesc să fie aşa, atunci când critica, în loc de a deschide căi nouă, rămâne un simplu biurou de înregistrare, cu exagerările proprii neofitului.

Dar dacă ar fi lipsit toată seria aceasta neîntreruptă de restălmăciri şi citări incorecte, cum ar mai fi putut oare istoricul impresionist să ajungă la triumfătoarea exclamaţie finală: „iată simţul de orientare critică a d-lui Caracostea !" Concluzia aceasta, anterioară faptelor, îi era, de sigur, criticului mai scumpă ca lumina ochilor, de vreme ce s'a dispensat de ei.

Dar se vede că ofensiva impresionistă a simţit, la un moment, că toate loviturile cad în vânt şi de aceea a recurs la un argument sdrobitor. „S'ar fi putut crede că d. Caracostea urmărea steaua polară a unei convingeri estetice; în realitate, el nu urmărea decât o bursă în străinătate, pe care a şi obţinut-o dela d. Densuşianu".

Iată-ne ieşiţi din literatură : ne aflăm în domeniul de argumentare al celor lipsiţi de argumente: lovim persoanele, neputând discuta ideile.

Decât, soarta are, în cazuri de acestea, ironii de o savoare deosebită. D. Lovinescu, cel cu veşnicile autorevizuiri, ne vorbeşte de sus de „steaua polară a unei convingeri estetice". Suntem luminaţi şi satisfăcuţi. Şi, printr'o altă ironie a soartei, iată-l pe modernistul în extremis de azi, luptând pentru aceeaşi cauză şi cu aceleaşi arme, într'o dulce confraternitate cu ţărănistul literar Chendi: după cinci-sprezece ani, reeditează o acuzaţie, pe care, în toiul luptei, mi-o servea Chendi, de care însuşi criticul impresionist afirmă că „a fost un pamfletar". Les beaux esprits se rencontrent...

Dar Chendi, deşi „un pamfletar" ,insinua numai când vorbea de „elevi ai maestrului cu perspective de burse". D. Lovinescu face azi istorie şi îşi însuşeşte, curajos, calomnia. Progresul este considerabil.

Decât, tristă idee îşi face critica impresionistă de mijloacele de control ale istoriei literare, când afirmă astfel de inexactităţi patente. Toţi din cercul *Vieţei Nouă* ştiu că atunci când am vorbit de *Poezia noastră de azi*, bursa aceea era deţinută de d. Pârvan şi nimeni nu putea şti cărei specialităţi avea s'o destineze consiliul facultăţii de litere. Apoi, prin concurs şi probe publice, bursa aceea s'a dat unanim de cinci profesori, prezidaţi de decanul facultăţii. In sfârşit, specialiştii străini au confirmat părerea celor de aici, devremece mi-au dat distincţii pe care puţini dintre noi le-au avut. De altmintreli, învinuirea aceasta de arivism cade nu se poate mai potrivit la adresa unui om, a cărui întreagă viaţă de rentabilă izolare stă dovadă că e un arivist înăscut.

E trist că, în lipsă de argumente, critica de azi mai poate recurge la mijloace elegante ca acesta. Dacă erorile de judecată, contrazicerile. continuele autorevizuiri pot da de gol o inteligenţă, inexactităţile vroite şi calomnia pecetluesc un caracter.

Dar când ai chemarea de a înţelege, chiar şi în faţa unor micimi de acestea tot te întrebi: cum de a putut cineva să ajungă aici ? Totul se lămureşte prin falsa poziţie a d-lui Lovinescu faţă de poezia nouă şi prin psihologia neofitului improvizat.

Pentru cineva care, ca d. Lovinescu, a stat o viaţă întreagă departe de mişcarea noastră modernistă, tăgăduind-o în reprezentanţii ei cei mai de seamă, singura atitudine demnă era a convertitului sincer, care mărturisindu-şi păcatele, se simte transfigurat şi înoit sufleteşte. Dar pentru aceasta îi trebuia curajul să declare că stă sub înrâurirea puterilor sufleteşti deslănţuite de *Viaţa Nouă* şi, mai ales, îi trebuia o muncă tăcută, ca să-şi făurească un alt instrument critic decât impresionismul ieftin, care-l dusese în înfundătura superficialităţii pretenţioase. Neavând curajul acesta, nu-i mai rămânea decât acela al istoriei tendenţioase.

Dar din momentul ce s'a aşezat astfel pe terenul istoriei, lupta era pierdută şi de data aceasta.

Deceniile dela 1900 până azi sunt caracterizate prin lupta de afirmare a modernismului conştient, în poezia şi în critica română. Datoria de a ţinea pasul cu mişcarea modernă a literaturilor apusane şi dreptul personalităţilor de a arunca o privire absolut liberă în lume sunt deacum bunuri definitiv câştigate în literatura noastră. O mână de oameni a dus o luptă grea pentru afirmarea acestui ideal de viaţă literară. Şi lupta aceasta şi-a avut eroii şi mucenicii ei. Mulţi au căzut, dar au păşit mai departe scriitorii şi critica, azi în deplină maturitate. Acum lupta aceasta este pe sfârşite. In mijlociu, o generaţie cuprinde 30 de ani. Ne apropiem de sfârşitul ultimului deceniu. Probleme nouă se impun.

Dar unde era locvacele critic d. Lovinescu, atunci când, după răscoale, se da greul luptei ? Care erau figurile apusene, pe care le înfăţişa tineretului dornic de orientare ? Care erau scriitorii români noi, pe atunci violent tăgăduiţi, asupra cărora cobora o rază de caldă înţelegere ? Pretutindeni ,tabula rasa; alături, valorificarea d-lui V. Eftimiu.

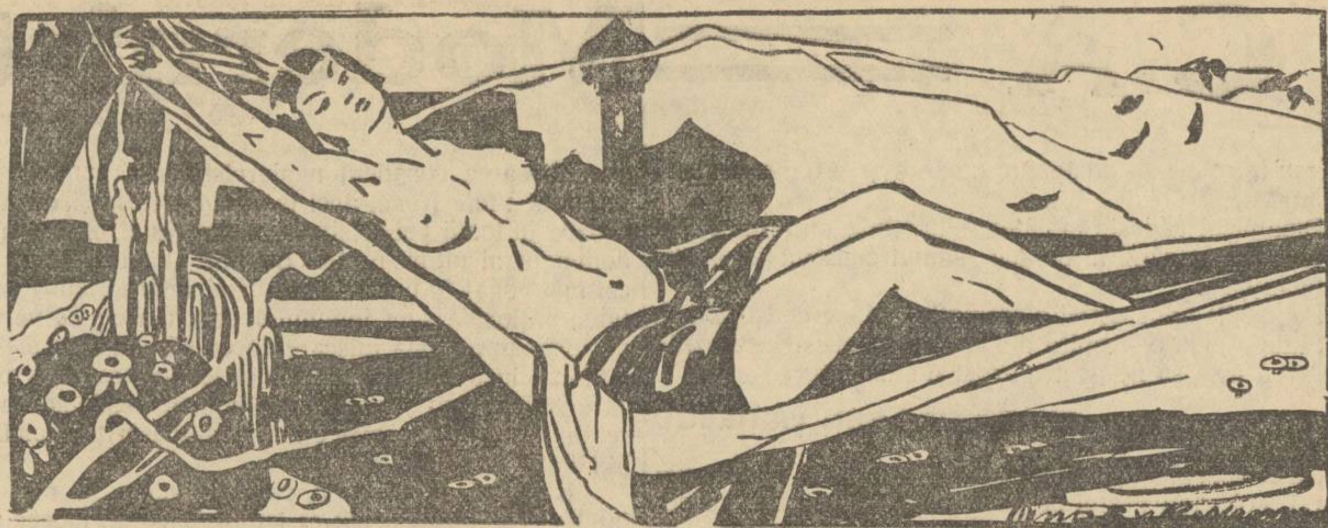
Dar deodată, după împroprietărire, ochii tuturor se despăenjenesc. Stârnit de douăzeci de ani de muncă şi de atâtea jertfe şi împiedicat vremelnic de răsboiu, un val puternic de modernism se ridică. In poezie, se apropie de zenit constelaţia Minulescu, Rrghezi, Galaction, acesta din urmă deschizând şi calea unor mari probleme de viitor. Sunt tocmai scriitorii contra cărora d. Lovinescu făcuse tot posibilul să-i desfiinţeze.

Şi acum, când lupta este câştigată, ce-i mai rămânea pătrunzătorului critic decât să ia toba mare şi să devie crainicul unui curent, pe care-l tăgăduise o viaţă întreagă? Francezii au pentru astfel de glorioase isprăvi o vorbă : *enfoncer des portes ouvertes...*

Dar pentrucă, alături de alţii, am fost printre cei dintâiu care au căutat să deschidă orizonturi nouă în critică, d. Lovinescu, acum când vrea să devie inovator, se trezeşte că întreaga sa aşa zisă ideologie de azi, pe care o enunţă având aerul că a descoperit piatra filozofală, fusese formulată şi apărată acum cincisprezece ani. In situaţia aceasta, nu-i mai rămânea decât sau să recunoască faptele cinstit, sau să rămâie identic cu sine însuşi şi să se consoleze scriind istorie, în felul arătat.

Chipul cum criticul impresionist face istoria modernismului nostru îmi aminteşte o fabulă, care circulă în folklorul universal. Dacă îmi aduc bine aminte, ea a fost odată utilizată de Lessing. Vulpea descoperise, în toiul iernei, o gospodărie bogată. Dar cum paşii întipăriţi în zăpadă erau mai primejdioşi, pentru siguranţa ei, decât paşii pe nisip ai isprăvilor de primăvară, ca să nu-i prindă nimeni urma, isteaţa a socotit că e bine să şi-o autorevizuiască, împrăştiind cu coada zăpada proaspătă, peste proprii paşi. Şi cu cât îşi autorevizuia mai tare paşii pe zăpadă, cu atât urma devenea mai vizibilă, pentru toată lumea...

D. CARACOSTEA

ŞALOM ALECHEM

Trei călindare...

— In care se vede de ce vestitul Tolmaciow a devenit duşmanul Evreilor.

Povestită de un evreu din Odessa care vinde gazete evreeşti şi face negustorie cu cărţi poştale picante.

Redată cuvânt cu cuvânt chiar de dânsul. —

— Mă întrebaţi cum se face că un Evreu, tată la atâţia copii, face negustorie cu o marfă atât de spurcată, **Zapreşcionii tovar** 1), cu cărţi ilustrate pornografice din Paris?

Asta o datoresc lui Tolmaciov al nostru, numai lui, lua-l'ar naiba!

Acum însă, dac'a trecut atâta vreme şi Tolmaciov nu mai e Tolmaciov, şi Odessa e iarăşi Odessa, socot că pot povesti adevărul adevărat, cum s'a făcut că Tolmaciov a fost un duşman atât de înverşunat al Evreilor. Tare mi-i frică însă că aşa cum mă vedeţi, am şi eu o mare parte în această daraveră, dacă nu cumva nu voi fi fost chiar eu toată pricina. Aşa-i că vi se pare ciudat cum se poate că tocmai eu, un Evreu ambulant care vinde gazete evreieşti şi face negustorie cu ilustrate pornografice din Paris, cum am ajuns eu tocmai la generalul Tolmaciov?! Şi ce fel de cumătru sunt eu cu generalu?

Dar vorba-i că fiecare „de ce?" are un „pentru-că..." şi că Evreu-i tot Evreu... Dacă aveţi timp vă voi povesti ceva frumos care o să vă placă!

Asta era taman ca acuma, în zilele de lucru ale sărbătoarei Cuştilor, chiar aici în Odesa — or fi câţiva ani de atuncea! Odesa încă era Odesa cea veche de altădată, căci nu se ştia încă de existenţa lui Tolmaciov şi Evreii se puteau preumbla în toată voia pe străzi, cu cărţi evreeşti de vânzare. Pe atuncea încă nu erau atâtea gazete evreieşti ca astăzi, **Naprimer** 2), nu aveai teamă de nimeni, şi nu era nevoe de contrabandă, de „interesnie **otcritchi**" din Paris — aşa că mă preumblam cu mărfuşoara mea, cărţi religioase şi călindare evreieşti de anul nou pe Landjeronovschaia 3) şi pe Ecaterininscaia 4) lângă Fanconi 5), acolo unde poţi da de un Evreu, acolo unde circulă toţi birjarii, toţi misiţii şi tot soiul de Evrei, căutând, de, poate mi-o trimite Dumnezeu pe cineva în cale să fac ceva aliş-veriş.

Va să zică mă preumblam aşa cum mă vedeţi pe trotuar lângă Fanconi, acolo unde burjuii noştri din Odessa îşi bat picioarele şi mă gândeam de unde dracu iau un cumpărător pentru călindarele ce mi-au mai rămas..

A trecut sărbătoarea şi postul de **Iom-Kippur** 6), iacă şi călindare evreieşti de anul nou pe Landjeronovscaia 3) şi trec acum şi sărbătorile Cuştilor şi eu tot n'am mai vândut restul de călindare şi Dumnezeu ştie dacă o să le mai vând! Căci asta e un fel de marfă care dacă'ţi rămâne după ce trec sărbătorile poţi s'o dai pe degeaba, că nimeni nu ţi-o mai ia. La ce-ţi foloseşte un călindar vechiu? Şi mie mi-au rămas trei călindare vechi din ajunul anului nou evreesc!

Am avut o sută şi le-am dat pe toate aici, în stradă, cea mai mare parte pe la burjui, Evrei cari nu prea ţin la cărţi evreeşti, dar un călindar evreesc, asta este o marfă de care are nevoie şi un burjui, ca să ştie când cade Paştele, când are vre-un parastas — dă, Evreul, tot Evreu!

Şi preumblându-mă aşa, din loc în loc, mă opresc la Fanconi şi mă uit la burjuii cari aleargă încolo şi încoace — căci îi cunosc pe toţi destul de bine! — şi mă gândesc: oare cui să-i mai propun să'mi cumpere restul de călindare când ştiu că i-am încălţat pe toţi cu câte unul de Anul Nou şi cred că nu mi-a scăpat nimenea? Şi aşa cum stam gândindu-mă, zăresc la o măsuţă, la Fanconi, afară pe trotuar, pe un general cu epolete care mesteca cu linguriţa cafeaua, iar lângă dânsul sta smirnă un „crasnaia şapca" 7) unul dintre aceia care fac câte un comision, un drum, şi generalul îi repetă ceva înc'odată şi 'nc'odată, iar el „crasnaia şapca" adică, îi răspunde la fiece dată:

— **Şluşaim, vaşe prevoshoditelstvo!** 8)

Stau şi mă gândesc: oare ce-i spune generalul?

Şi aşa cum mă vedeţi, mă apropiu şi mai mult de măsuţa generalului, mă fac chipurile că mă uit într'aiurea — de, Evreul tot Evreu! — şi aud cum generalul îi spune, comisionarului adică, capului de bostan, cuvinte numărate, ca să prindă bine înţelesul lor, caşicum i-ar pune vorbele în gură:

— Ia seama, îi zice el, să ţii minte ceeace'ţi spun: să te duci până la mine acasă, pe Hersonscaia 9) numărul 3, — zice el— şi să spui, zice el, doamnei general, nevestii mele, că astăzi dejunează la noi Contele Musin-Puşchin. Ia seama bine, zice el, să nu uiţi: Hersonscaia No. 3 şi Contele Musin-Puşchin!

Iar cela, adică „crasnaia şapcov" stă smirnă în faţa lui şi nu răspunde decât „sluşaim" şi iar „sluşaim" şi, când e gata să porniască, generalul îi mai strigă înc'odată: „Hersonscaia No. 3, Contele Musin Puschin!" şi dă să-şi soarbă cafeaua, dar mă zăreşte pe mine cum stau foarte aproape de dânsul şi mă uit drept în ceaşca lui, nu cu cine ştie ce gând, ci numai aşa, ca să privesc, şi nu ridică el privirea numai ca să mă străpungă cu ochii: „tiebe cevo nado?" 10) adică ce caut aicea.

Şi mă gândesc în gândul meu: ceeace vreau eu, tu n'o să'mi dai, sau poate că da, mai ştii?! De, Evreul tot Evreu! Ce pot pierde? Şi aşa cum mă vedeţi mă apuc să-i spun:

— **Vaşe prevoshoditelstvo** 11 Cumpără'mi un călindar!

Iar dânsul se uită la mine:

— Ce fel de călindar?

1) *Zapşcionii tovar* ruseşte: marfă prohibită.
2) **Naprimer** ,ruseşte: de pildă.
3 şi 4) *Ecaterininscaia şi Landjeronovscaia:* străzi principale în Odessa.
5) **Fanconi:** O vestită cofetărie din Odessa.
6) *Iom-Kippur:* Cea mai mare sărbătoare evreiască.
7) **„Crasnaia şapca"**, ruseşte: un om cu pălărie roşie, comisionar.
8) *Şluşaim, vaşe prevoshoditelstvo:* Am înţeles, excelenţă.
9) **Hersovscaia:** o stradă.
10) *Tiebe cevo nado?:* Ce pofteşti?
11) **Vaşe prevoshoditelstvo:** Excelenţă!

Zic eu:

— La ce'ţi trebuie nu ştiu, dar mie îmi trebuie, zic eu, de sărbători; mi-au mai rămas vre-o trei, zic eu. Cumpără'mi, zic eu, vaşe **prevoshoditelstvo**, iar în sufletul meu mă gândesc: „Frumos o să fie dacă reuşesc şi dacă va spune să-i dau un călindar evreesc"

Şi cum am rostit cuvântul „prevoshoditelstvo", nu îmi trânteşte el un **„paşol von** 12)"?! Tot sângele a îngheţat în mine şi, aşa cum mă vedeţi, eram gata să şterg putina, de, — Evreul tot Evreu! — şi să fac na lievo crugom 13)... Deodată aud însă că'mi spune: **„stupai sinda** 14)", adică să mă întorc. Nu mai am dară încotro, mă întorc şi el îmi spune să-i arăt un călindar. Mă apuc şi-i arăt un călindar şi el mă întreabă cât costă călindarul. Eu îi răspund cât costă şi el îmi ia călindarul şi mi-l plăteşte fără tocmeală, fără vorbă... Ei, cum vă place generalul? Să nu dai dracului de pomană trei burjui pe un aşa general?!...

Va să zică am pus mâna pe ceva pitaci, mă gândesc eu, şi-mi iau bocceaua ca să plec. Pitacii sunt foarte bine veniţi. Dar ce mă fac acum? Unde mai iau doi generali de (ăştia ca să le pot vinde restul de două călindare ce mi-au mai rămas? Şi'mi trece prin gând o idee, de Evreul tot Evreu: de ce nu i-am propus încă un călindar? Par'că i-ar sta rău generalului ăsta să aibă două călindare evreeşti? Că ce o să facă cu două călindare evreeşti? Dar ce o să facă cu unul singur?

Şi tot aşa gândindu-mă, mi-a venit o altă ideie: mi-am adus aminte cum a stat colea de vorbă generalul cu Rusul cela, repetându-i de câteva ori: „Doamna general... Hersonscaia N. 3... Contele Musin Puşchin..." Precum sunt eu evreu, aici e rost să mai vând un călindar! Avram Marcovici — aşa îmi zice mie după numele tatălui meu Meier Ancel — Avram Marcovici, nu fi nătărău şi mai pune mâna pe ceva pitaci!

Aşa mi-am spus eu singur şi fără a sta mult pe gânduri, aşa cum mă vedeţi, am apucat de pe Ecaterinenscaia pe Deribasovscaia, de pe Deribasovscaia pe Preobrajenscaia şi de pe Preobrajenscaia pe Sadova şi deacolo trecând pe Elisavetinscaia drept pe Hersonscaia. Ajungând pe Hersonscaia am început să caut numărul 3. A, iată-l, precum sunt eu evreu! Şi încă ce fel de număr 3?! O curte frumuşică, singuratecă şi în două caturi, o adevărată vilă!

Buuun! Dar ce mă fac acum? Trebuie adică să trag clopoţelul şi să întreb de doamna general?! Şi apuc clopoţelul, încep să sun şi mă gândesc: Frumos o să mai fie dacă iesă vre-un soldat şi poate şi un câine şi o să mă goniască asmuţind câinele — atâta îmi mai lipseşte!

Şi nu trece o minută şi două trei, stau şi aştept şi nimeni nu se arată. Mă gândesc: spre ghinionul meu nu-i nimeni acasă. Sau poate că-i stricat clopoţelul? Ia să mai încerc odată! Şi aşa cum mă vedeţi, încep să sun odată, de două ori, de trei ori, şi se deschide uşa şi răsare o slujnică cu o mătură în mână şi mă întreabă:

— **Ctio nado** 15)?

Vreau s'o tulesc, dar — Evreul tot Evreu! — şi-i spun:

— Am mare nevoe de doamna general, numai de doamna general!...

Dar ea se uită la mine caşicum ar spune: „Cine o fi nătărăul ăsta?" şi'mi trânteşte uşa în nas fără să'mi spuie o vorbă. Frumoasă primire! Dar poate că mai vine odată sau poate că trimite soldatul cu câinele?! Aşa mă gândesc eu şi'mi vine s'o şterg repede, dar odată ce am venit şi am sunat, e păcat!

Şi nu trece o jumătate de minută şi uşa se deschide şi se arată o coniţă tinerică, frumoasă lucru mare! Să fie oare nevasta generalului? E prea tânără! Să fie vre-o fiică de a generalului? E prea tânăr dânsul! Dar deocamdată vremea nu stă în loc şi ea îmi spune:

— **Ctio nado?**

Acum mă întreb ce-i de făcut? Să-i spun „vaşe prevoshoditelstvo" ar fi nimerit dacă ar fi într'adevăr nevasta generalului. Dar dacă nu-i? De ce să-i dau un „prevoshoditelstvo"? Dar Evreul tot Evreu — şi îmi vine o idee şi renunţ cu totul la „prevoshoditelstvo" şi-i dau deadreptul:

— Aşa şi aşa, zic eu, generalul a cumpărat dela mine un călindar şi m'a rugat, adică mi-a ordonat, să duc călindarul acasă în Hersonscaia No. 3 ca să mi se achite costul aici, iar dacă nu voi fi crezut, zic eu, generalul mi-a dat ordin să spun ca semn că astăzi vine la dejun la dumniavoastră contele Pusin-Mişchin...

Dar ea isbucneşte într'un hohot de râs, adică soţia generalului:

— Nu Pusin-Mişchin, ci contele Musin-Puşchin!

Şi'mi zic eu în gândul meu: „din moment ce râzi, apoi faci parte din cuconiţele mele!..." şi-i răspund:

— La mine ai câştigat! Fie Pusin-Mişchin, Muşchin-Puşchin, bine că semnul e semn!, şi mă opresc şi-i întind călindarul. Dânsa ia călindarul şi-l priveşte pe faţă şi pe dos şi mă întreabă cât costă călindarul. Şi eu îi spun cât costă. Dânsa ia călindarul, mi-l plăteşte se desparte de mine şi încă cu un surâs — cu alte cuvinte „bună-ziua!". Ei, vă place coniţa mea? Nu-i coniţă, ci aur adevărat! Pentru dânsa dau dracului, de pomană pe toţi remizierii şi toată bursa!

Şi aşa va să zică am mai scăpat de un călindar şi nu mi-a mai rămas decât unul! Ei, acuma mă pot duce acasă să mai îmbuc ceva.

După ce am mâncat şi m'am mai odihnit puţin, a început din nou năcazul... E drept că am scăpat de cea mai mare parte din marfă şi nu mi-a mai rămas decât un singur călindar, cu toate acestea aşi vrea să scap şi de dânsul. Căci ce să fac cu un călindar vechiu? Trebuie să scap şi de el! Dar cum să scap când i-am potcovit pe toţi burjuii cu câte un călindar?

12) **Paşol von,** ruseşte: Marş de aici!
13) *Na lievo crugom:* stânga 'mprejur!
14) **Stupai sinda:** vino încoa!
15) *Ctio nado:* ce doreşti?

Nu, trebuie să mai ies prin oraş! Şi fără a sta mult pe gânduri îmi iau bocceaua şi o întind în oraş aşa la întâmplare şi cum eram deprins cu Landjeronsvscaia şi Ecaterininscaia, picioarele mă duc ele singure într'acolo unde burjuii îşi rod tălpile, căci încotro să mă mai duc în altă parte? Poate că Dumnezeu îmi scoate în cale un muşteriu pentru un călindar! Şi aşa cum mă vedeţi, mă preumblu încolo şi încoace, ca un neastâmpărat, mă uit la burjuii cari aleargă din loc în loc ca nişte şoareci hămesiţi, căutând să câştige vre-o rublă — căci cine nu aleargă după câştig?

In timpul acesta, pe când mă învârtiam, zăresc din nou, din depărtare, la Falconi pe un general, şi tot cu epolete. Şi mă gândesc eu: „Frumos o să fie că Dumnezeu îmi scoate în cale pe un alt general, un muşteriu pentru ultimul meu călindar!" Iar prin minte îmi trece o idee: „păcat că am numai un singur călindar, căci dacă generalii încep să cumpere călindare evreeşti, dau dracului de pomană pe toţi remizierii şi toată bursa!"

Şi aşa cum stau colea şi mă gândesc, când mă uit mai bine, ce să vezi?, e chiar generalul meu! Aşa cum mă vedeţi acum pe mine aşa l'am recunoscut îndată. Dar se vede treaba că şi el m'a recunoscut pe mine. De unde ştiu? Am văzut cum s'a ridicat deodată de pe scaun arătând cu degetul drept în spre mine. Rău de tot! Ce-i de făcut acuma? Atâta îmi mai lipseşte să am a face cu generalii!... Şi aşa cum mă vedeţi am rupt-o de fugă, nu şagă. Am socotit îndată că fugind aşa voi ajunge în două minute în strada treia!...

Şi n'a trecut nici o jumătate de minută, aud cum cineva aleargă în urma mea şi-mi strigă să mă opresc. Cine o fi oare? Oare n'o fi chiar el, adică generalul? Mai ştii ce e în stare să facă un general?! Ia vedeţi şi d-tră ce se întâmplă: un biet Evreu a vândut şi el un călindar evreesc de prisos, şi se răstoarnă lumea pe dos, iar generalii aleargă după dânsul!

Rău de tot. Ce-i de făcut? Să pornesc a fugi şi mai tare,... poate că fluieră şi se iau gorodovo-ii 16) după mine? Asta îmi mai lipseşte acuma, să mă aresteze! Să stau locului? Poate că mă ia la rost cu cel de al doilea călindar cu care am înşelat-o pe nevastă-sa? Mai bine mă fac că nu ştiu nimica caşicum nici nu m'ar crede pe mine şi să încep a păşi liniştit cum am mers la început, încet, ca un om preocupat de grijile şi nevoile lui... Dar dacă mă ajunge din urmă şi mă întreabă de ce alerg? O să-i spun că aşa e mersul meu!

Şi într'adevăr că m'a ajuns! Va să zică e rău, nu-i aşa? Dar o să vedeţi ce minune face Dumnezeu!

Odată ce m'a ajuns nu mai aveam încotro. Mă opresc locului şi când mă uit, ce general? unde general? Nici urmă de general! Era un individ dintre aceia cari servesc cafeaua la măsuţele lui Fanconi. El alerga cu un şervet la subsoară şi-şi ştergea acum sudoarea de pe frunte..

— Ptiu, fire-ai al dracului!, îmi zice el, după ce ne-am oprit amândoi. Ce-ai alergat aşa ca o capră sălbatecă? Vino, îmi zice el, te cheamă generalul!

— Care general, zic eu, şi de unde ştii că mă cheamă pe mine?

— Cum asta de unde ştiu, — zice el — da ce, sunt surd? Că doară am auzit ce mi-a spus generalul: „Uite-l pe ovreiul cu călindarele! Fugi repede şi adu-mi-l încoace!"

Dacă aşa e vorba, mă gândesc eu, nu-i cine ştie ce nenorocire, dracul nu-i atât de negru. Evreul tot Evreu, se mai poate iscodi ceva. Şi ca un fulger îmi trece prin minte o idee nouă-nouţă: poate că Dumnezeu mai face o minune şi mă scapă şi de ultimul călindar, adică de al treilea!... Şi fără a mă gândi mult, aşa cum mă vedeţi, îmi trântesc o palmă peste frunte şi-i spun chelnerului:

— Aşa e vorba? D'apoi dece nu mi-ai spus'o îndată, zic eu, că e generalul cu cărţile? Ciudat general! De dimineaţă, zic eu, el se tocmeşte cu mine pentru cărţulia asta. Mi-a scos sufletul cu tocmeala! Costă o rublă şi el îmi dă numai jumătate. I-am lăsat-o cu şaptezeci şi cinci de copeici, cu 70, cu 60 de copeici şi gata târgul... Dar el s'a încăpăţânat, zic eu, şi nu dă decât numai jumătate de rublă, adică 50 de copeici.. Dacă n'ar fi singura cărticică ce mai am, să mă bată Dumnezeu dacă i-aşi lăsa o singură copeică! Dar aşa, fiindcă-i ultima cărticică, zic, eu, cum vezi şi d-ta, adă o jumătate de rublă şi na, dă-i cărticica!...

. . . .

Cine a fost generalul şi cum îi zicea n'o ştiu nici în ziua de azi. Dar de închipuit îmi închipui că nu trebuia să fi fost altul decât Tolmaciov. Căci dacă n'ar fi fost el, cum dracu de a devenit un duşman atât de înverşunat al Evreilor şi mai cu seamă împotriva noastră, a raznoştic-ilor 16 cari desfac cărţi şi gazete evreieşti, că nici în ziua de astăzi n'avem voe să vindem o carte sau o gazetă evreiască şi trebuie să le porţi pe ascuns, sub haină, par'c'ar fi o marfă de contrabandă sau de furat! Duşmanii mei şi duşmanii d-tră şi duşmanii tuturor Evreilor să aibă atâta cât poţi avea de pe urma unei astfel de contrabande cu gazete evreieşti... De aceea trebuie să faci puţină negustorie cu *„interesnîia otcrîţchi"* din Paris, în plicuri închise sau deschise, articolul meu principal.

Gazetele le ţin numai aşa, din obicei, fiindcă articolul ăsta, adică **„interesnila otcriţchi"** merge mult mai bine. Pentru acest articol se găsesc printre burjui mult mai mulţi muşterii decât pentru gazete evreieşti. Ştiu că nu-i frumos şi că Dumnezeu mă va pedepsi dar ce să fac? Evreul tot Evreu, caută ceva câştig... căci copiii cer mâncare... şi poate de aceea Dumnezeu mă va ierta!

Şi trebuie să mă ierte, că vine *Hoşana-Rabe* 17), ce ziceţi d-tră, a? Fire-ar toate păcatele pe capul lui, adică pe al lui Tolmaciov, căci de n'ar fi el, lua-l'ar naiba, aşi face şi în ziua de azi negoţ cu cărţi şi călindare evreieşti de sărbătorile anului nou şi n'aşi fi nevoit să mă port cu o marfă urâtă ca asta... Poate că-mi cumpăraţi şi d-tră ceva? Am adus un transport proaspăt, sosit chiar acum din Paris...

In româneşte de C. SATEANU

16) *Gorodovoi*, ruseşte: gardist.
17) *Hoşana-Rabe,* ebraic: a şaptea zi de sărbătoarea Cuştilor.

Zilele acestea va apare în Editura „Cugetarea"

MADONA DIN TREN

(LA MADONE DES SLEEPINGS)

de MAURICE DEKOBRA

Carte care are cel mai mare succes de librărie

AMINTIRI DIN CHIŞINĂU

Guvernatorul von-Raaben*)

Aşadar, asaltul meu asupra liceului întâi clasic din Chişinău, dus cu atâta încăpăţânare, suferise un fiasco destul de explicabil şi natural. Mie, însă, mi se părea atunci că dădusem un crah formidabil şi ruşinos.

Eram întărâtat de mişelia corpului profesoral, compus în mare parte din venetici, să recurg la orice mijloace extraordinare pentru a da peste nas acestor străini, care nu voiau să priceapă câte drepturi de băştinaş zac în pieptul meu.

Mândria mea regională fusese rănită foarte adânc. Şi dacă aş fi avut atunci mai mulţi bani, m'aş fi dus cu siguranţă la Petersburg, la Ministerul de Instrucţie, ca să găsesc un arbitru puternic şi drept, care să repună lucrurile la locul lor: pe mine în liceul întâi din Chişinău, iar pe profesori — la respect, faţă de drepturile sfinte ale unui basarabean.

Doar un astfel de arbitru exista într'adevăr pe atunci în Rusia: era spiritul împăciuitor al administraţiei superioare obligate să netezească toate asperităţile şi conflictele locale. Acest spirit n'a avut la urma urmei mult noroc şi succes în împăciuirea întregei Rusii — Babilonii de rase, limbi, temperamente, clime, etc. In ce priveşte însă cazul meu, norocul m'a dat totuşi pe mâna Guvernatorului Basarabiei, generalul von-Raaben.

Acesta era un general de divizie, în vârstă de vreo şaizeci de ani, şi cântărea cel puţin o sută şi treizeci de chilograme. O figură rotundă de German blând. Culorile feţei erau martore de sănătatea-i robustă. Nu era tare chel, nici tare borţos. Purta pe pieptu-i lat şi înalt, o mulţime de decoraţii. Nu se îmbrăca civil niciodată. După origină, era german nobil din Letonia; după educaţie — cazac de Don. Fusese numit guvernator al Basarabbiei pe la 1898 şi rechemat tocmai în 1903, în urma primului pogrom evreesc din Chişinău, când se zăpăcise de surpriză, nehotărîre şi frică...

Inainte de a fi numit în Basarabia, von-Raaben ocupase postul de ajutor al „Atamanului" Cazacilor de Don, la Rostov, unde conducea administraţia „civilă" a acestei regiuni eminamente militară. L'au numit guvernator al Basarabiei în urma unei decizii luate de guvern şi aprobate de Ţar, ca guberniile dela frontierele Rusiei să fie conduse numai de generali activi, cu experienţă administrativă civilă...

Astfel, un German-cazac s'a văzut în fruntea unei gubernii fertile, frumoase şi liniştite, dar mândre de zemstvele şi dumele ei intelectuale, „desineocârmuitoare", conduse de o numeroasă societate de aristocraţi cam pretenţioşi, mari proprietari. Nobilimea Basarabiei, fiind întrebată în mod confidenţial din Petersburg, dacă îl admite pe von-Raaben, se informase asupra lui caşi asupra celorlalţi candidaţi presupuşi, şi răspunsese afirmativ. Iar noul guvernator, în drum spre Basarabia prin Petersburg, îşi achiziţionase pe un aristocrat, cam de aceiaşi vârstă, Gheorghe Pasmurov, ruinat complect, dar poliglot, bine educat, manierat şi fin, care urma să-i servească de mentor şi de „ceremoniimeister" în palatul din Chişinău şi la vizitele, seratele, balurile, conferinţele, unde trebuia să apară persoana guvernatorului. Generalul German-cazac se temea să facă vre-un gest greşit, vre-o boroboaţă automată care să-i dea de gol lipsa de educaţie superioară.

Despre viaţa intimă a acestui „bon vivant" (rămăsese neînsurat) ştiam şi noi, liceenii, unele anecdote care atribuiau lui Pasmurov — „guvernorul guvernatorului" — nişte roluri de Figaro bătrân.

Dealtfel, cronica scandaloasă a aventurilor amoroase din Basarabia, plină de zvonuri şi intrigi, nu s'a îmbogăţit prea mult din cauza perechii: von-Raaben şi Pasmurov. Erau nedespărţiţi, şi se auzea câteodată, prin saloane, şoapta lui Pasmurov, sugerând lui von-Raaben cutare sau cutare replică la o întrebare, căreia îi urmau câteva clipe de tăcere — din partea guvernatorului. In fine, respectând în totul libertăţile şi autonomiile locale, von-Raaben profita de orice prilej, când ordinul sau insistenţa-i semnificativă şi impunătoare erau suficiente pentru o cauză...

Şi iată, mă prezentai în dimineaţa unei zile de Septembrie, în sala de recepţie din palatul guvernatorului, când lecţiile regulate se şi începuseră demult la liceele din Chişinău. Mă anunţai „funcţionarului cu însărcinări deosebite", de serviciu în acea zi (era d. Şumanschi care mai e, cred, voinic şi sănătos în Chişinău), şi am făcut anticameră de vre-o jumătate de ceas. Guvernatorul eşi la ora zece şi jumătate, exact după regulament. Erau vreo douăzeci de persoane înşirate pe fotolii în jurul salonului de primire. Mă aşezasem ultimul. Generalul von-Raaben începu să vorbească cu primii vizitatori, sculaţi în picioare. Lămurindu-şi că cutare solicitator are într'adevăr nevoe de o audienţă în patru ochi, guvernatorul îl lăsa să mai aştepte şi trecea la următorul. Numai peste încă o jumătate de oră, ajunse până la mine.

— Cu ce vă pot fi util, domnul meu tânăr?

Pornii cu o scurtă explicaţie, în cursul căreia von-Raaben se uita la mine, curios, prin *pince-nez*, de sus în jos.

— Bine. Rămâneţi puţin aci până vă vine rândul. Ba nu. Imi daţi voe să isprăvesc repede cu liceanul acesta, care se grăbeşte la şcoală? — adăugă generalul adresându-se unui domn, care era cel dintâi poftit la audienţă.

Explicaţiile mele scurte, cum că chestia mea cere o mare urgenţă — guvernatorul le înţelesese pe dos: graba pentru ora de greacă....

Intrai după general în cabinetul Excelenţei Sale, şi mă apropiai de masa lui de scris. Simţii că am şi avut oarecare succes când mi-am descărcat la urechea guvernatorului toată artileria mea „grea": cine a fost tatăl bunicului, ce rude eminente mai am, etc. Dealtfel, sunt sigur şi acuma, că aceste detalii plus grija lui von-Raaben ca un elev să nu-şi piardă ora de limba greacă — îmi deschiseră uşa cabinetului Excelenţei-Sale.

Puţin obosit, dar foarte bine dispus, generalul, uriaş şi rotund la faţă, îmi arătă cu un gest să mă aşez.

Reluai explicaţia mea. Guvernatorul începu să priceapă, şi sprincenele i se încruntară.

— Cu alte cuvinte, nu e un caz ca toate cazurile?...

Mă gândii în aceeaş clipă că doar guvernatorii în genere n'au a face cu necazurile liceenilor: atunci, care erau, după părerea lui, „toate cazurile"?

— Cred, Excelenţă, că acest caz e într'adevăr unic.

— Mi-aţi expus verbal o sumă de lucruri care cer să fie mai întâiu cercetate. Treceţi la şeful cancelariei, scrieţi toate acestea într'o petiţie şi veniţi aci.

— Am prevăzut, Excelenţă, lucrul acesta şi am expus totul într'o cerere.

Scosei cererea din buzunarul dela piept al tunicii. O întinsei guvernatorului.

— Bine. Dar în definitiv ce vreţi? — Să intervin la directorul liceului şi să-l rog să vă primească?

— Rog, Excelenţa Voastră, să mă plasaţi printr'o dispoziţie a Domniei Voastre, în „ordine administrativă", dat fiind că sunt încă minor.

— Şi credeţi că am acest drept?

— Da, m'am informat la Direcţia generală a tutelelor, că elevii băştinaşi pot fi plasaţi din ordin la orice şcoală.

— N'am auzit încă. Ar fi perfect dacă ar fi aşa după cum îmi spuneţi... Şi ce vârstă aveţi?

— Douăzeci de ani.

— Se poate? Arătaţi mult mai mic... Dealtfel, argumentaţi frumos. Intr'adevăr aparţineţi unei familii vechi? Feodor Ivanovici Semigradov e ruda dumneavoastră? Aţi încercat toate celelalte mijloace şi n'aţi reuşit?

Ii repetai răspunsurile la toate aceste întrebări.

Guvernatorul sună. „Funcţionarul cu însărcinări deosebite" apăru în uşă.

— Să vie Anton Vasilievici.

Cel chemat, fiind în acest moment aproape de uşă, în salon, numai decât intră în cabinet.

— Vedeţi, elevul acesta afirmă, că e deajuns un ordin al meu ca el să fie plasat aci în liceu, în ordine administrativă. E adevărat?

Directorul cancelariei se uită la mine. După cum am aflat mai târziu, faptul audienţei mele destul de lungi, strânsese în salonul de primire mai pe toţi cei aflaţi în Palatul guvernatorului.

— Legile asupra tutelei şi a minorilor prevăd asta, — începui, întorcându-mă şi eu către Directorul Cancelariei.

— E adevărat, Excelenţa Voastră... Insă îmi permit să vă raportez că nu se mai uzează de acest drept, deoarece ar fi cam jignitor pentru direcţia liceului...

— Jignitor? Legea poate jigni? Desigur, n'am de dat ordine liceelor, însă în calitate de şef al guberniei căreea aparţine acest băiat de nobil, cred că pot să-i rog cu in-si-sten-ţă pe do-mnii das-căli?

— Domnul? — îşi permise să se aplece spre mine Directorul Cancelariei care, din oficiu, e un atotştiutor.

— Alexei Vasilievici Nour.

Pe faţa Directorului Cancelariei se zugrăvi un zâmbet slab, dar binevoitor.

— Da, Excelenţa Voastră, e băştinaş, e rudă cu...

— Dacă tocmai astfel stau lucrurile, atunci s'a făcut. Domnia-Sa mi-a explicat că tocmai noi îi eliberasem un certificat de purtare ireproşabilă în societate. Liceul din Caucaz l-a primit în clasa a opta. E basarabean, de neam bun. E şi simpatic, numai că nu creşte înalt, copilul, — râse generalul, vesel, şi apoi se adresă:

— Mergeţi acasă, liniştit, domnul meu tânăr. Vă trimit mâine o vorbă, şi să fiţi sigur de rezultat. La revedere.

In acest moment intră pe o altă uşă însuşi mentorul lui von-Raaben, domnul Pasmurov.

— Să-ţi închipui, moncher,— i se adresă guvernatorul:— piciul acesta... Ah, iertaţi-mă, scumpul meu! — îşi schimbă vorba von-Raaben, făcând un pas spre mine.

Mă roşii de bucuria succesului, alături de acest bătrân general, care se amuza de cazul meu. Totuşi îmi luai rămas-bun şi mă retrăsei împreună cu Directorul Cancelariei spre uşă, după care aşteptau nerăbdători cei rămaşi pentru audienţe în sala de recepţie. Aci, „funcţionarul cu însărcinări deosebite" şi Directorul Cancelariei îmi strânseră mâna cu simpatie...

Mă desmeticii numai în stradă.

Chiar în poarta palatului, dădui de doi prieteni dela liceul al doilea care, văzându-mă aci, izbucniră:

— Ai stat la taifas cu guvernatorul? Ce mai face nenea Pasmurov?

Mă grăbeam şi le aruncai câteva silabe nearticulate. Până să ajung acasă, străzile Chişinăului îmi risipiră iluziile, încât nici n'am mai spus nimănui despre isprava mea de dimineaţă. Oricât de blajin o fi Guvernatorul, oricât de nimerit am reuşit să-l amuzez cu cererea mea, când el se va ciocni de directorul liceului Soloviov, victoria va fi de partea acestuia din urmă — o mumie bătrână, al doilea Papa din Roma Leon XIII, sau Pobedonosţev — ober-procurorul Sfântului Sinod. Soloviov era şi el „general de divizie" civil („Consilier Secret"), inamovibil şi se bucura de mare autoritate la Epitropia Regională a Şcolilor din Odesa.

Ceva foarte straniu: succesul meu din cabinetul lui von-Raaben mi se părea acuma absolut efemer. De unde eram gata să plec până şi la Petersburg, să caut dreptate împotriva liceului, acuma, când parcă şi reuşisem, amabilitatea şi concursul administrativ mi se păreau naive şi neputincioase. Un guvernator care nu-şi cunoaşte dreptul de a mă plasa în şcoală, şi care vădit se amuză de cazul meu; apoi un director de cancelarie, care îi sugerează ideia că nu se mai recurge la asemenea procedee faţă de autoritatea şcolară...

In zilele următoare, eram foarte abătut de aşteptare. Citeam, cântam la pian şi nu eşeam din casă, spunând tuturor că mai aştept o scrisoare de undeva, apoi plec la Vladicaucaz. A doua zi — nimic. A treia — deasemenea. A patra zi mă dusei, dimineaţă, la Directorul Cancelariei Guvernatorului. Mi s'a spus aci că Directorul plecase alaltăseară împreună cu Guvernatorul pentru două săptămâni, în inspecţie în „Basarabia Nouă", adică în judeţul Ismail... Deci, finis! Fusesem uitat de acei cărora le procurasem câteva clipe de distracţie originală.

In ziua aceea, m'am înfundat în locanta liceenilor. Am jucat biliard, cărţi. Am pierdut. Am băut.

M'am rătăcit prin spelunci... A doua zi, văzându-mă aproape fără bani; mă dusei la un doctor prieten care îmi scrise numaidecât un certificat de boală (nefrită acută), pe care îl expediai la liceul din Vladicaucaz: deocamdată să fiu măcar în regulă acolo, unde mi-e ultimul refugiu şcolar.

După aceasta, întreprinsei mai multe acţiuni combinate, pentru a căpăta bani. Reuşii abia peste câteva zile, cu cele mai mari dificultăţi. Imi fixai plecarea pentru 17 Septembrie — ziua onomastică a naşei mele (Sofia) şi a unei nepoate (Vera).

Cu două zile înainte de plecare, un elev dela liceul al doilea m'a rugat să iau cu mine un mic pachet pe care „mama îl trimite unui văr al meu, la Ecaterinoslav". Transbordarea dura într'adevăr vre-o patru ceasuri, la Ecaterinoslov, iar vărul camaradului meu locuia foarte aproape de gară.

— Şi dacă ai vrea să-i duci şi un coş mic cu fructe?

Consimţii, şi pachetul rămăsese la mine. Dar mai târziu, în aceeaşi zi, gândindu-mă la acest mic comision, sării înţepat de o idee subită: —Nu cumva pachetul conţine scrisori şi broşuri subversive, iar coşul cu fructe mi se va da, pentru a înlătura orice îndoială şi nehotărîre din partea mea?... Doar camaradul meu expeditor avea oarecare faimă de socialist-revoluţionar... Mă culcasem în acea seară, puţin îngrijorat. La combinaţia mea cu von-Raaben încetasem să mă mai gândesc de câteva zile.

Dar... desnodământul acestei situaţii încurcate va purta un alt titlu: „Din ordinul Guvernatorului".

ALEXIS NOUR

*) Vezi „In luptă cu un liceu", în No. precedent (321) al „Ad. Lit.".

Comoara

Pe Argeş, lângă luncă, un deal se'nalţă'n chipul
Urciorului de-argilă al vechilor olari
Şi pomeneşte zeii uitaţi de ţară, cari
I-au plămădit făptura şi lutul şi nisipul.

Pe rotunjimea formei, din vale până'n cer,
Se suie împletindu-şi lumina ce adie,
Frunţi verzi de nuci şi trupuri de arămită vie
Cu frunza zugrăvită ca pe un lăicer...

Şi'n galbena lumină a toamnei argeşene
Cu mere care sboară şi berze care cad,
Am luat în palmă dealul: un ou încondeiat,
Ca să'l desmierd mai bine cu somnoroase gene.

Şi m'am zărit atuncia sub bolţile de vii,
Copil ducând la gură un strugur de rugină —
Dar mă păli deodată durerea-aşa haină
Că îmi scăpă din mână comoara şi pieri.

Florica, 1924.

Rădăcini*)

Nod de năpârci, şerpi vajnici cât braţul şi cât cotul,
Trunchi negru de balaur încolăcit şi rupt,
Ciorchine de şopârle — pământul dedesupt
Surpându-se — în taină se desvelesc cu totul.

Dar vraci vicleni cu barbă de iască şi de muşchi,
In nopţi cu lună nou, plesnindu-i cu nuiele,
I-au înlemnit deodată umflaţi aşa în piele
De le-au rămas sub coajă întărâtaţii muşchi.

Frunzarele de-asupra, îmbelşugând colina,
Işi leagănă seninul cu vântul în văsduh —
Cum să cunoască iadul în care trup şi duh
Se sbate desgropată, sucită, rădăcina?

Stau şi privesc la şerpii ce scormone'n pământ
Şi la pământul care le fuge de sub pântec...
Copaci, moşie, vreme — neîndurat descântec....
Şi eu cu tot frunzişul şi rădăcina'n vânt.

ION PILLAT

Florica, 1925.

*) Din volumul de mare lux „Florica" scos în colaborare cu pictorul Ştefan Popescu şi care apare la „Cultura Naţională".

Asupra vechimii omului

Explorarea numeroaselor peşteri din Franţa, Spania, Belgia pe deoparte, resturile de industrie omenească şi de schelete găsite în diferite depozite, care cuprind şi osemintele altor animale dispărute, contimporane omului primitiv, pe de alta sporesc nădejdile cercetătorilor, că se vor deslega cele două probleme esenţiale, ce privesc originea omenirii.

Prima problemă „a originii monofiletice sau polifiletice" va rămâne desigur foarte multă vreme nedeslegată. E probabil că diversele rase omeneşti, pe care le cunoaşte preistoria şi istoria, au o origină comună, din aceiaşi strămoşi animali şi vor fi apărut undeva pe o suprafaţă restrânsă a pământului, de unde s'au împrăştiat până în cele mai deosebite regiuni încă de foarte multă vreme. Dar, o asemenea ipoteză, nesprijinită pe fapte sigure, nu poate constitui măcar un grăunte de ştiinţă şi cercetătorii o şi lasă pe sama metafizicei, cum lasă problema originii universului.

A doua problemă, în schimb, intră în cadrul cercetărilor ştiinţifice, pentru că avem un număr de dovezi călăuzitoare şi putem complecta cu ipoteze faptele cunoscute, în aşteptarea

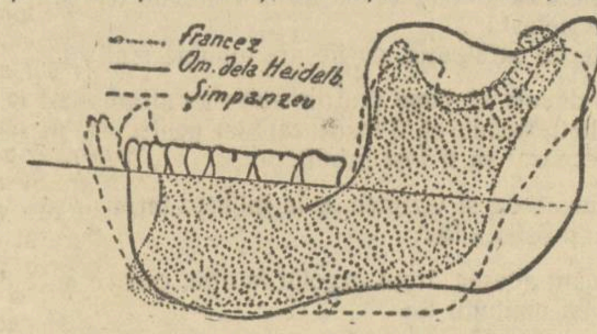

Fig. 1. Profilele suprapuse ale fălcii de jos a omului dela Heidelberg, a unui francez şi a unui şimpanzeu. Falca de francez e punctată.

dovezilor definitive. Aceasta a doua problemă, e aceea a epocii în care s'au petrecut în corpul unei fiinţe aşa modificări încât a dobândit caracterele anatomice speciale speciei umane.

E drept că problema originii omului se pune ştiinţificeşte abia de vreo sută de ani şi s'a generalizat încă de mai puţină vreme, de oarece a avut de luptat nu numai cu dogmele religiilor, ci şi cu neîncrederea şi tradiţionalismul oamenilor de ştiinţă, care găseau în teoriile lui G. Cuvier o întărire a ideilor din Pentateuch. După aşa numita teorie a catastrofelor, omul n'a fost creat decât mult mai târziu decât toate animalele dispărute, pe care le cunoştea paleontologia (ştiinţa resturilor de animale şi vegetale păstrate în coaja pământului).

Documentele s'au îngrămădit şi anume resturi din industria omenească primitivă: pietre cioplite, şi lustruite, cu forme cât mai proprii scopurilor pentru care fuseseră lucrate; apoi s'au găsit începuturi de artă: chipuri sgâriate ori sculptate, iar mai de curând prin zugrăveli. Pe baza lor s'a întocmit o clasificare a epocilor preistorice prin 1870,

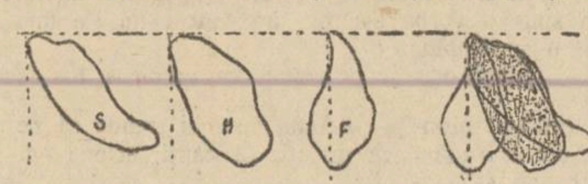

Fig. 2. Cum s'ar vedea câte o felioară din cele 3 fălci de mai sus tăiată drept prin mijlocul bărbiei. La dreapta cele trei felioare sunt suprapuse şi se vede cu cât se lungeşte golul gurii la european.

clasificaţie care, în linii generale, se păstrează şi astăzi.

Lăsând ca nedovedită încă existenţa omului în era terţiară, adică pe vremurile când prin Dacia noastră era un golf larg al Mediteranei, ori Dacia de mai târziu, după ce se ridicaseră Carpaţii, deoarece n'avem alte probe decât aşa numitele *eolite*, încă dăinuirea omului în Europa trece de 100.000 ani.

Se găsesc în adevăr urme nediscutate de industrie omenească în păturile cel emai de jos ale erei cuaternare, după ce gheţarii se instalaseră în Europa. Aceste urme sunt mai cu seamă bulgării de cremene, cioplţi în vârfuri ascuţite sau muchi tăioase, fie pentru a înarma pumnul ori pentru a uşura cinătuirea animalelor doborâte sau la curăţitul pieilor. Ba, s'a putut stabili că treptat-treptat, în cursul vremilor, meşteşugul primitiv foarte simplu s'a perfecţionat şi felul instrumentelor a variat.

Dovada definitivă, resturi de om, lipsesc. Se putea stabili, după instrumentele găsite şi scheletele animalelor contimporane, după rânduirea straturilor, o cronologie a vremei, care s'a recunoscut valabilă nu numai în Europa peste tot, ba şi în alte continente, şi se putea reconstitui

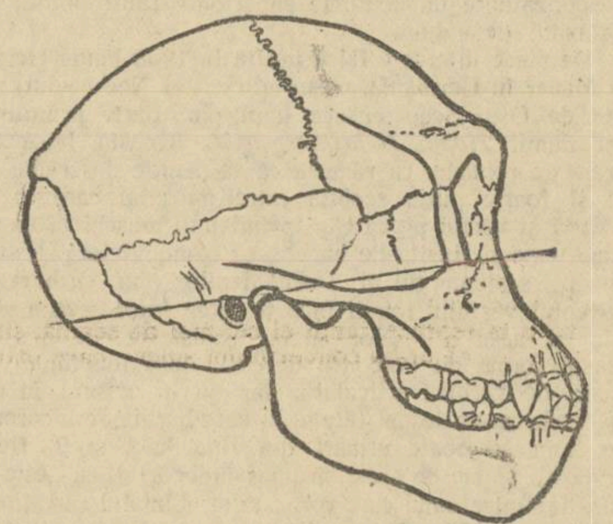

Fig. 3. Capul unui puiu de Şimpanzeu.

mediul fizic şi geografic, climat, vieţuitoare, forme de teren. Lipsea numai strămoşul care va fi ştiut să se folosească de o inteligenţă deosebită, de mersul biped, de braţul lesne de purtat în toate părţile, de glasul articulat, spre a domina cealaltă lume vie.

Se înţelege prin urmare interesul pasionant pe care-l

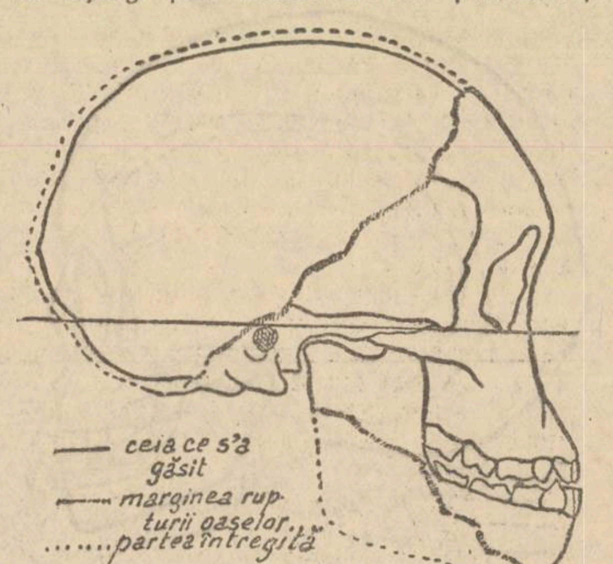

Fig. 4. Capul reconstituit a unui copil de om primitiv găsit în Rodesia (Africa de sud)

deşteaptă găsirea unor resturi bănuite umane în depozitele dela baza terenurilor cuaternare (pleistocene). Şi pe lângă oamenii de ştiinţă se pasionează şi marele public şi mai ales gazetarii, iubitori de senzaţional.

Pe lângă scepticismul unor învăţaţi, cari şi acum ar fi dispuşi să-şi însuşească răspunsul lui G. Cuvier, dat la 1823 unui prieten, care-i adusese un schelet omenesc găsit în luturile de lângă Rhin: „Totul mă îndeamnă să afirm, zise el, că specia umană nu exista de fel în ţările în care se descopăr osemintele fosile, în epoca revoluţiunilor care au îngropat aceste oase." Pe lângă scepticismul acestor învăţaţi amestecul în interpretarea importanţei descoperirilor a unor publicişti nechemaţi, are ca urmare să împrăştie în marele public ideile cele mai ciudate asupra acestei probleme a vechimei.

Un antropolog, Hans Weinert (Kosmos, 1925) urmărind denaturările ce a suferit prima lui descriere asupra resturilor găsite în Rodesia şi lipsa de logică cu care se populariza cunoştinţa despre „omul cel mai primitiv", ironizează în următoarele fraze drastice, contribuţia doritorilor de senzaţional:

(Continuare în pagina a 6-a)

„In vremea, pe când nu era în lume nici un om, s'a dus în plimbare în Africa de sud pe la Bracken-Hill-Mine, un bărbat cu numele *Homo Rhodensis* (descendent direct din Gorilă). El a întâlnit un leu, care voia să-l mănânce; în nevoia la care se găsea, omul a luat o piatră de moară părăsită de indigenii din aşezările vecine ale negrilor. Cu o puternică isbitură omul a sdrobit cu piatra capul bestiei după care groaznicul leu l-a mâncat cu cap şi cu păr cu tot; numai tivda fără falca de jos, partea de sus a coapsei, un fluer şi osul şezutului au rămas. Aceste jalnice rămăşiţe ale înfiorătorului eveniment au fost găsite în toamna lui 1921."

Pe când unii publicişti, în graba de a aduce la cunoştinţă marile descoperiri şi a le face înţelese, fac din ele romane, oamenii de ştiinţă sunt extrem de circumspecţi. Şi azi — spre a da un exemplu — n'au încetat cercetările şi discuţiunile asupra resturilor acelui *Pithecanthropus erectus* (momiţa-om cu mersul în două labe) descoperite la 1892 la Trinil în Java. Iar unii din ei, cum e marele antropolog francez Marcelin Boule (Les hommes fosiles, 1923) care a publicat o carte foarte documentată, minunat ilustrată şi destinată marelui public, mărturiseşte că ceiace i-se părea sigur în 1921, îi lasă multe îndoeli în 1923, asupra concluziilor la care duc resturile găsite la *Piltdown* în Anglia, nu departe de canalul Mânecei.

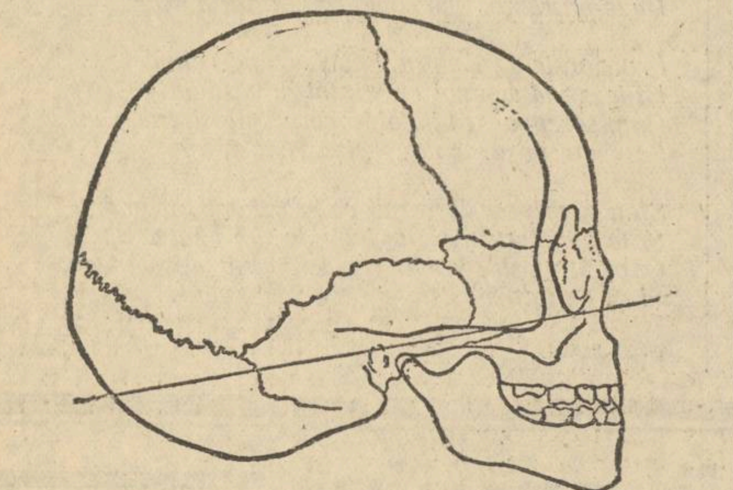

Fig. 5. Tivda unui copil de european. Să se observe lărgimea craniului şi scurtimea fălcilor

Dar, lăsând la o parte ce se presupune şi ce se brodează pe puţinele cunoştinţe mai sigure ce avem asupra omului din straturile cele mai vechi cvaternare, din aşa numita epoca şeleană *(Cheléen)* stabilită prin forma pietrelor cioplite, voi da în scurt o comparaţie a pieselor găsite cu formele corespunzătoare la momiţele superioare (antropoide) şi cele dela omul de azi.

De mare interes e falca găsită la 1908 lângă Heidelberg (La Mauer în Germania, pe un afluent al Neckarului) şi atribuită de Otto Schoetensack unui om foarte primitiv, care e şi numit *Homo Heidelbergensis*. Această falcă de jos extrem de robustă, cu ramura ce se prinde de craniu, foarte lată şi foarte puţin scobită între gurguiul care se prinde de tivdă şi vârful pe care se prind unii muşchi ai mestecării hranei, este şi lipsită de bărbie, ca a momiţelor. Dinţii, bine păstraţi, samănă cu ai Tasmanienilor, iar curbura fălcii, în dreptul vârfului limbii face trecerea între acea a şimpanzeului şi acea a raselor umane preistorice de mai târziu. Această formă de potcoavă deschisă lasă loc limbii pentru mişcări de vorbire articulată, dar nu în măsura în care le îngădue la rasele de mai târziu, la care bărbia se încovoae înainte, cum se poate urmări din figurile 1 şi 2. De aceia s'ar putea spune de acest strămoş îndepărtat, că „este un intermediar între omul care vorbeşte şi animalul care ţipă" (M. Boule, pag. 155). In concluzia expunerii dovezilor Boule, după ce înlătură identificarea cu Pithecanthropul adaugă:

„S'a năzuit a merge mai departe şi să se ceară acestui preţios dar prea izolat document mai mult decât ne poate da. S'au publicat reconstituiri ale craniului şi chiar portretul acestui Homo Heidelbergensis. Aceste încercări pot servi de plăcută trecere de vreme oamenilor de ştiinţă; ele nu trebue să iasă din cabinetul lor de lucru.

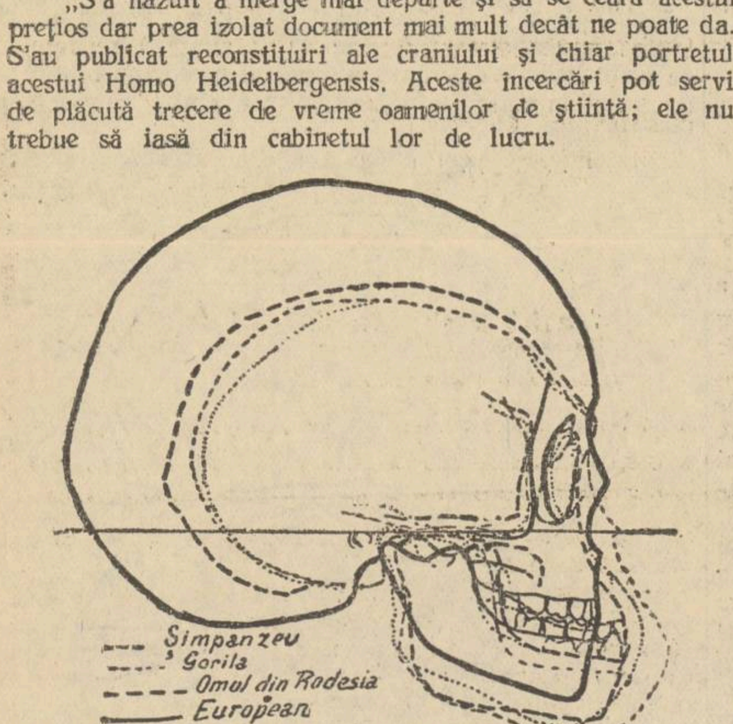

Fig. 6. Cele trei tidve de mai înainte suprapuse la care s'a mai adăugat şi una de gorilă.

„Mai îndreptăţite sunt comparaţiile ce se pot stabili între fosila dela Mauer şi piesele anoloage ale altor oameni fosili. Rezervând această cercetare pentru capitolul următor, pot spune, depe acum, că există, între falca inferioară a lui *Homo Heidelbergensis* şi acea a lui *Homo Neanderthalensis*, succesorul lui în Europa occidentală, asemănări în sprijinul ipotezei unei înrudiri apropiate."

La 18 Decembrie 1912 s'a găsit în localitatea Piltdown (dep Sussex) deasemeni în depozite cvaternare foarte vechi fosilifere şi cu silexuri cioplite bucăţi de craniu, o jumătate de falcă cu 2 măsele şi apoi un canin. La 1915 s'au descoperit şi alte resturi în acelaş loc, asupra valorii căror discuţiunile s'au angajat şi continuă între învăţaţi..

Falca are ceva asemănări cu cea dela Mauer, dar pare mai mult de momiţă superioară. Craniul însă — întrucât s'a putut reconstitui din piese diferite şi aparţinând probabil la mai mulţi indivizi, are o capacitate ce-l apropie de al raselor mai înaintate. Cum se vede, cuvântul hotărâtor nu s'a spus, cu toate că la discuţiuni, examinări, măsurători şi comparaţiuni au luat parte anatomişti, zoologi şi paleontologi din cei cu reputaţiune mondială.

„Aşteptând, trebue să ne mulţumim cu ceiace am constatat aşa de încet şi cu aşa sforţări. Cunoştinţele noastre au făcut ceva progres pentrucă acum 15 ani (în 1923) n'aveam nici un rest autentic de om, şelean Astăzi avem cel puţin o falcă inferioară, aceea dela Mauer, şi, probabil, câteva bucăţi de craniu, acele dela Piltdown.

„E îngăduit să apropiem aceste două feluri de documente şi să le atribuim aceleiaş specii? Nu cred. Descoperirea dela Mauer pare a fi de o vrâstă geologică mai veche decât acea dela Piltdown. Prima e din şeleanul cel mai vechi; a doua ar putea să nu fie decât aşeuliană (St. Acheul), ca fosilele dela Ehringdorf (localitate lângă Weimar unde s'au găsit de asemeni resturi omeneşti, dar cam deformate. N. T.) Morfologia comparată a celor trei feluri de documente osoase procurate de aceste descoperiri vorbeşte în acelaş sens. Suntem în faţa a două, a trei tipuri diferite. Ajungem astfel la această importantă încheere că dela începutul sau din primele faze ale vremurilor cvaternare oamenii din ţările noastre erau deosebiţi. O dovadă nouă că originile omului se pierd într'un trecut din cele mai îndepărtate. Terenurile pliocene şi miocene (din terţiar) ne rezervă desigur curioase, pasionante descoperiri" (M. Boule, pag. 176).

In 1921 — după cum s'a pomenit mai sus — în Africa de Sud, nu de parte de fl. Zambez s'au găsit resturi ale unei fiinţe socotite ca o nouă specie de om primitiv şi a fost numită *Homo Rhodesiensis* (omul din Rodesia). Acesta are — după reconstituirile şi comparaţiile făcute şi însuşiri de cimpanzeu şi de gorilă, dar şi de om. Şi discuţiunile asupra acestor resturi încă n'au spus cuvântul hotăritor. Figurile ce reproduc după dr. Hans Weinert, pot da oarecari indicaţiuni, măcar asupra sforţărilor pe care le fac în zeci de muzee căutătorii răspunsului la întrebarea asupra originii noastre. Strădanie idealistă, căci omenirea tot rea, lacomă şi sălbatică rămâne şi cunoscându-şi ori necunoscându-şi originile. Ştiinţa însă nu desnădăjdueşte că precum din silinţele ei s'a ajuns la ceva mai bună stare economică şi igienică şi chiar la un crâmpei de înţălegere morală, va reuşi să deprindă omenirea a judeca cât decât obiectiv, chiar în problemele care privesc curentul vieţei individuale, familiare şi de naţiune.

T. A BADARAU

Pentru o orientare mai deplină şi lesnicioasă în problema originii şi evoluţiei omului Coaternar, recomand cărţicelele d-lui Profesor I. Simionescu, din colecţiunea *Cunoştinţe folositoare*.

Gânduri

Femeile ştiu din instinct cum să-şi apere simplitatea spiritului.

Pentru amanţi, a căuta măsura înseamnează a condamna iubirea.

Drama iubirii pasionate e că vrea să atingă cu orice preţ limitele, — epuizând astfel trupul, inteligenţa şi inima.

In dragoste, nu găsim liniştea sufletească decât în siguranţa sau în bănuiala neliniştii celuilalt.

André Rouveyre

Banul nu slujeşte decât a fabrica ingraţi.

Indulgenţa e cea mai rea formă a indiferenţei.

Descurajarea nu e decât scuza imbecililor.

Femeile alcătuiesc cel mai prost public; vin la teatru, ca să fie văzute, privesc în sală, caută să atragă atenţia, flecăresc între ele, evaluează frumuseţea şi toaletele actriţelor, şi nu dau nici un pic de atenţie piesei. Iar după toate astea, când pleacă dela teatru exclamă cu voce tare: — A fost idiot, ma-chère !...

O femeie care conduce un teatru e uneori remarcabilă; o femeie care-l conduce pe un director de teatru e întotdeauna nefastă.

Murim câte puţin, cu fiecare ambiţie realizată.

O dilemă se pune tuturor autorilor dramatici: pentru a fi primit, trebuie să fi fost jucat; iar pentru a fi jucat, trebuie neapărat să fi fost primit. *Pierre Veber*

Gustul, ca şi virtutea, e la mijloc: între prostia mulţimii şi prostia elitei.

Luăm adesea drept orgoliu la alţii, ceeace nu e decât pudoarea umilinţii lor.

Orgoliul e tot atât de ipocrit ca şi modestia.

Jean Rostand

Suntem, din toate punctele de vedere, şi chiar fiziceşte, mai mult copiii mamelor noastre decât ai taţilor noştri.

Studiul ştiinţific e moraliceşte periculos dacă nu vedem într'însul numai un mijloc şi voim să-l transformăm în scop.

Intreaga morală spontană, adică educaţia sentimentelor, care de fapt întrebuinţează cel mai mult ansamblul vieţii. — ar trebui să depindă esenţialmente numai de mame.

Auguste Comte

Orice gândire care durează e contrazicere. Orice dragoste care durează e ură. Orice sinceritate care dăinueşte e minciună. Orice dreptate care se prelungeşte e nedreptate. Orice fericire care nu se mai sfârşeşte e nenorocire... Marcel Schwob

Anecdote

— In ultima ceartă pe care am avut-o cu nevastă-mea i-am spus o vorbă aşa de tare, încât nu s'a mai uitat la mine o săptămână.

— Invaţă-mă şi pe mine: ce vorbă a fost aceea?

Intr'un salon: — Acuma nu mai trebue să ne spui, de câte ori te rugăm, că nu ştii să cânţi, acuma am văzut şi noi că nu ştii.

A apărut
„Lectura" No. 104
— Floarea literaturilor străine —
AL. PUŞKIN
— Genialul scriitor rus —
DUELUL
trad. de P. P. STĂNESCU
Lei 5.— Scrierea complectă
La chioşcari şi librari

Cronica teatrală

PAUL GUSTY. — CATON THEODORIAN

D. Paul Gusty, după cincizeci de ani de activitate teatrală, a fost sărbătorit dăunăzi cu entuziasm şi largeţă. A stat modest între culise, o jumătate de veac, cedând cu generozitate actorilor şi autorilor dramatici o parte din aplauzele ce i se cuveneau lui. A dat prin aceasta o sângeroasă lecţie cabotinilor care nu fac un gest, nu articulează o intonaţie — fără gândul direct la aplauze.

D. Gusty a avut o pătimaşă dragoste de teatru. Numai aşa d-sa a putut rezista vieţii meschine dintre culise şi n'a scos niciodată în stradă, cu capul prins în decor, pe-un actor timp şi încăpăţânat — şi nici n'a fulguit în Piaţa Teatrului garderoba unei actriţe impertinente.

Acest director de scenă, plin de pricepere şi gust, are desigur sufletul bine cumpănit. Posedă măsură şi un tact divin. Este înzestrat cu o mare putere de rezistenţă — inflexibilă chiar în faţa platitudinilor d-lor Romulus Voinescu, Caton Theodorian, etc.

N'avem de temperat nici o laudă din acele care i s'au adus. Nu-i precupeţim nici un dar şi nici o distincţie.

Remarcăm însă un fenomen.

Oamenii de teatru sunt mult mai amplu sărbătoriţi, de societatea noastră, decât cei de litere.

Lucrurile se explică uşor. La noi nu se citeşte — şi mai ales în societatea de sus, care dă miniştri, secretari generali, primari, etc. Cine dintre guvernanţi cunoaşte întreaga operă a d-lui Mihail Sadoveanu sau opera, mult mai puţin întinsă, a d-lui Brătescu-Voineşti ? La teatru însă se duce fiecare—chiar d. general Moşoiu... In chestii de teatru guvernanţii pot fi entuziaşti şi darnici — nu numai graţie convingerii personale, dar şi mulţumită opiniei publice teatrale. Un teren de casă dat unui poet sau prozator ar indigna **cafeneaua** şi suburbiile... pe când — unui actor...

Oamenii de teatru au însă contrarietăţile lor. Nu-s admiraţi decât în timpul activităţii. Cum au scoborât treptele scenei, publicul îi uită...

D. Gusty are însă o permanentă vigoare scenică, pusă la încercare chiar în seara jubileului prin piesa de-o originală prostie a d-lui Caton Theodorian : „Greşala lui Dumnezeu". Şi nici măcar oleacă de muzică, de dans, de steaguri — care-l trezesc din când în când pe spectator, interesându-l cu ceva turbulent şi colorat... Nimic... O ploae de cenuşă... Un tors de pisică decrepită... Ceva aşa ca o desperare de moarte...

D. Screanu, prins în cele patru acte ca în nişte piroane, a fost supus la o sângeroasă vivisecţie. (Nu şi-a păstrat zâmbetul pe buze decât d. Romulus Voinescu, asistent la spectacol nu atât ca autor dramatic şi „iniţiator" al jubileului — cât mai mult ca păstrător al ordinei ameninţate de fluerăturile din gâtlejurile tuturor spectatorilor).

D-nele Puia Ionescu şi Screana Topa şi-au făcut cu prisosinţă datoria. (Una — fiică.. şi alta — mamă.. Amândouă însă apropiate în vârstă. Cum ? Teatrul Naţional n'are veterane ?)

Plecând dela spectacol, şi de-atunci până azi, ne-am pus şi ne punem aceiaşi întrebare : Cum a primit Teatrul o astfel de piesă ? Pentruce există comitet de lectură ? „Greşeala lui Dumnezeu" este o piesă pe care, dela primul act, o rupi ferfeniţă şi o arunci în sobă !

Pentru astfel de banalităţi dă subvenţii Statul — „primei noastre scene" ?

Şi încă ceva : Este îngăduit să atragi în cursă publicul care vroia să-l sărbătorească pe d. Gusty — nu să doarmă în braţele flasce ale d-lui Caton Theodorian ?

M. SEVASTOS

Cronica cinematografică

Romanţiosul din romanele lui George Sand s'a demodat ca literatură. Astăzi când oamenii de bună companie au grija să-şi niveleze temperamentele, să-şi reteze elanurile pasiunilor, exagerarea sentimentelor mari şi grandilocvenţa ne rănesc ca o impoliteţă. Dar ecranul le utilizează încă în mod fericit.

Extravaganţă, întâlnim la drept vorbind şi azi pe toate drumurile, însă din aceea voită, şi care nu atinge decât tot aşa cum a fost concepută: superficial, pe când la personagiile secolului cu peruci, sau mai bine zis la eroii bunei George Sand, ea este de bună credinţă.

„Mauprat" filmul care se reprezintă la „Frascati" este bineînţeles o poveste de iubire. De iubire şi de orgoliu luptând împreună, zădărnicindu-se şi ajutându-se pe rând. Intercalarea unei acţiuni agitate: răpire, bandiţi, crimă şi proces, încordează atenţia tot timpul.

Sandra Milowanof ne-a dat o fermecătoare Edmée de Mauprat, atenuată însă şi nu destul de limpede în intenţii. Blânda figură a acestei artiste e mai potrivită în rolurile de femei sacrificate, de femei destinate unei soarte tragice. Amintim creaţia sa turburătoare din „Jocaste".

Nino Constantini, cu joc şi figură extrem de expresive, este destinat pentru roluri mari.

Regia a fost în mâni bune. Jean Epstein a căutat să se folosească de ultimele inovaţii în technica cinematografică, de acele jocuri de lumini şi umbre cari desfată ochiul (plopii în furtună) şi, tot în acest scop, de ceeace se poate obţine prin alegerea şi fotografierea dibace a peisagiilor, mai greu de realizat ca interioarele lucrate în studio-ul confortabil.

* * *

Extravaganţa vremurilor noastre, iat-o în filmul de la „Capitol": D-na de la Folies-Bérgère. Charleston, black-botom, blues, jazz, tot defileul excentricităţilor exotice, tot falimentul dansurilor şi gusturilor secolului trecut, o trecere în revistă a barocului agitatei epoci de după război, destul de lansat şi în ţara noastră, dar mai ales în centrele mari cosmopolite unde bunul simţ, pudoarea şi modestia au devenit aproape o originalitate.

Filmul e interesant şi din acest punct de vedere şi prin faptul că este montat luxos şi jucat cu vervă. Iosephine Backer, negresa europenizată, constitue încă un punct de atracţie.

A. Q.

Bibliografie

Romane de valoare apărute în 1926: *Harmonies Viennoises*, par *Jean Cassou*; *Gueule d'Amour* par *André Bencler*; *Armand* par *Emm. Bove*, *Sous le Soleil de Satan* par *Bernanos*; *Mont Cinère* par *Julien Green*; *La Maladère* par *Bernard Barbey*; LES MESSAGERS INUTILES par *J. Chennevière*.

Curiozităţi

38.000 de orbi

Spania are 38.000 de orbi, adică un orb la 826 de locuitori. E cel mai mare procent de orbi din lume, cu toate că numai în Europa au rămas de pe urma războiului peste 20.000 de orbi.

Concediul cailor

Incepând din anul acesta oraşul Berlin acordă un concediu de trei săptămâni cailor din serviciile publice. Prima vacanţă au petrecut-o caii pe o livadă de 150 hectare, unde au mâncat fân şi ovăz cât au vrut. In afară de aceasta, au făcut pe iarba verde toate ghiduşiile imaginabile. S'au ivit, bineînţeles, câteva indigestii şi câteva luxaţii, dar toate au fost vindecate prin îngrijirile date de medicii veterinari ataşaţi la colonia cavalină.

Se pare că întorcându-se din vilegiatură, caii s'au pus pe muncă cu o râvnă îndoită.

Cât costă un elev

In Bretania există un sat numit Saint Jean sur Vilaine. In acest sat se află o şcoală de stat frecventată de un singur elev, fiul cantonierului. Pentru ca să-l înveţe carte, statul a cheltuit cu el nici mai mult nici mai puţin decât 212.000 de franci! Instrucţia fiind obligatorie, statul este dator să întreţie şcoli chiar acolo unde toţi părinţii îşi trimet copiii la şcolile libere ale preoţilor!

Comunicaţia Europa-America

Datele relaţiilor prin corespondenţă, telegraf şi călătoria între Europa şi America sunt foarte interesante. Cel dintâi cablu telegrafic a fost aşezat în fundul Oceanului Atlantic, în 1858, cu dificultăţi enorme, după două încercări nereuşite. Greutatea provenea din faptul că tehnica nu dispunea încă de vase destul de mari, şi încăpătoare pentru 4.500 klm. de cablu de metal, învelit în ţesături groase izolatoare. La inaugurarea telegrafului acestuia a asistat şi regina Victoria a Angliei, pe când în zilele noastre, inaugurarea telefonului fără fir Londra-New-York s'a făcut fără nici-o solemnitate, simplu, prin funcţionarea regulată a „liniei." In 70 de ani viteza comunicaţiei cu vaporul a ajuns la 4 zile şi 10 ore. Un tren expres ar putea să parcurgă distanţa Oceanului Atlantic numai în 53 ore. Zboruri directe între Europa şi America n'au fost până acum decât trei: cu un dirijabil englez — din Londra la New-York; cu un Zepelin german comandat de America şi cu un aeroplan, pilotat de englezul Allen, care a reuşit în 1919 să treacă din America în Irlanda, în 16 ore şi 12 minute.

Fotografierea la 4.500 klm.

Intr'un secol numai, omenirea s'a obicinuit cu invenţiunile cele mai uimitoare. Dar şi această obicinuinţă s'ar părea că are limite. Totuşi, în ziua când s'a inaugurat telefonul fără fir Londra-New-York, s'a încercat şi un aparat de transmitere, fără fir, a imaginilor fotografiate, şi anume: directorul ziarului Londonez „Daily Express", vorbind cu directorul ziarului „World" (Lumea) din New-York, a văzut pentru prima oară în istoria omenirii şi chipul convorbitorului, care, la rândul său, se uita fix drept în ochii londonezului. Surpriza fusese atât de mare încât amândoi au tăcut, nefiind în stare să-şi urmeze conversaţia. Dar „Domnişoara" de la staţia de legătură interveni numaidecât, amintindu-le: — „Domnilor, aţi angajat telefonul pentru zece minute cu preţul de 50 de lire sterline, şi vă pierdeţi timpul şi banii., tăcând... vorbiţi, vă rog!..."

Fotografia redată la 4.500 klm. nu e încă perfectă, însă e destul de clară: mişcarea buzelor, gesturile şi grimasele se văd exact... In afară de aceasta, un aparat extrem de puternic a fotografiat perturbaţiunea produsă de aparatul care punea în legătură „Daily Express" şi „World". Cuvântul „Daily Express" expediat cel dintâi, s'a imprimat pe o placă, în clipa eşirii sale din aparatul expediator al ziarului londonez, în formă de undă electrică identică cu otgonul de oţel, destul de lucitor.

Aşadar: — „Allo, Londra! — Allo-allo, New-York!" — Convorbitorii se aud şi se văd, unul pe altul, caşicum ar vorbi neîntrerupt aflaţi împreună în aceiaşi odae

Colţul librăriei „Hasefer"

Librăria de artă „Hasefer" din strada Eugen Carada 7 (fost Karageorgevici) recomandă:

CATEVA CARŢI DE AUTOSUGESTIE, MAGIE ETC.

Emile Coué: La maitrise de soi-même (lei 36). Ce que je fais (48). Ce que je dis (48).

Jagot, cel mai cunoscut scriitor contemporan asupra metodelor practice pentru sugestie, magie, etc.:

Comment acquéridr une parfaite mémoire, souple, rapide, exacte (volum de 200 pagini); Pouvoir de la volonté sur soi-même, sur les autres, sur le destin (metoda practică de influenţă personală) volum de peste 200 pagini; Méthode pratique scientifique moderne de Magnétisme, Hypnotisme, suggestion (volum mare de peste 300 pagini); Hypnotisme à distance, transmission de la pensée et suggestion mentale (volum mare de peste 200 pagini); Science occulte et magie pratique (volum mare de peste 300 pagini); Pour connaitre les cartes et les tarots; etc., etc.

Papus: A. B. C. de l'occultisme; Traité méthodique de magie; Tarot divinatoire etc.

Eliphas Lévy: Histoire de la magie, Science des esprits, Clef des grands mystères etc.

CAHIERS CONTEMPORAINS

Au apărut până acum în această interesantă serie:

I. *Ce que je sais de Dieu:* răspunsurile asupra chestiunii puse de autorul culegerii: „Quel est le résultat final de vos méditations sur Dieu?", prin studii amănunţite făcute, între alţii de: Tonquédec, Abbé Viollet, Paul Claudel, Massignon, Jullien Weill, Henri Monnier, Salomon Reinach, Maeterlinck, Sylvain Lévy, P. L. Couchoud, Paul Souday, Paul Vulliand, André Lebey, etc. (volum de 220 pagini lei 100).

II. *L'homme après la mort* (prefaţa de Ternand Divoire) cu studii de Emile Baumann, Mainage, dr. Martin Buber, Berdiaëff, Charles Richet, Besredka, Maxwell etc. (Volum de 260 pagini lei 150).

III. *Au delà de l'amour:* Studii de Ed. Schneider, Abbé Alta, Mario Meunier, Sigmund Freud, dr. Laforgue, H. R. Lenormand, Jules de Gaultier, etc. (Volum de 160 pagini, lei 120).

Volumele de mai sus sunt tipărite în număr restrâns.

PENTRU CITITORII DIN PROVINCIE

Librăria „Hasefer" răspunde bucuros oricărei cereri de informaţiuni bibliografice dar corespondenţii sunt rugaţi să adaoge mărci poştale pentru răspuns. Trimitem orice fel de revistă şi cărţi, numai în urma trimiterii anticipate a unui acont, restul ramburs.

CĂRȚI ȘI REVISTE

La philosophie de Herman Keyserling, de MAURICE BOUCHER
edit. Rieder & Co. Paris

După André Fauconet care a expus într'un volum teoria, oarecum pesimistă a lui Oswald Spengler, autorul *Decadenței Occidentului,* — Maurice Boucher prezintă publicului francez filosofia optimistă a contelui Keyserling, „înțeleptul dela Darmstadt". Astfel, doi dintre cei mai cunoscuți gânditori germani de după război, sânt înfățișați într'un mod obiectiv. Pe când O. Spengler pare că și-a închis toată gândirea într'o carte, Herman Keyserling e o putere spirituală în mișcare și înoire neîncetată. Influența lui sporește; el aduce motive de încredere și concentrează energiile acelora cari sânt gata să nu mai creadă în vitalitatea civilizației europene.

Intr'un volum de aproape 300 de pagini, Maurice Boucher expune în mod fidel doctrina lui Keyserling, considerat de unii ca un mag modern, ca un fel de fondator de religie.

In prima serie de capitole sunt analizate caracterele diverselor civilizații. Opoziția inevitabilă: Orient și Occident, cu insuficiențele civilizațiilor respective — și credința activă că „restabilirea înțelepciunii" se poate face prin unirea Orientului cu Occidentul.

A doua serie de capitole e închinată „forțelor spirituale" în istorie, în artă, în individualism. Organizarea acestor forțe spirituale e punctul central al filosofiei lui Keyserling care e împotriva unei „civilizații a minimului de efort", adică a mașinismului care desființează personalitatea.

M. Boucher, ținându-se în pas cu toate operele lui Keyserling, a făcut critica epocei actuale, a descris și a analizat relele de cari suferim cu toții, a definit înțelepciunea ca un act creator al vieții: — viața spirituală trebue apărată de technica agresivă. Trebue o reformă lăuntrică, prin care să se restabilească drepturile sufletului fără a nega drepturile inteligenții. Keyserling susține pe omul care înțelege împotriva omului care vrea numai să știe, împotriva savantului lipsit de inteligență sintetică. Cultura adevărată e altceva decât dibăcia tehnică. *A fi* e mai mult de cât *a cunoaște;* magul e mai presus decât eruditul. De aceea Keyserling e anti-dogmatic; el n'are „spiritul de sistemă" care rămâne în afară de viață;—viața trebue pătrunsă și dirijată de forțe spirituale. Atitudinea lui Keyserling nu e metafizică, ci spirituală. Deși gândirea lui nu e sistematic expusă în operele originale, ea fiind mereu spontană și cu aspecte nebănuite, Maurice Boucher a trebuit să le ordoneze într'o lucrare limpede, îmbelșugată — și care păstrează totuși supleța, culoarea proprie și adânca semnificație a filosofiei lui Keyserling.

E o carte de inițiere, pe care acei cari sânt preocupați de problemele culturii și civilizației europene o pot citi cu convingerea că vor găsi în ea multe răspunsuri decisive și binefăcătoare.

François Bonjean, cu colaborarea lui Ahmed Deif: EL AZHAR,
edit. Rieder & Co, Paris, 1927

François Bonjean, care a publicat întâi *Une histoire de douze heures* prefațată de Romain Rolland, a dat la iveală un ciclu de romane intitulat: *Mansour*, povestea unui copil din țara Egiptului. Al doilea volum *El Azhar* e însoțit de o precuvântare în care autorul francez răspunde cititorilor cari l-au întrebat în ce consistă colaborarea unui european cu un egiptean. Fr. Bonjean a stat cinci ani în Egipt. Materialul pentru *Mansour* i-a fost dat prin viu grai de către Ahmed Deif, care își povestia amintirile sau răspundea la numeroasele întrebări, uneori indiscrete, cari hărțuiau pudoarea unei conștiinți orientale, întrucâtva deosebită de aceea a unui occidental. La notele luate după Deif, Bonjean a adăugat observațiile lui proprii din timpul cât a stat în Egipt. Compunerea și redactarea romanelor aparțin lui Bonjean, care își ia întreaga răspundere, chiar dacă ar jigni cu unele observații susceptibilitatea musulmană care se bizue pe „religia mândriei, a forței, a fericirii".

Orice nouă descoperire a Orientului este o cucerire metodică. Mulți scriitori europeni, în căutarea exotismului, sânt prea grăbiți. Dacă se opresc la ipocrizia „salamalecurilor", ei nu descoperă nimic. Problemele Orientului— acele psihologice, religioase și politice — sunt atât de deosebite de cele ale Occidentului, încât europeanul grăbit riscă să facă observații ridicole, repede spulberate la o cercetare atentă. Călătorul care privește o țară din fuga trenului nu vede nimic: se vede doar pe el însuși. El se oprește la suprafață, pe care rareori o rănește cu cuțitul analizei: secretele inimei rămân bine păstrate.

In colaborare cu Ahmed Deif, François Bonjean a putut da un roman veridic al Islamului. Făgăduința din primul volum e întărită de El Azhar. A început cu copilăria unui musulman, Mansour, care când ajunge la bărbăție e pus în fața altor probleme decât acele ale tradiției religioase; probleme cari cer un răspuns mai grabnic pe care nici învățătorul, nici Coranul nu-l pot da. El Azhar, vechea moschee, vechea universitate arabă a început să fie dărăpănată de curentele moderniste. Mansour, fiu și nepot de sfinți musulmani, se află la răscrucea dintre trecut și viitor. Aci e centrul dramatic al romanului. Mansour e din generația de acum un sfert de veac, care a făcut transiția dela obscurantismul religios la luminile multicolore ale conștiinței libere. Mansour ezită între Orient și Occident. Acțiunea romanului se desfășură neliniștitoare, uneori sfâșietoare. Dacă s'ar desfășura la Paris, problema ar fi altfel decât la Cairo. S'ar putea scrie o „apărare a Orientului" contra Occidentului — și invers.

Bonjean, ca să isbutească într'un astfel de roman a trebuit să se supună subiectului, cu toată onestitatea lui de observator european. Pe lângă știința lui, i-a trebuit acea putere de înțelegere afectuoasă care-i cere să iubească pe eroul romanului. Cu această iubire, autorul a rămas obiectiv și a dat un exemplu de înțelegere a sufletelor și realităților orientale, pe cari politicianii și chiar filosofii europeni le tratează cu ușurință — în vederea unei colonizări sau a unei teorii agresive a rasselor.

Jurnalul intim al lui Leon Tolstoi

Editura „Zadruga" din Moscova, care dobândise dreptul exclusiv asupra ineditelor lui Tolstoi a izbutit în vremea din urmă să dea la lumină și „Jurnalul intim inedit" al marelui romancier.

Jurnalul acesta consistă dintr'un șir de note, cele mai multe foarte scurte, asupra autorului lor, asupra ocupațiunilor și proectelor sale, — și întrucât Rusia sovietică pregătește sărbătorirea cu mare fast a centenarului nașterii singuratecului geniu dela Iasnaia-Poliana, socotim că nu e de puțin interes a se cunoaște ce conțin aceste pagini.

Tolstoi, așa cum îl vedem la începutul jurnalului, în 1853, tânăr ofițer debutând ca scriitor, ezitând când trebuie să se hotărască pentru o carieră, ni se înfățișează la sfârșitul volumului, în 1865, în plină glorie și în plină maturitate.

In timpul acestor ani de pregătire, acest tânăr Dumnezeu lăsat să se hrănească din sufletul oamenilor, cunoaște toate slăbiciunile și toate dezamăgirile. Pentru moment el nu vestește de loc pe supraom. Are patima jocului de cărți; câte odată pierde mii de ruble numai într'o singură noapte. Se îmbată adesea și foarte repede. E peste fire de afemeiat. Pentru el nu există femeie urâtă. Paginile jurnalului intim sunt plin de nume feminine, și nu le mai pomenim pe cele anonime. In sfârșit, păcate mai mici : era călăreț pasionat și vânător.

Cu fiecare pagină a Jurnalului, imaginea pe care ne-o făcusem despre Tolstoi dispare: barba mare, albă, privirea de apostol sau de sfânt, frunte senină, fără vlagă și fără pasiune. Un alt portret, mai viu, în carne și oase, îi ia locul; un Tolstoi care cunoaște viața și oamenii fiindcă a împărtășit cu dânșii bucurii și tristeți, fiindcă a băut din toate paharele și a gustat din toate bucatele.

Cât de convențională ni se pare acuma vechea imagine a lui Tolstoi, cu barba lui simbolică, convențională, săracă, neverosimilă... Să ne grăbim s'o așezăm în muzeul convențiunilor literare, în colțul unde se odihnește un Lamartine veșnic tânăr, un Goethe nesfârșit de bun, — pentru a sluji de inspirație scriitorilor fără talent, pictorilor fără imaginație și fotografilor, părinți sărmani ai artei...

Și-acum să-l lăsăm pe Tolstoi să se prezinte singur:

„Cine sunt ?"

„Sunt unul din cei patru fii ai unui locotenent-colonel în retragere, rămas orfan la șapte ani, crescut de femei și de persoane străine; fără să fi primit o educație modernă sau științifică, am intrat în lume la șaptesprezece ani n'am cine știe ce avere, și nici o situație în societate; n'am nici-un principiu de care să mă călăuzesc; mi-am compromis afacerile mai mult decât se poate închipui; mi-am irosit cei mai frumoși ani ai tinereții fără să-mi fixez o țintă, și fără să-mi câștig bucurii; m'am expatriat în Caucaz pentru a scăpa de datorii și de ispite. Am fost trecut în trupele Dunării; sunt un aspirant de douăzeci și șase de ani, aproape fără nici-un ban în buzunar (fiindcă trebue să-mi achit datoriile), fără nici-o protecție, fără busolă în viață, fără cunoștințe de meșteșug, fără talente practice,— dar înzestrat cu un nemărginit amor-propriu.

„Aceasta e poziția mea socială. Să vedem acum personalitatea mea.

„Sunt urât, stângaci, murdar și rău educat în sensul monden al cuvântului. Sunt artăgos, plictisitor, necuviincios, intolerant și timid ca un copil.

„Sunt un ignorant. Ceeace știu am învățat singur, rău, pe apucatele, fără șir, fără ordine, și foarte puțin.

„Sunt necumpătat, nehotărît, nestatornic, stupid de vanitos și expansiv ca toți cei slabi.

„Nu sunt ordonat în viață și trândăvia mea e atât de copleșitoare încât inactivitatea a devenit pentru mine o a doua natură.

„Sunt inteligent, dar inteligența mea n'a fost pusă încă niciodată serios la încercare. N'am inteligență practică, mondenă, și nu am inteligența afacerilor.

„Sunt cinstit, adică iubesc binele, m'am obicinuit să-l iubesc. Când mă depărtez de această obicinuință, sufăr, și mă reintorc bucuros pe drumul binelui ; sunt totuși unele lucruri pe cari le iubesc mai mult decât binele: gloria, de pildă.

„Sunt atât de ambițios, și acest povârniș al caracterului meu a fost atât de puțin satisfăcut, încât adesea mă tem că dacă ar trebui să aleg între glorie și virtute, m'aș hotărî pentru cea dintâi. Nu, nu sunt deloc modest, de aceea sunt orgolios când sunt numai cu mine, și confuz și timid când sunt în societate..".

Prejudecățile

Din cunoscuta „Antologie a doctorului Toulouse" spicuim câteva interesante considerații împotriva unor prejudecăți ce încă dăinuiesc în spiritul vremii :

Funcțiunea sexuală e o funcțiune de lux.

E tot atât de ușor să fii cast, pe cât e de lesne să fii desfrânat.

Există căsătorii, nu o căsătorie.

Dragostea nu se poate impune. Legea care interzice divorțul când numai unul din soți îl cere, e inoperantă. Ea vrea să țină legat împotriva firii și împotriva voinții pe un soț de celălalt. Și moravurile pierd în realitate, ceeace câștigă în aparență.

Nimeni n'ar trebui să aibă dreptul de proprietate, în sensul consacrat al cuvântului, cu facultatea de a schimba, de a dărui sau de a distruge un lucru.

Ceeace îi caracterizează pe străini, e — mai mult de cât sângele, educația.

Libertatea presei n'ar trebui să fie confundată cu libertatea opiniei lăuntrice, formulată numai în conștiința individului.

Negura

Miguel de Unamuno a publicat în 1914 un volum care face impresia că a fost scris astăzi, intru cât expune și dă deslegare unor preocupări cari ne apar de cea mai acută actualitate.

Romanul „Negura", în care e condensată toată gândirea nouă și revelatoare a lui Miguel de Unamuno, se desvoltă în întregime în jurul unui bărbat August, care aparține epocii sale prin neliniștea și prin incoherența lui caracteristică.

Nu putem ști precis dacă August o iubește pe Eugenia, pianista, sau pe Rosario, spălătoreasa, fiindcă nici el nu prea pare să știe lucrul acesta.

N'o iubește nici pe una, nici pe alta? — Nimic mai imprecis decât aceste forme vii cari se sbat în jurul unui bărbat, și lipsa de precizie devine cu atât mai mare cu cât eroul e mai bun observator, mai dornic de lumină și de realitate vie.

Ce vrea la urma-urmei August?

In clipa în care se credea sigur de sine, soarta lui findu-i pecetluită, o prefacere neașteptată se ivește, totul se sdruncină, însăș personalitatea lui e în joc.

Ca erou de roman, se va impune oare acum autorului, sau va fi dominat de acesta?

Miguel de Unamuno rezolvă problema fără recurs posibil, și cartea lui — străbătută de-o ironie superioară — nu adulmecă paradoxul decât pentru a-l cuceri mai ușor pe cetitorul gata să se răsvrătească.

Erotice

Nu s'a uitat încă, desigur, sgomotul care s'a făcut acum câțiva ani, în jurul unei scrisori erotice a lui Gustave Flaubert vândută odată cu biblioteca lui Robert de Montesquiou. Scrisoarea aceasta, anexată unei ediții originale a lui „Salammbo" conținea un pasagiu extrem de scabros, în care era vorba de... plictiseala pe care i-o pricinuia din ce în ce mai mult, marelui romancier, literatura.

Marcel Espiau, redactor la „Eclair", amintindu-și că cu vreo treizeci de ani mai înainte, d. Arthur Meyer a reretras din circulație o scrisoare a lui Vigny către doamna Dorval care era pe atunci amanta lui, — o scrisoare foarte arzătoare (care înregistra nu numai cuvinte prea slobode, dar chiar și lucruri mai intime) — îl încunoștiință pe directorul ziarului „Gaulois" de existența scrisorii lui Flaubert și-l întrebă ce socotește c'ar fi bine de făcut. Arthur Meyer răspunse categoric: va cumpăra autograful și-l va arde. La această hotărîre pripită i se răspunse printr'o indignare generală, — iar directorul publicației „Aux écoutes", Paul Levy, protestă cu o violență deosebită.

In cele din urmă scrisoarea fu vândută fără ca să mai intervină directorul ziarului „Gaulois". Fraza erotică fusese dealtminteri mai întâi ștearsă cu destulă băgare de seamă, așa încât aproape nici nu se mai puteau ceti cuvintele scabroase întrebuințate de marele Normand...

Ceeace nu prea se știe, e că o mulțime de asemenea scrisori erotice circulă prin lume. Se cunosc multe, dar oricine poate de la o zi la alta să descopere altele.

Autografele însă, nu trebuiesc distruse de nimeni.

„Nimic nu trebuie ars, spune unul din cei mai buni critici ai Franței, din ceeace poate servi istoriei, sau istoriei literare".

Printre erotismele cari se pot urmări prin bibliotecile amatorilor, există și o colecție de scrisori extrem de libertine ale lui Alfred de Musset. Au fost adresate unei foarte tinere fete, fiica unui ofițer.

In a cui proprietate or fi ele astăzi ? Prin câte mâini vor fi trecut de când a murit destinatara lor ? Au fost oare copiate ? Cine poate ști ! Intr'o zi poate hazardul unei vânzări le va scoate la iveală, aducându-le pe primul plan al actualității.

Mai există deasemenea o corespondență erotică a lui Alexandru Dumas fiul, scrisă de celebrul dramaturg la optsprezece ani. Arthur Meyer a putut răscumpăra, prin 1880, o scrisoare din această serie foarte decoltată.

Meyer nu prea era pe atunci în termeni buni cu Dumas. Puse totuș scrisoarea într'un plic și i-o trimise cu aceste cuvinte:

„Fiți fericit că această scrisoare n'a căzut în mâinile vre-unuia din prietenii d-voastră".

A doua zi Dumas se împăcă cu Arthur Meyer...

EUGEN RELGIS:
POEZII (1914--1920)
1 VOLUM 45 LEI
MELODIILE TĂCERII
POEME ÎN PROZĂ — 1 VOLUM 40 LEI
EDITURA „CULTURA UNIVERSALĂ", Șelari 7

Filosofia educațiunii estetice

Lucrare de osebit interes estetic și pedagogic, lucrarea d-lui Em. Brandza 1) își propune să studieze teoria contemplațiunei și a creațiunei frumosului, în acelea din punctele pe care pedagogia este ținută să se intemeieze pentruca să poată deduce idealul și mijloacele educațiunii estetice, iar pe de altă parte, formularea însăși a idealului și a mijloacelor prin care se poate ajunge la realizarea acestei educațiuni.

Contemplațiunea se intemeiază, totdeauna, pe materialul intuitiv, acel care joacă rol în concepțiunea artistică și singurul ce determină caracterul propriu al fenomenului de contemplație. Incă din vremea lui, Platon afirma că „frumosul este ceeace place prin văz și auz" — și acest adevăr a fost recunoscut de toți esteticianii timpurilor.

Hegel, în a sa „Vorlesungen über die Aestetik", recunoaște deasemenea că „partea sensibilă a artei se referă numai la cele două simțuri: al văzului și auzului; odoratul, gustul și pipăitul rămânând excluse din cadrul bucuriei artistice; căci acestea au de a face cu materia ca materie și cu calitățile sensibile imediate: odoratul cu volatilizațiunea, gustul cu disoluțiunea materială a obiectelor și pipăitul cu căldura, cu frigul, cu netezimea, etc. Deci ele nu pot avea contact cu obiectele de artă, cari trebuesc să se mențină intr'o reală independență și nu admit nici o relațiune pur sensibilă. Agreabilul acestor simțuri, nu este frumosul artei". Astfel, dintre impresiunile cu caracter empiric, sunt de domeniul contemplațiunii, numai culoarea și sunetul, ca fiind preponderente în percepțiunea obiectului poetic, muzical sau plastic — „iar întrucât arta își găsește motivele în natură, impresiunile selecționate în opera de artă sunt singurele impresiuni, cari pot determina contemplațiunea obiectelor naturale". Categoriile și conceptele intelectuale nu pot deveni, prin ele însele, motive de contemplație.

Intre frumos și urât, autorul stabilește o demarcațiune prin intervenirea unei valori intelectuale a percepțiunii. Frumos este tot ce e sunet și culoare, iar urâtul nu provine dela caracterul propriu al culoarei sau sunetului, ci dela valoarea intelectuală a percepțiunii, fiind socotit ca un intrus venit din domeniul filantropiei sau al meditației.

In educațiunea puterilor de contemplație trebue să deosebim un scop și, după determinarea acestuia, un mijloc. Expunând, în continuare, teoria lui Platon, — adoptată mai apoi de aproape toți marii pedagogi și esteticiani, ca Herbart, Schiller, Croce, — că valorile estetice au, totdeauna, puteri educatoare în direcția binelui și adevărului, d. Brandza se ridică cu hotărîre împotriva acestei tendințe, care ingemănează idealul educațiunii estetice cu acela al educațiunii morale, sau al educațiunii științifice, deoarece nu se poate stabili un raport între fenomenul etic și cel estetic, după cum acest raport nu se poate iarăși fixa între fenomenul estetic și cel logic, educațiunea estetică a puterilor de contemplație neputând ajuta cu nimic educației intelectuale.

„Astfel, spune autorul, plăcerea fiind criteriul moral fundamental, starea de contemplație care ne reduce la acea uitare de sine, despre care am vorbit, urmează să ne facă mai puțin proprii pentru a distinge binele de rău. Pe când moralistul, conștient de mizeria pământească, încearcă îndreptarea ori își poartă privirea spre perspectiva mângâetoare a fericirii de mâine, contemplativul, dacă nu inconștient, în orice caz foarte puțin conștient de această mizerie, ne-o zugrăvește pe pânză, ne-o intonează în melodii, ne-o descrie prin romane, căci în mizerie, ca și în fericire, el vede numai culoare și cânt. Deci nu prin conștiința frumosului care atunci când se apropie de durerile lumii, o face în chip oarecum pasiv, indiferent, culegând depe urma ei numai culori și simfonii, vom ajuta conștiința morală care trebue să fie activă și aducătoare de prefaceri fericite. In fața artistului, cerșetorul e o imagine, în fața filantropului, cerșetorul e o suferință. Artistul privește, iar acțiunea lui nu poate fi decât o reeditare a celor văzute, un tablou. Filantropul suferă, iar acțiunea lui e o îndulcire a acestei suferinți, o faptă bună. Și după cum imaginea cerșetorului n'ar putea semnifica pentru filantrop decat suferința lui, tot așa suferința aceasta n'ar putea semnifica pentru artist, decât imaginea lui".

Acestea fiind spuse despre scopul în vederea căruia educațiunea estetică se exercită asupra puterii de contemplație, să precizăm, totdeauna în legătură cu lucrarea autorului nostru, mijloacele prin care scopul poate fi realizat. In afară de așa zisele „ore de contemplație" sau de contactul imediat cu natura, copilul, încă din vârsta lui fragedă, va fi pus, mai ales, în contact cu arta: muzica, pictura, poezia. In vederea aceasta — și ne oprim numai la poezie — se vor recomanda, pentru lecturile poetice ale copiilor, opere în care să se vorbiască despre lucruri ce le sunt familiare, corespunzând experienței lor intuitive. „Copiii, spune Scheid, sunt prin excelență naturi vibrante; viața lor e un fel de viață integrală, lăsați în voia lor, ei se dau cu toată ființa în fiecare clipă. Viața lor normală nu este succesivă și, pentru a spune astfel, seriată, cum e a noastră; ei nu fac distincțiune între a gândi, a simți și a lucra; orice ideie la ei devine act și orice mișcare, emoție. In chipul acesta ei sunt proprii pentru o anumită poezie, pentru aceea care adună în cuvinte viguroase viața totală: sentimente, imagini, acțiuni, aceea care se poate rima, care se poate cânta, care te face să vezi și să simți, aceea în care corpul și sufletul își găsesc rostul laolaltă. Poezia primitivă a înfățișat această calitate. Ea e cea dintâi chemată să emoționeze pe copil".

Nu numai poezia primitivă — continuă d. Brandza — ci poezia mare în general; poezia care sub imaginile ei pline de culoare, adăpostește viața integrală, indiferent că este poezia lui Omer, a lui Dante, a lui Goethe sau a lui Shakespeare. Poezia mare este singura care îl atrage, fiindcă este cea mai aproape de viață. „Scheid nu se înșeală când ne spune că poezia primitivă se apropie mai mult de sfera interesului copilului. Este însă tot așa de adevărat, că, oridecâteori poezia mare va îndeplini această condițiune, ea va constitui literatura sa favorită".

Stabilind scopul și mijloacele educațiunii puterilor de contemplație, autorul rămâne iarăși la o parte pur teoretică, aceea a crețiunii estetice, în care deosebește ca procese primordiale: inspirația, concepția și obiectivarea și după care valorifică această creațiune drept: **creațiune originală** (prin care artistul de geniu descoperă noui motive de contemplație, nestăpânite încă de tezaurul artistic, dându-le o formă durabilă și accesibilă oricărei conștiințe) și **creațiunea reproductivă** (ce se intemeiază pe inspirația și concepția unui artist de geniu și pe execuția unui artist imitativ), din aceasta din urmă făcând parte, mai ales, muzica vocală și muzica instrumentală.

Fără să se lase convins că arta poate propaga, în afară de cultul frumosului, și pe acela al binelui și adevărului, d. Brandza spune cu hotărîre că „arta nu poate înrăuri voința și inteligența omenească decât atâta timp cât instinctele și rațiunea se pot lăsa ademenite de farmecul estetic" — ceeace, prin alte cuvinte, înseamnă că „educația puterilor de creațiune estetică urmează să se facă numai în vederea creațiunii de frumos". Dacă acesta poate fi scopul educației puterilor de creațiune estetică, atunci mijloacele vor fi reductibile la patru: a) să punem în măsură pe elev să simtă impulsul de ordin filantropic ori meditativ, impuls ce conduce la activitate; b) să-l punem în posesiunea unui bogat și persistent material de imaginațiune estetică, material oferit de natură și de artă; c) să-l punem în curent cu regulele de execuție ale artei în care e destinat să creeze și d) să-i dăm virtuozitate, acea facultate datorită căreia continuarea mișcării psihice în mișcare fizică se face cu o așa de mare înlesnire, încât ea se produce aproape reflex la cel mai ușor îndemn sufletesc.

„Nu știm, își încheie d. Brandza lucrarea, dacă vreodată școala va ajunge să se pue în serviciul idealurilor de cultură pe care noi încercăm să le servim. Dar nu putem uita că oridecâteori acei ce au sporit tezaurul filantropiei, al artei și al științei, și-au adus aminte de timpul școlarității lor, nu au făcut-o decât ca să sublinieze cu ironii disprețul pe care l'au avut de întâmpinat din partea dascălului. Iar dintre cei cari în loc de dispreț au căpătat elogii, n'a fost unul care să nu fi recunoscut că gloriola aceasta l'a costat jertfa celor mai prețioși ani din viață pe altarul unor ambiții fără de preț".

Cu numeroase și bine susținute discuții teoretice, și cu tot atât de numeroase soluțiuni practice, cartea d-lui Em. M. Brandza este o lucrare care poate fi utilă și specialistului și profanului, fiind scrisă, în acelaș timp, într'un stil vioiu, clar și convingător.

Este una dintre cărțile bune din timpul din urmă.

GEORGE BAICULESCU

1) „Filosofia educațiunii estetice" — București, Editura „Cartea Românească".

INSEMNĂRI

Jubileul lui Ciricov

Ca o regulă generală și categorică, răsunetul jubileelor serbate astăzi de scriitori ruși — în Rusia sau în emigrație — ne vine cu mare întârziere. Iată încă un jubileu foarte însemnat pentru literatura rusească: Eugenie Nicolaievici Ciricov și-a serbat în capitala Cehoslovaciei, la 20 Ianuarie a. c., jubileul de 40 ani de intensă activitate literară. Eșit cel dintâi din marele mănunchiu de talente ale epocii 1890—1900, Ciricov marchează pragul unei schimbări radicale aduse de suflul noului secol în literatură. El a rămas apoi pionerul unei constelații, care a strălucit mai ales prin Gorki și Andreev. Ultimii reprezentanți ai epocii precedente au fost Corolenco și Cehov, care au trecut la beletristica fragmentară, în locul literaturii masive, de roman, din era lui Dostoevschi-Tolstoi-Goncearov-Turghenev.

Acea eră își avea un singur autor dramatic mare, egal acestor uriași: Ostrovschi. Tolstoi numai printr'o sforțare imensă și printr'o pasiune nouă pentru tendința moralistă a scris și câteva piese teatrale. Miniatura literară și teatrul, însă, nu intră în monumentul artistic lăsat de el și de contimporanii lui cei mari. Corolenco a fragmentat viața în opera sa, însă a rămas credincios literaturii și nu făcea teatru. Cehow, cel mai tânăr epigon al erei vechi literare, a trecut la umor, la miniatură și la piese teatrale, arătând astfel drumul generației care urma după dânsul. Ciricov. Gorki, Andreev nu numai că au creiat un nou tip de nuvelă și de piesă teatrală: ei au renunțat cu totul la roman, și au bătătorit calea lui Bunin, Feodorov, Cuprin, Iușchevici. Aceștia, la rândul lor au determinat, până astăzi tot modernismul național, fărămițat, al literaturii rusești din țara Sovietelor și din „Emigrație". Destinul lui Ciricov i-a dat să fie cel mai măsurat, așezat, descriptiv din constelația ultimului deceniu al veacului trecut. S'a definit atunci și și-a dus neschimbat stilul și concepțiile, până astăzi. Titlurile pieselor și nuvelelor mai mari, scrise de Ciricov și răsplătite cu succese teatrale sau cu admirația societății intelectuale rusești n'ar spune nimic cititorului român, care n'a citit decât cele câteva bucăți de acest autor, traduse în germană și franceză. Astfel că, menționând aci evenimentul jubiliar, ne rezervăm să revenim asupra lui Ciricov în numărul viitor.

Ce este poezia?

Această întrebare a fost pusă la diferite epoci în anchetele literare făcute de diferite reviste și publicații din Franța.

Interesante prin personalitățile de la care emană sunt acele căpătate de la *„Vogue"* în 1886.

Mallarmé răspunse:

Poezia este expresiunea, prin graiul omenesc readus la ritmul său esențial, a înțelesului tainic a formelor de viață; ea dă „autenticitate" petrecerii noastre în lume și constitue singura menire spirituală.

Jean Moréas răspunse prin 12 semne de întrebare.

Pasteur își declină competința, Jean Caraguel fu de părere că poezia este arta de a spune banalități în chip excentric, un necunoscut defini poezia: „încercarea de a da expresie indefinisabilului.

Interesantă e definiția dată de Elémir Bourges, scriitorul delicat, mort de curând.

„O definiție a poeziei? Vă asigur că am căutat'o vre-o oră fără să găsesc decât lucruri slabe sau concetti. De altfel mi se pare un lucru tot atât de imposibil ca a pune marea într'o sticlă. Nu păstrați supărarea pentru incapacitatea mea." Iată acum și definiția lui Guy de Maupassant:

„A defini poezia e mai greu chiar decât a face versuri. Să fie oare expresiunea armonioasă a visului? N'aș putea ști. Am scris un volum de versuri, primul și ultimul de sigur. Dar nu m'am gândit să definesc poezia, nici măcar ca acele dicționare care pretind că este arta de a face opere în versuri."

O aniversare

Intre multiplele aniversări ale anului care începe trebuie să socotim și pe aceea a lui François Buloz, fondatorul de fapt al revistei „Revue des Deux Mondes", despre care Ferdinand Brunetière a zis: „Puțini oameni au ținut mai mult loc în literatura contimporană decât François Buloz, literat care n'a scris nimic sau mai nimic."

In anul 1831, când un anume Auffray îl numește redactor al revistei *„Revue des Deux Mondes, journal des voyages*, pe care o cumpărase de curând, nimeni nu bănuește că această modestă și necunoscută publicație va deveni în curând cea mai importantă revistă în Europa cu un număr de 25.0000 abonați în 1865.

Dar nouăsprezece ani François Buloz a dus o luptă pe viață și pe moarte pentru Revistă, și toată viața lui nimic n'a fost mai presus de Revistă pentru el.

El însuși era un necunoscut când a debutat la „Revue des Deux Mondes". Al optulea copil al unei sărmane familii din Savoya, a fost mai întâi funcționar într'o fabrică de produse chimice, apoi a trăit din ocupații modeste, pe lângă literatură: a fost tipograf, corector și în această calitate a cunoscut pe proprietarul revistei al cărui suflet și conducător a devenit.

Doamna Marie-Louise Pailleron, nepoata și descendenta sa a scris patru volume de amintiri, corespondențe și informații asupra acestui om de o voință și o personalitate în adevăr fabuloasă. Puterea de muncă, stăruința cu care veghea zi și noapte la cele mai mici amănunțimi de redacție și administrație, pasiunea cu care se ocupa de compunerea și execuția technică a fiecărui număr, corespondența imensă pe care o ținea la zi cu colaboratorii săi, cărora le suggera idei de articole și le impunea schimbări în opere, schimbări pe care cei mai iluștri le primeau, căci altfel nu puteau fi imprimați în faimoasa revistă, — toate acestea reprezintă o muncă de care nu mulți directori de revistă sunt capabili și mai ales o continuitate de muncă formidabilă. Incăpățânarea cu care-și urmărea planul la Revistă era cunoscută de toți colaboratorii lui, care știau că nimic, nici un fel de influență nu-l putea abate din calea pe care și-o prescrisese el. Avea apoi un bun simț în fața căruia cele mai mari talente trebuiau să se plece. Dar acest bun simț nu însemna îngustime de vederi. Cu toată aparența de masiv burghez, F. Buloz știa să fie și îndrăzneț.

A publicat sub Imperiu, *M-elle La Quintinie*, a primit pe Quinet ca colaborator, a protejat și apărat pe Renan împotriva atacurilor ducelui de Broglie, a publicat pe Baudelaire și pe Fromentin. In fine s'a silit să deschidă coloanele revistei sale celor tineri de și el a rămas, se înțelége, credincios romanticilor, care s'au grupat în jurul său din primele clipe și de triumful cărora a fost legat triumful revistei sale.

Era dușman al Imperiului și liberal în convingerile politice, dar liber cugetător, voltairian în atitudinea sa religioasă.

In timpul războiului de la 1870, de și bătrân nu-și pierduse nimic din vigoarea sufletească. In timpul asediului cu toate greutățile și lipsurile de tot felul Revista a eșit regulat Era felul său de a resista și a nu se preda Prusienilor. In timpul Comunei nevasta sa, Christine Bloze de Bury, luă toți banii revistei, vre-o 200 000 franci, îi cusu in dublura rochiei, și trecu printre liniile dușmane la Versailles. I se părea și ei atât de firesc să pună interesele Revistei mai presus de viața și interesele ei și ale soțului său, in cât fu foarte surprinsă când consiliul de administrație al Revistei îi votă mulțumiri și Thiers-o felicită.

Se pare că elanul de energie, munca uriașă și stăruitoare a fondatorului ei a pus în această revistă o putere de viață care o face să dureze încă, respectabilă și solidă printre atâtea alte strălucitoare și tinere reviste care o concurează fără a-i primejdui existența.

Reflecții'e unui director de teatru

O piesă de teatru nu e niciodată terminată; Autorul și interpreții o modifică mereu; și chiar ziua reprezentație îi găsește încă lucrând la ea.

Nu trebuie să ne ferim de piesele plicticoase; când publicul se plictisește, crede că gândește și asta îl măgulește.

Mașinistul îmi zice.
Fără mine nu ai putea juca piesele.
Actorul zice:
Fără mine n'ai putea juca piesele.
Autorul zice:
Fără mine n'ai putea juca piese de teatru.
Dar eu gândesc:
„Oare fără mine ați putea voi toți juca ceva?"

Bătrânețea maeștrilor:

Halévy povestea următoarele: „Intr'o zi m'am dus să văd pe Koning, directorul „gimnaziului" ca să-i vorbesc despre o piesă a mea. In mijlocul convorbirii i se aduce o carte de vizită: „Spune acestui bătrân plicticos că am plecat într'o călătorie", strigă Köning. Halévy își aruncă ochii pe cartea de vizită și citește *„Eugène Scribbe, de l'Académie Française"*...

Un director de teatru zise lui G. Feydeau: „Tu ai rămas un boheim pe când eu am ajuns!" „Vrei să zici că ai parvenit", răspunse Feydeau corectându-l.

I Babel

Editura Malik-Verlag din Berlin mijlocește publicului german, în traduceri surprinzător de bune, operele unui nou prozator rus, I. Babel. Făcând parte din tânăra generație, Babel este — ca și Neverov — un maestru al schiței și nuvelei scurte. Deși bolșevic, tendința politică nu-i domină scrisul; ea nu merge — ca să întrebuințăm un termen consacrat de Gherea, — până la tezism. Ba, în primul său volum tradus în nemțește, „Geschichten aus Odessa" (Povestirl din Odessa" ea lipsește cu desăvârșire. Nu comisarii comuniști, nu rotarmiștii joacă rolul principal în minunatele bucăți adunate în acest volum (scris poate încă înaintea revoluției) Eroii sunt bandiți ai ghetto-ului odesean. Evrei ei înșiși, dar Evrei cum nu ne-am obișnuit să-i imaginăm nici in viață, nici în literatură: plini de o vitalitate îndrăzneață, revoltați activ in potriva soartei, disprețuitori ai vieții filistiene de negustoraș și samsaraș, vecinic amestecați în aventuri à la Rinaldo Rinaldini.

E mult romantism în cartea aceasta, scrisă parcă de un cântăreț popular și totuși atât de rafinată și subtilă ca stil. Dacă realitatea ghetto-ului din Odessa se oglindește în ea, vor putea să judece numai localnicii. Cu putere, însă, simțim pulsul vieții reale în celălalt volum de schițe „Budjonni's Reiterarmee" (Cavaleria lui Budjonni), mai zguduitor de altfel și mult mai captivant. Răsar înaintea noastră tipuri minunat caracterizate de soldați proletari — soldați simpli, coloneli și generali — din faimoasa armată a și mai faimosului Budjonni. Țărani și muncitori ajunși comandanți de regimente și brigăzi, afișează paradoxale idealuri cavalerești și o prea confuză ideologie comunistă care culminează în apoteoza armei. Sunt oameni barbari și crunți cari luptă cu spada în mână pentru bolșevism și sunt devotați ideii neînțelese de ei până la ultimul sacrificiu, până la moarte. Amestecul acesta straniu de romantism ostășesc și idealism politic dă o puternică trăsătură de originalitate volumului. El are poate mai puțină valoare documentară de cât celelalte scrieri ale nouii literaturi rusești, deși oglindește toate ororile războiului civil. Dar el are infinit mai multă viață. — *L. R.*

Naționalitatea lui Chopin

Cu prilejul aniversării morții genialului muzicant, două națiuni își dispută gloria de a-i fi dat viață: Franța și Polonia.

Dar abatele Evrard găsind actul de naștere al tatălui lui Chopin într'un mic sat din Lorena, Diarville, în registrul parochiei, Chopin rămâne definitiv de naționalitate franceză. Documentul sună astfel:

Nicolae, fiu legitim al lui François Chopin și al Margaretei Deflin, femeia lui, din Marainville, născut în 15 April și botezat în 16 al aceleiași luni — 1771.

După informațiile culese tatăl lui Chopin a plecat la 17 ani în Polonia de unde nu s'a mai întors.

Monument lui Beethowen

Câțiva ani înainte de războiu s'a format la Paris un comitet care a strâns sume însemnate de bani pentru ridicarea unui monument lui Beethowen. La Bois de Vincennes a fost clădit un soclu mare în așteptarea statuii pe care o începuse sculptorul José de Charmoy. Acest monument îl reprezintă pe Beethowen culcat pe patul său de moarte, ridicând cu greutate capul de pe pernă și sprijinindu-l pe mâna dreaptă pentru a asculta, cu o încordare supremă, sunetele simfoniilor sale.

In timpul războiului a fost uitat și proectul, și monumentul. Abia după războiu comitetul și-a adus aminte de opera începută și a hotărît ca acest monument grandios să fie inaugurat în anul comemorativ 1927. Deoarece guvernul francez a hotărît să serbeze comemorarea lui Beethowen la Sorbona, s'a emis părerea ca statul să ia inițiativa serbării cu prilejul inaugurării acestui monument.

N. Gogol și Arta

„Arta constitue, prin sine, un învățământ. Opera mea este de a exprima imagini de viață și nu de a face disertații; trebue să evoc viața și nu să raționez asupra ei. Adevărul acesta este evident. Dar iată cum stă chestiunea: pot eu oare să-mi desfășor astfel activitatea mea de artist, ca să merit numele acesta? Voiu putea să zugrăvesc astfel viața, în toate amănuntele ei, pentruca ea să devină un învățământ? Cum aș putea reprezenta oare ființe omenești, fără să învăț în prealabil a cunoaște sufletul omenesc? Scriitorul, dacă este înzestrat cu puteri creatoare de imagini personale, trebue mai întâi să se reeduce pe sine ca om și cetățean al patriei sale și să nu ia condeiul în mână decât numai atunci când această operă interioară e realizată. Altfel, nimic din ceeace el va scrie nu va fi oportun.

„Este oare frumos să batjocorești rușinea și răul, desvăluindu-le ochilor tuturora, dacă idealul omului virtuos îți este confuz? Cum stabilești defectele și netrebniciile omenești, atunci când nu ți-ai formulat încă problema următoare: dar unde rezidă demnitatea omenească? și când nu i-ai găsit un răspuns cât se poate de satisfăcător. Cum poți râde de ceeace este excepțional, când tu nu cunoști nici chiar regulele a ceeace prezinți ca excepțional? Nu înseamnă oare aceasta că dărâmi o casă veche, mai inainte de a ști că ai forța să construești una nouă?

„Arta nu este o distrugere ci, mai de grabă, cu toată concepția confuză pe care societatea o are despre artă, ea însăși o numește, și cu adevărat: „Arta este o reconciliere cu viața". Orice creațiune pură de artă, conține în ea un principiu de seninătate absolută. In momentul lecturei sufletul se ridică spre o stare de plenitudine armonioasă și se simte astfel satisfăcut: inima i se umple de dragoste și indulgență infinită; omul nu mai aspiră la blamarea, la batjocorirea altuia, ci la contemplația lui însăși.

„Arta este realizarea armoniei și ordinei în suflete și nu chemarea confuziei și desechilibrului. Arta trebue să reprezinte pe oameni sub forma în care-i simțim ca ființe vii, smulse sau create din chiar carnea noastră. Arta trebue să facă cunoscute toate defectele și calitățile poporului, ale mulțimei, sub forma care permite fiecăruia din noi să le regăsească mai întâi în sine și să mediteze asupra mijloacelor de a îmbunătăți tot ceeace privește noblețea naturei noastre. Atunci numai, și numai consacrându-ne acestei înalte acțiuni, arta își va îndeplini misiunea ei organizatoare a ordinei și armoniei sociale".

Biologia Satului

D. dr. Gh. Banu, secretarul general al Ministerului Sănătății Publice, a ținut Duminică, la Fundația Carol o interesantă conferință despre „Biologia Satului".

Conferențiarul, bazat pe date statistice, a făcut un tablou al situației satului: cu o mare natalitate, dar subalimentat, subminat de alcool și de bolile sociale, zăcând într'o proastă stare higienică și în rele condiții de muncă.

D. dr. Banu nu s'a oprit aici, ci — cu o ascuțită pătrundere științifică — s'a ridicat până la origina relelor, schițând și unele remedii.

Conferința a fost ascultată cu interes de un numeros public.

Alexandru Pușkin

Inainte de 1820 apar primele scrieri ale tânărului poet rus Alexandru Pușkin (1799—1837). Insemnătatea istorică a acestui genial scriitor este că el face legătura între trecutul literaturii ruse și epoca ei modernă. Intre poeții Rusiei nu a mai fost nici unul care să fi atins înălțimea acestui poet universal și totuși cu adevărat național. El a fost cel dintâi care a zugrăvit cu adevărat viața poporului său, cum nu mai isbutise nimeni înaintea lui.

Pentru a-și complecta lipsurile „blestematei sale educații franțuzești" — cum spunea el, Pușkin se adânci în studiul poeziei populare, a vieții ruse din trecut și prezent, a limbii și datinelor poporului, — și numai aceste studii explică strălucitele și variatele lui descrieri din „Rusalca" „Ruslan și Liudmila", din „Poveștile" lui, din „Ințeleptul Oleg", „Boris Gudunov", „Fata Căpitanului", etc.

Dar pe el îl entuziasmau și problemele timpului, și era în legătură de strânsă prietenie cu agitatorii mișcării pentru libertate și egalitate a poporului său.

A fost un curajos publicist progresist și romanul său de tendinți liberale, în versuri: „Oneghin", nu-și are perechea în literatura rusă. Influența lui asupra literaturii patriei sale a fost imensă. Nuvelele lui magistrale au ajuns în Rusia modele ale genului pentru urmași, iar în Franța le traduse Prosper Merimée, făcându-se propovăduitorul entusiast al literaturei ruse. Dintre cele mai de seamă nuvele ale lui Pușkin sunt și: „Dama de Pică" (apărută și în „Lectura"), „Duelul", „Viscolul" (care au apărut în traducere în ultimul număr (104) al „LECTUREI" din săptămâna aceasta), etc., etc.

Nuvela „Duelul" e par'că o tragică presimțire a duelului care aduce vieții lui un sfârșit violent și prea timpuriu și smulge pe marele scriitor dela rodnica și binecuvântata lui activitate literară.

MARUNTE

— Pictorul Adam Bălțatu a deschis o interesantă expoziție în Sala Mozart din calea Victoriei.

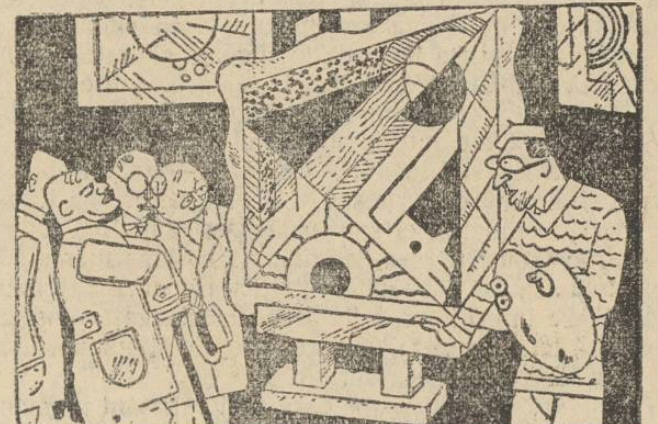
Pentru tot ce privește „Adevĕrul Literar": manuscrise, reviste, cărți, informații, etc., a se adresa la redacție numai Joi, Vineri, Sâmbătă între orele 5–6.

Intelectualii

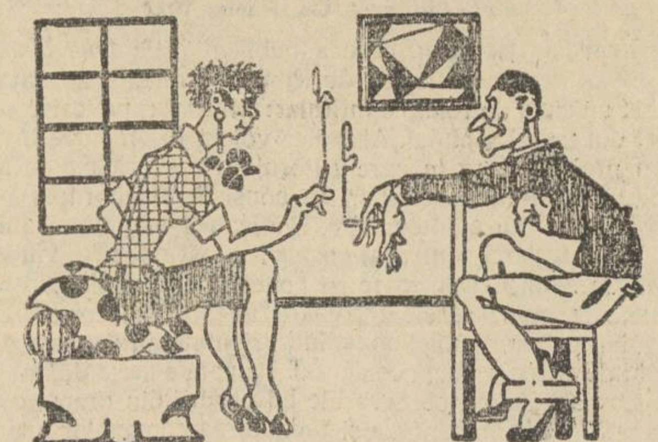
— Nu mai sânt clienți, nu mai avem bacșiș...
— Da... in curând n'avem să câștigăm nici cât un profesor dela Sorbona! *(L'Oeuvre)*

In salonul Independenților

— Cum se numește tabloul acesta?
— ...„Evenimentele din China". *(Matin)*

Parisul cosmopolit

— Domnișoară, sunt pe cale să învăț rusa, ceho-slovaca, engleza, moldo-valaha...
— Pleci în străinătate?
— Nu. Vreau să mă stabilesc în Montmartre.

Intâietate

— Dudue, primul meu gând — când mă trezesc — e la dumneata...
— Acelaș lucru mi-l spune și Jacques.
— Da... dar eu mă trezesc cu două ceasuri inaintea lui.

Adeverul Literar și Artistic

PREȚUL ABONAMENTELOR:

Pe timp de un an . . .	Lei 300
„ „ „ 6 luni . . .	„ 150
„ „ „ 3 „ . . .	„ 75

în străinătate dublu

ANUL VII.— No. 323

7 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
14 LEI EXEMPLARUL IN STRĂINĂTATE

Duminică, 13 Februarie 1972

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888 1897
CONST. MILLE 1897–1920

FONDAT în 1893

PROBLEME ŞI IDEI

Experienţa religioasă

Nu este **proces** sufletesc în care omul să se simtă mai direct implicat, atins mai personal şi mai adânc, de cât **procesul** religios, zicea maestrul nostru Theodore Flournoy, în convorbirile neuitate cu studenţimea creştină din lumea întreagă adunată în congresele de la Sainte Croix.

Interpretând cugetarea lui James, al cărui prieten şi adept frecvent era el căuta să dea locul cuvenit şi stabil problemei religioase în lumea cugetării frământată de atâtea curente contrazicătoare ce se deschideau înaintea sufletului tinerilor universitari.

După James toate religiunile presupun că lumea noastră mărginită şi tangibilă face parte dintr'un univers mai spiritual şi mai larg, care-i dă înţelesul şi-i determină rostul. Prin rugăciune omul credincios ia contact cu acest univers, energia sa superioară pătrunde în sufletul nostru, în lumea fenomenelor şi dă naştere la efectele materiale, psihologice. Dar, se întreabă James, care e valoarea acestor credinţe? Sunt ele numai fenomene subiective sau corespund unei realităţi obiective?

Cum putem şti? Două căi se deschid în faţa noastră: misticismul şi raţionalismul. Misticismul este experienţa religioasă, adică în experienţă senzul de „producţiune spontanee" a unor stări de conştiinţă în opoziţie cu stările acele ce rezultă dintr'o lucrare a gândirii. Raţionalismul este calea urmată de teologii şi filosofii idealişti, calea raţionamentelor intelectuale.

James recunoaşte că este cu neputinţă, chiar fără teribila dialectică a lui Kant, să se admită azi o demonstraţie a existenţii lui Dumnezeu pe calea raţionalismului. Dar recunoaşte în acelaş timp că e tot atât de imposibil a proba că fenomenul mistic nu pune în legătură sufletul celui în care se petrece cu o putere superioară. Insemnează oare că în credinţă, în domeniul religios, inteligenţa nu are nici un rol? James şi după el alţi psihologi care s'au ocupat cu studiul psichologiei religioase, nu contestă rolul inteligenţii în acest domeniu, dar consideră acest rol ca o funcţiune de mâna a doua, care prelucrează datele experienţii intime, însă nu poate nici înlocui, nici produce această experienţă.

Ştiinţa religiilor trebuie să plece de la datele experienţelor individuale, fără să poată dovedi dacă aceste experienţe sunt sau nu subiective, iluzorii. Această dovadă nu se poate face pe cale ştiinţifică; ci, sau trebuie să ne resemnăm a o considera insolubilă, sau o rezolvim printr'un act de credinţă personal.

Dar fără a merge mai departe în discuţiunea acestei probleme trebuie să constatăm că pentru ca să credem în realitatea experienţii religioase, ar trebui să admitem realitatea Eului nostru personal şi raporturile sale cu o lume superioară. James recunoaşte că ştiinţa modernă tinde să arate că acest „eu" nu e decât un epifenomen, un agregat de senzaţiuni, iar religia un rest de supravieţuire a lumii primitive, o superstiţie strămoşească. Aceasta însă nu-l tulbură de loc. Toate ideile generale şi concepţiile cosmice ale ştiinţei nu sunt, zice el, decât simboluri, hipoteze de lucru, abstracţiuni, pe când cele mai mici întâmplări din viaţa noastră personală sunt **realităţi**, fapte concrete, singurele cu adevărat „trăite" de noi. In adevăr ce se petrece în noi în timpul unei experienţe, a unei întâmplări din viaţa noastră personală? Simţim că avem un câmp de conştiinţă, în acest câmp de conştiinţă este **„ceva"** pe care-l simţim sau îl gândim, apoi luăm **„o atitudine"** faţă de acest „ceva" şi mai avem pe deasupra sentimentului unui **„Eu"** căreia îi aparţine atitudinea pe care am luat'o. Se va zice că nu e mare lucru, e însă zice James, atât cât durează, o bucată solidă de realitate, un fragment **autentic** din existenţa noastră şi iată de ce, acest credincios empirisf, preferă personalismul religios impersonalismului ştiinţific.

Analizând experienţa religioasă aşa cum se prezintă ea în documentarea bogată în citaţii, fapte concrete, cazuri tipice, scoase din autobiografii celebre şi anchete numeroase, între altele ale lui Starbuck (V. James: l'Expérience religieuse, essai de Psychologie descriptive tr. de F. Abanzit, prefaţă de E. Boutroux, 1908) el constată că în toate aceste cazuri există în sufletul omului, în care experienţa are loc, conştiinţa eului său, în ceiace are mai bun acest eu, în contiguitate şi legătură cu „ceva" de aceiaşi calitate, care lucrează asupra sa dintr'un univers exterior şi de la care vine mântuirea, pacea şi încrederea, în clipele în care „eul" său inferior se prăbuşeşte şi se năruie.

Ştiinţa religiilor trebuie să plece de la existenţa **reală** şi **natura** acestei constatări în toate religiile şi să arate la fiecare religie momentul precis de unde încep diverginţele şi supracredinţele individuale **(overcreeds).**

Hipoteza lui James, supracredinţa sa individuală, este că „Eul" subliminal sau subconştient, este intermediarul între personalitatea obişnuită şi lumea spirituală problematică, prin care se poate explica natura fenomenului **„imediat"**: ce este experienţa religioasă. Partea pozitivă deci, după părerea marelui psiholog, ar fi că fenomenele de psichologie religioasă se pot studia ştiinţificeşte, ca fenomene subconştiente, prin urmare în mod sigur şi obiectiv putem afirma că personalitatea conştientă se continuă cu un „Eu" mai larg de cât ea, prin care îi vine mântuirea sufletească. Iar pe de altă parte religia îşi poate găsi satisfacţie în supracredinţa că eul subliminal, care se prelungeşte dincolo de limitele personalităţii, intră în legătură cu puterile superioare a cărui acţiune o transmit eului conştient, mai mult sau mai puţin modificată.

Deci după James fiinţa noastră mărginită este cuprinsă intr'o existenţă cu altă dimensiune de cât lumea noastră sensibilă. Această credinţă se reazimă pe faptul real că prin credinţă şi rugăciune intrând în contact cu această existenţă, ceva real şi actual se petrece în fiinţa noastră, deci această existenţă superioară are o acţiune reală asupra noastră, consecinţe efective: regenerarea şi schimbarea completă a felului nostru de a fi. Desfăşurarea Universului se modifică deci în punctul în care sunt personalităţile noastre, prin această putere ce lucrează asupra noastră. Va fi bine sau rău pentru noi după cum vom şti să deschidem sufletul nostru influenţii acestei acţiuni şi vom avea puterea de a îndeplini sau nu ceiace de la noi cere această **realitate superioară, Dumnezeu, dacă-l numim astfel.**

Ceia ce-l interesează pe James în Psichologia sa religioasă nu sunt originile religiei, ci valoarea şi semnificaţia ei pentru viaţa morală a individului şi a societăţii. El constată în adevăr că pentru acel ce trăeşte realitatea vieţii religioase rezultatul e o îmbogăţire extraordinară a personalităţii în toate direcţiile, pace, seninătate, siguranţă, o punere în valoare a facultăţilor, motive în adevăr surprinzătoare. In ceiace priveşte omenirea, tot progresul ei moral, toată iniţiativa şi sâmburele de viaţă viitoare a unui ideal ce se poate concepe în mod biologic pentru o societate ajunsă la perfecţiune se datorează „sfinţilor" săi, adică tuturor acelor personalităţi de valoare ce intră în comuniune sufletească cu realităţile superioare.

Extraordinar este că acest distins psicholog, acest om de ştiinţă şi filosof în curent cu toate directivele mari ale cugetării, cu toate descoperirile ştiinţei, tratează chestiunea religioasă cu empirismul cel mai riguros şi cu o lipsă de orice dogmatism, de ori ce prejudecată, care este în adevăr fermecătoare. Cu atât mai mult cu cât este mai simplu şi mai limpede de cât şi-ar putea închipui oricine e deprins mai mult sau mai puţin cu metafizica...

S'ar putea vorbi de experienţe religioase în raport cu teologia... Sunt lucruri foarte interesante de spus. Dar în lumea occidentală ori ce om cu oarecare pretenţii de cultură poate vorbi de probleme religioase fără a luneca pe această pantă cam primejdioasă.

IZABELA SADOVEANU

Gânduri

Privim în inima femeilor prin găurile pe cari le facem în amorul lor propriu. *Barbey d'Aurevilly.*

Nici sentimentul nu poate să facă din consolare un adevăr, nici raţiunea nu poate să facă din adevăr o consolare.

Cele mai mari genii au fost oameni de idei simple, exprimate cu uniformitate şi constanţă.

Pacea nu e decât minciună şi somnolenţă. Nu vreau să trăiesc în pace nici cu mine, nici cu ceilalţi.
Miguel de Unamuno.

Nimic nu-l face pe om mai egoist, decât munca.
Bernard Shaw.

Marele talent al istoricilor înzestraţi cu autoritate morală, e de a face verosimile neverosimilităţile istoriei.
Gustave Le Bon.

Creştinismul e singura religie din istoria universală în care soarta unui om contimporan a devenit simbolul şi centrul întregii creaţiuni. *Oswald Spengler.*

Albumele fotografice sunt ca aleele cimitirului; oamenii sunt aliniaţi unul lângă altul pentru eternitate, fără a se cunoaşte. *Henri Duvernois.*

Astăzi nu li se mai cere decât artiştilor să nu iubească.
Max Jacob.

Dictatorii se nasc în casele în cari nimeni nu îndrăzneşte să dea un ordin servitoarei.
Henri de Montherlant.

Plăcerea este secretul fidelităţii.

Numai rataţii sunt boemi. Oamenii de talent sunt aproape totdeauna ordonaţi. Publicul se înşală dacă crede contrariul. *Georges de Porto-Riche.*

Cel ce caută binele bate la poartă; dar cel ce iubeşte găseşte poarta deschisă.

Să lăsăm morţilor imortalitatea gloriei şi celor vii imortalitatea iubirii. *Rabindranath Tagore.*

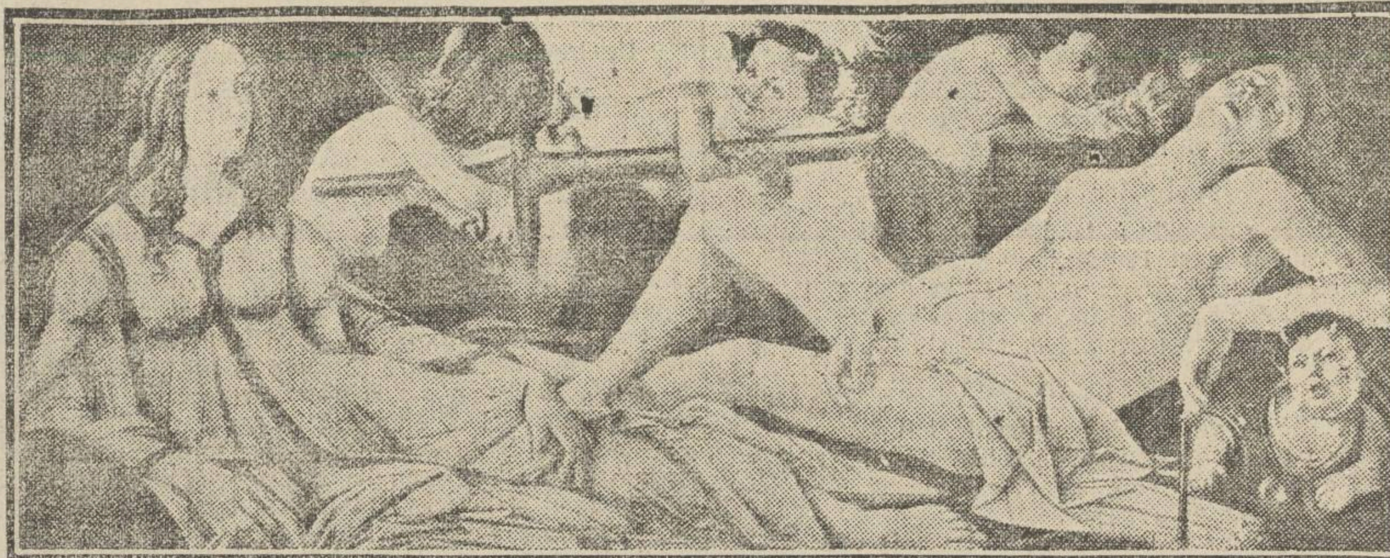
Eşti artist din clipa în care te uiţi pe tine în prezenţa lucrurilor pentru a nu le considera decât în ele însile.
Gaston Rageot.

Ador plăcerile simple: sunt ultimele refugii ale fiinţelor complexe. *Oscar Wilde.*

E de ajuns câteodată să iubim mai puţin ceeace iubim pentru a evita ura. *Jean Rostand.*

Cel mai bun lucru e să nu te laşi niciodată prea mult ascultat. *Baltazar Gracian.*

Sandro Botticelli — Marte şi Venus

POEZIE FILOZOFICĂ

„...Barde pédagogique, Sully-Prudhomme!..."
Laurent Tailhade

Cu puţine ceasuri înainte de a muri regretatul Panait Cerna, poetul, îmi repeta amărît vorba aceasta a lui Titu Maiorescu: **in der Poesie ist der Gedanke ein verfluchtes Ding...**

Familiară şi sentenţioasă, fraza nemţească o auzise el odinioară sunând indulgent şi rece, ca o sentinţă ce-i era cu totul neaşteptată; şi în luciditatea exagerată a frigurilor celor din urmă, Cerna şi-o amintea chinuit încă de neastâmpărul surprinderii amare care-l lovise cu ani în urmă, — o impresie ce părea că niciodată nu încetase de a-i fi actuală.

A fost o întâmplare lamentabilă şi ciudată.

Cerna ieşise în lume, cu versurile lui entuziaste şi oneste, intr'o vreme de mare fierbere culturală, când oameni şi grupuri literare se băteau cu o aprindere în care se reînoiau timpii celui d'intâi şi celui mai simplu naţionalism literar român. Trebuiau glorii literare nouă şi mari, cu orice preţ. Atunci manifestări de talente cât de puţin convenabile erau înălţate hiperbolic la rang de fenomene epocale; critici şi şcoli se sfădeau dela descoperirea lor, sau îşi făceau din ele arme pentru vajnicele lor emulaţii, onorabile dar pătimaşe.

S'ar părea că o clipă însuşi minunat cumpănitul Maiorescu a greşit la fel, deşi nu în aceiaşi măsură ca ceilalţi, — în privinţa lui Cerna. Peste puţin agerul şi recele om a trebuit să se regăsească pe sine, şi atunci, neapărat, dela el a venit vorba care trebuia: **in der Poesie ist der Gedanke ein verfluchtes Ding!...** Aceasta desigur însemnează nu doar că gândirea abstractă nu poate fi, caşi orice alt cuprins intelectual, material de artă literară, ci numai că felul acela de gândire ajunge mai lesne tiranic decât un altul, şi imperios dă la o parte arta, socotind că o înalţă deosebit prin prestigiul pompos al filozofiei sau al religiei.

In Germania, Cerna găsise o hrană hipertrofiantă pentru această prejudecată a unei estetice specific neartistice. Literatura clasică şi postclasică a nemţilor e îmbibată de „poezie" filozofică, şi asupra acestui soiu de poezie ei au şi teoretizat din belşug. **„Gedankenlyrik"** e termenul în care se rezumă simptomatic această predilecţie sau slăbiciune literară; cuvântul şi ideia au dat titlu şi cuprins tezei de doctor a lui Cerna. De multe ori mi se plângea el că studiile acestea îl abăteau dela **poezie** până la completă izolare de dânsa. Cred mai degrabă că desfacerea lui de poezie era un proces fatal. Poezia lui nu fusese decât produsul acelui frequent entuziasm tineresc din care se nasc atâtea diletantisme serioase ce nu se pot rezolva decât în decepţii. Tristeţele şi neliniştele lui nu erau decât semnul unei dezorganizări care începea atunci să i se deslușească. O împrejurare agravantă pentru acest ţăran atât de deştept, inimos şi curat la suflet, a fost că vanităţile curioase, de altfel naive şi ele, ale unor târgoveţi în ceartă mare pe glorie culturală l'au cufundat cu exagerare în acea tinerească amăgire.

* * *

Poezia filozofică reprezintă încă pentru mulţi cărturari, în deosebi pentru oamenii de şcoală, valoarea literară cea mai înaltă. Acest fel de poezie este serios şi superior instructiv; şi foarte mulţi profani de tot felul sunt totdeauna gata să profeseze, când vine vorba de literatură, evlavia filozofică a oamenilor de şcoală. Fără îndoială nu mai sunt numeroşi cei în stare să preconizeze agricultură sau zootehnie în versuri şi cu stil figurat; însă nici acest gust chiar nu a pierit până în zilele noastre.

In 1915 s'a premiat nu ştiu cu ce premiu un poem al fiziologului Charles Richet în onoarea lui Pasteur, şi acolo se găseşte poezii de felul acesta:

Comme un fauve assoupli sous la main du dompteur,
Le microbe féroce obéit à Pasteur.
O nature! o splendeur! Il protège, il vaccine:
Ce mal, c'est le charbon, et ses causes: un bacille.

Aceste sunt totuşi rarităţi, sau rămân tăinuite, ca opuri literare ale medicilor, inginerilor sau magistraţilor trecuţi la pensie, prin arhivele Ateneelor de provincie.

In vremurile vechi de tot ale culturii europene, pe când încă nu se lămurise domeniile vieţii intelectuale, îşi scriau oamenii filozofia, adică ştiinţa lor de pe atunci, în versuri. Dar acea filozofie era în bună parte mitologică; stilul ei era esenţial şi natural poetic, pentrucă gândirea de abia căuta să se desfacă de imagine. Incă de pe vremea lui Aristotel însă această stare de lucruri trebuie să fi fost, pentru unii oameni învăţaţi cel puţin, de mult trecută. Filozoful acesta, unul din întemeietorii ştiinţei şi creator al propriului stil ştiinţific, critica astfel confuzia pe care o făceau profanii în întrebuinţarea cuvântului **poet:** „adevărat că pe acei ce tratează în versuri vreo parte din medicină sau din fizică, lumea îi numeşte poeţi; dar Homer şi Empedocles nu au nimic comun decât versificaţia; de aceea e drept să-l numim pe cel d'intâi poet, pe al doilea naturalist mai degrabă decât poet". Iar patru secole mai târziu Plutarh refuză poemului filozofic **al lui Parmenides calitatea poetică**, fiindcă zice el, poezie fără „mituri" nu se poate. Şi „mituri" traducem astăzi potrivit cu „imagini". Insă didactismul literar nu a încetat atunci; departe de asta!

Clericii din evul mediu, humaniştii şi neoclasicismul din veacurile următoare Renaşterii, au fost stăpâniţi de ideia că poezia este un fel de ştiinţă, — o disciplină academică şi un meşteşug cărturăresc. Pentru toate acele vremi poezia didactică era un gen literar de o calitate superioară, mai cu seamă dacă era scrisă în latineşte.

Romantismul a răsturnat multe din credinţele neoclasice, însă pe poet l'a proclamat profet şi mag; şi prin aceasta el a dat numai o formulă nouă didactismului moştenit din vechi.

Parnasienii şi naturaliştii, îmbătaţi de splendoarea ştiinţelor în secolul XIX, au primit în estetica lor dogma „adevărului", a rigorii ştiinţifice; s'au socotit adică magi ştiinţifici, şi unii dintre dânşii au înţepenit într'o atitudine solemnă de luminători ai masselor, de umanitari pozitivişti, încarnare nouă şi curioasă a clericilor cărturari de altădată; deşi pe de altă parte şi parnasienii şi naturaliştii chiar, pregăteau energic emanciparea artei de toate vechile iei tutele. Incă nu de mult sarbădul duhovnic al saloanelor pariziene de acum patruzeci de ani, Paul Bourget, care cumula o estetică de coiffeur-confident cu una de profesor de psihologie, judeca poezia, cu filozofică asprime: „în faţa poeţilor, a celor mai tineri dintre ei chiar, se pune întrebarea: cum judecă ei oare viaţa? ce soluţie aduc problemei despre menirea noastră în lume? Despre acestea poeţii trebuie să aibă o ideie. Ceiace mă irită la Hugo şi la Gautier, e că ei nu văd această ideie. N'au o filozofie şi, credeţi-mă, nimic nu-i adevărat decât filozofia".

Mai stăruitor apăruse didactismul cel nou la J. M. Guyau, literatofilozoful ale cărui voluminoase foiletoane le sorbea tineretul, totodată umanitar şi slăvitor de ştiinţă, care încarna entuziasmele inevitabile pela anii 90 ai veacului trecut. Guyau a fost, incomparabil, omul diletanţilor. Gândirea lui era o gelatină trandafirie: Arta este Viaţa, Arta este Iubire, este simpatia universală — Morala este Viaţa şi celelalte — Iubirea este Viaţa, Iubirea este Ştiinţa — Iubire, Artă, Viaţă, tot una, un Tot sublim. Această manieră generoasă de a filozofa plăcea pe atunci la nebunie. Unii dintre noi îşi mai aduc aminte probabil teza de doctorat în care Jean Jaurès, tribunul dulce şi sonor de mai târziu, rezolva cu umanitar avânt problema existenţei lumii exterioare, invocând tocmai fericita întâmplare că oamenii se iubesc aşa de frumos unii pe alţii.

Guyau respinge hotărît poezia care nu vrea să fie decât „un joc de imaginaţie şi de stil", „ţesătură strălucită de ficţiuni care n'ar avea nimic aface cu ştiinţa şi filozofia". O asemenea ideie despre poezie „răpeşte artei orice seriozitate", o face incapabilă „să-şi ţină rangul în faţa ştiinţei"... Vorbind aşa el spune tot ce trebue spus. Nu toţi cei ce făceau teorie despre artă au vorbit tot atât de pe faţă ca Guyau; şi încă mai puţin acei care au venit de atunci încoace. Curajul de a evalua arta numai din punct de vedere pedagogic sau civic a slăbit şi slăbeşte continuu în zilele noastre.

Dela o vreme arta nu mai vrea să ştie de nici un jug, şi toate silinţele artiştilor tind fatal să dovedească specificitatea şi independenţa ei faţă de rudele care au epitropisit-o până deunăzi. Dar cetăţenii care fac teorie şi critică de artă au rămas, ca de obicei, în urmă; şi astăzi, cu o grimasă strângaciu îndulcită, îşi răsucesc ochii spre această valoare nouă care numai din inutilitate şi frumuseţe îşi face prestigiu suficient şi propriu. Ei simt, bravii cetăţeni, că acum obiecţii le vechi şi comode sunt în pericol să apară imediat neinteligente; totuşi inima nu le dă drumul să desfacă arta de „marile probleme ale soartei omului" (Guyau), de „Adevărurile mari", în sfârşit de „seriozitate", — Guyau a făcut faptă binecuvântată spunând cuvântul, pe când alţi mulţi, cu nedumeririle lor şirete sau naive, încurcă numai lumea încurcându-se deplorabil şi pe dânşii.

In fond, discuţiile şi expunerile de principii pe tema artei, aşa cum le fac criticii obişnuiţi sau alţi cetăţeni de pe dinafară de artă, sunt adeseori numai nişte justificări sau consolări pentru diletanţii lipsiţi de eleganţa judicioasă a renunţării.

Pentruca ideia salvatoare să nu plutească în indeciziile abstracţiei şi să rămână cumva fără efect, Guyau a dat el singur mostre de poezie serioasă. Şi, de ex.: se întreabă cu frumoasă claritate:

Quel est donc ce caprice étrange, ô ma pensée,
De quitter tout à coup les grands chemins ouverts
Et de venir ainsi, palpitante et froissée
T'enfermer dans un vers?

Continuare în pagina II-a

Adevărat: pe filozof îl cuprinde uneori nelinişte de poet. Atunci el îşi pierde seninătatea superbă a savantului, — şi Guyau pune această constatare în versuri:

Le savant, lui, n'a point de ces troubles; tranquille,
Ignorant le pouvoir du vers, ce grand charmeur,...
Il règne en souverain sur son esprit docile...
Moi, je vous ai perdus et parfois vous regrette,
O calme' du savant, sereine liberté...

...Pentru a da soluţie acestui dulce conflict, încheie graţios:

...ô Poésie,
Si je m'abandonnais sur ton sein sans retour?

Iar trecerea dela starea de spirit a savantului la acel „trouble vague et doux" care pentru Guyau constituie o imediată obligaţie de a practica poezia, o găseşte el, după atâţi alţii, deci cu o nealterabilă siguranţă, în — iubire:

...ô Poésie,
Une chose ressemble à ta douce harmonie:
Je crois que c'est l'amour.

Din acest rar tezaur de versuri (**Vers d'un philosophe.** In adevăr) mai dau câteva probe, în ideia că cetitorii de astăzi au pierdut din vedere acest volum foarte instructiv, oricum l'am lua:

— Vérité je voulais être digne de toi!
— Pour pouvoir quelque chose, il faut toujours vouloir
Plus qu'on peut; il faut se leurrer et poursuivre
Ce qu'on n' atteindra pas...
Tout ce qui tombe en moi s'y réfracte, je vois
Se déformer soudain tout ce que je perçois.
— Vouloir, illusion! aimer, illusion!
Rien d'absolument vrai...
— Le prix d'un but s'accroît des efforts qu'il réclame
— Chaque progrès, au fond, est un avortement,
Mais l'échec même sert;...
— J'étais presque indigné de me sentir şi peu
Et de ne pas pouvoir m'enfermer en moi-même.
— Vibrant avec le Tout, que me sert de poursuivre
Ce mot si doux au coeur et si cher: Liberté?
J'en préfère encore un; c'est: Solidarité.

Insă dispreţul pentru „artificial", pentru „jocul" frivol cu imagini poate fi lesne o călăuză trădătoare; căci poezia e teren alunecos tocmai pentru oamenii serioşi. Când Guyau cade în ispita de a vrea să fie liric sau imaginativ, obţine efecte ca aceste:

Sur une feuille posée
Par la Nuit dans son sommeil,
Une goutte de rosée
Se trouvait loin du soleil.

Sau:

Sur un viex pont nous nous assîmes:
Un ruisseau chantait au-dessous;
Un vent frais balançait les cimes
Des oliviers penchés sur nous.

Asemenea poezie nu mai e serioasă, ci, cum se zice la noi: păcate de tinereţe. Când un om serios se ceartă cu seriozitatea, rezultatele sunt rătăciri puţin graţioase. Cu această ocazie se poate vedea însă câtă „artificialitate" trebue, pentru ca omul să fie sigur că nu va face versuri de album, dacă nu şi mai rău.

Totuşi pe un om ca Cerna — îl pomenesc iarăşi, pentrucă e un scriitor cunoscut nouă tuturor, şi era om deştept şi luminat, — ei, pe Cerna îl fermeca prestigiul „poetic" al lui Guyau. Se'nţelege, nesfârşitele poeme şi poezii cu idei ale clasicilor sau neclasicilor nemţi, ale blândului matematic Sully-Prudhomme, ale nevinovatei de orice poezie Madame Ackermann, îl înfierbântase până la fanatism desăvârşit. Ii era cu neputinţă să înţeleagă că ideile filozofice, tot atât de puţin ca oricare altele, nu implică nici o superioritate estetică. Moralism, profetism, poezie, se amestecau pentru el, ca pentru atâţi alţii, într'o nebuloasă sublimă şi pompos răsunătoare. De aceia se încânta el (şi, suflet sincer, se îmbăta desigur pe sine înainte de a se gândi la efect asupra altora) cu:

Noi preamărim umana 'nţelepciune
Şi care-i este rodul?
Ce-i moartea? Pentru ce împărăţeşte?
...Ca un artist de-apururi nemulţumit de sine
De mii de ani natura, în setea de mai bine.
...Noi ne-am cuprins de-o flacără curată
Ce nici odată n'are să apuie —
Imbrăţişăm pământul, lumea toată.
. . . .

El nu lua seama că patosul care se presară prin lecţii de deschidere, prin essayuri de filozofie populară, ori prin scrisorile de dragoste ale candidatelor şi candidaţilor la licenţă, nu are nimic aface cu ceeace se poate numi poezie filozofică. Când Eminescu scrie:

Te-aş blestema pe tine, Zamolxe, dară va!
De tronul tău se sfarmă blestemul ce visai.
Invaţă-mă dar vorba de care tu să tremuri,
Semănător de stele şi'ncepător de vremuri!

— norodul crede că valoarea superioară a versurilor vine de acolo că poetului i-a dat în gând ideia sublimă despre începuturile lumii; şi nicidecum nu simte sonoritatea nouă şi rafinată, nici sclipirea izbitoare a imaginii în care se strânge bogăţia incomparabilă a impresiilor.

Cosmogonic, comic sau erotic, cuprinsul intelectual nu creează ierarhie estetică. Distihurile filozofice ale lui Schiller sunt un joc hibrid, astăzi şi anahronistic în tendinţa lui de a reînvia vechea poezie gnomică grecească: — sunt desăvârşite non-valori estetice; iar superaristofanicul Paralipomenon al lui Goethe (Nr. 45, pentru **Walpurgisnacht**), cu neînfrânata lui obscenitate şi diavoleştile lui batjocuri, este la locul şi în felul său un tablou de o rară, dacă nu unică desăvârşire în arta literară toată câtă au făcut-o oamenii de când sunt.

Când a tradus pe **Macbeth**, Schiller a găsit de cuviinţă să înlocuiască lirismul fantastic din cântecele vrăjitoarelor cu nişte explicaţii morale. Pe Cerna l-am supărat pân'la furie, observându-i că o asemenea falsificare şi urâţenie, din bune intenţii moralistice, este o grosolănie ce abia s'ar putea ierta unui dascăl strâmt la minte şi strâmb la gust.

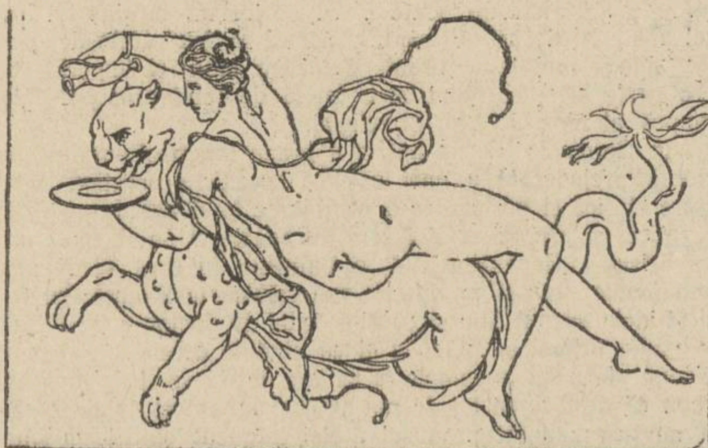
* * *

Inţelegem că poezia de cuprins filozofic place cu deosebire Oberlehrerilor, docenţilor de pretutindeni, şi altor oameni pe care meseria îi face să se întâlnească cu literatura poetică, cu care altminteri n'au nimic aface. Dascălul de literatură, oricât de modern, întreabă mai întâi dacă poetul are o concepţie unitară de viaţă, şi obişnuit rămâne lipit de această întrebare. Se înţelege că poeziile filozofice, unde „concepţiile de viaţă" se află afişate gata, sunt pentru dascăli un deliciu.

Poezia, ca şi toate artele, Dumnezeu ştie de ce, are prestigiu cultural, şi de aceia irită ambiţiile naive ori vanitoase ale diletanţilor. Astfel cărturarii vor uneori să fie şi poeţi. E frumos, nu ştiu de ce, când eşti om învăţat, să fii şi poet pe deasupra. Dar cărturarii şi filozofii sunt adeseori oameni lipsiţi de viaţă estetică, lipsiţi prin urmare şi de înţelegere artistică. Ei nu-şi dau seamă de originea şi de calitatea proprie a conştiinţei artistice, nici nu-şi pot închipui justificarea ei specifică. Şi ei sunt acei care întreţin confuzii diletantice în domeniile deosebite ale spiritului.

Fără îndoială arta didactică şi estetica respectivă au o justificare; aceasta o probează însăşi durata lor. Insă e simplă dreptate ca acea artă şi acea estetică să se declare totdeauna drept ceeace sunt, şi să fie întoarse şi închise în ocolul lor oridecâte ori se năpustesc afară din el.

PAUL ZARIFOPOL

ELLEN KEY — Literatura suedeză

Despre dragoste şi despre căsătorie

— Evoluţia moralei sexuale —

Pentru toate spiritele raţionale concepţia moralei sexuale, această rezultantă a religiilor şi a legilor Apusului, se transformă în chip radical în epoca noastră.

Spiritele conservatoare îi opun acestei transformări, ca şi tuturor evoluţiilor analoage, un scepticism întemeiat pe convingerea că faptele acestea scapă influenţei omeneşti.

Căsătoria, aşa cum e constituită astăzi, e un fapt istoric şi pe alocurea devine pentru dânşii o realitate raţională. Insăşi durata acestei instituţii, nevoile religioase şi morale, fac din căsătoria actuală o necesitate socială ineluctabilă.

Novatorii, dimpotrivă, ţin mai puţin seama de raţiunea pură. Ei nu tăgăduiesc totodată legătura dintre fapte şi judecată, — socotind într'adevăr că faptele au un temei logic în condiţiunile sociale şi morale cari le-au dat naştere; recunosc necesitatea legilor şi a obiceiurilor statornice, fiindcă numai acestea dau sentimentelor forţa care le poate transforma în acţiuni şi înţeleg că principiile conservatoare sunt pentru suflet ceiace scheletul este pentru corpul omenesc.

Cât despre necesitatea istorică, dimpotrivă, aşa cum unele spirite o concep, supunerea oamenilor unui destin fatal pe care nu şi l-au pregătit şi la care n'au consimţit, novatorii o găsesc fără sens.

Necesitatea istorică a fost întotdeauna rezultanta voinţei unei majorităţi sau a unei elite.

Astfel, căsătoria, aşa cum o concep ţările Occidentului, are cauze diferite, dar întotdeauna identice cu ele înşile, unele psiho-fiziologice, având de scop conservarea rasei, — celelalte istorice, adică tranzitorii, deşi efectul lor durează încă.

Ştim cu toţii că dintre toate instituţiile sociale, căsătoria este cea mai complexă, cea mai vulnerabilă, cea mai importantă; şi se înţelege prin urmare spaima celor mai mulţi când cineva încearcă să se atingă de acest castel al atâtor generaţii.

Se mai ştie însă, că viaţa nu e decât o perpetuă evoluţie; iar evoluţia implică dispariţia realităţilor de odinioară şi naşterea realităţilor noui.

Dar această prefacere nu urmează mereu acelaş drum; cutare instituţie, în care o elită nu vede decât o piedică, poate fi şi un sprijin pentru masse, şi durata ei e legitimă atâta vreme cât menţinerea ei e salutară.

Pe de altă parte elita — cu aspiraţii şi energii superioare, — pregăteşte o viaţă mai nobilă masselor. Principiul oricărui progres este de a nu se mulţumi niciodată cu **statu quo**, progresul consistă în curajul de a voi o stare de lucruri mai bună şi într'o fericită soluţionare a acestei chestiuni.

Or, elita, nemulţumită de antinomia dintre nevoile sufletului şi forma actuală a căsătoriei, atacă această formă care era bună pentru strămoşi şi pentru un mare număr dintre contimporani. Elita aceasta ştie foarte bine că nemulţumirea ei nu va ajunge la desfiinţarea căsătoriei, atâta vreme cât această formă va răspunde nevoilor morale şi sociale ale majorităţii. Dar ea mai ştie că influenţa ei va modifica puţin câte puţin aceste condiţiuni, — şi preconizează în lume existenţa unor suflete, a unor indicii şi a unor fenomene precursoare ale vremurilor noui.

Ceiace cer aceştia, sunt obiceiurile cari favorizează pentru individ şi pentru rasă o întrebuinţare mai fecundă a energiilor iubirii. Ei nu nădăjduesc să creeze asemenea moravuri cu orice preţ şi nu se aşteaptă ca toţi oamenii să fie pregătiţi pentru o astfel de reformă. Insă nădăjduiesc să facă să se nască nevoi superioare, să deştepte forţe mai fecunde, pentruca majoritatea oamenilor să simtă necesitatea unor noui obiceiuri. Nădejdea aceasta le însufleţeşte efortul. Ei sunt încredinţaţi că dragostea este preţul suprem al vieţii, pentru individ, ca şi pentru cei cărora iubirea le dă viaţă.

Şi convingerea aceasta câştigă zi de zi noui adepţi.

Fără a crede într'o raţiune supraterestră, călăuză supremă a acestei evoluţii, trebuie să credem într'o raţiune omenească, superioară celei ce aparţine fiecărui popor, după cum forţa organismului e superioară forţei organului. Raţiunea aceasta creşte pe măsură ce se afirmă unitatea neamului omenesc.

Popoarele îşi sustrag din ce în ce mai puţin individualitatea lor proprie de sub acţiunea celorlalte popoare. Şi această influenţă reciprocă se revelează mai ales pe tărâmul dragostei.

Şi, în timp ce concepţia septentrională şi anglo-saxonă a moralei sexuale apare ici şi colo în literatura neo-latină, concepţia literaturilor meridionale determină în parte opiniile calificate în Nord de **imoralitate modernă.**

Kipling despre judecata Posterităţii

Societatea Regală de Literatură din Anglia a acordat lui Rudyard Kipling o medalie de aur. E al patrulea „medaliat" al acestei societăţi; ceilalţi trei, în cursul unui secol, au fost: Walter Scott, George Merredith şi Tomas Hardy. La banchetul organizat cu această ocaziune, Kipling a răspuns lordului Balfour, care l-a salutat pe noul premiat cu următorul discurs:

— Inceputul Beletristicei a avut loc în acea zi când omul a inventat o povestire despre un alt om. Beletristica s'a desvoltat însă numai de atunci de când a început să se scrie despre femei. Această epocă activă a produs şi cea dintâi şcoală de critică distrugătoare şi pe cel dintâi critic literar, care şi-a întrebuinţat întreaga viaţă furtunoasă, deşi scurtă, pentru a dovedi o constatare: n'ai nevoe să fii o găină pentru ca să poţi aprecia calităţile unui scrob. Criticul acela a murit; problema însă pusă astfel de dânsul, nu s'a rezolvat nici astăzi. Ea a trecut la primii scriitori drept moştenire dela predecesorii lor analfabeţi, împreună cu un mare număr de subiecte şi constatări primitive: câteva zeci de tragedii şi de drame fundamentale, la care zeii reduseseră toate faptele şi suferinţele omenirii.

Această îngrămădire de material destinat unei prelucrări, beletriştii au căutat, mai multe secole la rând, să le toarne în forme noui, să le înfrumuseţeze şi să le acomodeze condiţiilor şi gusturilor epocii respective. Aceste căutări neobosite, această încercare şi prelucrare a materialului — coincide cu însăşi intermitenţa vieţii. Iar viaţa — o ştim cu toţii — e parcă o poveste, pe care ne-o spune cineva, dar care — aşa cred scriitorii — trebue spusă cu ştiinţă. Toţi oamenii se interesează de oglindirea lor proprie şi de oglindirea mediului în care se mişcă — când într'un cristal, când într'o băltoacă; şi fiecare scriitor, producând asemenea oglindire, visează în taină — nemurirea, drept recompensă pentru toată truda încercată de dânsul, pe când îşi turna şi şlefuia oglinda, în care se reflectă şi el. Visul lui se poate realiza: vre-o duzină de scriitori au ajuns nemuritori în 2.500 ani...

* * *

Majoritatea artelor provine dintr'un principiu: nu e bine să vorbeşti cu oricine şi de orice. Beletristica însă nu cunoaşte o astfel de limitare. Orice mişcare sufletească sau cerebrală, chiar din cele ce nu se pot divulga, e subiect al beletristicei, care nu respectă nici măcar regulele *minimum*-ului de rezervă şi de jenă faţă de valorile intime. Dar la ce bun să stabileşti măcar astfel de regule? La urma-urmei, doar, ceiace povesteşte scriitorul — e un neadevăr. El numai inventează. Atâta vreme cât e ocupat cu această înşeletnicire, — lumea extrage dintr'însul acea măsură de adevăr şi de plăcere de care are nevoie. Cu timpul, ceva din scrisul său va trece în contul general al omenirei şi va fi întrebuinţat pentru nişte scopuri la care autorul nici nu se gândise măcar.

Luăm un exemplu bine cunoscut: Un om de inimă, cu o minte aleasă, îşi mână viaţa înainte, între frica eternă de nebunie şi mânia inimii sale proprii care se revoltă contra barbariei epocii. Sufletul şi creerul s'au istovit în această luptă. El se consumă pe sine cu totul şi piere, pustiit complect. Din viaţa lui tragică rămâne o cărticică, un testament spăimântător, care e demascarea însăşi a omenirii: astăzi ea se numeşte „Călătoria lui Gulliver" şi joacă rolul de basm amuzant pentru copii. Iată tot ceiace a rămas dela Ionathan Swift, Maestrul Ironiei! Gândiţi-vă: e acelaş lucru, caşi cum am transforma focul unui vulcan într'o candelă aprinsă la patul unui prunc!

Aşadar nu e dat scriitorului să cunoască natura adevărată şi rostul veritabil al creaţiunilor proprii. Ştim că lumea nu vrea să se impresioneze de cea mai sclipitoare măestrie literară, când ea tratează despre chestiuni lipsite de interes. In orice epocă unii scriitori reuşesc să obţină recunoaşterea generală, dar temporară, fiindcă întâmplător au satisfăcut unele cerinţe ale timpului. In ce priveşte viitorul — ei se află pe acelaş picior cu restul confraţilor. Nici o generaţie nu ştie: ce anume, din câte s'au creiat, se va însera, şi în ce limite, în inventarul de fier al literaturii? In cazul cel mai bun, scriitorul poate să spere că din toate creaţiunile lui va subsista o particulă minusculă, la care cândva se va întoarce atenţiunea omenească, fiindcă ea afirmase şi îmbrăcase în haine nouă un adevăr oarecare, vechi, sau făcuse să ţâşnească un isvor părăsit, de plăceri şi de delicii...

A. L. ZISSU: Spovedania unui Candelabru

Oamenii trăiesc în ceruri şi nu le văd, scăldaţi în miracolul luminii şi abrutizaţi de obicinuinţă. Pentru ei materia iniţială şi finală, prin care scapără fulgerul vieţii lor, e inexistentă. Inteligenţa şi sufletul li se petrec departe, izolate in magaziile cu sensibilităţi şubrede şi ireparabile, străine de lumea, înlăuntrul căreia lumea, oraşele, civilizaţiile şi planeta dispar ca o cravată într'un ocean.

Bătut de vânt, omul se acoperă cu ziduri; înfierbântat de soare, el aleargă să se răcorească; zgâriat de frig se refugiază la vatră; flămând, munceşte şi fură; sătul, se răsfaţă. De aceea, viaţa devine o pâine, un combustibil, o localitate; lumina devine o fereastră — şi toate virginităţile se traduc în obiecte şi cuvinte, banalizate, decolorate.

In zarea fiecărui lucru trece totuşi scama impalpabilă a tainelor de veghe şi de păstrare. Dela firul de nisip până la torentul prăbuşit în cântece de haos şi în hohote de îndemnuri şi de victorii de fiece minut, din cataplasmele munţilor pe râpi, toate lucrurile duc cu sine un înţeles şi câteva înţelesuri. Omul nu se prea turbură de şoapta lor şi lăsat un moment fără teatru, fără joc de cărţi, fără politică şi vanitate şi în patru ochi cu neînţelesele înţelesuri, însului i se urăşte.

Vulgar întrupate, aspiraţiile individului social nu trec dincolo de indiferentele lui metamorfoze, măşti şi păpuşi. Nimic din ceiace constituie viaţa lui artificială, caducă şi de convenţie, nu-i apropie în intervalul dintre momente şi realizări, sonoritatea timpului, ecoul misterelor ce-l învăluiesc totuşi cu frumuseţi, răspunsul durerilor simţite în stihia de sus.

Omul actual se naşte ca musiţa şi moare ca vrejul. Niciodată el nu a fost mai superficial şi mai lipsit de dimensiuni. Curiozitatea, câtă i-a rămas, i se risipeşte între două ediţii de gazetă şi leşină în conţinutul unui fapt divers. Puterea care îl mai deplasa încă nu de mult, pe schela lui sufletească şi îl silea să-şi ridice cadavrul la ceruri, să primească revărsările luminii, să puie zilnic un punct de diamant pe încheietura vieţii lui triviale cu viaţa unui univers, el a izgonit-o, pricină a unui control permanent deficitar, ce şi-l făcea sieş.

Cartea d-lui A. L. Zissu, **Spovedania unui Candelabru**, nu seamănă cu niciuna din cărţile apărute în româneşte. In ea spânzură de sus ancora cu şapte vârfuri, pregătită pentru luminile nestinse. Romanul acela de strict interior secret al luminii, care nu mai face parte din nici-un roman, din nici-o carte, din nici-o povestire — balul stelelor albe — care abia dacă este presimţit arareori în poeme, chemate singure să izbăvească prezentul de tragica lui mediocritate — este condensat în întregime în cartea d-lui Zissu. Unde începe, unde sfârşeşte cartea? Fără sfârşit şi fără început, ea-şi trage obârşiile, poate, din afirmaţia Scripturilor Vechiului Aşezământ: la început era Cuvântul. Evident conştient că în fragmentul cărţii sale curge spirala fără capete totală, d. Zissu îşi desface şi grafic fiecare povestire, care nu-i o povestire, şi care-i una şi aceeaş povestire, ca apele, ca uscatul, ca sunetul şi ca tăcerea, fără titluri şi de-a dreptul din substanţă şi din hârtie. Ca zarea şi câmpia, cartea sa începe din orice punct; din orice mărgăritar, ca şirul de mărgele; din orice picătură, ca ploaia; din orice frunză, ca murmurul.

Alături de timpul şi în mijlocul timpului nsotru de oboseli deghizate, de agonii în redingotă, în domino şi în arlechin, d. Zissu înfăţişează contrastul integral. Privirea acestui straniu scriitor porneşte de acolo unde ochiul liber se închide, unde binoclul lăcrimează, unde luneta şi microscopul se întâlnesc şi se măsoară, din plin întuneric, sau din plin răsărit: este de ales. Pentru acest artist, care-i mai mult decât un artist, totul poate să fie, dacă voiţi, nedozabil, incomensurat sau imperceptibil, însă nimic nu s'a iscat fără un sens care să covârşească rezultatul.

Pretutindeni în lumea d-lui Zissu se zăreşte umblând în trăsură un personagiu cu coşul ridicat, într'un vehicul când minuscul cât melcul când grandios cât coviltirul tăriei. El suie firul de iarbă încovoiat, cu vârful cristalizat într'o scăpărare de rouă, călătoreşte pe treptele de lavă şi foc ale lui Miază-Noapte, străbate pământul subteran, face drum lung şi ramificat în continentul al şaselea, al cugetului nostru.

Intr'o societate intelectualizată, de frivolităţi sincere şi de farse pasionale, autorul **Spovedaniei** dispune de potenţa de a transforma cuvintele vocabularului uzual în nuclee de extract de gândire, în mingi de fier şi în lanţuri. Fără să jongleze cu uneltele, el găureşte cuvintele, le umple cu metal personal şi le fixează grele. Umbra turnătorului Daniel rătăceşte câteodată prin silueta, pe bolţi, a scriitorului.

Autorul verifică în inteligenţă şi în literatură, alt miracol, al florilor, pe care deaşijderi omul social le-a uitat, de când le converteşte în jerbe, buchete şi coroane. Cu acelaş pământ creşte morcovul, dalia, orhideea şi tulipa, fiecare plantă alegându-şi esenţial exact şi identic şi exclusiv ceeace i-se potriveşte. D. Zissu introduce în cuvintele limbii româneşti, simple şi obicinuite, arome de rădăcini astrale.

De la un cap la celălalt al cărţii, se iveşte constant fenomenul disproporţiilor dintre cuvinte şi precipitat. Cu treizeci de vocabule elementare d. Zissu strânge într'o frază o idee de un volum care trece peste capacitatea normală a frazelor literare.

Citatele pot fi luate la întâmplare, ca nişte chibrituri, din orice pagină a cărţii. Ele vădesc în mod egal unanimitatea tonului, arhitectura senzaţiei şi exponentul de super-cubaj. Cititorul iniţiat, căutător de elixire de tinereţi sufleteşti îşi datoreşte lui-şi să citească **Spovedania:** 124 de pagini mici, 124 de tablete, de inscripţii, de poeme.

* * *

Revelaţia materialelor mistice din care este frământată personalitatea autorului, pare cu atât mai uimitoare cu cât d. Zissu ar fi avut cuvinte binecuvântate să nu-şi singularizeze personagiul social, gândind cu o gândire proprie şi încercând expresia gândului ca un leac şi ca o speranţă.

D. Zissu nu este un profet sărac şi nici un profesionist obligatoriu al literaturii. Pe semenii noştri averea îi scuteşte îndeobşte şi de nelinişti divine şi de cercetări infinitezimale şi de patimi abstracte. D. Zissu e un mare industriaş şi un administrator cu concepţii recunoscute de membrii diverselor consilii pe care priceperile sale le animează: dividendele construiesc un criteriu irefutabil. Ar fi interesant să se analizeze sentimentul de confuzie secretă sufletească al marilor acţionari grupaţi în jurul individualităţii vizibile a autorului, în momentul apariţiei volumului **Spovedania unui Candelabru**, analog de altmintreli cu sentimentul de panică al confraţilor scriitori. Intre carte şi raportul de bilanţ un om de afaceri cu bunul simţ, ca şi un scriitor normal, slăbănog pentru efortul admirabil şi echilibrant al multiplicităţii, distinge o prăpastie fără fund. Serviciul ce-l face în treacăt d. Zissu, confraţilor săi săraci şi primitivi, reabilitându-i în opinia milionarilor rebeli la literatură şi profunzime, este inapreciabil.

Ori tocmai personalitatea dublă şi triplă şi aparent contradictorie pentru bancheri şi boemi, un scriitor de sinteză împărechiat cu un sintetic industrial, tocmai acest paralelism vădeşte o putere întreagă şi un imperiu nou, a căruia noţiune educativă trebuie sugerată magnaţilor sociali, ca o justificare a existenţei.

* * *

Câştigul literaturii româneşti în specie, este indiscutabil şi putinţa limbii de a digera în celula ei o sensibilitate care până azi i-a rămas categoric înstrăinată, cinsteşte elasticitatea limbii noastre dar şi pe autorul care i-a descoperit o încovoiere atomică nouă. D. Zissu nu este un creştin ortodox, d. Zissu este un strănepot al Esterei, contimporan cu Neemia... In genere scriitorii români de rit Iehovah, s'au inspirat sau de la sursele şi locurile comune naţionale româneşti, producând laolaltă cu colegii lor creştini literatura hibridă de după Eminescu — sau din tendinţele mai recente ale literaturilor universalizate. Niciunul din ei nu a putut sau nu a ştiut sau n'a avut să amestece ceeace este preţios şi particular în ritmul valurilor lui Israel cu undele limbii româneşti.

Acel complex de certitudini şi de îndoeli, de reflexe mobile şi încremenite, de obscurităţi iluminate; de asprimi, de rigidităţi şi de tonalităţi, care constituiesc caracterul frumuseţii unice, crâncenă şi singuratică a primei părţi din Biblie, pustietate de piatră ascuţită subt sandalele Unului Dumnezeu, escortat de poeţi. D. Zissu, în inspiraţia căruia mistica nesfârşitului muncit să se desluşească se găseşte în stare de facultate nativă şi de auto-acţiune, face în literatura noastră o transfuziune.

Un citat. David Gugumanul vorbeşte cu rabinul în Carpaţi:

— Nu ştiam, nu bănuiam nimic. De ani de zile urc coasta pentru a întâmpina zorile pe piscul pleşuv de colo, atât de aproape de Dumnezeu. Jos, în vale, între zidurile sinagogii, răsună glasuri mai plăcute Domnului, pe când aici, în această nemărginire, numai glasul meu păcătos urcă, cu svonul dimineţii, spre tronul ceresc. Şi, pe când eu mă rog, ciobanul se roagă şi el din fluier şi plânsul fluierului îmi tălmăceşte tâlcul adânc al Şachritului, aşa cum nu l'am pătruns niciodată de jos...

Cartea d-lui Zissu este împăienjinită în cenuşiu şi negru. Ideile poartă un doliu delicat, ca insectele de noapte, zburătoare şi nemişcate, a cărora mantie de aripi, mai mari de cât crisalida, tăinuieşte fiinţa dinlăuntru într'un contur imens.

T. ARGHEZI

Courteline printre „cei zece“

Presa franceză dă o meritată atenție noului eveniment literar: Courteline a fost ales membru al Academiei Goncourt. In articole elogioase se recunoaște că s'a reparat astfel o greșeală de două ori repetată față de acela care este socotit astăzi o glorie clasică și specific franceză.

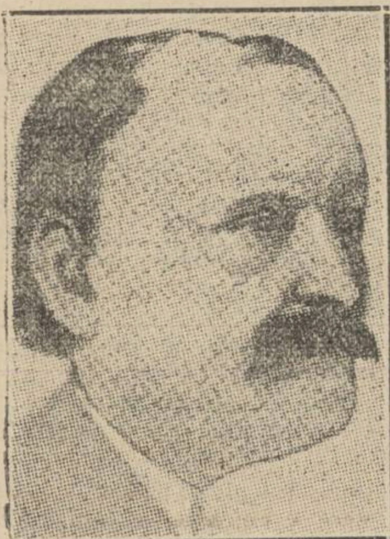
In Academia „celor zece" Courteline a intrat destul de greu. In 1923 candidatura i-a fost pentru a doua oară respinsă cu toate caldele pledoarii ale prietenului său Lucien Descaves. Se părea că Courteline nu va mai candida. Singur își inchisese porțile în urma cunoscutei scrisori din Octombrie 1923, in care veselul scriitor jura că „niciodată nimic nu l-ar mai putea decide să pășească pragul Academiei Goncourt, nici chiar dacă l-ar goni cu toroipanu".

Trei ani au trecut de atunci. Adversarii admiterii lui Courteline printre cei nouă, sunt morți, adică: Gustave Geffroy, Elémir Bourges și Henry Céard. Lucien Descaves și-a reluat sarcina de a prezenta pe Courteline votului colegilor dela Academia Goncourt. Deastădată Courteline a avut un succes desăvârșit: opt voturi din nouă. Alegerea a acceptat-o, de bună seamă, pentru ca să minuneze pe cei cari așteptau din parte-i un refuz categoric și indignat. Dealtfel Courteline n'a alergat niciodată după onoruri de soiul acesta; în dese ocaziuni le-a ironizat. Nu este el acela care a propus Academiei franceze că dacă nu se poate pune de acord, la primul scrutin, asupra numelui unui nou nemuritor să apeleze la vreunul din marii scriitori de pe vremuri, pe atunci nedreptățit? „Academia, spunea pe bună dreptate Courteline, a votat în cinci ani de zece ori fără să poată atribui un fotoliu lui Jean Aicard; de zece ori scrutinele au fost nule; e ridicol. Nu ar fi fost mai bine să se apeleze la Balzac, Gautier, Zola, Dumas tatăl, Gustave Flaubert? S'ar fi putut face acestor mari nedreptățiți o recepție solemnă; discursul ar fi putut începe astfel:

Domnule,

Academia franceză, dornică să-și repare greșelile trecutului, vă deschide azi porțile și roagă umbra Domnieivoastre să treacă pragul pe care... etc.

Și astfel la fiecare incurcătură prilejuită de nenorocitul scrutin. Și după acelaș procedeu."

Georges Courteline

Courteline, astăzi în Academia Goncourt, nu este încă membru al Academiei humorului francez. Se știe că această instituție cuprinde douăzeci și cinci de membri, printre cari: Tristan Bernard, Sacha Guitry, René Benjamin, Maurice Donnay, Raoul Ponchon, Rip, G. La Fouchardière, Pierre Veber, Pierre Benoit, Pawlowski, Faivre, Dekobra, Giraudoux, etc. Printre aceștia, Courteline ar fi fost un admirabil academician. Solicitat în dese rânduri, el a refuzat categoric fotoliul oferit. Dar nici nu și-a explicat atitudinea.

* * *

Courteline primi intr'o zi această scrisoare:

Domnule,

Am onoare a vă incunoștiința că sunt insărcinat de d. X...., medic veterinar, să încasez dela dv. suma de 5 fr. 50, pe care o datorați pentru certificatul de boală, eliberat câinelui dv. Vă rog a trece pe la biroul meu în termen de 24 ore, pentru a achita această sumă cunoscând că, în caz contrar, mă voiu vedea silit să vă urmăresc pe cale legală, fără alt aviz.

Primiți, etc.

(ss) X.

Courteline răspunse imediat:

Domnule,

Ca răspuns la scrisoarea pe care, precum foarte bine scriți, ați avut onoarea a mi-o adresa, vă trimit 5 fr. 60 cent., suma în chestiune. Vă rog a-mi confirma, cu întoarcerea curierului, primirea acestei sume, cunoscând că în caz contrar, voiu fi nevoit să depun împotriva dv., la parchet, o plângere pentru escrocherie.

Primiți, etc.

(ss) Courteline.

* * *

Intr'o după amiază, autorul lui **Boubouroche** era la masa unei modeste cafenele din Montmartre.

O tânără doamnă i se adresă:

— Domnule, imi permiteți să stau la masa dv.?

Courteline se'nclină afirmativ și curtenitor. Tânăra se instală, chemă un chelner, ceru o sticlă cu vin superior, scrise o scrisoare, în timp ce scriitorul, bătând în masă:

— Garçon, plata.

— Și pentru doamna... Plătiți dv.?

— Dar, domnule, protestă tânăra doamnă, nu se poate. Consumația mea mă privește...

— De ce, doamnă? Voiu plăti eu.

— Dar, domnule, nu mă cunoașteți și nu vă cunosc!

— Ertați-mă doamnă, dar nu pot lăsa să plătească o persoană care a luat loc la masa mea.

Aci Courteline, adresându-se prietenilor săi, cărora le spusese această unică întâmplare, adăogă:

— Știți ce mi-a răspuns? „Păcat că masa aceasta n'a fost masa copioasă a unui restaurant!"

* * *

Sunt treizeci de ani de atunci. Tristan Bernard și Courteline se plimbau pe bicicletă în pădurea Vincennes, când în urma unei mișcări greșite, ultimul căzu și se răni grav. După înjurăturile de circumstanță, Courteline, instalat în camera sa, își făcea convalescența. Desigur, se plictisea grozav. Tristan Bernard organiză atunci o serie de vizite, pentru care mobiliză toti amicii rănitului — și erau deja destui de mulți. In scurt timp camera lui Courteline fu transformată intr'o adevărată cafenea: băuturi, țigări, jocuri de cărți, discuții, strigăte, — și asta până după miezul nopții.

In primele zile, vecinii dădură dovadă de cea mai îngerească răbdare. Dar peste câteva zile fură treziți cu noaptea în cap de un urlet neașteptat, râsete, sbierete. Grăbit, un vecin, căpitan din armata colonială, bătu la ușa lui Courteline și întrebă:

— Dar ce este aici?

Atunci intreaga echipă de amici răspunse în cor, dar atât de puternic de se sgudui intreaga casă:

— Un bolnav!

* * *

Inainte de războiu un mare cotidian parizian organizase un concurs original. In fiecare zi, un funcționar al ziarului, depunea într'un anumit colț al Parisului un mic obiect. Acela care il găsea și il aducea la redacția ziarului primea ca recompensă o importantă sumă. Intr'o zi, Courteline ne având altceva mai bun de făcut cutreeră străzile și „pierdu" din loc în loc câte o scrisoare cu „entête"-ul acelui ziar și cu următorul conținut:

Dragul meu,

Te încunoștiințez că Duminica aceasta voiu ascunde un obiect în grămada cu nisip de pe piața Bastiliei. Dar... fii atent și discret. Nu vreau să-mi pierd postul. Urmă o semnătură neciteață.

In Duminica aceea Courteline invită un grup de amici la un aperitiv pe terasa unei cafenele situată în fața grămezii de nisip de pe piața Bastiliei. Ei văzură sosind pe rând intâiu un domn, timid și modest îmbrăcat, apoi o doamnă elegantă... încă o doamnă... al doilea domn... Curând, douăzeci sau douăzecișicinci de persoane își disputau grămada de nisip. Forța publică, alarmată, interveni cu brutalitate...

...In hohotele de râs ale lui Courteline și ale amicilor săi.

TRISTAN BERNARD

FRAȚII SIAMEJI

Ați învățat cu toții pe din afară fabula lui La Fontaine în care un bătrân își sfătuește, pe patul de moarte, copiii, să rămână uniți, dacă vor să le iasă lucrurile bine în viață.

Cui ar putea fi recomandat mai curând acest sfat decât unei perechi de gemeni Siameji, cari, cât timp rămân uniți, au cu ușurință 150 franci pe zi, apărând la circ, — pe când, dacă le-ar da în gând să se despartă, ar câștiga cel mult 1.50 pe zi fiecare, copiind adrese.

Cunoșteam la Londra o pereche de astfel de frați lipiți, cari se numesc de obicei frați Siameji și pe cari știința îi numește xipofagi. Dar Eduard-Edmund aveau avere și n'aveau nevoie prin urmare să se arate ca o minune a naturii.

Eduard s'a născut acum 25 de ani în Manchester.

Edmund a văzut lumina zilei aproximativ în acelaș timp și tot la Manchester.

In copilăria lor era de râs cât semănau. Intr'atât, încât oameni cari nu deosibesc stânga de dreapta, nu-i putea distinge.

Când mai crescură însă, se arătară mari deosebiri morale între ei. Eduard avea gusturi serioase științifice, Edmund avea, dimpotrivă, instincte vulgare. Acestuia îi plăcea societatea vagabonzilor și a bețivilor. Nenorocitul Eduard trebuia, cu cartea lui de studiu în mână, să urmeze pe Edmund în cârciumi și în spelunci. Și când Edmund se întorcea beat și șovăind spre casă, Eduard era silit să-i urmărească roșind zig-zagurile, ca să nu-și rănească partea lipită.

Eduard deveni un savant cunoscut. Dar nu puteau să-l invite des la banchetele societăților științifice, pentrucă ordinarul Edmund începea încă dela supă să povestească anecdote picante, lucru pe care oamenii bine crescuți îl fac abea la desert.

Anul trecut Eduard ceru mâna unei tinere fete, frumoasă și bogată. Nunta s'a făcut cu mare pompă. Vrândnevrând au trebuit să-l invite și pe Edmund; dar în timpul ceremoniei se purtă destul de bine. Se vedea că cumnată-sa îl intimidase. Nevasta lui Eduard, Eduard însuși, Edmund și domnișoara de onoare a acestuia mergeau toți patru alături în cortegiul nupțial și toată lumea îi admira.

In timpul lunei de miere a fratelui său, Edmund bea mai rar, băga de seamă să nu vorbească necuviințe și se îmbrăca cum se cade, căci ieșea pe stradă cu o cucoană.

Tânăra femeie... am spus până acum că o chema Cecilia ?... câștigă multă influență asupra lui Edmund... După câtva timp se întâmplă ceeace se întâmplă adesea când i se dă voie unui holtei să se amestece prea de aproape în viața unei tinere perechi. Intre Cecilia și ticălosul de Edmund a început legături nepermise.

Timp de șease luni Eduard nu observă nimic.

Dar toate se desvălue odată și odată.

Intr'o zi Eduard găsi niște scrisori într'un saltar rău închis, și află astfel în chip neîndoios că fratele și nevasta lui îl înșelau zilnic.

Ce să facă acum?

Un duel cu Edmund nu se potrivea cu obiceiurile englezești. Apoi se temea de formalismul martorilor și de tratativele migăloase între ei. Un duel cu pistolul la 25 de pași nu era cu putință, nici unul cu spada, căci în timpul acestuia nu e voie să te apropii prea mult de adversar.

Și afară de aceasta... ce-ar fi fost dacă și-ar fi omorît fratele? Ar fi putut să urmeze viața conjugală, cu un cadavru vecinic între el și ea?

O chemă pe Cecilia.

— De azi înainte, îi spuse el, nu voi mai profana căminul conjugal! Pleacă!

— Bine, zise ea.

— Bine, zise și Edmund — eu mă duc cu dânsa.

Soțul fu silit să-i urmeze.

Edmund mobilă foarte confortabil o casă pentru Cecilia.

Și pentru că între xiopagi lucrurile termină de obicei în chip pacinic, toți trei trăiră fericiți împreună.

trad. de I. D. G.

AMINTIRI DIN CHIȘINĂU

Din ordinul Guvernatorului *)

Dimineață, un subcomisar veni să mă invite la circumscripție.

— Pentru ce?

— Nu știu. La domnul comisar-șef, numai decât.

Fui copleșit de surpriză, temându-mă de un interogatoriu prealabil polițienesc cu privire la camaradul meu cel cu pachetul.

Comisarul-șef, Al. Glazer, un german destul de blând și voios, căpitan în retragere, avea un aer de mare seriozitate, când îmi zise fără să-l fi întrebat:

—Am ordin să vă duc imediat la Prefectura de poliție... Cu ce scop? — Nu știu.

Cabrioleta comisarului ne duse în cinci minute la prefectură. Fui introdus direct în cabinetul prefectului. Acesta era un „esaul" (căpitan activ de cazaci), om frumos cu o mare barbă neagră, Al. Hanjoncov, adus în Basarabia de generalul von-Raaben. (După ce fusese scos din slujbă, „pentru inactivitate", împreună cu von-Raaben, în urma pogromului din 1903, întemeiase la Moscova prima fabrică de filme deținând de fapt monopolul înscenărilor cinematografice în Rusia, timp de vreo zece ani).

Mă așteptam la orice și mai ales să fiu îndată interogat sumar și trimis la Ohrană. Insă, în aceiași clipă, prefectul zise unui funcționar care venise cu o mapă:

— Acum, n'am timp, de loc. Plec la vice-guvernator. Lăsați-mă, lăsați-mă! Pe urmă! Când mă reintorc!

— Dumneavoastră sunteți elevul de liceu Alexei Vasilievici Nour?

— Da.

— Am ordin să vă prezint imediat domnului vice-guvernator. Plecăm la Excelența Sa chiar acuma.

Mi se lumină deodată ghicitoarea. Mă aprinsei la față cuprins de-o emoție plăcută.

— Nu știți pentru ce vă chiamă cu atâta urgență vice-guvernatorul?

— Nu știu... dar cred....

— Am auzit că în urma unei telegrame primite din partea guvernatorului.

— Da, l'am rugat de ceva acum două săptămâni...

— Aa! Dumneavoastră sunteți acel licean despre care s'a vorbit atuncea la palat? Uitasem! Știu! Știu! Foarte bine! Foarte bine! Vedeți ce inimă de aur are generalul nostru?....

Fiind introdus peste câteva minute în cabinetul vice-guvernatorului, mă aflai la largul meu. Acesta mă cunoștea încă de mic. Un unchiu al meu fusese predecesorul lui în acelaș post de vice-guvernator. Apoi unchiul meu, îmbătrânit, demisionase și fusese ales președinte al zemstvei județului Chișinău, iar Vasile Gavrilovici Ustrugov, ocupând postul de vice-guvernator, venea din când în când în casa noastră, chiar la masă, pe când eu eram în clasele inferioare ale liceului al doilea clasic.

Mă salută acuma cu mare bunăvoință.

— Sunteți, natural, în stare să-mi explicați ceeace nu înțeleg tocmai bine din telegrama guvernatorului... Citiți-o, vă rog.

O citii. Era un ordin telegrafic din Ismail: — „Propun Excelenței Voastre să mergeți fără vreo amânare la liceul intâi clasic și să cereți în numele meu ca elevul de clasa a opta a liceului din Vladicaucaz, Alexei Vasilievici Nour, domiciliat în strada Leovei No. 32, să fie primit imediat în acel liceu, prin mutare din Vladicaucaz, dat fiindcă eu personal garantez pentru dânsul în toate privințele față de Excelența Sa directorul liceului, consilierul secret Vasile Lvovici Soloviov, căruia să-i transmiteți, vă rog, cu această ocazie și omagiile mele".

Era simplu generalul von-Raaben, dar era și diplomat: dând un ordin — îl atenua cu „omagiile" lui exprimate „dască-lu-lui", și consilierului secret Soloviov.

I-am explicat lui Ustrugov restul, de care vroia să se informeze. De o cerere nouă nu era nevoie: erau doar două cereri respinse la arhiva liceului. (Cred că și acuma se găsesc tot acolo, cași telegrama lui von-Raaben, la arhiva fostei „Direcțiuni Guberniale" condusă de viceguvernatori).... Ustrugov îmi mai zise:

— Cred că guvernatorul, fiind atuncea în ajunul plecării, a uitat cererea dv. într'o mapă pregătită pentru voiaj și acuma a dat întâmplător de ea....

Am aflat mai târziu cum s'au petrecut lucrurile: von-Raaben pusese cererea mea într'un portofel cu alte acte din buzunarul dela piept al mundirului și a uitat-o acolo până la plecare, în zarva pregătirilor. Pasmurov, directorul cancelariei și „funcționarul cu însărcinări deosebite", fiind și ei preocupați cu călătoria, au uitat cazul liceanului dela cabinetul guvernatorului. La Ismail însă, vizitând liceul clasic și văzând elevi în uniformă cenușie, generalul își aduse deodată aminte de mine. Mi-a povestit apoi Pasmurov, cu mulți ani în urmă (acesta, după căderea lui von-Raaben, rămăsese în Chișinău, fiind agreat de mai multe case și cluburi, unde mânca și-și mai amâna sfârșitul), că în momentul acela guvernatorul, în mijlocul recepției, devenise deprimat, încât fusese dus în cabinetul directorului și îngrijit de doctorul liceului. Bătrânul german-cazac repetă de câteva ori:

— Copilul a plecat desigur în Caucaz, disperat. Crede că și eu l'am înșelat ca ceilalți.

Fu totuși calmat. Apoi urmă expedierea telegramei — ordin cu „omagii".

— Așteptați-mă aci, în cabinetul meu, — îmi zise vice-guvernatorul, — plec la liceu chiar acuma și voi fi înăpoi într'o jumătate de oră cel mult. Să fim siguri de succes! Ați luat cafea? Nu? Adu cafea cu lapte, unt, franzelă, — zise el unui servitor apărut în ușă, la sunetul clopoțelului.

Am rămas confuz, fără gânduri precise, și în această stare am băut cafeaua. Nimeni nu intra în cabinet în lipsa vice-guvernatorului, care, eșind, închisese ușa și nu lăsase nimănui vreo dispoziție privitoare la mine.

In douăzeci de minute Ustrugov se întoarse.

— S'a făcut! Vă felicit și vă doresc noroc și succese în școală și în viață, — îmi zise el; — mi s'a spus că puteți veni la liceu chiar acuma. Mi-a făcut o deosebită plăcere această intervenție a mea, neașteptată, în soarta dv. Doar vă cunosc de când erați un licean mititel, — aci, pentru întâia oară, Ustrugov se referi la această împrejurare; — și cred că împrejurările la care iau parte, i-ar fi făcut mare plăcere unchiului dv. Matvei Corneevici, dacă ar mai fi în viață. Dar, vai, l'am pierdut.... Mătușa dv. e bine? Să-i duceți complimentele mele respectuoase, vă rog.....

Tocmai în epoca acea nici nu dădeam ochii cu mătușa mea....

I-am mulțumit cu înflăcărare lui Ustrugov și am ieșit din cabinet. In sala de așteptare se găsea din nou prefectul de poliție Hanjoncov.

— S'a făcut? Primiți felicitările mele. Excelența Sa Guvernatorul vine cu siguranță înapoi în trei-patru zile. Ne vom vedea la palat, atunci, nu-i așa?

Restul asistenții se uita la mine ca la bâlciu. O strângere de mână cu Hanjoncov, și eram din nou în stradă. Mă simțeam ușor — ușurel ca un fir de puf. Așa mergeam spre liceu. Pe drum n'am întâlnit pe nici o cunoștință. Și numai în apropierea liceului mi-a fulgerat în cap un gând: întrevederea mea cu directorul și cu profesorii liceului cași introducerea mea într'o clasă din care nu cunoșteam decât vreo patru elevi — va fi ceva extraordinar și penibil. Acest gând nu a mai cedat locul celorlalte cu care eșisem dela vice-guvernator: ce surpriză va fi pentru toți cei ce mă cunosc — când se va afla cum mi-am ajuns scopul, căpătând pe deasupra și un protector atât de puternic.

Inspectorul liceului și preotul stăteau tocmai în balconul de deasupra intrării principale, când trecui poarta grădinii de flori din fața clădirii. Apropiindu-mă, îi salutai cu șapca și-i văzui răspunzându-mi foarte prevenitor. Până și portarul, cu o întreagă catapeteasmă pe piept, era la curent cu evenimentele, fiindcă mă salută ca cel puțin pe a treia persoană din gubernie: după guvernator și vice-guvernator. Elevii liceului nu erau admiși să urce scara principală de marmoră. Urcând-o, văzui că inspectorul cu preotul mă așteaptă sus, la ușa consiliului profesoral. Mă apropiai fixându-i cu seriozitate, dar și cu respect. In acest moment preotul se intoarse spre ușă și intră în consiliu. Inspectorul îmi zise:

— „Batiușca" s'a dus să vă anunțe Excelenței Sale. Imi pare bine că ați reușit. Credeam tot timpul că n'ar trebui să vă refuzăm înscrierea la noi. Când se va întoarce guvernatorul, să vă duceți negreșit să-i mulțumiți. Dar, ar fi foarte just să știe, că nu tot corpul profesoral a fost împotriva dv....

In ușă reapăru preotul: — Poftiți, domnule.

Vocea acestui preot era de o profunzime unică în felul ei și, poleită cum se părea, cu o ușoară răgușeală, îi permitea să facă din serviciul divin dela biserica liceului, o adevărată oficiere tragică, zguduind inimile enoriașilor și ale copiilor. Biserica liceului, grație acestei oficieri, era pe atunci cea mai frecventată de lume, loc preferat pentru cununii și te-deumuri. Nu pot să mă pronunț aci și despre acest preot-profesor de religie — care mai e în viață. Mă mărginesc să notez că avea obiceiul să spună „domnule" până și elevilor de clasa întâia. Acest „domnule" — „gaspadin" — pronunțat foarte distinct și parcă înadins aparținea și altor profesori, fiecare dintre aceștia dându-i un alt caracter.

Intrai în sanctuarul directorului Soloviov, îl salutai, plecându-mi puțin capul și mă oprii „smirna". Mainia se ridică dela birou și-mi zise sec:

— V'am primit cedând insistențelor guvernatorului și garanțiilor sale care vă angajează foarte mult acuma. Vom vedea cum veți ști să îndreptățiți încrederea pe care ați inspirat guvernatorului; nu însă mie. Totuși, să mergeți chiar acuma direct la lecție....

Am triumfat! Ceiace era cu neputință în August, s'a făcut posibil la sfârșitul lui Septembrie!

Și iată, însoțit de inspector și de un pedagog, intrai în clasa a opta, unde circa douăzeci de „abiturienți", candidați la bacalaureat, de vreo cinci minute numai scriau, o teză de literatură rusă. Profesorul Șimanovschi nu se arătă mirat, când însoțitorii mei mă înmânară competinții sale. Mă întrebă dacă sunt gata să scriu și eu pe aceeași temă. Ii răspunsei afirmativ și fui plasat în dosul celor șase rânduri de bănci, ocupate de elevi.

Clasa mă primi cu o curiozitate foarte explicabilă. Cei câțiva camarazi care mă cunoșteau aflaseră între ultimile două lecții despre decizia consiliului, abia vizitat de vice-guvernator.

Salvarea și încurajarea mea sub atâtea priviri, era în faptul că începusem să scriu și eu teza. Eram pe atunci sigur că scriu asemenea teze destul de frumos. La Vladicaucaz, tocmai teza mea rusească dela examenele nenorocoase de bacalaureat, îmi deschisese ușa clasei a opta. Mai târziu, la Camenet-Podolsc, bacalaureatul mi l-am obținut, mai mult mulțumită impresiei foarte bune produse asupra consiliului profesoral de *curriculum vitae* și de teza mea rusească.

Aci însă, peste trei zile dela prezentarea mea la liceu, am fost mirat văzându-mi teza marcată cu nota: 3— *(trei minus,* în sistemul de note: 1, 2, 2—, 2+, 3=, 3—, 3, 3+, 4—, 4, 4+, 5—, 5 și 5+). S'au mirat și camarazii mei, ci-

*) Vezi N-rele precedente 321 și 322 ale „Adev. Literar".

Continuare în pagina IV-a

tindu-mi teza şi găsind-o frumos scrisă. Plecând de aci, am descoperi sistemul pus la cale de profesori, pentru ca să scape de mine. La fel cu Şimanovschi, profesor de rusă, au procedat şi ceilalţi.

Camarazii erau foarte delicaţi. In două zile se lepădară de curiozitatea cu care se interesau în prima zi asupra protecţiei care îmi croise drumul în acest liceu.

Profesorii m'au obligat să învăţ materia trecută în cursul lunei Septembrie — în trei săptămâni, şi mai eram dator să învăţ zilnic lecţiile curente. Deşi începusem să vin regulat la şcoală, mă văzusem în imposibilitate să satisfac cerinţele profesorilor. La întrebările lor în cursul lecţiilor răspundeam verbal cu anevoe. Chiar a şeasa zi după introducerea mea în liceu, când mă dusesem să-l văd pe guvernator şi să-i mulţumsec, eram destul de mofluz. Generalul îmi arătă foarte multă atenţie. Mă prezintasem între 11½—12 când, după trei ore, elevii se bucurau de o jumătate de oră liberă pentru ca să dejuneze în grabă cu sandwiciuri, pârjoale, fructe şi ceai — dela bufetul liceului sau aduse de-acasă. Bătrânul von-Raaden mă opri să dejunez cu dânsul, ordonând să fie prevenit liceul.

In timpul mesei, fiind în bună dispoziţie forţată, fusesem totuşi întrebat de guvernator: de ce par cam trist şi dacă nu sunt persecutat de dascăli? — N'am vrut să-i mai dau de gândit, am preferat să-mi disimulez aspectul.

Această primă întrevedere îmi adusese în mod definitiv, prietenia lui von-Raaben. Am fost invitat de dânsul să viu oricând la palat, mai cu seamă la dejun şi la dineu. Protectorul meu era hotărît să se îngrijească de mine şi în viitor. Ii plăcea să vorbească în societatea doamnelor „patronese" din Chişinău despre protejatul său. De acolo rudele şi cunoştinţele mele aflară detaliile aventurii mele administrative orânduite de general.

Pe când astfel faima mea creştea de un timp încoace, profesorii mei mă încolţeau din toate părţile.

Unii dintre dânşii mai sunt în viaţă, în Chişinău, deci nu mai dau numele acestor resturi ale trecutului.

Dar în vreo trei săptămâni am ajuns la concluzia: că nu-mi voi vedea aci, la primăvară, bacalaureatul, cum nu-mi pot vedea urechile.

Insfârşit, într'o zi, guvernatorul întrebându-mă de ce sunt mereu abătut şi de ce se afirmă că nu-mi învăţ lecţiile, am mai avut tăria să-l calmez, spunând că lucrurile stau astfel de oarece n'am reuşit încă să mă aprofundez în materia trecută de clasa a opta, în cursul lunii Septembrie; dar că se apropie ziua, când mă voi îndrepta.

La întrebarea generalului dacă vreun profesor sau mai mulţi îmi arată, poate, duşmănie, îi răspunsei evaziv. Bătrânul pricepu însă, şi-şi strică pofta de mâncare. Observând această întorsătură a lucrurilor, n'am venit la dânsul o săptămână încheiată. Dar aceste şase zile mi-au pecetluit definitiv soarta: mă încurcam din ce în ce mai mult în materia lecţiilor, pe care le toceam cu disperare; notele proaste îmi erau răspunsul.

Mumia consilierului secret Soloviov a învins bonomia generalului germano-cazac.

In Dumineca aceea plecasem la Kiev, la nişte rude şi telegrafiasem cu răspuns plătit la Vladicaucaz: dacă nu s'au trimis încă complect actele mele la Chişinău şi dacă pot veni la liceul din Vladicaucaz? Mi s'a răspuns că actele nu mai sunt la dânşii. Atunci eu, care credeam că voi putea, eventual, să-mi mai găsesc un refugiu şcolar şi 'n altă parte, mă văzui nevoit să plec şi din Kiev. Mă afundasem la alte rude, în judeţul Hotin, şi după încă un an şi jumătate am ajuns la bacalaureat, în liceul din Camenet-Podolsc.

Am aflat cu mult mai târziu, că generalul von-Raaben m'a căutat, fiindcă a priceput cauza dispariţiei mele. A cerut şi i s'au arătat notele obţinute de mine în cele trei săptămâni. Totodată liceul l-a informat, că, dacă mă întorc până la Crăciun, voiu fi lăsat să urmez clasa mea în cursul jumătăţii a doua a anului şcolar. Intr'adevăr, n'am fost şters din lista elevilor decât de Crăciun, cu o motivare: pentru absenţa îndelungată, de două luni şi jumătate. In punctul acesta, consiliul liceului se arătase extraordinar de tolerant: alţi elevi, care dispăreau pentru o lună numai, erau eliminaţi *eo ipso* din licee.

In 1903 venind ca student în Chişinău, de Paşti, m'am dus la von-Raaben. Am fost primit cu toată căldura, de care îi era capabilă inima. Imi povestise, cum îmi pricepuse fuga, cum la urma urmei fusese nevoit să înghită „lucrătura" liceului contra ordinului său „administrativ"; cum mă căutase vroind să-mi înlesnească o altă eşire, fiindcă nu crezuse o clipă măcar că eu aşi fi fost de vină.

Intrevederea aceasta a fost şi ultima. Ea nu mi-a servit ca început de protecţiune nouă, deşi guvernatorul vroia să mă plaseze în vreun post: ceeace, poate, aş fi acceptat...

Insă pogromul evreesc în timpul Paştilor, în 1903, organizat de Cruşevan, a avut ca rezultat nu numai asasinarea sau rănirea celor câteva sute de evrei, ci şi încă un efect: guvernatorul von-Raaben fusese foarte încurând scos din funcţie şi pus în disponibilitate, fiindcă dovedise în zilele pogromului o complectă dezorientare, nepricepere şi chiar frică, dând ordine şi contramandându-le într'un mod absolut haotic şi inutil....

ALEXIS NOUR

Bibliografie

Bulletin dedicated to Her Majesty *Queen Marie of Roumania.*

N. Daşcovici: *Dunărea Noastră,* Edit. „Cartea Vremii", Bucureşti.

V. Voiculescu: *Poeme cu îngeri,* Edit. „Cartea Vremii", Bucureşti.

Okakura Kakuzo: Cartea ceaiului, Edit. „Cartea Vremii", Bucureşti.

Luigi Pirandello: enric al IV-lea (Trad. de Al. Marcu), Edit. „Cartea Vremii", Bucureşti.

Ion Călugăru: Paradisul statistic, (Povestiri fantastice), Tip. Reforma Socială, Bucureşti. Preţul 75 lei.

A APARUT în Editura „CUGETAREA"

ANATOLE FRANCE

JOCASTE ŞI PISICA SLABĂ

Traducere de DELAFRAS

LEI 50

DIN „REISEBILDER" DE HEINE

PE DRUM

La Rauschenwasser văzui ieşind călare, din boschetele de mirt, doi tineri plini de viitor. O femeie care predă acolo filosofia orizontală îi conduse până la şasea, pocni cu o mână iscusită crupa slabă a cailor şi isbucni în hohote de râs când unul dintre cavaleri îi înapoie, cu biciul, galanteria sa în acelaş loc, apoi plecă în direcţia Bovden. Cei doi tineri goniau spre Noerten cântând foarte agreabil aria noastră naţională: „Hai, de bea bere, scumpa mea Liza!" Auzii încă multă vreme veselele hohote, dar pierdui curând din vedere pe simpaticii cântăreţi, deoarece biciuiau şi dădeau pinteni cailor într'un chip desnădăjduit. Nicăeri jupuitul cailor nu e practicat mai mult decât la Goetingen şi adesea, văzând cum o astfel de biată gloabă şchioapă şi asudată, care primia pentru toată osteneala sa un biet pumn de nutreţ, era martirizată de călăreţii noştri din Rauschenwasser sau silită să tragă o trăsură întreagă cu studenţi, am zis, ca şi Voltaire: — Biet animal! fără îndoială strămoşii tăi au mâncat în Paradis din orzul oprit.

Am regăsit pe cei doi tineri la hanul din Noerten. Unul devora o salată de scrumbie şi celălalt se întreţinea cu servitoarea cu piele galbenă, Fusia Caninia[1]), numită şi Codobatura. Ii spuse câteva graţiozităţi, şi curând ajunseră să se încaiere. Pentru a-mi uşura sacul din spinare, scosei nişte pantaloni albaştri, foarte remarcabili din punct de vedere istoric, şi-i dădui băieţaşului dela han, numit Colibri. In timpul acesta Bussenia, hangiţa cea bătrână, îmi aduse nişte tartine bune şi se plânse că mă vede aşa de rar.

După Noerten, soarele era înălţat şi strălucitor. Se purta foarte politicos cu mine şi îmi încălzi capul în aşa fel încât să se coacă în el toate gândurile încolţite. Nici soarele plăcut din hanul din Nordheim nu-i de dispreţuit: intrai şi găsii masa gata. Toate mâncările erau gătite savuros şi îmi conveniau mai bine decât veşnica bucătărie academică din Goettingen. Când stomacul îmi fu oarecum satisfăcut, remarcai în sala unde mă găsiam un domn şi două doamne cari se pregătiau să plece. Domnul acela era îmbrăcat complet în verde şi purta chiar nişte ochelari verzi cari aruncau pe nasul său de un roşu arămiu, un reflex parcă de cocleală. Semăna foarte bine cu regele Nabucodonsor în ultimii săi ani când, după tradiţie, întocmai ca şi un animal sălbatic nu mai mânca decât salată. Omul verde dori să-i indic un hotel bun în Goettingen şi-l sfătui să întrebe pe primul student venit la hotelul Brühbach. Una dintre însoţitoarele sale era soţia sa, o femeie înaltă şi largă, figură roşie de o leghe pătrată, cu gropiţe în obraji ca o scuipătoare pentru îngerii dragostei; o bărbie dublă care atârna şi părea a fi o continuare proastă a figurei; un sân enorm, acoperit cu dantele ţepene şi broderii îmbucătăţite ca nişte semilune şi bastioane, semăna cu o fortăreaţă. Nu simţii nici o poftă să-i dau asediu. Cealaltă călătoare, sora sa, forma contrastul desăvârşit al celei dintâi. Dacă una cobora din cele şapte vaci grase ale lui Faraon, a doua cobora desigur din cele slabe. Figura ei nu era decât o gură între două urechi. Sânul ei era ca plaiurile dela Lüneburg. Intreaga ei persoană uscată te făcea să te gândeşti la o masă gratuită pentru studenţii săraci dela teologie. Cele două doamne mă întrebară dacă hotelul Brühbach era locuit de oameni din lumea bună. Răspunsei afirmativ cu conştiinţa liniştită şi când simpaticul trio plecă, îi mai salutai dela fereastră. Hanul „La Soarele" râse cu subînţeles, ştia fără îndoială că la Goettingen studenţii numesc închisoarea academică hotel Brühbach.

După Nordheim, pământul începe să devină muntos şi înălţimi frumoase apar ici şi colo. Intâlnii pe drum mulţi negustori cari se duceau la târgul din Brunswick şi un soiu de femei dintre cari fiecare purta în spate o cuşcă mare cât o casă, înconjurată cu o pânză mare, albă. Cuştile acestea închideau tot felul de păsări cântătoare, cari fluerau şi ciripiau în timp ce femeile mergeau sărind şi palavragind.

Era noapte întunecoasă când ajunsei la Osterode. Pofta de mâncare îmi lipsi şi mă culcai imediat. Eram ostenit ca un câine şi dormii ca un zeu.

In vis, revenii la Goettingen şi mă regăsii în bibliotecă, aşezat într'un colţ al sălii de jurisprudenţă; răsfoiam nişte disertaţii vechi, mă cufundam în lectură şi când încetai, observai — spre marea mea mirare — că era noapte şi că nişte candelabre de cristal luminau sala.

Orologiul bisericii vecine sună de douăsprezece ori, uşa sălii se deschise încet şi lăsă să treacă o femeie orgolioasă şi gigantică, pe care o însoţeau respectuos membrii facultăţii de jurisprudenţă. Uriaşa, deşi destul de bătrâioară, avea totuşi trăsăturile unei frumuseţi severe; fiecare dintre privirile sale trăda pe mândra fiică a Titanilor, puternica Themis. Ţinea neglijent cu o mână balanţa, şi în cealaltă un sul de pergament.

Doi tineri *doctores juris* duceau coada rochiei sale, veştejită şi cenuşie. La dreapta ei, ţopăia ca un ogar uscatul consilier aulic Rusticus Bauer, Lycurgul Hanovrei, care declamă ceva din noul său proiect de lege. La stânga zeiţei, şchiopăta foarte galant şi bine dispus un *cavaliere servente*, consilierul intim de justiţie Cujacius Hugo, care nu înceta să facă jocuri de cuvinte juridice şi râdea cel dintâiu.

Fiecare din ceilalţi domni avu astfel să remarce ceva, apoi să râdă, vreun mic sistem clocit de curând, vreo mică ipoteză sau vreun avorton de felul acesta al propriului său creier. Mai sosiră pe uşa, rămasă deschisă, mulţi domni străini cari se anunţară caşi ceilalţi oameni mari din ilustrul ordin, tovarăşi colţuroşi şi înţepaţi în mare parte, cari, cu o suficienţă amplă, începură imediat să definească, să distingă şi să se certe asupra fiecărui paragraf din Pandecte. Şi mereu sosiau figuri nouă, bătrâni savanţi jurisconsulţi, în costume demodate, cu peruci albe şi lungi şi cu figuri uitate de multă vreme şi cari se mirau că nu li se dă atenţie, lor, gloriilor veacului trecut. Se amestecară atunci, în felul lor, în discuţie şi în sgomotul general, care, mereu mai mare şi mai confus, ca vuetul mării, zăpăci pe nobila zeiţă până ce-şi pierdu răbdarea şi exclamă deodată cu tonul cel mai formidabil al desnădejdii sale uriaşe: „Tăcere! Tăceţi! Aud glasul scumpului meu Prometeu: forţa insultătcare şi violenţa mută a sfintei alianţe au înlănţuit eroul pe o stâncă în Ocean, şi palavrageala şi certurile voastre nu pot răcori rănile şi sdrobi lanţurile sale".

Astfel vorbi zeiţa şi pâraie de lacrimi curseră din ochii săi. Toată adunarea urlă ca apucată de o spaimă de moarte. bolta părâi, cărţile se rostogoliră din rafturi. Zadarnic bătrânul Münchhausen ieşi din cadrul său, ca să ordone liniştea; sgomotul devenia mereu mai grozav. Fugii departe de larma aceasta de nebuni şi mă refugiai în sala consacrată istoriei, în locul de azil unde Apollo din Belvedere şi Venus de Medicis sunt unul lângă altul şi căzui la picioarele zeiţei frumuseţii. La vederea ei, uitai oribilul vacarm căruia îi scăpasem; ochii mei băură cu încântare armoniile şi veşnica frumuseţe a formelor sale celeste, liniştea greacă mi se răspândi în tot sufletul, şi peste capul meu Phebus-Apollo vărsă cele mai dulci acorduri ale lirei sale.

1) Numele unei legi romane.

DECEPŢIE

Tuşa Tinca a intrat tiptil pe uşa măruntă a iatacului, pufnind cucernic din meşii ei de brunel, oprindu-şi răsuflarea în nările prinse în cleştele arătătorului precaut lipit de puricar şi măsurând din pervaz, cu ochii plânşi, încăperea văruită liliachiu a bucătăriei.

— Acum aflai — biata ţaţa Frosa — se prăpădi fără de veste! Pe nepoatele Nastasiei le-aţi chemat? adică ce vorbesc eu? — alea sunt cucoane — poartă corset! Dar pă soră-ta?

— Soră-mea nu a catagdisit să se deranjeze — a telegrafiat că nu are ce căuta dacă mama nu i-a dat zestre, başca că pensia şi-a mâncat-o cu feciorii!

— Sărăcuţa ţaţa Frosa — par'că nu a fost de când lumea. Ii văd urmele! Cum s'o fi îndurat ea să-şi lase ulcelele, cârligele de ciorapi şi scăunelul dela gura sobei?!

— S'a îndurat că s'a 'ndurat!

— Dintre rude cine s'a mai arătat la înmormântare?

— Nici picior de rudă! Titi Croitoru i-a adus o coroană de petunii şi pe 'nserat a picat fără veste şi Lică nepotu-său, spiţer în Corabia, fără însă să verse o lacrimă! Sta bosumflat par'că se 'necase cu un os de peşte — pasămi-te omu s'o fi aşteptat la niscaiva merazuri şi când colo banii de abia au ajuns pentru îngropăciune. Numai Titi Croitoru a plâns.

— Mă lăsai prin *„Valea Plângerii"* — chip candela ardea — bine aţi făcut de aţi tocmit tot pe Anica Filipoaica, căci tot ea a tămâiat şi copiii. Zări şi o tufănică la căpătâi — cine a avut gustul ăsta? căci ţaţii Frosii îi plăceau măturelele. Nu e vorbă, la urma urmelor par'că mai vede ea din pământ, floarea!

— O vedem noi, tuşe!

— Aşa e măiculiţă, dar vezi că durerea par'că e mai mare pentru cei vii când mortului nu i se face pe plac!

O cutie lucie de abanos se prelinge din boccea, în palmele asprite de frig şi de bătrâneţe ale tuşii Tinca şi capacul îşi înalţă potolit fulgerele linioarelor de argint în luminile plânse ale ochilor tuşii Tinca. Tuşa Tinca înfige degetele scorojite în amestecătura neagră din tabachere, şi le aduce însetoşate spre nări, încărcate cu praful ardeiat al tabacului, umplând îndată genele cu lacrimi şi bucătăria cu strănuturi.

— Pentru numele lui Dumnezeu, măiculiţă, pune-ţi niscaiva oameni să împrăştie mormanele de pământ că prea îi stau pe piept şi prea o apasă — biata Frosa — şi după aia presăraţi-i nişte iarbă înaltă, sau merişor verde, peste mormânt, căci de inimă rea mă tem că înviază!

— O să le facem pe toate, tuşe Tinco!

— Şi înduraţi-vă de scriţi şi câteva litere pă cruce că prea e părăsită, că doar e creştină soră-mea!

— O să scrim, tuşe Tinco!

Meşii de brunel ai tuşei Tinca trec potoliţi spre dulapul moartei. O uşe uscată ţipă prelung în balamale. Privirile tuşei Tinca se afundă cercetătoare în întunericimea dinăuntru, rămânând o vreme uluite în boarfele moartei. Capul plâns se întoarce apoi în lumina roşcovană a aerului înecăcios din casă, se clatină un timp în undele mohorâte ale prânzului, apoi se cufundă bombănind, din nou în înşirarea migăloasă a îmbrăcămintelor.

— Curios, nu văd rontu ăla cu tratidan! Frusino, cum nu te puteai tu despărţi de rontul tău cu bliduri de tratidan!

— Rontu l'am dat Pârcălăboaii!

— Da' boneta cu găitane?

— Nastasiei.

— Da' bocceaua de mohair?

— Nicopoloaii!

Uşa dulapului plânge la loc în ţâţâni. Tuşa Tinca vine în mijlocul casei cu fălcile în palme!

— Dumnezeu să mă erte păcătoasa-mi de mine, dar nu mă dumiresc eu de ce v'oţi fi grăbit voi aşa cu pomenile? Să socotim: Frusina a închis ochii în hrisovul viilor — aşa este?

— Aşa este!

— Dacă este aşa, păi ale trei luni se împlinesc tocma acum în sărbătorile naşterii — aşa este?

— Tocmai aşa este, tuşo Tinco!

— Atunci dacă este aşa, de ce v'aţi zorit cu împărţitul? Incaltea... apucam şi eu măcar vre-o hantiţă din spuza ei de bulendre, căci pentru colivă nu prea sunt aşa muşterică! Asta era slăbiciunea bietei Frusinii, să dea în dreapta şi în stânga la sărbătorile mari! Ast timp nu avusei parte!

— Iţi dau bucate!

— Dar cu ce Dumnezeu să le mestec? Cu gingiile? Altceva era o zdreanţă pe scumpetea asta!

Şi tuşa Tinca ţăcăne îndurerată în capacul tabacherei, oftând în bocceaua tutunie, cu ochii spre dulapul moartei:

— Frusino, Frusino, unde eşti să înviezi şi să-ţi vezi sculele sbornă în mahala?!

SĂRMANUL KLOPSTOCK

Galeria Paul Guillaume

Strada La-Boissy e numită „artera pulmonară" a Artelor Moderne. In Salonul Oficial prevalează arta zilei de eri, tulbure ca sângele vinelor, iar galeriile La-Boissy aparţin artei viitorului: de aci, sculptura, pictura şi arta decorativă, purificate de oxigenul modernismului, duc noutatea în restul lumii. Aceste galerii sunt ateliere ale gloriei. Aci se face selecţiunea talentelor „la modă", aci răsar unii tineri necunoscuţi, exploataţi de precupeţi şi anticari, şi recompensaţi cu sume mizerabile. Ei răsar uneori numai din admiraţia elitei criticilor şi a snobilor, cari, creiază în jurul lor o atmosferă favorabilă.

Iată galeria cea mică a lui Paul Guillaume. Aci îl vedem pe Mattisse, cel „de modă veche" cu două panouri impunătcare: „Fata mare la râu" şi „Lecţia la piano" şi pe Modigliani, Derain, Marie Laurencin, Italianul Chiricco, alături de cari s'a expus „sculptura în lemn a sălbaticilor." Sălbaticii sunt şi ei la modă: Africa şi Oceania cuceresc Europa.

Mattisse... Operele sale nu ne mai înspăimântă, fiindcă, de un sfert de secol, monştrii artelor budhiste, confuciste, polineziene, cubiste şi novatoare ruseşti — ne-au obicinuit cu atâtea orori neprevăzute! Mattisse e astăzi mai puţin „indiscutabil" de cât a fost înainte. El îşi trădează gama sonor, decorativă din trecut şi e antrenat de scolastica picturală: lucrează numai cu linii negre neîntrerupte, încadrând desenul şi volumele disecate. Ţi se urăşte repede în faţa acestei idolatorii speculative a formei, care ucide sentimentul spontan şi nemijlocit.

Mattisse e un mare talent care şi-a purtat principiile sănătoase spre absurditate. Arta e artă — pe atât pe cât pictorul vede „aşa" şi nu altfel, cu ochii lui proprii. Principiul acesta e drept, şi de aci purcede îndrăzneala zugrăvelii, caracterul ei, creaţiunea, compoziţia, frângerea culorilor — această forţă primordială a marilor pictori.

Insă, pe de altă parte, orice „frângere" îşi are o limită firească. Indrăzneala artistică devine arbitrar, când nu e oarecum limitată. Nu se pot defini aceste limite, însă ele există. Legiuitorul lor e gustul, nu numai gustul personal, individual, ci şi gustul epocii, gustul culturii, care moderează arta modernă. O epocă fără acest gust, constitue un mediu ucigător pentru artă.

Futuriştii au apărut cu tapaj, au promis „supra-pictura" de dimensiunea a patra. Inovaţiile lor însă n'au fost decât mofturi. Nu e adevărat că valorile de artă nerecunoscute astăzi, vor fi recunoscute negreşit — mâine. Un sfert de secol e un termen mai mult decât suficient: Mattisse n'a convins pe nici-unul dintre spectatorii înzestraţi cu bun simţ. „Fata mare la râu" îi poate ispiti pe americanii cei cu dolari, amatori de extravaganţe, pe noi, însă, nu. Mattisse a dus principiul până la absurd dar absurdul, într'un sfert de secol, nu devine principiu...

Aceleaşi gânduri se nasc din impresia cu care îi vezi pe ceilalţi răsfăţaţi ai modei din strada La-Boissy: Modigliani vede natura într'o oglindă concavă; desenul său se prelungeşte absurd, ne oboseşte cu anemia figurilor. Derain îşi pictează peisagiile parcă cu noroi condensat. Marie Laurencin îşi împrăştie efectele în mii de ţăndări, şi ochiul nu e în stare să conceapă întregul desenului. Iar Chiricco îşi amestecă nudurile monstruoase cu prizmele cubiste şi cu planurile ciudate, parcă împletite din cicatrice. Totul laolaltă: naiv, primitiv, prin supra-naturalul lui.

In mijlocul acestor pretenţioşi şi caraghioşi, numai Utrillo apare autentic şi ales, peisagist paradoxal al oraşului, succesor al impresioniştilor. El stăpâneşte tonalităţi uimitor de încordate; iar culorile lui transparente sunt inimitabile; naivitatea tratării lui Utrillo, puţin cam bolnăvicioasă, nu pare totuşi să fie nenaturală. Da, Utrillo va rămâne...

Din galeria lui Paul Guillaume, să trecem la Ioseph Billet, care ne va furniza impresii nu mai puţin interesante, pe care le vom schiţa data viitoare.

UN RAPIN

Paris.

Cărţi cari trebuesc citite:

Recomandate de „Bibliofila" str. Wilson No. 1
(Fundaţiunea Carol I)

CARŢI DE ACTUALITATE

H. v. Keyserling, fondatorul Şcolii Inţelepciunii din Darmstadt, va ţine în ziua de 18 Februarie în Fund. Carol I o conferinţă asupra filosofiei şi doctrinelor sale. In vederea acestei conferinţe recomandăm din cărţile lui: Schöpferische Erkentnis (introducerea în şcoala Inţelepciunii); Reisetagebuch eines Philosophen (Cea mai cunoscută carte a filosofului); Der Weg zur Vollendung (Revista Şcolii de Inţelepciune); Der Leuchter (Anuarul ei); Die neuentstehende Welt. In limba franceză: Le Monde qui nait. La Philosophie de Hermann Keyserling, par *M. Boucher.*

CARŢI FRANCEZE:

Charles Silvestre (câştigătorul premiu'ul Femina): Prodige du coeur; Coeurs paysans; Le merveilleux médecin. — *Henri Deberly:* Le supplice de Phèdre (premiul Goncourt 1926). — *Barbusse* Jésus, — *Georges Duhamel,* Journal Salavin. — *G. Demarteau,* La guerre de 1914: L'Evangile du Quai d'Orsay.

Din colecţia „L'Art de l'Orient: *F. Sarre,* L'Art de la Perse ancienne (150 planşe); *E. Grosse,* Le Lavis en extrême Orient (161 planşe); *O. Kummel,* L'Art de l'extrème Orient (168 planşe); *E. Kuhnel,* La Miniature en Orient (151 planşe).

Din „Bibliotheque d'Histoire de l'Art": *Ch. Boreux:* L'Art egyptien; *G. Migeon,* Les Arts musulmans, *M. Aubert,* La Sculpture française du moyen age et de la Renaissance.

C. G. Rommenhoeller, La Grande-Roumanie. Sa structure economique, sociale, finnacière, politique et particulièrement ses richesses.

EDIŢII DE LUX

J. Bedier, Le roman de Tristan et Iseut. Illustrations de R. Engels. (Premiat de Academia Franceză). — *Jean Cocteau,* Maison de santé. — *Dr. J. C. Mardrus,* Histoire de douce-amie. Conte de mille et un nuits. Illustrations en couleurs de Ch. Picart le Doux.

Citiţi: *Vient de Paraître,* revistă lunară de literatură, artă şi ştiinţă. Abonamentul anual lei 100 în loc de lei 360.

CARŢI GERMANE:

Gontscharow, Oblomow; Die Schlucht; Eine alltagliche Geschichte. *Kolbenheyer E. G.,* Die Mindheit des Parazelsus; Das Gestirn des Parazelsus; Das dritte Reich des Parazelsus. — *Eisler R.,* Handwörterbuch der philosophischen Begriffe. — *Dubnow S.,* Weltgeschichte des judischen Volkes, vol. V.: Das spate Mittelalter. — *Niemann W.,* Die Musik der Gegenwart. (Cea mai importantă carte despre muzica modernă). — *Riemann H.,* Musiklexikon. — *Rommenholler C. G.,* Gross-Rumänien. Seine öconomische, soziale, finanzielle und politische Struktur, speziell seine Reichtümer.

Occultism. *Steiner.* Die Geheimwissenschaft im Umriss; Theosophie. Hartmann, Die weisse und schwartze Magie. Hartmann, Mysterien, Symbole als magisch wirkende Kräfte.

Grigorescu, 12 aquaforte, de R. Iosif, cu o prefaţă de St. I. Neniţescu. Preţul lei 2.500.

Afară de cărţile bibliofile şi curente sus anunţate cât şi o bogată colecţie de stampe vechi şi moderne la Bibliofila, strada Wilson No. 1 (Fund. Carol I), se găseşte sau se poate procura orice carte de literatură sau de ştiinţă în toate limbile. Comenzi din provincie se efectuează numai contra ramburs.

Vizitaţi expoziţia de gravuri în „pointe-sèche" aquaforte de Henry Boutet (1851—1910) la Bibliofila, str. Wilson 1.

Departe

Tăcere.. Nu mai este soare...
Aş vrea să nu mai ştiu nimic,
Un suflet limpede şi mic
M'apasă şi mă doare.

Căci e ţesut adânc şi viu,
Cu biata-mi viaţă laolaltă,
Copil slăbuţ cu fruntea 'naltă,
Cu păr uşor şi auriu.

Tăcere... Nimeni nu mă chiamă;
Şi noaptea birue mereu...
Să uit... S'adorm... De nu-i al meu,
La ce mi-a spus odată: „Mamă" ?

OLGA VRABIE

Decor ploios

Norii — rişniţe greoaie —
Macină 'n decorul rustic,
Cu entuziasm acustic,
Boabe fumurii de ploae.

Broaştele mucegăite,
Din gâtlej de igrasie,
Pregătesc o simfonie
Cu acorduri răguşite.

De subt cortul lor de rocă,
Cu mustăţile cleioase,
Es, atraşi de zări ploioase,
Melci cu coarne mici de cocă...

ALEXANDRU BILCIURESCU

Ultimul referendum literar

Critica literară şi-a adăogat în ultimul timp câte-va procedee nouă. Unul e „pastişa originală", „á la manière de". Un altul este plebiscitul literar.

Prima metodă arată ce anume este caracteristic în opera, în scrisul şi gândul unui autor. Se vede dintr'o asemenea pastişare ce anume riscă să devină clişeu, ce anume are şanse să devină „manieră" care să facă şcoală, şi deci, prin eliminare, ce rămâne ireductibil original.

Celălalt procedeau, al referendului, aduce de asemeni însemnate servicii esteticei. Căci Frumosul e fapt social. O operă are valoare de artă după cantitatea şi calitatea admiratorilor ei. Moda este nu un tiran, ci un stăpân. Ne porunceşte pentrucă nu ne putem sustrage poruncilor ei, iar nu pentrucă a uzurpat vre-o putere străină. Frumosul este frumos în primul rând, fiindcă, într'o anumită societate, un anumit public competent, la un anumit moment, găseşte cutare lucru frumos.

Aşa s'au petrecut lucrurile, de totdeauna. Numai că, multă vreme neexistând plebiscite organizate,— consumatorul de literatură trebuia, prin mijloace proprii şi pe observaţia sa individuală, să-şi facă o idee despre ceeace epoca şi societatea ei punea în primul loc al ierarhiei valorilor estetice. Acum, asemenea puneri la vot devin din ce în ce mai frequente. Anchetele se succed cu repeziciune. Treptat, treptat, o adevărată piaţă, o adevărată bursă a valorilor de frumuseţe se constitue sub ochii noştri.

* * *

In ultimul timp, a avut loc în Franţa un referendum de acestea, în care s'a pus în discuţie o chestiune destul de bizară, şi anume aceea a „Maladiilor literaturei actuale". Marcel Arland ne descrie rezultatele, după darea de seamă a lui Ernest Tisserand din revista „Les Marges". Iată care au fost diagnozele date de către 114 consultanţi chemaţi la căpătâiul bolnavului (în speţă: literatura actuală). Prin 88 voturi contra 16, literatura a fost declarată bolnavă. Rămâne de văzut dacă va scăpa cu viaţă. Nu ni se ascunde gravitatea stării în care se află. Este atinsă de diverşi microbi precum *premii literare, prăvălii, capitalismul condeiului, inversiuni sexuale şi conversiuni religioase.* Decât,— o remarcă. Este o priveliste edificatoare această sută de scriitori, intruniţi pentru a stigmatiza bolile ruşinoase ale literaturii proclamând, în acelaş timp, propria lor integritate. Dar bine, — aceasta înseamnă o sută, o întreagă sută de scriitori, cinstiţi, generoşi, palpitând de indignare la singurul gând al Răului, o sută de scriitori cărora nu li se poate reproşa nici o racilă, nici o compromitere, nici o concesiune ! E admirabil ! O sută de scriitori cu suflet absolut curat ? Dar ce epocă a putut număra atâţia, şi cum să mai îndrăznim, după toate acestea, să spunem că literatura de astăzi e îmbolnăvită?

De altfel, din chiar acest plebiscit reies circumstanţe atenuante în favoarea acuzatului. Despre răul publicităţii, d. Dekobra spune: „la urma urmelor, editorii sunt făcuţi ca să vândă cărţile pe care le tipăresc"; şi d. Delteil spune că este cu desăvârşire partizan al ideii de a vinde un cap de operă după aceleaşi metode cu care vinzi o cutie de sardele". Despre maladia premiilor literare d. Maurice Genevoix nu-i de părere că ele sunt totdeauna un rău; despre inversiuni sexuale, d. Kra, socoate că literatura trebue să ajungă a se aventura pe terenuri încă necunoscute; doar conversiunile nu-şi găsesc nici un apărător.

Dar, dacă ne gândim bine, spune Arland, această anchetă se reduce la un joc de cuvinte. Din 114 persoane întrebate nu sunt poate nici 10 care să nu confunde vorba literatură cu vorba marfă literară. S'ar zice că asistăm la doleanţele, la geloziile şi planurile de luptă ale unei corporaţii de meseriaşi. O anchetă asupra relelor care bântue în breasla băcăniei contemporane abia dacă foarte puţin s'ar produce altfel. De altminteri cuvântul *meşteşug,* e unul din cele ce revin mai des în cursul acestei anchete. Şi, fără îndoială, lipsa de independenţă a celor mai mulţi dintre critici, certificatele de geniu pe cari un editor le decerne unuia dintre autorii săi, prăvăliile unde cutare scriitor îşi „dedicatează" volumele sale primului venit, jurnalele şi revistele prea infeodate caselor de editură— iată motive pentru cari literaţii se pot lesne jelui. Şi ar mai putea uşor găsi altele. Dar, în toate acestea, să vorbim, dacă vrem, despre bolile meseriei literare, ale bâlciului literar, şi, la nevoie ale domnilor literatori. Cât despre literatură, acea maladie *per excellentiam* sau mai corect acea adevărată sănătate—, este cât se poate de probabil că-i cu totul altceva.

* * *

Acest referendum e interesant pentru că printr'însul, cu o rară claritate, se face deosebirea între elementul ideologic al literaturii şi elementele sale sociale *anestetice.*

Există o serie de *rituri,* pe cari le practică, în viaţa lor publică şi privată, domnii scriitori. Subiect interesant de Istoria moravurilor. Dar care trebue distras din consideraţiile care privesc propriu zis Istoria gustului şi a valorilor de artă.

D. I. SUCHIANU

Romanţa salciei

Doamna Malibran, celebra cântăreaţă, s'a bucurat pe vremea ei de-o faimă şi de-o popularitate neintrecută de altă artistă.

Ea producea asupra publicului o impresie extraordinară, cu efecte uneori nu tocmai plăcute asupra cântăreţei.

Contesa de Bassanville povesteşte următoarea intâmplare autentică:

Intr'o seară, după ce doamna Malibran cântase rolul Desdemoniei şi se odihnea în lojă, cineva bate la uşă. Doamna Malibran era singură.

Un servitor cu figura speriată, intră

— Doamnă, spuse el, sunt trimis să va duc urgent acasă la mama dv. deoarece nu se simte bine. Grăbiţi-vă cât mai e timp!"

Fără să se gândească la faptul că nu-l cunoştea pe servitor şi că era încă în costumul ei de scenă, artista îşi puse o capă şi urmă pe servitorul necunoscut, urcându-se intr'o trăsură, care porni vertiginos.

Intâi cântăreaţa nu-şi dădu seamă că fusese atrasă într'o cursă, dar pe urmă observând că trăsura nu lua drumul străzei unde locuia mamă-sa, — întrebă tremurând pe servitor, unde voia s'o ducă. Servitorul nu răspunse. Atunci, cântăreaţa voi să deschidă uşa cupeului ca să strige ajutor, dar uşa era închisă c'un mecanism secret.

Trăsura mergea iute. După puţin timp se opri. Servitorul acoperi ochii d-nei Malibran cu o batistă. Astfel fu condusă într'o casă în care auzi după câteva minute uşa inchizându-se, sonor, în urma ei.

I se scoase batista de pe ochi. In jurul ei era întuneric.

— Intraţi! spuse o voce, pe când o altă uşă se deschidea.

D-na Malibran văzu în faţa ei, un elegant salonaş. Intră. Nu era nimeni.

Artista privi cu teamă în jurul ei şi zări în mijlocul salonului, o harpă, cu un scăunaş şi pupitru, pregătită parcă pentru un concert.

Maşinaliceşte, se apropiă mai mult. Pe pupitru era un bileţel. El conţinea aceste cuvinte:

Doamnă,

Persoana care s'a făcut vinovată de faptul că sunteţi aci fără voia dv., vă cere iertare. A făcut aceasta, mânată de dorinţa de-a vă auzi singură, departe de lume, departe de toţi. Cântaţi deci „Romanţa Salciei" şi veţi fi liberă!

— Ei bine, nu voi cânta! Nu! strigă artista mâniată. Ce, sunt o păpuşă mecanică ce ascultă, inconştient, porunca celui ce-o stăpâneşte? Nu! Nu voi cânta!...

Vorbind astfel, se plimba nervoasă prin odae

Dar după puţin timp, obosită, se aşeză pe o canapea. Temându-se să n'o apuce somnul, luă loc în faţa harpei.

In timp ce imaginaţia ei broda ca în romane un plan de evadare, degetele sale, din obişnuinţă, fără să bage de seamă, începură să se plimbe pe coardele instrumentului, care încetul cu încetul prinse viaţă...

D-na Malibran, uitându-şi supărarea, cântă dumnezeeşte o dată, de două ori, numai pentru ea, „Romanţa Salciei".

— Mulţumesc! O! Mulţumesc! spuse o voce care o readuse la realitate, făcând-o să tresară de spaimă.

In acelaş timp, servitorul necunoscut o reconduse la teatru.

In lojă, pe masa ei de toaletă, găsi o pereche de cercei de diamant şi un bileţel pe care era scris „Mulţumesc".

Marea artistă n'a putut niciodată să afle care a fost melomanul ce-i făcuse această farsă de prost gust, atât de generos plătită.

Al. Bl.

R. N. COUDENHOVE-KALERGI

NOBLEŢE

Orice schemă e un amestec de adevăr şi neadevăr: cuprinzând esenţialul, violează neesenţialul. Natura nu cunoaşte forme curate, forme definitiv încheiate; ci numai provizoratul, numai aproximativul. Natura şi arta sunt vii — ideia, ştiinţa sunt moarte.

Orice sistematizare a firei, încearcă să dea o expresie exactă vieţii prin moarte, organicului prin mecanic, fluidului prin nemişcare: ceeace e cu putinţă o vreme, dar nu pentru totdeauna.

Următoarele împărţiri şi generalizări se întemeiază pe adevărul estetic, nu pe adevărul matematic.

1. OMUL RURAL — OMUL URBAN

Satul şi oraşul sunt cei doi poli ai existenţii omeneşti. Satul şi oraşul îşi creiază tipul lor special de oameni: omul *rural* şi omul *urban.*

Ruralul şi urbanul sunt, psihologiceşte, antipozi. Ţărani din regiuni diferite se aseamănă adesea sufleteşte între ei mai mult decât locuitorii din preajma oraşului mare. Intre sat şi sat, între oraş şi oraş se află spaţiul — între oraş şi sat, timpul. Printre ruralii din Europa trăesc reprezentanţi ai tututror epocilor: dela epoca de piatră la evul mediu; în timp ce numai marile oraşe ale Apusului, care au zămislit tipul urban extrem, sunt reprezentantele civilizaţiei contemporane. Astfel veacuri, adesea zeci de veacuri despart marele oraş de câmpul care-l împrejmueşte.

Omul urban cugetă altfel, judecă altfel, simte altfel, se poartă altfel decât omul rural. Viaţa orăşenească e abstractă, mecanică, raţională — viaţa de ţară, concretă, organică, iraţională. Orăşeanul e raţionalist, sceptic, necredincios, ţăranul dimpotrivă, emoţional, credincios, superstiţios .

Toată gândirea şi simţirea ţăranului se cristalizează în jurul *naturii,* el trăeşte în simbioză cu animalul, făptura vie a lui Dumnezeu, a crescut cu ogorul laolaltă, supus intemperiilor şi anotimpului. Dimpotrivă, punctul de cristalizare al sufletului urban e *societatea;* el trăeşte în simbioză cu maşina, creaţia moartă a omului; prin ea orăşanul e cât mai neatârnat de timp şi spaţiu, de anotimp şi climă.

Ţăranul crede în superioritatea naturei asupra omului — orăşanul crede în superioritatea omului asupra naturei. Ruralul e produs natural, urbanul produs social ; unul vede scopul, măsura şi culmea lumei în cosmos, celalt în omenire.

Ruralul e *conservator* ca şi natura — urbanul e *progresist,* ca societatea. Orice progres purcede în deobşte dela oraş şi dela orăşeni. Insuşi orăşanul, de cele mai multe ori, e produsul unei revoluţii înlăuntrul unei generaţii rurale, care rupe cu tradiţia rurală, se mută la oraş şi începe acolo o viaţă nouă pe temelie nouă.

Oraşul răpeşte locuitorilor lui voluptatea frumuseţilor naturii; în schimb le oferă *arta.* Teatrele, concertele, galeriile sunt surogate ale eternelor şi variatelor frumuseţi ale naturii. După o zi de muncă urâtă, locaşurile de artă oferă orăşanului frumosul în formă concentrată. La ţară nu sunt absolut necesare. *Natura e înfăţişarea extensivă, arta înfăţişarea intensivă a frumosului.*

Relaţiile urbanului cu natura, care-i lipseşte, sunt dominate de nostalgie; în vreme ce natura e pururi la îndemâna ruralului. De aceea orăşanul o simte mai mult romantic, ţăranul mai mult clasic.

Morala socială (creştină) e un fenomen urban; ea e o funcţie a convieţuirii oamenilor, a societăţii. Orăşanul tipic reuneşte morala creştină cu scepticismul religios, materialism raţionalist cu ateism mecanicist. Filozofia (Weltanschaung) care rezultă de-aci e *Socialismul:* religia modernă a marelui oraş.

Pentru barbarul rustic al Europei, creştinismul este doar o nouă ediţie a păgânismului cu o mitologie schimbată şi o nouă superstiţie; adevărata religie e credinţa în natură, în forţă şi în destin.

Omul urban şi omul rural nu pot sta laolaltă; de aceea nu se înţeleg şi se bănuesc şi trăesc în vrăşmăşie ascunsă sau pe faţă. Sunt mai mullte parole sub care se ascunde această elementară adversitate: Internaţionala roşie şi verde; Industrialism şi Agrarism; Progres şi Reacţiune ; Evreism şi Antisemitism.

Toate oraşele îşi trag puterea dela ţară; toate satele îşi trag cultura dela oraşe. Satul e isvorul de înnoire al oraşului, e rădăcina cu care îşi suge seva pentru flori. Oraşul creşte şi moare; satul e etern.

2. IUNKER ŞI LITERAT

Floarea vieţii rurale este boierul de ţară, iunkerul. Floarea vieţii urbane e intelectualul, literatul.

Satul şi oraşul şi-au zămislit amândouă tipul de nobleţe specific: nobleţea de voinţă în faţa nobleţii de spirit, nobleţea de sânge în faţa nobleţii de minte. *Iunkerul tipic presupune un maximum de caracter cu un minimum de intelect — literatul tipic un maximum de intelect cu un minimum de caracter.*

Nobleţii rurale nu i-a lipsit pretutindeni şi totdeauna spiritul, nobleţii urbane caracterul, ca în Anglia de azi, în Germania din timpul „Minnensänger"-ilor, nobleţea de sânge a fost un remarcabil element de cultură: pe de altă parte nobleţea de spirit catolică (iezuiţii), nobleţea de spirit chineză (mandarinii) au dovedit în epoca de înflorire că posedă atât spirit cât şi caracter.

In iunker şi literat culminează antagonismele omului urban şi rural. Chemarea tipică a castei iunkerilor e cariera ofiţerească; chemarea tipică a castei literaţilor e cariera ziaristică.

Iunkerul ofiţer a rămas, sufleteşte şi intelectual, pe treapta cavalerului. Aspru faţă de sine şi faţă de alţii, omul datoriei, energic, statornic, conservator şi mărginit, trăeşte intr'o lume de prejudecăţi dinastice, militare, naţionale şi sociale. Adânc neîncrezător faţă de tot ce e modern, faţă de oraşul mare, faţă de socialism, democraţie, internaţionalism, el crede tot atât de dârz în sângele şi onoarea lui, în filosofia părinţilor lui. Dispreţuieşte pe orăşeni, şi în primul rând pe literaţii şi ziariştii evrei.

Literatul merge înaintea vremei sale; lipsit de prejudecăţi, el reprezintă ideile moderne în artă, politică, viaţa socială. E progresist, sceptic, spiritual, multiplu, variabil; e endemonist, naţionalist, socialist, materialist. Preţueşte spiritul, dispreţuieşte trupul şi caracterul; şi socoate prin urmare pe iunker barbar rămas în urmă.

Esenţa iunkerului e tăria voinţei — esenţa literatului e mobilitatea spiritului.

Iunkerul şi literatul sunt rivali şi adversari înăscuţi; unde domneşte casta iunkerilor, spiritul trebuie să cedeze forţei; în asemenea vremuri reacţionare influenţa politică a intelectualilor e stârpită sau cel puţin mărginită. Când domneşte casta literaţilor, forţa trebuie să cedeze spiritului: democraţia birue feudalismul, socialismul birue militarismul.

Ura în Germania dintre aristocraţia voinţei şi aristocraţia spiritului îşi are origina în neînţelegerea reciprocă. Fiecare vede numai partea întunecată a celuilalt şi a închis ochii la orice superioritate. Sufletul iunkerului, a omului rustic, e închis chiar celui mai de seamă literat; în timp ce tuturor iunkerilor le rămâne străin sufletul intelectualului, a omului urban În loc de a învăţa ceva, cel mai proaspăt ofiţeraş priveşte cu dispreţ la spiritele conducătoare ale literaturii moderne în timp ce ultimul gazetăraş priveşte cu superioritate la ofiţerii cei mai destoinici. Conducătorii ţării au nesocotit sufletul oraşului şi năzuinţa lui spre pacifism, conducătorii oraşului au nesocotit sufletul rural şi simpatic lui pentru reacţiune; aşa se face că Germania a pierdut şi războiul şi revoluţia.

Adversitatea dintre iunker şi literat se întemeiază pe faptul că ambele tipuri sunt doar extreme şi nu punctele culminante ale nobleţei de sânge şi de spirit. Căci apariţia cea mai înaltă a nobleţei de sânge e acel *Grand Seigneur,* iar a nobleţei de spirit *Geniul.* Aceste două aristocraţii nu numai că se pot uni, dar sunt chiar înrudite.

Cezar, acel desăvârşit grand seigneur, a fost cetăţeanul cel mai genial al Romei; *Goethe,* culmea genialităţii, a fost cel mai de seamă grand-seigneur dintre poeţii germani. Aci, ca pretutindeni, treptele intermediare sunt la extreme, iar culmile se ating.

Aristocratul desăvârşit e în acelaş timp aristocrat al voinţii ca şi al spiritului, dar nici iunker, nici literat. In el se întrunesc vederea limpede şi departe cu puterea voinţei, vigoarea minţii cu a faptei, spirit şi caracter. Când lipsesc astfel de personalităţi sintetice, aristocraţiile divergente ale voinţei şi ale spiritului ar trebui să se întregească în loc să se combată: Odinioară în Egipt, India, Caldeia au domnit laolaltă preotul şi regele (intelectualul şi războinicul). Preoţii se plecau în faţa puterii de voinţă, regii în faţa puterii spiritului; creerul arăta ţelul, braţul construia drumul.

3. RASĂ — AMESTEC

De cele mai adeseori omul rustic e un produs al rasei perpetuate, iar omul urban produsul unui *amestec.*

Părinţii şi bunicii ţăranului se trag de obicei din acelaş ţinut, puţin populat; ai boierului de ţară din acelaş strat superior, subţire. In amândouă cazurile strămoşii sunt înrudiţi ca sânge şi de acea asemănători ca fizic, suflet şi intelect. Astfel că moştenesc trăsăturile lor cele mai răspândite, voinţă, pasiuni, prejudecăţi, în grad tot mai urcat cu fiecare nouă generaţie. Trăsăturile de seamă ale acestei perpetuări de rasă sunt: credinţă, pietate, simţul familiei, spiritul de castă, statornicie, încăpăţânare, energie; de-aci înainte, forţă a prejudecăţilor, lipsă de obiectivitate, orizont mărginit. O generaţie nu e variaţia celei precedente, ci pur şi simplu repetarea ei: progresul nu se poate manifesta.

La oraş se ating popoare, rase, clase. De obicei omul urban e un amestec de diferite elemente sociale şi naţionale. In el se manifestă însuşiri contradictorii, prejudecăţi, voinţă, tendinţe moştenite sau se anihilează reciproc. De aci urmează că un astfel de ins reuneşte în sine lipsă de caracter, lipsă de încăpăţânare, slăbiciune de voinţă, lipsă de credinţă, alături de obiectivitate, diversitate, mobilitate, lipsă de prejudecăţi şi lărgire de zare. Omul urban se deosibeşte totdeauna de părinţii şi bunicii lui; fiecare generaţie e o variaţie a celei precedente, atât în direcţia evoluţiei cât şi a degenerării.

Omul rasei perpetuate e *omul cu un singur suflet* — omul rasei încrucişate, *omul cu mai multe suflete.* In fiecare individ continuă să trăiască strămoşii ca elemente ale sufletului său: dacă aceste elemente se aseamănă, atunci sufletul e unitar, uniform; dacă sunt diferite, atunci omul e multiplu, complicat, diferenţiat.

Valoarea unui spirit stă în lărgimea, adică în capacitatea sa de a pătrunde şi de a cuprinde totul; valoarea unui caracter stă în intensitatea lui, adică în capacitatea sa de a voi puternic, concentrat şi statornic. Astfel că, într'un anumit fel, *înţelepciunea şi puterea de voinţă se contrazic.*

Cu cât un om e mai aplecat să vadă lucrurile, ca un înţelept, din toate punctele de vedere şi să poată rămânea liber de prejudecăţi la oricare din aceste puncte — cu atât e mai slab, adeseori, impulsul voluntar, adică să acţioneze fără judecată într'o anumită direcţie: căci fiecărui motiv i se opun contra-motive, fiecărei credinţe un scepticism, fiecărui fapt ideia lipsei de însemnătate cosmică.

Om de acţiune poate fi numai omul mărginit, unilateral. Nu există însă numai o mărginire inconştientă, naivă: există şi o *mărginire conştientă, eroică.* Un astfel de om— — e tipul celor mai mari oameni de acţiune — înlătură voluntar şi temporar din sine toate elementele, în afară de elementul unic care determină fapta. El poate fi obiectiv, critic, sceptic, raţional înainte sau după faptă: în timpul faptei e subiectiv, credul, unilateral, nelegitim.

Inţelepciunea împiedică fapta — fapta nu ţine seama de înţelepciune. Cea mai puternică voinţă e fără efect, când e lipsită de direcţie; chiar şi o voinţă slabă poate face faptele cele mai mari, când e unilaterală.

Nu există viaţă de acţiune fără erori, nedreptăţi, păcate: cine se sfieşte să suporte aceste erori, să rămâe în lumea gândirii, a contemplării, a pasivităţii. Adevăraţii oameni sunt pururea tăcuţi: căci orice afirmaţie este, într'un anumit fel, minciună; oamenii cu inima curată sunt pururea inactivi: căci fiecare faptă e, într'un anumit fel, nedreptate. E însă vitejesc lucru să vorbeşti cu riscul de a minţi; să făptuieşti, cu riscul de a nedreptăţi.

Cultura rasei întăreşte caracterul, slăbeşte spiritul — încrucişarea raselor slăbeşte caracterul, întăreşte spiritul. Când se întâlnesc sub auspicii fericite cultura cu încrucişarea, se zămislesc cele mai înalte tipuri omeneşti, caracterul cel mai puternic laolaltă cu spiritul cel mai ascuţit. Când se întâlnesc sub auspicii nefericite cultura cu încru-

(Continuare în pagina a 6-a)

cişarea, se zămislesc tipuri de degenerare cu spirit timp şi caracter slab.

Omul viitorului îndepărtat va fi omul amestecului. Rasele şi castele de azi vor cădea victime ale victoriei împotriva spaţiului, timpului şi prejudecăţilor. *Viitoarea rasă eurasico-negroidă*, asemănătoare la înfăţişare cu cea vechi-egipteană, va înlocui diversitatea popoarelor prin diversitatea personalităţilor. Căci după legile eredităţii, diversitatea strămoşilor sau uniformitatea lor, determină diversitatea sau uniformitatea urmaşilor. In familiile închise, un copil seamănă celuilalt: căci toţi reprezintă tipul unei singure familii. In familiile de oameni amestecaţi copiii se deosebesc mult între ei: fiecare constitue o variaţie specială a elementelor diverginte moştenite dela părinţi, bunici şi străbunici.

Familia închisă creiază tipuri caracteristice — încrucişarea creiază personalităţi originale.

In Europa modernă rusul e precursorul omului planetar al viitorului, amestec slavo-tătaro-finic; pentrucă dintre toate popoarele europene are cel mai puţin sânge curat, e tipul omului cu mai multe suflete, cu sufletul bogat, larg, atotcuprinzător. Antipodul lui cel mai puternic e *britanicul* insular, omul cu un singur suflet strict păstrat, a cărui forţă stă în caracter, voinţă, tipic şi mărginit. Lui îi datoreşte Europa tipul rotunjit cel mai perfect: *gentlemanul.*

4. MENTALITATE PĂGÂNĂ ŞI CREŞTINA

Stăpânirea lui e disputată de două forme sufleteşti: *păgânism* şi *creştinism*. Aceste forme sufleteşti au numai raporturi exterioare cu religiile respective. Intrucât accentul trece dela dogmatic la etic, dela mitologic la psihologic tot astfel budismul devine ultra-creştinism iar americanismul păgânism modernizat. *Orientul* are o mentalitate mai mult creştină, *Occidentul* o mentalitate mai mult păgână: chinejii „păgâni" sunt mai buni creştini decât germanii: „creştini".

In vârful scării valorilor păgânismul pune *fapta*, creştinismul *iubirea*. Idealul creştin e sfântul cu inima iubitoare, idealul păgân, eroul biruitor. Creştinismul vrea să transforme pe *homo ferus* în *homo domesticus*, omul fiară în omul domestic — în timp ce păgânismul vrea să preschimbe pe om în supra-om. *Creştinismul vrea să facă din tigru pisică — păgânismul din pisică tigru.*

Crainicul creştinismului modern a fost *Tolstoi;* crainicul păgânismului modern *Nietzsche.*

Religia germană Edda a fost păgânism curat. A trăit mai departe sub masca creştină: în evul mediu sub forma cavalerismului, în timpurile moderne sub forma imperialismului şi militarismului. Reprezentanţii de frunte ai păgânismului modern sunt ofiţerii, iunkerii, colonizatorii şi industriaşii. Idealurile păgânismului sunt: putere de voinţă, vitejie, glorie, libertate, forţă şi onoare. Idealurile creştinismului sunt: iubire, blândeţe, umilinţă, compătimire şi abnegaţie.

Antiteza: păgânism-creştinism nu corespunde nici antitezei: omul rural — omul urban, nici rasei curate—rasei amestecate. Nu încape îndoială însă că barbaria rustică şi rasa pură favorizează desvoltarea mentalităţii păgâne, iar civilizaţia urbană şi amestecul raselor, desvoltarea mentalităţii creştine.

Individualismul păgân e posibil numai pe locurile cu populaţie mică, unde individul se poate afirma şi desvolta în voie, fără a intra în conflict imediat cu vecinii săi. In ţinuturile supra-populate, unde oamenii se ciocnesc, principiul socialist al sprijinului mutual trebue să întregească şi în parte să înlocuiască principiul individualist al luptei pentru existenţă.

Creştinismul şi *socialismul* sunt produse internaţionale ale marelui oraş. Creştinismul ca religie mondială a pornit din oraşul cosmopolit Roma; socialismul din oraşele industriale cu populaţie de rase amestecate din Apus. Ambele mentalităţi se întemeiază pe internaţionalism. Opoziţia împotriva creştinismului a pornit dela populaţia rurală (păgâni); precum azi tot populaţia rurală opune cea mai mare rezistenţă realizării formei socialiste de viaţă.

Populaţiile mici din ţinuturile *nordice* au fost pururea centre păgâne, iar ţinuturile *sudice* dens populate, centre creştine. Când se vorbeşte azi de opoziţia dintre sufletul oriental şi occidental, se înţelege aceeaşi opoziţie dintre omul de sud şi cel de nord. Japonezul, oriental de cultură nordică, e foarte înrudit cu omul occidental; în timp ce mentalitatea italianului şi americanului de sud e orientală. Caracteristica sufletească pare să ţie mai mult de latitudinea decât de longitudinea pământului.

Asupra formei sufleteşti a unui popor influenţează nu numai situaţia geografică, ci şi desvoltarea istorică. Poporul chinez şi poporul evreu simt mai creştineşte decât poporul german, pentrucă au un trecut cultural mai mare. Germanul e mai aproape în timp de sălbatec decât chinezul sau evreul; aceste două popoare de cultură veche s'au putut elibera mai mult de concepţia păgânească a vieţii, pentru că au avut cel puţin trei mii de ani mai multă vreme decât poporul german. *Păgânismul e un simptom al tinereţii culturale — creştinismul un simptom al maturităţii culturale.*

NOTĂ.—Coudenhove-Kalergi al cărui nume străbate azi conştiinţa lumii, prin lupta dârză şi nobilă pe care o duce pentru înfăptuirea Statelor-Unite ale Europei, e un publicist vienez de mare vază. De obârşie ciudat amestecată — tatăl, medic şi filosof, mama o japoneză — era sortit să se elibereze cu o clipă mai curând de obsesia şi prejudecata „rasei" care umple încă de ură atmosfera continentului. Activitatea pan-europeană a cugetătorului Kalergi — ajutat de soţia sa, una din cele mai graţioase artiste ale Vienei—a cucerit în toate ţările adeziunea intelectualilor de frunte.

Publicăm în acest număr acest fragment din lucrarea lui Kalergi, *„Nobleţe"* din care cititorul află principiile de bază ale autorului şi implicit ale grupului pan-european, iar într'unul din numerele viitoare vom publica un alt fragment, în care autorul deschide o perspectivă ştiinţifică asupra înfăţişării şi mentalităţii omului de mâine.

La primul congres pan-european care a avut loc de curând la Viena, programul lui Coudenhove-Kalergi a suferit câteva schimbări. Astfel Rusia — care fusese socotită ţară asiatică — şi Anglia — ţară extra-continentală — au fost admise să facă parte din viitoarea formaţie a Statelor-Unite ale Europei.

Geneza continentelor şi oceanelor

— O nouă şi senzaţională concepţie geologică. Continentele se sparg, se mişcă, se rup în bucăţi care se deslipesc formând alte continente şi mări.

Până acum ştiam cu toţii că globul terestru e compus dintr'un nucleu central de materie în stare de topire şi clocotindă, având la suprafaţă o pătură solidificată cam de 50 km., care constituie scoarţa pământului pe care trăieşte şi omenirea. Singurele schimbări pe care le sufere această scoarţă ştiam că sunt acele contracţiuni periodice care dau naştere văilor şi munţilor, precum şi acele crăpături prin care izbucneşte materia topită a nucleului, ce poartă numele de *vulcan*.

Iată însă că ni se dau astăzi noui teorii, noui ipoteze care schimbă cu totul noţiunile ce le avem asupra constituţiei şi evoluţiei pământului în cursul milioanelor de ani ai existenţei lui.

Noua concepţie e atât de interesantă încât nu numai revistele ştiinţifice de specialitate se ocupă azi de ea, dar şi ziarele mari germane, franceze şi engleze şi lucrul se explică prin faptul că o astfel de problemă merită să fie cunoscută de orice om cult.

Autorul nouei concepţii este geofizicianul *Wegener* din Viena. După el, *toate continentele de azi formau înainte o singură bucată, un singur mare continent*, iar forma lor de azi e rezultatul unei lungi evoluţii. Tot astfel la început era un singur ocean.

Lucrul se vede clar, când ne uităm la o hartă geografică. Vedem că cele două linii ale coastelor oceanului Atlantic merg paralel şi dacă ne imaginăm că apropiem coastele Americei de sus de cele ale Africei, observăm că toate crestăturile acestor coaste intră unele în altele, se îmbucă perfect. Astfel unghiul drept al Capului San-Roque al Braziliei se potriveşte cu golful Guineei. Convexitatea africană, dela coasta de ivoriu la Maroc se îmbucă în concavitatea limitată de Antile, Florida şi coasta de est a Statelor-Unite. Şi tot aşa şi celelalte. Negreşit că nu chiar în toate părţile vom găsi potriviri aşa de desăvârşite, dar nu trebue uitat, că marginea continentelor nu e peste tot locul acea pe care o vedem, şi că ea se scufundă pe întinderi mari în fundul mării şi oceanului.

După Wegener, toate aceste coaste de continente erau în îndepărtatele timpuri geologice, lipite unele de altele, şi în epoca cretacee avu loc o ruptură, iar fragmentele s'au îndepărtat mereu ca două imense blocuri de iceberg (gheţari) care se rup, se îndepărtează între ele, plutind pe suprafaţa apei.

Oceanul Pacific de azi e un rest al unicului şi marelui ocean dela început.

Odată cu mişcarea continentelor care perzistă şi azi, oceanul Pacific se va micşora şi mai mult şi în legătură cu aceste evenimente geologice, omenirea va asista la noui zguduiri şi cutremure.

Cetitorii noştri prea emotivi să nu se sperie, căci mişcările aceste ale continentelor au loc pe nesimţite: *abia câţiva decimetri într'un secol.*

Până la această concepţie a lui Wegener, se admitea că între actualele continente existau, în timpurile geologice, alte continente intermediare sau un fel de punţi de pământ, intercontinentale, căci numai astfel se putea explica fenomenul, că în formaţiunile continentale simetrice ale diverselor continente se găseşte azi o faună şi o floră analoagă. Toate acestea se explicau prin migraţiuni de pe un continent pe altul prin aceste punţi intercontinentale.

Cu noua concepţie lucrul e mai uşor înţeles. Totul se explică prin juxtapunerea în timpurile geologice a actualelor margini de continente.

Wegener ne dă şi o nouă concepţie asupra constituţiei globului nostru. In centrul pământului este un nucleu cu o rază de 4000 km. în care domină metale topite (fer şi nichel); apoi vine un înveliş gros de 1700 km., în care domină roci cristaline bogate în siliciu şi magneziu, (lavele vulcanilor). E ca un fel de mare vâscoasă a cărei consistenţă Wegener o compară cu ceara roşie (de peceţluit). In fine, *scoarţa*, de câteva zeci de km.

Continentele (scoarţa) plutesc pe această massă vâscoasă a globului, precum un iceberg pluteşte pe apă. Massa vâscoasă apăsată tinde uneori să se extravazeze formând vulcani.

Fenomenul acesta al spargerii continentelor s'a observat chiar astăzi de geologi după îndelungate observaţii şi studii în Abisinia, unde au găsit o vale mare, care după toate caracterele ei, este în faza imediată după fenomenul ruperei terenurilor.

Spaţiul unui foileton nu permite intrarea într'o descriere amănunţită a interesantei concepţii geologice a profesorului austriac. Ţin însă să încheiu cu relevarea unei amintiri din viaţa mea de şcolar. Imi aduc foarte bine aminte că de multe ori când lucram hărţi mă izbia şi pe mine această potrivire a coastelor diferitelor continente având impresia că-s bucăţi rupte dintr'un tot. E concepţia lui Wegener.

Cred că şi alţii au avut aceiaş impesie. Fac aci această observaţie, deşi ştiu că mulţi vor exclama: **„oul lui Columb".**

Dr. YGR

„Sub Flamura Roşie"
ROMAN de DEM. THEODORESCU
Autorul romanului „IN CETATEA IDEALULUI"
COSTUL UNUI VOLUM LEI 100

TESTA
Vindecă
DURERI DE DINŢI
Răceli Migrene
Guturai Nevralgii
Gripă Giunghiuri
Cereţi în farmacii şi droguerii.

„Prizoniera"

Marioara Ventura

care în „Prizoniera" a realizat o desăvârşită creaţie. D-sa a pus în rol o durere profund omenească, reuşind să deştepte în spectator milă şi compătimire — nu aversiune, cum ar fi provocat o artistă fără delicateţa d-nei Ventura cu acest rol extrem de dificil.

Dar despre reprezentaţiile d-nei Marioara Ventura dela Teatrul Regina Maria — în numărul viitor.

Frédéric Masson

Frédéric Masson (1850—1923) şi-a închinat viaţa toată studiului lui Napoleon, idolul său.

Fiu de avocat, Masson prin studiile sale se pregătise pentru cariera diplomatică, dar atras de comorile documentare ale archivelor, s'a adâncit în cercetarea lor şi a ajuns director al „Archivelor Afacerilor străine".

Temperament agitat şi impetuos, l-a atras şi fascinat sufletul fără astâmpăr şi fără hotar al Cuceritorului Lumii şi, într'o muncă impunătoare de istoric, ajutat de o adâncă pătrundere de psiholog şi de un deosebit dar literar, ne-a făcut marele portret al titanului, într'o operă de 25 volume, — „operă enormă şi prodigioasă" —, cum o caracterizează cu admiraţie romancierul Henri Bordeaux.

Servindu-ne mai ales de documente secrete, caută să ne restabilească, nu atât istoria evenimentelor mondiale prea cunoscute al căror erou a fost Napoleon, ci—în amănuntele ei cele mai caracteristice — viaţa lui particulară şi intimă, înclinările, pasiunile, amorurile lui, urmărindu-l în convorbirile lui familiare, la masă, în camera de dormit, până şi în camera de bae. Un lanţ nesfârşit de scene vii, dialogate adesea, anecdotice şi evocative.

Istoria astfel tratată, se apropie de roman.

Masson a fost mulţi ani, şi până la sfârşitul vieţii lui, secretar perpetuu al Academiei franceze.

In ultimul număr al „Lecturii" (105), sub titlul: „Marele amor al lui Napoleon" ni se redă episodul plin de poezie şi de adevăr, în care se ţese tainica dragoste între sufletul singuratic şi neînţeles al marelui ambiţios şi între sufletul suav, duios şi atât de desinteresat al nobilei Maria Walewska.

Colţul librăriei „Hasefer"

Librăria de artă „Hasefer" din strada Eugen Carada 7 (fost Karageorgevici) recomandă următoarele cărţi interesante, toate de o înaltă ţinută literară:

DIN LITERATURA NORDICA

Iohan Bojer: Les émigrants, Sous le ciel vide, Dyrendal, Dernier Viking, Le caméléon, Puissance du mensonge, Nuits claires.
Ivan Bjorne: Maison de joie.
Knut Hamsun: La Faim, Victoria, Un vagabond joue en sourdine, Au pays des contes.
Selma Lagerlöff: Gösta Berling, Jérusalem en Dalécarlie, Jérusalem en terre sainte, Miracles de l'Antéchrist, Le monde des trolls, Vieux manoir, Charretier de la mort, Liens invisibles, Livre de légendes, Merveilleux voyage de N'els Hölgersson etc.
Karin Michaelis: Femmes, La jeunesse de Madame Joana.
A. Kivi — celebrul scriitor finlandez: Les sept frères.
Strindberg: La chambre rouge (roman) Sonate des spectres, Danse de mort, Eclaires.

DIN LITERATURA ENGLEZA

Gallsworthy: Le Patricien, Un saint, Fraternité, La fleur sombre, Le domaine, Loyautés (celebra dramă) Le propriétaire etc.
George Moore: Confesion d'un jeune Anglais.
Lafcadeo Hearn — minunatul povestitor al Orientului: Kokoro, Chita, Japon inconnu, Esquisses martiniquaises, En glannant dans les champs de Bouddha, Khotto, Fantômes de Chine, Roman de la Voie lactée.
Jack London — dintre cei mai captivanţi romancieri englezi Amour de la vie, Fils du loup, Martin Eden, Jerry dans l'île Croc-blanc, En pays lointain, Talon de fer; Peuple de l'abime, Tourbillon, Vagabond des étoiles, Michaël chien de cirque, Peste écarlate.
Joseph Conrad: Le typhon, Une victoire, Lord Jim, Jeunesse, En marge des marées, Le nègre de Narcisse, Souvenirs, Sous les yeux d'Occident.
Bernard Shaw: Sainte Jeanne, Homme du destin, Le Héros et le soldat, Disciple du diable.
Swinburne: Nouveaux poèmes et ballades, Chants d'avant l'aube.
Wells: Une utopie moderne, Mr. Briting commence à voir clair, Dieu l'invisible roi, Place aux géants, Quand le dormeur s'eveillera, Mariage (ultimul roman) şi *celebra Histoire universelle.*
Oscar Wilde: Portrait de Dorian Gray, Crime de Lord Arthur Saville, Maison de courtisane, Maison de grenaides, Théatre, Essais de littérature et d'esthetique.
Hawthorne: Contes.
Sheridan: La fange, Une grande blessée.
Thomas Hardy: Le maire de Casterbridge, Tess d'Urberville, Juda l'obscur.
Zangwill: Les réveurs du Ghetto (3 vol.) Affranchis du Ghetto, Fantaisies italiennes, Ce n'est que Mary'Ann, Roi des Schnorrers, Voix de Jérusalem.

In numărul viitor vom da titlurile cărţilor câtor-va autori nordici şi englezi, traduse în limba germană.

Cărţile franceze se socotesc azi 7.50—8 lei francul.

In provincie trimetem numai contra remiterei unui acont, ramburând restul. Nu putem răspunde decât scrisorilor însoţite de mărci pentru răspuns.

Curiozităţi

Inmormântări americane

Direcţiunea pompelor funebre din New-York, a reorganizat procedura de înmormântare introducând unele detalii... vesele, şi anume: începând cu 1 Ian. a. c., tot personalul dela birourile de înmormântare, asistă la aceste procesiuni, îmbrăcat în costume de culori deschise, chiar multicolore, iar feţele lor sunt luminate de surâsuri vesele.

Cu acest prilej, presa americană face multe spirite prezicând că birourile pompelor funebre nu se vor opri pe acest punct, ci vor desfiinţa orga, introducând jazz-bandul, dansuri şi numere sportive, fiindcă inevitabilele **girls** (fete americane emancipate) au şi început să însoţească în mare număr fiecare înmormântare nouă, reorganizată. Picioarele şi mânile lor, aşa de svelte, vor face multă plăcere rudelor întristate ale defuncţilor. Moştenitorii nu vor mai avea nevoe să-şi strâmbe feţele în semn de durere. Cu tot regimul sec din America, se va face o excepţie pentru participanţii procesiunilor funebre, pentru ca aceştia să poată fi excitaţi şi veseli, după ce vor fi consumat câteva litruri de **whisky.**

Pierderea memoriei

Cazurile de pierdere complectă a memoriei se înmulţesc atâta în Anglia şi în America de Nord, încât se şi aşteaptă la o întindere nemai auzită a acestei „epidemii sufleteşti".

La New-York, un mare scriitor, Summer Charles Britton, romancier în felul lui Conan Doyle, a dispărut fără urmă, de vre-o trei săptămâni.

La Eddinbourg, poliţia şi detectivii-amatori caută cu înverşunare prin împrejurimile oraşului pe un tânăr student, care dispăruse după examene. Acesta a manifestat, chiar la examen, unele simptome de amnezie, care au mirat mult pe cei prezenţi.

O fată din Hull, de o rară frumuseţe, în vârstă numai de 15 ani, a dispărut în împrejurări care fac să se creadă că-şi pierduse memoria, deşi se mai afirmă şi o altă versiune: fata ar fi fugit împreună cu un tânăr.

Intr'un spital din Eton, administraţia a reuşit să stabilească identitatea unei doamne, care îşi pierduse memoria şi fusese adusă în spital, pe când rudele o căutau de câtva timp.

Această nouă psihoză prezintă multe manifestări neplăcute pentru ordinea socială, dar a început să mai impuie şi cheltueli serioase. Astfel, colonelul Kristy a plătit 250 lire sterline agenţilor care i-au găsit nevasta — Agatha Kristy.

Se prevede de pe acuma, că în bugetul poliţiilor se va adăuga un nou articol la cheltueli: pentru găsirea şi identificarea persoanelor care şi-au pierdut memoria.

Atomul pe cântar

Incă decurând, atomii — aceste „cărămizi" minuscule ale materiei — erau socotiţi indivizibili. Pătrunderea în structura lor, găsirea „greutăţii" şi a mărimii lor — păreau cu nepuputinţă. Ştiinţa însă a şi rezolvat problema atomilor.

După descoperirea razelor Roenthgen şi a materiilor radioactive, fizica a găsit vreo 20 de moduri de a defini „mărimea" unui atom. Această definire s'a făcut cu putinţă în urma nenumăratelor experimente cu descompunerea artificială a culorii cerului: azurul e un fenomen molecular; radiarea metalelor călite — deasemenea; gazele supuse unei presiuni şi temperaturi, împrăştie curente moleculare. Aceiaş structură moleculară la atâtea fenomene diferite fiind constatată definitiv, s'a ajuns la analiza acestor molecule identice. Rezultatele sunt următoarele: Atomul are mărimea 1:10.000.000 părţi dintr'un milimetru. Molecula hidrogenului se compune din doi atomi. Un centimetru cub de hidrogen, sub o presiune obicinuită şi având temperatura de zero grade, conţine 20 trilioane de molecule, deci 40 trilioane de atomi. Greutatea unui centimetru cub de hidrogen fiindu-ne cunoscută, se poate calcula „greutatea" unui atom. 600 trilioane de atomi cântăresc un gram! Dacă am înşira atomii dintr'un gram, unul lângă altul, am obţine o linie de 60 miliarde de chilometri, adică o distanţă de 400 ori mai mare decât distanţa între Pământ şi Soare.

Maimuţele lui Voronov

In noua vilă a lui Voronov, din Riviera franceză, pe graniţa cu Italia, au şi fost aduse maimuţele de care dispune acest doctor şi „mag". In curând totul va fi gata aci pentru întinerirea decrepiţilor. Din vilă se deschide o vedere foarte frumoasă la mare. Palmierii acopăr florăriile întinse ale vilei, în care Fauştii îşi vor recăpăta tinereţea, fără vreun ajutor din partea lui Mefisto.

Maimuţele stau în nişte cuşti foarte mari, care sunt plasate în cursul zilei în grădina vilei. Seara sunt duse la culcare în dormitoarele vopsite în alb, unde temperatura se menţine la 20 grade şi aerul proaspăt e adus cu ventilatoare. Deocamdată sunt vreo 60 de mandrile, 2 cimpanzei şi un mic orangutang de 7 luni, care costă 15.000 franci şi se numeşte „Giacomino".

I s'a dat numele acesta în amintirea celui dintâi taur decrepit pe care doctorul Voronov l-a întinerit acum vre-o cincisprezece ani. Un îmblânzitor olandez veghiază la sănătatea şi buna purtare a maimuţelor lui Voronov. Pensionarii vilei încep să mănânce în zorii zilei când li se aduce ciocolată cu lapte în farfurii mari; apoi pâine, miere, prăjituri, morcovi, banane. Până în prezent, cu toate dificultăţile de „aprovizionare", circa 600 de capete au trecut prin laboratorul lui Voronov, contribuind la întinerirea oamenilor. Maimuţele sunt foarte scump plătite, mai ales orangutanii. Sacrificarea lor pentru oameni a început în 1915, când unui cimpanzeu i s'au luat şi unele oase spre a se salva un ofiţer francez. Maimuţa dă astfel omului, toate glandele de care doctorul-operator are nevoe. Maimuţa Nora s'a oferit cu generozitate oamenilor de ştiinţă şi astăzi e pensionară, trăieşte liniştită.

E, caşi înainte, ataşată de oameni. Numai Nora, dintre toate maimuţele, cunoaşte şi pricepe intenţiile lui Voronov. Celelalte s'au cufundat în deliciul procurat de soare, de căldură, de banane şi de ciocolată. Giacomino se joacă exact ca copiii. Nora însă stă retrasă, într'un colţ al cuştei, asemenea unuia dintre oamenii mizerabili, decrepiţi şi bolnavi, cari vor veni încurând la vila lui Voronov, pentru întinerire. Doctorul va mai opera într'o zi pe Nora şi-i va reda tinereţea.

Un Lord german

Sir Houston Stewart Chamberlain a murit la 9 Ian. a. c. în oraşul lui Wagner — Bayreuth, în vârstă de 75 ani. Fiu al amiralului Chamberlain, el şi-a făcut studiile în Anglia, Paris şi Geneva. Apoi s'a stabilit în Germania, devenind cel mai convins patriot...german! A predicat religia pan-germanismului, integral. Cartea acestui englez-german „Bazele secolului XIX", a devenit celebră şi-i una din cele mai iubite cărţi de pe masa de lucru a Kaizerului Wilhelm II. In cursul războiului european, Chamberlain apăra cu încăpăţânare dreptatea Germaniei. In 1908 s'a însurat cu fiica lui Wagner, iar în 1916 a devenit cetăţean german. A fost decorat de Kaizer cu Crucea de Fier cu panglica albă.

CĂRŢI ŞI REVISTE

HÉLÈNE BARRAUX: La femme qui défiait l'amour

Hélène Barraux e o fată inteligentă, energică, cinstită şi castă. Ea suferă foarte mult din pricina mamei sale, văduvă, care trăieşte din cochetării, din snobism, din destrăbălare şi din resurse dubioase. Intr'o zi se întâlneşte întâmplător într'un salon, cu un profesor de istorie, Lucien Dreux, care se înamorează de dânsa şi o ia de nevastă.

Lucien e cinstit şi bun, — dar nu şi frumos, şi e cu douăzeci de ani mai bătrân decât Elena. Are inteligenţa strâmtă a unui erudit care nu cunoaşte, viaţa decât din cărţi, un filosof care-şi pune tot idealul în cariera lui. E meticulos, dornic de îndreptări, de onoruri şi de ierarhie.

Totuş, la început Elena se simte fericită. Căsătoria aceasta i-a adus siguranţa materială şi liniştea morală, la cari năzuia de atâta vreme. Şi apoi, soseşte ziua când devine mamă, — şi fericirea ei e deplină.

Insă copilul moare. Elena se închide într'o desperare sălbatecă, din care nu iese decât pentru a duce mai departe o viaţă posomorîtă şi monotonă.

Intreaga ei tinereţe, tot sufletul ei înfrigurat, se revoltă. Inebuneşte. In nebunia ei, devine amanta tremurătoare şi pasionată a unui pictor.

Dar bărbatul ei se îmbolnăveşte şi trebuie să renunţe la preocupările lui didactice ; nu mai e decât o sărmană fiinţă fără putere şi fără rost în viaţă. Elena care voise să-l părăsească pentru ca să-şi trăiască şi ea viaţa, nu mai vrea să facă dintr'însul o biată epavă. Vor părăsi Parisul, şi se vor duce la ţară, unde Lucien va conduce un liceu de curând înfiinţat.

Elena îşi va răscumpăra liniştea, prin renunţare...

Precum se vede, subiectul romanului d-nei Camille Marbo nu e prea original. Povestea femeii cinstite, — sau dornică de-a fi cinstită, căsătorită cu un bărbat pe care-l stimează fără să-l iubească — şi care într'o zi îşi dă seama că-l iubeşte pe un altul, nu e nouă.

Chiar sufletul complex şi înfierbântat al Elenei samănă cu o mulţime de alte suflete feminine ale romanului contimporan. Nu e, de bună seamă, o Madame Bovary. Are mai puţină nevoie de senzaţii şi de decoruri romanţioase, decât de exaltare morală.

E totuş, în această concepţie, ceeace Daniel Mornet numeşte o „expresie personală". Un realism liric învăluie desfăşurarea tragediei sufleteşti a Elenei ; — o vigoare proaspătă şi o sobrietate impresionantă se desprind din paginile cărţii doamnei Camille Marbo.

HENRI BARBUSSE: Jésus
Edit. E. Flammarion, Paris

Anunţată din 1925, această nouă lucrare a lui Barbusse a fost aşteptată cu interes. O temă: Isus — care nu poate fi numai literară, ci şi o interpretare personală a unei credinţe devenită universală şi a unui om devenit legendar. După *Viaţa lui Isus* a lui *Renan, după* cele două volume documentare ale lui *David Strauss* — şi, pentru a cita printre cele mai recente, după *La cinquième Evangile* a lui *Han Ryner,* nu mai este atât de lesnicios, chiar pentru un mare scriitor, să înfăţişeze pe Isus într'un mod care să fie totodată veridic şi personal.

„Şi eu l-am văzut pe Isus. El mi s'a dovedit în toată frumuseţea preciziunii. Il iubesc ; îl ţin lângă inima mea, şi îl voi disputa contra altora, dacă trebue". Cu aceste cuvinte se deschide volumul lui Barbusse. Intr'o notă finală, autorul lămureşte, că, într'un nou volum: *En suivant Jésus le Juste,* va expune documentele şi motivele cari l'au luminat în încercarea de a reveni la adevăratul trecut şi de a întâlni pe Isus „omul divin de omenesc care, mai mult decât oricare altul, a înţeles, a situat şi a îndrumat pe om".

Critica independentă şi-a cucerit abia acum dreptul de a privi originile creştinismului în mod obiectiv. Adevărata exegeză creştină a arătat numeroasele erori, substituiri şi falsificări din jurul Evangheliei. „Eu sunt printre acei, scrie Barbusse, cari gândesc că scriitorul n'are dreptul să trateze astfel de subiecte după închipuirea lui şi după gustul lui personal. Scriitorul, om public, n'are dreptul să se înşele, căci înşelându-se, el înşală. El este obligat să verifice în toată grija ceeace-i trece prin cap, înainte de a exprima; când vrea să copieze un personagiu din trecut, să asculte de modelul său".

Barbusse, citând numeroase isvoare, documente, opere canonice şi necanonice, literatura precreştină, vrea să ne arate că a urmat regulele mai sus enunţate. „Dacă am citit şi recitit zi şi noapte Cărţile Sfinte, dacă am studiat atâtea lucrări ce s'au scris despre Dogmă, n'am făcut aceasta pentru bucuria artistică de a realiza o reconstituire, de a încerca să găsesc, ca un arheolog, o Evanghelie fără pată, fără contraziceri — Evanghelia cea adevărată"... „Ci, pentru a mă putea adresa celor neliniştiţi, celor chinuiţi în vremurile prin cari trecem — astăzi, când fatalităţii economice, sociale, politice, intelectuale, morale, îndeamnă pe om să fie, după pilda Lui sfântă, un dărâmător de idoli".

Evident, Isus apare în cartea lui Barbusse în atitudini atât de omeneşti — iar gesturile lui miraculoase sunt lămurite (ca şi de Han Ryner) prin posibilităţi logice — încât acei deprinşi cu imagina ortodoxă a lui Isus sunt puşi în faţa unei probleme de conştiinţă. Ei au de ales între un Isus oficial, deformat de interesele temporare ale Bisericilor şi un Isus etern omenesc, pe care îl putem recunoaşte fiecare în propria noastră făptură socială şi morală.

Scrisă pe capitole în ordinea cronologică a vechilor Evanghelii, Barbusse şi-a păstrat stilul său sec, condensat. Prea puţine imagini — dar abstracţiunile sunt concise, profilate ca munţi în zare. Fiecare capitol e divizat în paragrafe numerotate; frazele sunt uneori frânte dela un paragraf la cellalt — şi aceasta dă prozei lui Barbusse un ritm oarecum abrupt, dar uneori amplu, sugestiv — iar alteori trezeşte ecourile unei rugăciuni fervente de om care nu crede pentrucă *trebue* să adore, ci crede pentrucă aşa îi porunceşte conştiinţa, pentrucă aşa se simte legat de destinul omenirii.

Acei cari sunt convinşi că literatura nu e pentru orele de lenevie sau de „distracţie", vor citi pe *Isus* al lui Barbusse cu acea rară satisfacţie a recunoaşterii. Chiar dacă nu-l vor accepta pe *acest* Isus, vor descoperi în ei înşişi formele spirituale ale unui Isus etern omenesc, frate divin cu un Moise, cu un Budha, cu un Socrate — cari luminează noaptea veacurilor trecute şi cari ne îndrumează pe căile nesigure ale viitorului.

EUGEN RELGIS

Confesiuni feminine

Acum câtiva ani, spune Victor Vinde în „Vient de paraître", a apărut la **Oslo** o cărticică întitulată : **„Copiii părinţilor divorţaţi"** — fără numele autorului. O burgheză măritată, povestea în cele mai mici amănunte, cum s'au căsătorit părinţii ei şi cât de nefericită a fost această căsnicie, care s'a sfârşit în cele din urmă prin divort. Autorul înfăţişa apoi suferinţele copiilor acestor părinţi vinovaţi ; — cum încă de pe băncile şcolii colegii îşi bat joc de dânşii şi cum sunt siliţi să poarte penibila povară a păcatelor părinţilor lor. Mai e nevoie să accentuăm că lucrarea se adresa „copiilor cari au suferit de pe urma divorţului părinţilor", scrisă de „unul dintr'înşii". Cartea aceasta pentru bucătărese şi pentru fetele din casă, n'ar fi avut nici o însemnătate dacă n'ar fi reţinut interesul general. Şi cum era de aşteptat, o altă burgheză, care se ascunde sub numele Madame Hege, ne face şi dânsa o confesiune al cărei titlu e... mai puţin pretenţios: „De teama bărbaţilor".

Madame Hege, să-i spunem aşa, îşi adresează confesiunea „Domnului Pastor" al unei închisori unde-şi ispăşeşte o osândă de câteva luni pentru operaţiuni comerciale mai mult sau mai puţin frauduloase.

Şi iată povestirea ale cărei peripeţii mişcătoare trebue să fi stors lacrimi din belşug tinerelor norvegiene.

Doamna îşi iubeşte bărbatul, care e un om cumsecade, dar puţin cam necioplit pentru a pricepe subtilităţile psihologice ale tinerei sale neveste. Cumnatul Doamnei care nu-i altcineva decât bărbatul surorii sale mai mici, îi mărturiseşte că el pe dânsa o iubeşte nu pe soră-sa, Doamna, din frica de a spune adevărul, din **teama de bărbat,** nu-i spune nimic soţului.

La moartea tatălui celor două surori, cumnatul trebuie să ia conducerea lucrărilor. Insă, fiindcă e un incapabil, Doamna e chemată să descurce lucrurile, fiind o femee chibzuită şi pricepută. Intre timp, cumnatul se îmbolnăveşte greu, şi în absenţa lui, ea descoperă că afacerea merge prost şi că averea pe care o lăsase tatăl, e în întregime risipită. Din milă pentru cumnatul ei, şi din teama de a spune adevărul, nu mărturiseşte nimănui nimic şi continuă să contracteze împrumuturi bancare fără garanţii.

Cumnatul moare în cele din urmă şi antrepriza dă faliment. Doamna îşi dă seama că-l iubea pe cumnat. Ea a suferit atât de mult în cât nu se mai teme de bărbaţi; spune adevărul în faţa judecătorilor cari îi judecă falimentul fraudulos,—şi-i mărturiseşte totul bărbatului ei.

Judecătorii plâng, iar soţul o iartă. S'o ierte şi pastorul închisorii.

Dar, din respect pentru hârtie şi pentru cerneala tipografică, editorii norvegieni ar trebui să se ferească pe viitor să acopere cu numele lor asemenea lucrări. Chiar dacă autorul plăteşte...

Legenda lui Ulenspiegel

Cu prilejul centenarului scriitorului belgian *Charles de Coster,* autorul povestei lui Ulenspiegel şi a lui Lamme Goedzak, a apărut la Kurt Wolff o mare ediţie germană a acestei opere cu 150 de gravuri în lemn ale lui Frans Masereel şi cu un studiu introductiv al lui *Romain Rolland.* Revista *Europe* (No. 49) publică originalul francez al studiului lui R. Rolland, care spune despre opera lui de Coster că ea a creat o patrie nouă: conştiinţa de rasă a belgienilor (flamanzi şi valoni) s'a ivit în 1868, când a apărut cartea lui de Coster. „E prima carte în care se regăseşte ţara noastră" (Verhaeren). „E Biblia flamandă.... e întreaga noastră istorie" (C. Lémonnier). De Coster, un jurnalist sărac, obscur, a înălţat un monument care rivalizează cu *Don Quichote* şi *Pantagruel.*

Ce este Ulenspiegel? Cuvântul e alcătuit din Uyl şi Spiegel:bufniţa şi oglinda—înţelepciunea şi comedia. Eroul legendar nu e un simplu farsor. De Coster l-a umanizat. Ulenspiegel e golanul Flandrei, fiul lui Claes, bunul muncitor, campion al rasei sale şi liberator al ei, care o răzbună prin râs dar şi prin secure. Slab, cu „sete de burete, cu dinţi de lup pentru a muşca şi sfâşia, cu bună dispoziţie, cu bucurii teribile, cu capul în vânt şi craniul dur, cu fruntea implacabilă pe care rămâne scrisă fiecare ofensă până ce e achitată, cu loialitate şi cu cruzime". Acest Ulenspiegel e totodată un tip, un simbol care nu îmbătrâneşte. „Eu nu sunt trup, ci spirit... Spirit al Flandrei, eu nu voi muri". In jurul lui Ulenspiegel sunt şi alte figuri: tatăl, mama, iubita, prietenul — cari devin prin atingere cu eroul central, simboluri ale virtuţilor şi ale viciilor. Claes, e curajul; Nele, e inima; Lamme, stomacul poporului flamand.... Un popor care munceşte, suferă, râde şi luptă. „Evanghelie a celor umili şi oprimaţi"... Umili, cari ştiu să ţină arma, cari ştiu să iubească dar şi să răzbune fără milă nedreptăţile.

Romain Rolland analizează legenda lui Ulenspiegel, cu vervă şi largă înţelegere. Râsul lui Rabelais e un torent, care covârşeşte şi înţelepciunea şi pasiunile: nici o urmă de ură la Pantagruel. Râsul lui Ulenspiegel e o mască de Silene care ascunde o faţă nemiloasă, înăcrită, pasionată. Fondul lui Ulenspiegel e tragic: iubeşte, dar urăşte şi se răzbună până dincolo de moarte, împotriva împilatorilor, astăpânilor cari tortureazā poporul. De Coster evocă istoria veche a Flandrei, cu războaiele din secolul al XVI, între Ţările de Jos şi Spania cuceritoare. Ura contra spaniolului e fantastică, insuportabilă. Cartea răsună de fanfarele ferocităţii eroice, care pedepseşte pe străinul cotropitor al patriei flamande. R. Rolland scoate în evidenţă această epocă a istoriei când *ura şi forţa* erau ca un leitmotiv care isbea în trupurile însângerate ale popoarelor. In acelaş veac (al XVI-lea) Spania, atât de urâtă de Flamanzi, a creat prin Cervantes pe bunul cavaler Don Quochote de la Mancha ! Cine ar fi crezut că această bonhomie aparţine rasei care oprimă ? şi că această ferocitate implacabilă e din partea unei rase oprimate ?

Dar Ulenspiegel nu reprezintă numai ura răzbunătoare şi râsul care birueşte. El are şi o credinţă; alta decât acea a Bisericii imperative. Natura e Dumnezeul lui Ulenspiegel. Când s'a născut, tatăl l-a luat pe Ulenspiegel în braţe şi l-a ţinut în faţa soarelui: „Fiule, iată Soarele.... Lui să-i ceri sfat, când vei fi în încurcătură; el e limpede şi cald; fii sincer după cum el e luminos; fii bun după cum el e cald".... Cultul naturii ajunge însă la acele formidabile kermese, la chefurile, la bătăile şi — la bordelurile atât de înflorite şi de exuberante, încât par locaşuri ale iubirii inocente. Căci ţara orgiilor pictate de Rubens e şi ţara idilei amoroase. Rolland scoate în evidenţă iubirea gingaşă dintre Ulenspiegel şi Nele — şi se întreabă: „Cine s'ar putea aştepta ca armăsarul flamand să aibă această pudoare şi această delicateţă"?

Toate aspectele antagoniste ale epopeei scrise de Coster, se lămuresc prin aceasta: sufletul flamand e încins *de iubire şi de răzbunare.* Dar flacările acestea sunt bătute de vântul *libertăţii.* Aceasta e legea morală a Flandrei: libertate, dincolo de bine şi de rău. Viaţa lui Ulenspiegel e rezumată în gestul eroic din porunca XI, care e însă cea dintâi pentru dânsul, şi pentru Rolland: „Pe drapelul meu am pus: „A trăi", — a trăi totdeauna la lumină". Iată de ce *Legenda lui Ulenspiegel,* erou flamand, este şi a tuturora: pentrucă e glasul epic al libertăţii.

E. R.

Cărţi noui germane

Franz Werfel, socotit azi ca cel mai mare scriitor al generaţiei tinere, dovedeşte o senină maturitate de stil şi direcţiune într'o nouă lucrare în proză, nuvela „Der Tod des Kleinbürgess" (Moartea micului burghez). In primul rând ne frapează simplitatea grandioasă a limbii. Werfel, înflăcăratul poet mistico-umanitarist, autorul turburelui roman „Nicht der Mörder, sondern der Ermordete ist schuldig" şi al straniului „Spiegelmensch" ne apare aici ca un realist sobru, ca un stilist preocupat numai de notarea fidelă a faptelor. Dar forma aceasta nouă — surprinzătoare numai pentru cei ce nu-i cunosc ultimele înfăţişări — serveşte ca mijloc de expresie unei *minuni sufleteşti.* Eroul, un bătrân funcţionăraş, mic burghez prin origine şi ideologie, e induplecat de persuasiunea unui agent dibaci să încheie o asigurare de viaţă cu scadenţă apropiată. Boala mortală vine, însă, prematur, iar omul care-şi investise economiile sărăcăcioase ale unei vieţi de muncă şi mizerie în poliţa de asigurare, vede astfel primejduit viitorul soţiei şi copilului său. Atunci el începe lupta cu moartea. In spital, medicii prezic decesul imediat. Dar voinţa de viaţă a micului burghez e mai puternică decât fatalitatea fiziologică. In timp ce trupu-i putrezeşte de viu, sufletul rămâne treaz. Medicii stau stupefiaţi în faţa acestei vitalităţi care înfrânge legile severe ale fiinţei. Două zile după termen, micul burghez se prăbuşeşte, abia biruitor. Nuvela este un cap de operă şi, fără îndoială, una din cele mai puternice creaţiuni ale literaturii germane contimporane.

Lângă această lucrare de maturitate, nuvelele tânărului Klaus Mann, strânse în volum sub titlul „Vor dem Leben" (în faţa vieţii) poartă cu toată evidenţa pecetea unor debuturi. Ele interesează şi captivează, însă, ca manifestări viguroase ale unui talent în plină formaţie. Şi e vrednic de urmărit cum problema centrală a nuvelelor, pubertatea în diversele ei faze, derivă direct din tinereţea autorului, atât ca om, cât şi mai ales ca scriitor. Generaţia de poeţi, prozatori şi dramaturgi care a creat în timpul războiului şi revoluţiei, nu e doar cu mult mai bătrână în ani. Dar în opera ei, elementul erotic e cu desăvârşire precumpănit de elementul social, umanitarist, revoluţionar. Vremea neîndurătoare a fost mai puternică decât tinereţea. Klauss Mann, însă, a început să scrie după ce valurile revoluţiei s'au potolit. Problemele lui sunt, deci, postrevoluţionare. El nu proclamă, emfatic, noui forme de viaţă, ci formulează zbuciumul pricinuit de proclamarea lor.

Datorită unor împrejurări care nu ne pot preocupa aici, literatura germană e, până acum, lipsită de opera mare care să oglindească în ea Germania nouă. Nici Klaus Mann nu ne-o poate da încă. Dar el a găsit din nou contactul cu realitatea pe care generaţia războiului, profetică şi visătoare, cu privirea aţintită asupra viitorului, îl pierduse. Astfel dăm, în paginile lui, de icoana vieţii postrăzboinice cel puţin într'o lature a ei: erotismul confuz al unui tineret precoce şi avid de sensaţii, desechilibrat, de marile prefaceri sociale şi totuş tinzând, aproape inconştient, spre nouă orientări salvatoare.

Cartea nu se citeşte uşor. Distanţa anilor se deschide între eroii nuvelelor şi noi, distanţa unei culturi străine şi a marii revoluţii între Germania şi cititorul român. O vom citi, însă, cu câştig ca ecou târziu al unei epoci de „Sturm und Drang" cum, din nefericire, n'am fost hărăziţi să o trăim şi noi în România nouă.

A apărut
„Lectura" No. 105
— Floarea literaturilor străine —
FREDERIC MASSON
— Membru al Academiei Franceze —
Marele amor al lui Napoleon
trad. de Ecat. Raicoviceanu-Fulmen
Lei 5.— Scrierea complectă
La chioşcari şi librari

Conferinte

Viaţa culturală a satelor

A cincea prelegere din ciclul organizat de Institutul social român avea să trateze despre viaţa culturală a satelor noastre.

Deşi subiectul în sine nu implica nici un fel de delimitare de ordin cronologic, d. S. Mehedinţi a ţinut să vorbească mai mult de satul arhaic decât despre cel din zilele noastre. Aluziile însă, şi biciuirea falsităţii spirituale şi morale care tinde să copleşească şi viaţa rurală, după ce a prăbuşit-o pe cea orăşenească,—au fost mai degrabă legitimările acestei priviri înapoi, către o viaţă de linişte şi de purificare sufletească.

S'ar părea că metoda cea mai nimerită, a spus d. Mehedinţi, pentru determinarea vieţii intelectuale a satelor ar fi cea a statisticei şi a diagramelor. Cultura omului e determinată de cantitatea cărţilor cetite. Ar trebui, aşa dar, să se întocmească tablouri de analfabeţi, după origină şi vârstă; diagrama şcoalelor, numărul volumelor din bibliotecile săteşti. Insă această metodă n'ar putea să dovedească nimic. Pe asemnea temeiuri nu se poate judeca gradul de cultură. Pot exista multe şcoale şi multe cărţi, fără să se afirme o civilizaţie înfloritoare,—şi poate exista o cultură destul de înaintată, deşi numărul şcoalelor e redus.

Dar ce e civilizaţia? — Prin civilizaţie se înţelege suma născocirilor tehnice, destinate să îmbunătăţească viaţa planetară. Iar cultura e suma cugetelor şi simţimintelor cari tind să echilibreze şi să conducă viaţa în tainele universului.

Ce cugetă, ce simte şi cum lucrează ţăranul, de îndată ce se ridică deasupra vieţii materiale?

In filozofia cugetării religioase a satelor e isvorul marilor preocupări ale spiritului românesc. Nemurirea sufletului era pentru strămoşii noştri punctul de plecare al tuturor marilor activităţi omeneşti. Moartea era o adevărată bucurie. Din cinci în cinci ani, ei trimeteau câte un sol la Zamolxe ca să-i spună ce se petrece aci. Strămoşul nostru a dobândit astfel simţul răspunderii şi puterea sacrificiului.

E cunoscut minunatul entuziasm al Dacilor când porniau la război. Nici ideea nirvanei indiene, nici infernul Grecilor nu-i înspăimântau. Se duceau la luptă cum se duceau să-i jertfească lui Zamolxe. Rezultatul a fost că au îmbrăţişat creştinismul de bună voie, cu foarte mare uşurinţă şi nu pe cale administrativă; a fost un fel de adaptare domoală a ideii de nemurire.

Ideea aceasta a existenţii unei vieţi dincolo de moarte, s'a păstrat în sufletul ţăranului român. Accentul „Mioriţei" e în nunta tânărului păstor cu o mândră crăiasă a lumii mireasă. Stingerea stelei pe cer vestia mamei moartea feciorului, dar lucrul n'o înspăimânta. Ce era moartea, în definitiv ? Concepţia aceasta e de o unică frumuseţă.

Ideea de purificare, alt element caracteristic cugetării strămoşeşti, — să treci dincolo, în faţa lui Zamolxe purificat, — s'a păstrat în satele noastre sub forma pomenelor, etc. Şi nu există pentru ţăran nenorocire mai mare decât să-i moară copilul nebotezat. Socoteala aceasta cu veşnicia e unul din aspectele cele mai fundamentale ale vieţii sufleteşti.

In satul nostru a existat şi există şi o activitate intelectuală ştiinţifică. Vaccinarea oilor, de pildă, e cunoscută de când există păstoria. Ţăranul cunoaşte numeroase plante, fără să le fi învăţat în şcoală.

In sfârşit, etica satului nostru prezintă trei caractere proeminente *optimism,* în ceeace priveşte morala individuală, — *simţ al cinstei şi al dreptăţii,* în ceeace priveşte morala socială, — *bunătate şi solidaritate dezinteresată,* în raporturile de toată ziua.

Românul are un proverb: *„Fă binele şi aruncă-l în mare".* Finalitatea binelui, transcendenţa acestei idei, e caracterul fundamental al sufletului românesc.

Simţul de dreptate şi de solidaritate se poate urmări în vechea organizaţie administrativă a satelor noastre. Impozitul era proporţional cu averea fiecăruia, şi pe faţă. Recrutarea ostaşilor se făcea după criterii etice. Pedepsele erau întemeiate pe morală. Obiceiul pământului a fost apoi cheagul fiinţei sociale a poporului nostru.

In evul mediu singurul nostru stat a fost satul. Cu solidaritatea satului am înjghebat o oaste puternică şi numeroasă. Lupta pentru lege şi pentru moşie era întemeiată pe morala rurală.

Manifestările voinţii rurale au fost ilustrate prin mişcările lui Horia, Tudor Vladimirescu, ale Codrenilor şi ale Vrâncenilor.

In manifestarea artistică, sufletul ţării noastre vibrează puternic şi aceste vibraţii le exprimă în forme de netăgăduită superioritate. Dacă am pieri astăzi, şi n'ar rămânea decât Mioriţa şi Eminescu, încă am putea fi mândri că n'am ţinut degeaba umbră pământului.

Arhitectura rurală, cerdacul, prispa şi stâlpii (azi un fel de capiteluri stilizate), streaşina şi coperişul de şindrilă neagră, crestată în formă de coadă de rândunică; — sculptura troiţelor, a fluerelor;—încondeierea ouălor la Paşti;—muzica, doina, horele; — covoarele, ştergarele, năframele, ceramica şi toată industria casnică, — sunt pline de gust şi de pricepere artistică. Simţul estetic al poporului nostru e în aceste manifestări atât de real, încât putem sta alături de cele mai alese popoare ale lumii...

Cultura satelor de azi urmează a fi cercetată în prelegerile Institutului Social român. Din ceeace ştim însă, putem afirma că cele mai multe din satele noastre sunt într'o decadenţă complectă. Nu se mai ştie astăzi, la ţară, cum nu se mai ştie nici la oraş, ce se cuvine şi ce nu se cuvine, în latura etică, — ideea de nemurire, ideea artistică (dansul şi îmbrăcămintea mai ales) nu mai au proeminenţa dinainte. Fotele, iile, năframele, cămăşile nu mai exprimă nici sufletul sătesc, nici sensibilitatea lui artistică.

Dar poate nu e bine să generalizăm faptele. Constatăm totuş cu destulă mâhnire că autonomia satului nu se mai păstrează, că arta nu mai evoluează pe temeiul ei cel vechi, — şi ne temem să nu fărâmăm temelia statului pe care l-am zidit cu grele sacrificii, să nu împrăştiem averea sufletului strămoşesc.

Satele să-şi urmeze drumul autonom, fără influenţa barbară a dansurilor lubrice aduse din Africa, — în locul pseudo-culturei, pseudo-ştiinţei şi pseudo-moralei generaţiei actuale, care ruinează dezvoltarea culturală a satelor, să intronăm nu un pesimism distrugător şi nici un optimism de papagali, — ci cunoaşterea reală a faptelor, muncă îndărătnică pentru repararea greşelelor trecutului şi încredere în biruinţa binelui precum au avut-o strămoşii noştri de mii de ani.

„Fă binele chiar dacă ştii că-l vei arunca în marea viitorului!"

D. Mehedinţi a vorbit cu căldură şi convingere. Expunerea d-sale a fost luminoasă, serios argumentată şi sever susţinută.

Singura noastră părere de rău este că d-sa nu se menţine în sfera preocupărilor superior culturale, şi-şi coboară adesea talentul de bun vorbitor şi de scriitor înzestrat în mărunţişurile meschinăriei şovine, speculând aplauzele şi entuziasmul steril al unui public care n'a rămas impresionat din frumuseţea costumului strămoşesc decât de „svastica milenară".

H. B

INSEMNĂRI

Sfidare

Cetim în ultimul număr al „Universului Literar" următoarea poezie:

MOARTEA VULTURULUI

Când vulturul trecut-a zăpezile din stânci,
Işi caută 'n seninuri un aer mult mai pur
Un soare mai aproape intr'un mai clar azur
Pentru-a 'ncălzi lumina din ochii lui adânci.

Torente de lumină aspiră. Se ridică
Mereu mai sus în zboru-i aprins, fără popas,
Se urcă spre furtună de fulgere atras
Dar aripile-i frânge un trăsnet care pică.

Se'nvârte, dă un ţipăt, cu ghiarele crispate
Dus de vârtej, el soarbe cu pieptu-i larg deschis
Ucigătorul fulger şi cade în abis.

Oricare-acelui care avid de libertate
Moare 'n orgoliul forţei cu fruntea către soare
De-o moarte-aşa de scurtă şi de strălucitoare.

Mircea Pavelescu

Această poezie, pe franţuzeşte, ar suna aşa:

LA MORT DE L'AIGLE

Quand l'aigle a dépassé les neiges éternelles,
A sa vaste envergure il veut chercher plus d'air
Et le soleil plus proche en un azur plus clair
Pour échauffer l'éclat de ses mornes prunelles.

Il s'enlève. Il aspire un torrent d'étincelles.
Toujours plus haut, enflant son vol tranquille et fier,
Il monte vers l'orage où l'attire l'éclair;
Mais la foudre d'un coup a rompu ses deux ailes.

Avec un cri sinistre il tournoie, emporté
Par la trombe, et crispé, buvant d'un trait sublime
La flamme éparse, il plonge au fulgurant abîme.

Heureux qui, pour la gloire ou pour la Liberté,
Dans l'orgueil de la force et l'ivresse du rêve.
Meurt ainsi d'une mort éblouissante et brêve.

José-Maria de Heredia

Şi Heredia a scris poezia înaintea d-lui Mircea Pavelescu...

Poetul român şi-a închipuit că nimeni nu-l cunoaşte pe Heredia — şi tocmai sonetul cel mai popular?

Sau poate d. Pavelescu îşi închipue că partea d-sale de contribuţie în această poezie este atât de mare, încât numele lui Heredia nici nu merită să-i fie alăturat.

Subtilităţi fizice

Intr'o carte intitulată „Pour comprende la Physique", abatele Moreaux explică un fenomen foarte interesant: ghiaţa este mai uşoară ca apa, şi nu vice-versa, ceeace are drept efect ca blocurile de ghiaţă să nu cadă la fund, distrugând vietăţile care trăesc în apă.

Hotărît, nu există nimeni pe lume ca abaţii, „pour comprende la phisyque"...

Două categorii de copii

In Monitorul nostru Oficial, No. 68 din 1926, găsim acest straniu pasagiu.

E vorba de legea de organizare a ministerului sănătăţii. Iată cum sună art. 40, aliniatul a:

„*a)* Un birou care se va ocupa cu îndrumarea şi controlul administrativ al instituţiunilor pentru copii (proprii, sau în colaborare)".

De oarece se întâmplă adesea greşeli de tipar, sau lapsusuri de condei, sau acordări sintactice cu efecte neaşteptate —, ar fi foarte banal să avem aci o asemenea eroare. Şi n'ar mai avea nici-un haz.

Ceeace-i însă mult mai savuros, este că în pasagiul citat *nu-i vorba de nici-un fel de eroare*. Se numesc copii proprii, acei care sunt întreţinuţi exclusiv de serviciul asistenţii; din contra, se numesc „în colaborare" acei copii care sunt întreţinuţi de autoritate în colaborare cu părinţii.

Aşa că, acolo unde spiritele perverse ar fi vrut să găsească imagini pornografice, nu sunt decât simpli termeni technici.

Şi este mult mai frumos aşa...

Poezi

Intr'o revistă săptămânală d-ra Florica Mumuianu (sau poate-i băiat: în poezia „Melancolie de zăpadă", d-sa se întreabă: „Sânt singur?"), — deci d-ra sau d. Florica Mumuianu ne anunţă:

Din când în când scap vânturile
Şi sar gardurile...

Inferioritatea intelectuală a femeii

Leonie Bernardini-Sjoestedt încearcă în lucrarea sa „Revizuirea valorilor femeii", să delimiteze mişcarea ideilor cari agită generaţia feminină actuală.

La capitolul despre pretinsa inferioritate intelectuală a femeii, autoarea spune între altele:

S'a demonstrat inferioritatea intelectuală a femeii şi prin urmare subordonarea ei firească bărbatului, prin aceea că, în era civilizaţiei noastre creştine cel puţin, nimeni n'a împiedicat-o să dobândească toate cunoştinţele cari o interesau, şi să-şi apropie avântul spiritual de care era în stare, şi totuş, nici-o operă isvorîtă dintr'un creer feminin nu se poate aşeza alături de cele realizate de marile genii cu cari se mândreşte umanitatea. Şi e adevărat că evul-mediu n'a precupeţit câtorva femei cea mai serioasă educaţie a timpului; că au învăţat chiar dreptul, matematicele şi filosofia în universităţile Italiei; că marile ordine călugăreşti le-au dăruit terenul cel mai favorabil desvoltării marilor facultăţi de organizaţie şi geniului contemplaţiei.

Şi cu toate acestea, nici-un sistem filosofic, nici-o erezie, nici o construcţie mai îndrăzneaţă a cugetării omeneşti n'a pornit de la femeie. Femeile n'au dat nici un mare jurisconsult. nici-un poet epic, nici măcar un mare pictor, sau un mare muzicant. Opere simpatice şi secundare, talente imitative, e tot ce-au putut prezenta până azi. Toată marea frământare spirituală a umanităţii s'a făcut fără ele. Ba, dacă o analiză mai exactă ar putea distinge aportul feminin în opera veacurilor, se pare că femeia n'a servit în definitiv decât ca material plastic, ca agent emotiv, sau, cel mult, ca stimulent.

Lucrul acesta este atât de netăgăduit, încât cele mai fervente apărătoare ale intereselor feminine, — şi cea dintâi cunoscuta militantă suedeză Ellen Key, — recunosc adevărul acestor aserţiuni şi pornind de aci socotesc că singurul câmp de activitate de drept divin al femeii e în maternitate şi iubire.

Fără a contrazice aparenţa probantă a acestor argumente, credem că adevărata cauză a actualelor stări de fapt n'a fost pricepută. Intreaga instrucţie a procesului trebue luată de la capăt, fiindcă nu s'a ţinut seama de două fapte de cea mai mare importanţă, cari fac să se prăbuşească tot edificiul acuzării. E drept însă că din planul în care e situat bărbatul, trebuiau în chip necesar să-i rămână necunoscute aceste fapte:

1. Constrângerea exercitată asupra întregului organism spiritual al femeii de către morala specială căreia trebuia să i se supună; şi

2. Necesitatea în care se găsia de-a împrumuta aparatul intelectual construit de bărbat, pentru a lăsa liber avântul inteligenţei, alimentată la cu totul alte isvoare de sensibilitate. Nu e de loc surprinzător că în asemenea împrejurări femeia n'a putut desvolta decât facultăţi de imitaţie şi prin urmare factice.

Femeia modernă are înaintea ei sarcina uriaşă de-a descoperi ea însăşi, de-a descoperi lumea femeii; lume care nu trebuie să fie nici ostilă celei în care se situează bărbatul. şi nici opusă; ci, pentru a întrebuinţa un cuvânt care-i place, complimentară. Şi, cine ar îndrăzni să susţină că lumea bărbatului, aşa cum o vedem sub ochii noştri, n'are nevoie să fie îndreptată?...

Cele zece porunci ale omului prevăzător

Din interesantul volum al lui Wilfred Chopard. „La gloire en cinq sec" notăm câteva sfaturi practice închise la rubrica: „Cele zece porunci ale omului prevăzător:"

I. — Nu te îndoi niciodată de tine însuţi.

II. — Convinge-te întotdeauna că lucrul pe care-l faci tu, îl poţi face mai bine decât oricare altul.

III. — Scopul justifică mijloacele.

IV. — Totul se cumpără; chiar şi conştiinţele.

V. — O haină bună face mai mult decât un nume bun.

VI. — Primul pas costă cu atât mai mult cu cât ne pricepem mai puţin să ne tocmim.

VII. — Virtutea e consolarea celor slabi.

VIII. — Chiar şi gloria se strecoară mai bine prin şampanie decât prin apă chioară.

IX. — Imperativul categoric a fost născocit mai mult de un filosof decât de un poet.

X. — Cumpătarea nu scuteşte cămila de-a duce povara cea mai grea..

Wilson şi literatura pură

Woodrow Wilson, n'a fost numai marele om politic pe care unii l-au lăudat fără rezerve, iar alţii l-au criticat cu desperare. A fost şi un om de litere, modest, savant şi convins — ceeace e foarte rar — de importanţa literaturii în civilizaţia anului 1924. In anul următor, Wilson publică un volumaş intitulat „Literatura pură", din care e interesant să desprindem câteva rânduri:

„Literatura pură are o putere de instruire care e tot atât de eficace pe cât e de subtilă şi cu care nu poate rivaliza nici-o metodă sistematică sau inchizitivă. Această literatură nu se mărgineşte numai la a ne ascuţi cugetarea şi a ne îmbogăţi imaginaţia cu imagini cari au iluminat spiritele cele mai alese ale rasei. Ea înlesneşte spiritului să cunoască prin contact direct, forţele cari guvernează şi modifică realmente lumea, din generaţie în generaţie.

„Cu mai multă uşurinţă se va putea descoperi politica unei ţări în poezia ei, decât în scrierile sistematice asupra afacerilor publice şi constituţionale.

„Nu ştiinţa conduce luminile, ci idealurile, convingerile, opiniile şi fanteziile pe cari le profesăm sau pe cari le urmărim; şi cel ce studiază umanitatea trebuie s'o studieze vie, trebuie să practice această vivisecţie care e lectura literaturii şi să se familiarizeze cu ceva mai mult decât cu o anatomie de care spiritul nu se mai slujeşte".

Pictorul călător

Artistul care va lua cu îndrăzneală hotărîrea de-a se înfăţişa veridic cu orice preţ, va aduce din călătoriile sale — spune Eugen Fromentin — ceva atât de inedit şi de greu de determinat. încât dicţionarul artistic neavând un termen potrivit pentru asemenea opere cu un caracter atât de neprevăzut, vom numi această ordine de subiecte, *documente*.

Inţelegem prin documente, semnalmentele unei ţări, ceeace ce o deosebeşte, ceeace îi pecetlueşte particularităţile, ceeace o face să tresară în sufletul celor ce-o cunosc, ceeace o înfăţişează simpatic în ochii celor ce-o ignorează; — tipul fidel al locuitorilor, exagerat prin expresivitatea pronunţată a tenului, şi fără alt interes decât extravaganţa, costumele străine şi stranii, atitudinea, portul, obiceiurile şi mersul care nu seamănă cu al nostru...

Şi, fiindcă atracţia ineditului corespunde acelui oropsit instinct universal al curiozităţii, mulţi se înşală pe ei însişi, şi cer astfel picturii ceeace trebue să înfăţişeze numai descrierile de călătorie; ei vor tablouri compuse ca un inventar — şi gustul etnografic sfârşeşte prin a se confunda cu sentimentul frumosului...

Idealismul lui Immanuel Kant

Tot ceeace ne e dat ca obiect trebue să ne fie dat în intuiţie. Intreaga noastră intuiţie nu poate exista însă, după Kant, decât prin mijlocirea simţurilor; intelectul nu poate avea nici-o intuiţie; el se mărgineşte să reflecteze.

Dar, cum simţurile nu ne fac niciodată să cunoaştem lucrurile în sine în nici unul din elementele lor, ci numai fenomenele, cari nu sunt decât simple reprezentări ale sensibilităţii, urmează că toate corpurile, împreună cu spaţiul în care ele se găsesc, trebue să fie privite numai ca pure reprezentări cari se petrec în noi şi cari nu există altundeva decât numai în gândirea noastră. Nu este o asemenea doctrină un adevărat idealism?

„Idealismul, spune Kant, consistă în afirmarea că nu există alte fiinţe în afară de fiinţele cugetătoare, şi că celelalte lucruri pe cari socotim că le percepem în intuiţie nu sunt decât reprezentări în fiinţele cugetătoare, fără ca de fapt să le corespundă vreun obiect existent în afară de aceste fiinţe. Eu spun dimpotrivă: sunt lucruri cari ne sunt date ca obiecte ale simţurilor şi cari se găsesc în afară de noi, însă nu ştim nimic despre ceeace pot fi în sine, ci cunoaştem numai fenomenele lor, adică reprezentările pe cari le produc în noi când ne afectează simţurile. Admit prin urmare că există într'adevăr în afară de noi corpuri, adică lucruri cari deşi ne sunt cu desăvârşire necunoscute în ceeace pot fi în sine, le cunoaştem totuş prin reprezentările produse de acţiunea lor asupra sensibilităţii, şi cărora le dăm numele de corpuri. Acest termen desemnează aşadar numai fenomenul unui obiect care ne este necunoscut, dar care, deşi necunoscut, este totuş real. Se mai poate numi acesta idealism? — E tocmai contrariul idealismului.

„Se admite în deobşte cu mult chiar înainte de Locke, dar mai cu seamă în urma acestui filosof, că fără a compromite existenţa lucrurilor exterioare, putem spune despre o mulţime din predicatele lor că nu aparţin lucrurilor în sine, ci numai fenomenelor lor, şi că în afară de reprezentarea noastră, aceste predicate nu au o existenţă proprie Astfel de predicate ar fi căldura, culoarea, gustul, ş. a. Dacă pe lângă acestea, mai am motive puternice să socotesc tot ca simple fenomene şi celelalte calităţi ale corpurilor pe cari le numim primare, întinderea, locul şi în general spaţiul cu tot ce-i este inerent (impenetrabilitatea sau materialitatea, forma etc.), — nu se poate aduce nici cea mai mică obiecţie tezei mele. Şi precum cel ce nu consideră culorile ca proprietăţi inerente obiectului în sine, ci numai ca modificări ale simţului vederii, nu poate fi numit idealist, tot atât de puţin poate fi numită idealistă doctrina mea, numai pentrucă găsesc că încă multe din proprietăţile cari alcătuiesc intuiţia unui corp, ba chiar toate, aparţin numai fenomenului acestui corp. Spunând aceasta eu nu suprim existenţa lucrului care apare ca fenomen, cum face adevăratul idealism. ci arăt numai că nu putem în nici un chip să cunoaştem prin simţuri ce este lucrul în sine"...

MARUNTE

— In şedinţa din 2 Februarie a. c. a comitetului Sindicatului Artelor Frumoase, d. Marius Bunescu şi-a dat demisia din demnitatea de preşedinte al Sindicatului. In locul d-sale a fost ales, prin aclamaţie, d. Ion Jalea.

Sediul Asociaţiei va fi pe viitor la atelierul d-lui Ion Jalea, în strada Frumoasă No. 40.

D-l Bunescu va fi sărbătorit printr'o agapă colegială, la o dată ce se va anunţa ulterior.

— La 20 Februarie a. c. pictorul *M. H. Maxy* va deschide în sala expoziţiei artelor decorative din strada Câmpineanu No. 17. o expoziţie a ultimelor sale lucrări.

Va fi prima manifestare a d-sale, dela manifestul „Integralului".

— Contele de Beaumont, vice-preşedintele Cercului Uniunei Interaliate din Paris (33 Faubourg St. Honoré), luând iniţiativa înfiinţării unei biblioteci interaliate, adresează un călduros apel instituţiunilor, autorităţilor, autorilor şi oricărui alt binevoitor, cu rugămintea de-a trimete pentru această bibliotecă orice fel de carte de propagandă românească, pe cât posibil în limba franceză sau engleză (studii politice, economice şi ştiinţifice, literare, istorice, etc.).

Interesul nostru de-a figura cât mai complect şi demn în această bibliotecă, recomandă dela sine acest apel.

— In foiletonul ziarului „Czernowitzer Morgenblatt" a apărut o serie de traduceri în nemţeşte din opera lui A. Vlăhuţă şi Traian Demetrescu. Traducerile sunt făcute de d. Carol Drimer.

— Duminică 6 Februarie, în faţa unui numeros şi ales public şi în prezenţa autorităţilor italiene, în frunte cu Mârchizul Durazzo ministrul Italiei, s'a inaugurat la Fundaţia „Carol I" ciclul de conferinţe din acest an.

Domnul profesor universitar Ramiro Ortiz, directorul institutului, a expus o amănunţită dare de seamă asupra activităţii din trecut şi a ţinut totodată să facă o sinceră profesiune de credinţă asupra sentimentelor care îl leagă de Italia şi în acelaş timp de România.

A urmat apoi documentata şi sugestiva conferinţă a d-lui profesor universitar Al. Tzigara-Samurcaş care a ilustrat prin proecţiuni evoluţia reprezentării picturale a Madonei, în arta celor mai de seamă artişti care au ilustrat Renaşterea italiană.

In numărul viitor vom publica o dare de seamă asupra acestei conferinţe.

Duminică 13 Februarie cor., orele 5 d. a., d. prof. universitar G. Ionescu va vorbi în acelaş ciclu despre „O călătorie de studii prin staţiunile de cură din Italia".

— In sala Sindicatelor muncitoreşti din strada Brezoianu No. 37, va avea loc Duminică 13 Februarie 1927, o şezătoare literară artistică. D. B. Brănişteanu, publicist, va vorbi despre „Opera lui C. Dobrogeanu-Gherea". Vor mai da concursul d. Jean Bart, d-ra Jeni Irimescu, dela teatrul Regina Maria, etc.

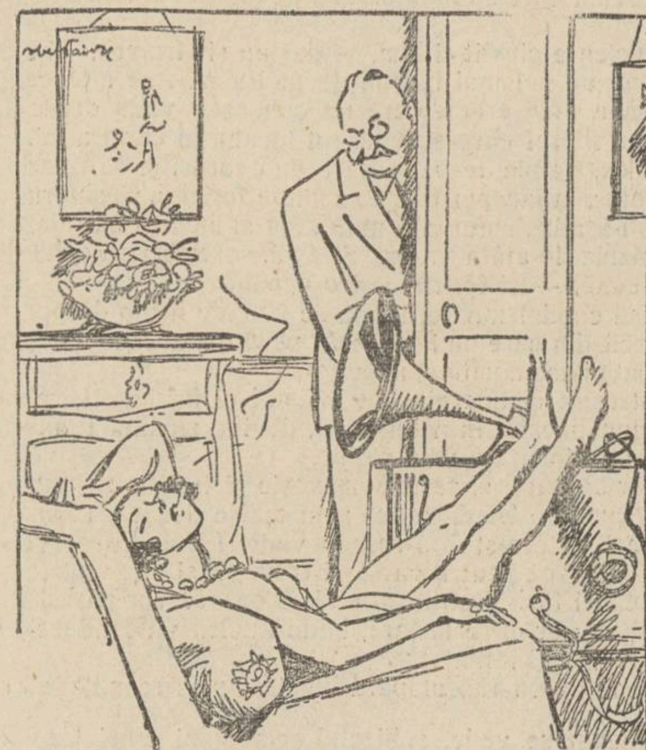
CITIŢI

„RĂTĂCIRE"

ROMAN SOCIAL de AIDA VRIONI

VOLUMUL LEI 30

Undele cereşti

— Ce aer serios ai!
— Taci din gură. Ascult o predică...

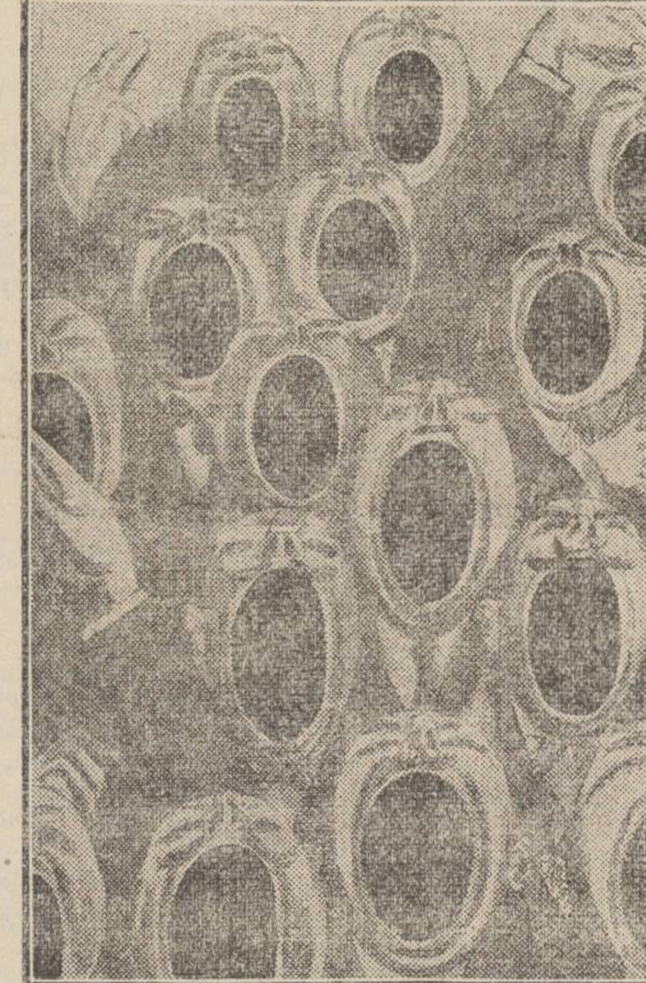
Din tribuna parlamentului

— Bagă de seamă, soţul meu va face imediat o întrerupere glumeaţă, — mi-a promis-o solemn.

(Simplicissimus)

Criza de guvern din Germania

Când vor închide gura, vom vedea la faţă pe noii miniştri.

(Simplicissimus)

Pentru tot ce priveşte „Adevěrul Literar": manuscrise, reviste, cărţi, informaţii, etc., a se adresa la redacţie numai Joi, Vineri, Sâmbătă între orele 5–6.

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9–11.

ANUL VII. — No. 324

7 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
14 LEI EXEMPLARUL IN STRĂINĂTATE

Duminică, 20 Februarie 1972

Adevērul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Cultură şi grimasă

„Ipocrizia este închinarea viţiului în faţa virtuţii": — maxima aceasta a lui La Rochefoucauld e una dintre cele mai vulgarizate. Se poate vedea uşor că metafora ingenioasă a moralistului este aplicaţia în detaliu a unui principiu general de viaţă sufletească socială. Anume: omul obişnuit, înainte de a-şi însuşi adevărat idei şi purtări, imită numai semnele lor exterioare. Cultivarea începe prin cabotinism. Inainte de a avea sentimente care să dea caracter propriu faptelor sale, omul are atitudini, mutre şi gesturi împrumutate; şi pentru unele categorii de fapte, majoritatea oamenilor se opreşte definitiv la acel cabotinism iniţial.

Când e vorba de artişti, caracterele adevărate şi personale care hotărăsc felul expresiei artistice, formează aceia ce, cu un cuvânt ştiut şi înţeles de toată lumea, se numeşte *stil.* Pentru alte categorii de activităţi nu avem cuvânt corespunzător. *Caracter,* în limba generală, este o vorbă specificată pentru activitatea morală. Ar fi potrivit să lărgim înţelesul cuvântului *stil,* şi să numim aşa armonia naturală între orice fel de stări sufleteşti personale şi faptele în care aceste stări se arată. Contrarul extrem al stilului, în înţelesul admis aici, ar fi dar imitaţia proastă, strîmbătura cu pretenţii serioase. Să luăm seama că strîmbătura nu implică totdeauna şi numai decât vicleşug, dorinţă adică de a înşela, din cine ştie ce interes, pe altul; ci omul ajunge să se strîmbe permanent şi sistematic chiar numai din pură şi entuziastă admiraţie pentru anume valori de cultură către care nu are chemare naturală.

Un literat francez, Jules de Gaultier a numit, pe cât înţeleg, tocmai felul acesta nevinovat de a se strîmba: bovarysm; fiindcă mica burgheză din romanul lui Flaubert îşi strică viaţa până la distrugere căznindu-se de moarte să fie şi să pară cucoană mare. Aceasta se întâmplă, negreşit, nu numai indivizilor, ci şi societăţilor. De exemplu, burghezii nemţi, până la războI cel puţin, erau obsedaţi să imite maniera englezească, în afaceri nu mai puţin decât la petreceri.

Se ştie că, la anume grade, efectul sigur al acestor silinţi de imitaţie este caricatura, morală şi fizică. Caricatura aceasta e un impozit pe care mulţimea oamenilor îl plăteşte către ceeace se chiamă civilizaţie. Până la o vârstă, nimeni aproape nu scapă de grimasă. Poza este atributul nelipsit al primei tinereţi; dar ea constitue atunci şi o apărare pentru individ, care vine să se lovească întâia oară de societatea cea de dincolo de familie, e o deformare cauzată de lupta grea pentru a se adapta aparatului formidabil al culturii. Ca să fii băiat, şi mai apoi cetăţean cultivat, trebuie să te strîmbi foarte din greu. O relativă uşurare a acestei neiertătoare obligaţii de a se strîmba vine de acolo că, în lumea civilizată, modelele sânt multe şi variate, — mai cu seamă în timp de prefaceri istorice accelerate.

De exemplu, astăzi avem ca modele de ales:

Aristocrat german à la Nietzsche şi rasist à la Gobineau-Chamberlain — tradiţionalist francez à la Barrès-Maurras—bolşevic feroce în manieră moscovită, sau gentil şi latin à la Barbusse — mussolinist cu mîndru pompon — democrat elegant à l'anglaise, sau răstit cu superbă ingenuitate balcanică—neocatolic subţire şi grav, după tăietura pariziană — neortodox fasonat după neocatolic, sau după pravoslavnicie rusească—mistic anglo-american modern, sau medieval european — teosof sau fakir oriental, de care se loveşte acum în urmă un tip practic, semeţ straşnic, à la Ford.... Probabil această rară bogăţie de modele, care se concurează cu dramatică dezinvoltură, îndreaptă atât de irezistibil astăzi atenţia unor oameni spre formele grimasei culturale.

Sigur: prin imitaţie începe omul să înveţe orice. Dar când de exemplu, *inveţi de la altul* (cum se zice) a juca la bursă, sau, ca tânăr deputat înveţi dela un camarad rutinat a face afaceri, negreşit că imitaţia nu mai e grimasă. Aici stă corectivul realist şi salutar al luxului cultural şi al pozei. Insă tot de aici vine că luxului cultural şi pozei nu li se poate acorda decât o parte de energie cantitativ şi calitativ foarte modestă. In materie de atitudini culturale omul lucrează cu economie mare: caută efect cât mai briliant cu cât mai eftine mijloace. Şi fiindcă în această materie de lux toată silinţa se reduce la copiare mecanică şi exterioară a unor caractere străine de persoana proprie, apoi neapărat grimasa culturală se caracterizează prin banalitate. Locul comun nu numai în gândire şi vorbă, ci în atitudini, gesturi, intonaţie, port, este fructul inevitabil al imitaţiei de lux, adică al imitaţiei de convingeri politice, morale, religioase şi artistice. Astfel, cine are stăruinţa fatală de a pândi grimasa, devine numaidecât iritabil faţă cu banalitatea. Există o banalitate ştearsă şi bleagă, efect al ostenelei şi lenei normale a creierelor obişnuite; la grimasa culturală este vorba însă de platitudine agresivă, care te provoacă tocmai cu pretenţia, mai mult sau mai puţin neobrăzată, de autentică personalitate.

La toate aceste, cei mai mulţi fac întâmpinarea obişnuită de oarece grimasa culturală nu-i decât o zeciuială inevitabilă pe care societatea o impune individului pentru a-l sili să treacă din starea naturală în civilizaţie, ce rost poate avea aici critica şi cearta?—Obiecţia e grăbită. Literatul francez numit adiniauri reduce nu numai întreaga viaţă socială la bovarysm, ci face din el chiar un principiu cosmic. Bovarysmul este legea lumii: totul tinde să fie altceva decât ce este. Valoarea metafizică a acestei noui generalizări antropomorfiste nu ne priveşte aici. Ne interesează însă rectificarea acestei interpretări în domeniul însuşi al vieţei morale.

Societatea, ori cât de favorabil am evalua puterile ei, nu poate decât să organizeze puterile de creaţie. Izvoarele acestor puteri sunt şi rămân date ale naturii. Impulsuri şi instincte, deşi diferenţiate în colaborarea socială, trăiesc misterios şi izbucnesc liber de disciplina ei. Creaţia, în sens cultural ca şi în sens fiziologic, nu-i de resortul societăţii, creatorii ca atare sunt produse ale naturii, şi ori cine poate înţelege că nu se creează prin grimase, prin poze copiate în voia întîmplătoarelor vanităţi orientate de trebuinţe exclusiv sociale. De aici pornind e posibil, e şi inevitabil să criticăm grimasa culturală.

Este absurd înrădăcinată ideia că faptele creatoare sunt nişte operaţii de decalcare a unor modele, — a aşa numitelor idealuri. S'ar părea că această conceptie despre mecansimul creaţiei a fost scoasă cu preferinţă din cazul imitaţiei ordinare sau chiar al grimasei. Din contră : în creaţia autentică, indiferent de gradul ei, impulsul şi realizarea formează un tot organic: creaţia este fenomen eruptiv. In fapta creatoare nu-i loc şi nu-i, foarte propriu vorbind, nici timp pentru dedublarea indispensabilă chiar celei mai discrete poze. Realizările creatoare se produc prin umplerea unor goluri iritante, a unor apetituri ce apar tiranice în conştiinţa noastră şi cer hrană proprie; şi aceste apetituri se nasc şi cresc normal în măsura în care se formează în spiritul nostru şi substanţa care le va potoli. Dar sunt şi în domeniul spiritului, apetituri false, născute nu din trebuinţi viguroase şi fatale, ci provocate, pe cale socială, de imaginea prestigioasă a unor creaţii străine de aptitudinile noastre adevărate. Credinţa populară şi venerabilă îşi închipuie însă *idealurile* ca nişte modele perfecte care plutesc nu se ştie cum, şi pe care piaza rea sau lenea ne împiedică adeseori să le *realizăm* întocmai. Obişnuit oamenii nu pot încerca să verifice de aproape natura acestor modele. Dacă ar putea, şi-ar da seama, probabil, că ele nu-s decât nişte generalităţi vagi şi deşarte, care nu pot stâmpăra nici un apetit precis al spiritului; şi semnul vitalităţii şi a valorii creatoare a unui asemene apetit, cu alte cuvinte a talentului, cum se zice obişnuit, e tocmai precizia lui. Altminteri omul se joacă sau se întristează cu dorinţi ca: aş vrea să scriu simfonii ca Beethoven, sau ca Cezar să subjug lumea, ori ca un Don Juan diabolic să ameţesc toate femeile... Şi în adevăr excesul de dorinţi năzuroase, visarea enervantă a unor perfecţii nedesluşit complicate, incurabila şi excesiv de conştienta cochetare cu „irealizabilul", sunt semne hotărîtoare ale neputinţei şi sterilităţii de orice fel. Voinţa nu-i creatoare: ea nu-i decât un simptom secundar al puterilor de creare. Acele stări de încordare iritată pe care le numim *voinţă* sunt mai adesea ori efectul unei constrângeri duşmănoase din afară, ori sunt semnul slăbiciunii interioare, a impreciziei impulsurilor creatoare, şi cu atât mai tare sunt un astfel de semn stările acele, cu cât mai prelung şi mai complicat ne obsedează. Creaţia este involuntară; eminent voluntară este însă orice încercare de a imita, şi, fireşte nicăeri voinţa nu-i atât de palpabilă ca în grimasa culturală.

Amiel, tip de „ratat" onest şi inteligent, a spus aşa : „geniul latent nu-i decât o închipuire. Tot ceeace poate fi trebuie să se facă; şi ceeace nu se face, n'a fost nimic" — Oamenii întregi taxează dar, din instinct, grimasa şi ca semn al sterilităţii care vrea să se înşele, şi adesea să şi înşele.

PAUL ZARIFOPOL

Cleştar

In faţa ferestrei am pus o oglindă.
Mălinii grădinii se scutură 'n ea —
Petale răzleţe în sbor se perindă,
Petale nebune n'apucă să stea.

Să prind neaua verii şi-o floare ce moare,
In faţa oglinzii am pus un pahar.
Intr'insul răpisem o rază de soare
Curată ca trupul crescut din cleştar.

Să-opresc desflorirea şi clipa plăpândă,
Din zori până 'n vremea când umbrele curg,
Cu vraja şi vrerea şi visul, la pândă
Voi sta să mijească 'n oglindă amurg..

Atunci doar — iatacul, privirii când scapă
Şi-l vezi, în năuntru de suflet, închis —
Paharul primeşte pe-albastra lui apă
Petale ce pururi palpită în vis.

ION PILLAT

CECILIA CUŢESCU-STORCK — Panou decorativ

Domnule Ministru...

Devenisem în tinereţe secretarul de încredere al unui Ministru. Eram destul de inteligent, elastic şi activ şi mă pricepeam să scap insensibil pe patron de relaţiile inutile. Numesc relaţii inutile toate acele contacte şi încercări, de care nici un om de guvern nu este scutit, interpretate la rubrica intereselor noastre politice cu o cifră de neant. Zic interesele *noastre* pentru că activitatea mi se identificase cu necesităţile marelui bărbat, pe care îl serveam şi în inima mea vibrau, ca într'o centrală cu numere infinite, toate soneriile partidului său.

Buna mea creştere constituia un tampon între plictiselile, câte odată violent erupte ale Ministrului şi vizitatorul eliminat. Invăţasem prudenţa de a îndulci, în ceeace privea pe solicitator, rigorile provizorii. Mi s'a întâmplat să fiu brusc delegat să caut pe un cetăţean, care după hotărîrea momentană a Ministrului, trebuia înlăturat cu doi ani mai nainte şi de mai multe ori Patronul s'a văzut întemeiat să mulţumească succeselor mele de tact. După observaţii la sursă, politica nu consistă în a emite şi respecta idei, principii şi programe, ci în a cultiva un echilibru. Uneori cel din urmă dintre proşti se transformă în mâinile bărbatului politic în calitate concretă.

Aşa de pildă, la fereastra ministerelor gravitează pâlcuri de sateliţi, de-o formaţie într'altfel inexplicabilă, tineri precoci, personalităţi de berărie, agitatori, revoluţionari, intelectuali. Să nu-i supărăm niciodată! Politica păstrează oamenii de tot calibrul, ca bunul gospodar cuiele ruginite şi sfoara. In politică există meşteşugul bucătarului de a întrebuinţa pentru o trufanda recentă rămăşiţele şi curăţiturile de pe zgârciuri şi unelte şi numai în dependinţele teatrului se mai văd personagiile stranii şi complicate din subsolul cârmuitorului de oameni. Insul asemănător câinelui pribeag evoluează, prin labirintul Statului, cu chelie şi chică dejurîmprejur şi cu ghiozdan, alături de tinereţea guturală şi sclipitoare sosită din Paris. Costumul importat cu umerii perpendiculari pe guler şi de trei ori mai lat de cât şoldul, încheiat în triunghi, ca un smeu turcesc, stă de vorbă cu pantalonul fără nasturi, cu blana jerpelită, cu pardesiul bolnav, schimbând opinii, impresiuni şi fumuri de ţigare.

De altfel panaşul ţigării este emblematic şi conţine o psihologie. Un solicitator care vine să ceară parale pentru o lucrare politică, socială, naţională de cea mai mare însemnătate, apare încălţat într'o copită scâlcie nămoloasă şi îşi goleşte accelerat nasul sau tamponează laptele ochilor, covăsit în colţuri, cu o batistă de contraste cocoloşită ghem, ca un sfert de ziar. Dacă aprinde o ţigare, luată dela un vecin, în anticamera Ministrului, populată cu Provincie şi Capitală, el arborează un prestigiu compatibil cu conştiinţa de sineş integrală şi pe făptura lui insignifiantă şi orgolioasă lipeşte un afiş, un prospect, o declaraţie de superioare egalităţi. Pe mine, care nu am fumat niciodată, acest fum ieftin al solicitatorilor conştienţi şi valoroşi m'a sufocat, însă am surâs întotdeauna, ca şi cum păstram exclusiv plăcerea, pentru mine, de a fuma din nou şi colectiv vapoarea de nicotină trecută prin gâtlejul lor puturos. Mai mult, vizitatorilor noştri le distribuiam cadouri indirecte, cutii cu chibrituri, presărate în desordine printre hârtii pe biurouri. Ei aprindeau şterpelind câte o cutie. Astfel, în buzunarul audienţilor noştri noi introduceam un obiect care nu le aparţinea, plătit de noi, căpătând în baza rezervei mintale şi a speculaţiunii asupra lucrului în sine, noţiunea compensativă, că dacă nu vom izbuti să-i satisfacem, — regulă aproape generală — le-am dat în schimb ceva, un motiv, o cutie cu chibrituri sau mai multe. Unii solicitatori ne vizitau cu asiduitate şi fără să desarmeze, câte 90 de zile în şir, luându-ne prin urmare câte 90 de cutii cu chibrituri, cel puţin. Faţă de aceştia regretul nostru nu mai putea să funcţioneze; cererea lor rămânea satisfăcută mental, pentru noi, printr'o echivalenţă, măcar în număr dacă nu în volum.

Dar Miniştrii sunt uneori abuzivi. Politeţa mea îl îndreptăţise pe al meu să-mi impuie servicii neconforme. Le-am executat totuş cu aceeaş neutralitate şi decenţă cu care îl obicinuisem în chestiunile de Stat. Intr'o zi mi-a comandat un crap de şase kilograme, pe care i l-am transportat acasă cu seninătate, împrumutând peştelui cumpărat din piaţă o situaţie diplomatică şi improvizând în ce priveşte mândria mea socială alibiul că el putea să fie prins în Dunăre, în momentul când se însărcinase să ducă pe desubtul apei un manifest sediţios, înghiţit din spirit de sacrificiu, ştiind perfect că „ajungând la destinaţie va fi spintecat pentru a i se scoate odată cu icrele textul secret. Drept vorbind omul politic şi secretarii acţionează complect, ca o maşină de cusut şi în vreme ce acul fin parcurge muselina nouă, cureaua şi angrenajul sunt neclăite de unsoare : una fără alta nu poate să meargă.

Murise un General, care acum nu mai putea să însemne nimic mai mult decât o fotografie. Ce poate fi mai caduc şi mai lipsit de puteri ca o fotografie de general ? Ministrul era în guvern. M'a chemat.

— Să te duci să mă reprezinţi, la orele 2, îmi porunci Ministrul. Iei parte la ceremonia din biserică, iei cupeul meu, şi ajungând la cimitir, scoţi în relief într'un mic discurs meritele excepţionale ale Generalului. Să relevezi că amintirea lui rămâne vie în inima noastră a tuturora. A fost un mare necunoscut!

Am plecat cu ideea acestei vii amintiri, care într'un fel, ţinea locul personagiului şi însemna că faptul morţii nu era chiar un dezastru, de vreme ce rămânea neştirbită silueta lui de văzduh. Am scris repede un discurs şi m'am îmbrăcat de ceremonie. Pentrucă nu aveam timp, am îmbucat pe când mă râdeam un corn şi un baton de ciocolată, care mi-au trecut în stomac cu un uşor miros de *colgate.*

In sfârşit, găsesc cupeul, după o jumătate de ceas de slujbe religioase, care Prefectul printr'un paracliser a intervenit de trei ori să fie scurtate la minimum, generalul începând să se strice. Amestecul de flori, de tămâie şi de miros de cadavru răspândeşte o aromă, care pe mine, mă ameţeşte şi mă leşină. Improspătarea aerului m'a înviorat. Mă suii în cupeu. Porni convoiul. Erau 32 de cupeuri care reprezintau, fiecare, câte o personalitate şi în al treizeci şi doilea mă găseam eu, locuitor al acestui cătun mobil de celule pe roate, pornite în urma carului funebru, lustruite şi negre. Nu prevăzusem să iau cu mine o carte, ca să citesc, cu toate că-mi dam seama că nu orice lectură se potrivea cu nişte împrejurări atât de monotone. Intre mortul care provoacă durere şi între însoţitor, pe care îl munceşte urâtul, nu se putea ca arlechinul vieţii să nu pue contrastul obositoarei lui contradicţii.

Imi părea rău că nu fumez, ca să fi umplut cutia capitonată a birjarului de pe capră cu talajul frizat al fumului de tutun. O jumătate de ceas întreagă contemplai prin cristalul cupeului spatele vizitiului, înbrăcat în catifea albastră şi biciul drept şi înflorit în vârf ca o chiparoasă. Citii de nenumărate ori regulamentul poliţiei şi tariful, tipărite pe o cartă prinsă de rama unui geam, un cod sfârşit cu ştampilă şi trei semnături. Mi-ar fi trebuit, ca să treacă timpul o povestire cu bandiţi sau cu peripeţiile torenţiale. Nu găseam nici o pricină capabilă să-mi întreţie imaginaţia şi pe care să o desvolt. Existând, probabil, armonie între împrejurarea pe care o trăieşti şi gândurile ce-ţi vin, cele mai supărătoare evenimente ale experienţii se prezintau în panorama mea sufletească şi se repetau. Ca să alung câteva insistenţe de acest gen ale mecanismului suvenirii mele, a trebuit de câteva ori să mă ridic şi să mă trântesc pe canapeaua cupeului, nădăjduind să demontez piesele din ansamblu. Am fluierat. Am cântat. Am înjurat. Ne mai putând să parcurg străzile inactiv, m'am dat jos din cupeu şi am căutat într'alt cupeu un tovarăş, cu care să pot şedea de vorbă. Toate cupeele erau goale, afară de al Episcopului. Prea Sfinţitul dormea ca un înger. Familia generalului fiind în streinătate, înmormântarea se consuma strict oficial. De la un moment încetase şi muzica militară, căci nu mai avea cine să o asculte: intrasem într'o succesiune de mahalale. Câtva timp umblai pe jos, dar, ridicul în costumul meu de gală şi cu decoraţiile puse, trebui să mă sui în cupeu.

Din fericire, trecând un negustor ambulant, l-am oprit şi l-am suit în cupeu, şi am cumpărat dela el diverse obiecte: un pistol cu capse de hârtie, o oglindă de buzunar, o băşică de cauciuc cu ţiuitoare şi o minge cu sfoară de elastic, care când o arunci înainte vine îndărăt. Dădui jos pe negustor şi până la cimitir am lucrat cu aceste aparate. Acela care m'a satisfăcut în special a fost mingea cu sfoară de cauciuc, ca o portocală cojită. Prinzând-o pe degetul miljociu, am repetat de zeci de mii de ori circulaţia dublă a mingii, înainte şi înapoi, până ce... am uitat.

Somnul meu a fost însă copleşitor şi lipsa de atenţie a participanţilor, din ordin, totală. Nu am ştiut însă când m'am oprit, nici când a fost scoborât generalul în pământ, nici când s'a făcut noapte, nici când s'a risipit convoiul. In

(Continuare în pag. II-a)

absența tuturor invitaților nici birjarul meu nu se mai gândise la mine. M'am deșteptat în curtea lui, pe când se deshămau caii și am scos capul pe portieră.

Birjarul venind de la o inmormântare, rămase o secundă halucinat, cu felinarul ridicat în dreptul jobenului meu. Și venindu-și în fire, strigă, înspăimântat de ideea autorității:

—Domnule Ministru! Domnule Ministru! pe când eu însu-mi nu parveneam să mă desmetecesc din îndoiala dacă eram eu, intr'adevăr, secretarul, sau dacă nu eram însuș Ministrul.

Birjarul a înhămat caii din nou și m'a dus acasă. Mi-era o foame de lup.

T. ARGHEZI

P. S. — Desigur că cititorul a făcut cuvenita rectificare a unui cuvânt tipografic strecurat în articolul precedent asupra cărții d-lui Zissu, inlocuind *cataplăsmele* munților cu *a apetesmele* lor. — *T. A.*

ANECDOTE

Intre doi soți plictisiți:

El — Cum vezi un bărbat mai tânăr îl poftești la masă.

Ea — Ce vrei, dragul meu? Numai așa vom putea avea un salon...

El — Și chiar un dormitor!..

* * *

— Ea se ține scai de el!

— Ce oroare!

— De ce? O femee e datoare să-și urmeze bărbatul...

— ...să-l urmeze, dar nu să-l urmărească!

* * *

Un miliardar în vârstă, unei fecioare emancipate.

El — Vrei să devii soția mea?

Ea — Nu.

El — Nu-ți dai seama ce refuzi...

Ea — Știu. Mi-ai spus'o: milioanele pe care mi le pui la dispoziție, o viață princiară, un vis din o mie și una de nopți... Și totuș refuz.

El — De ce?

Ea — Tocmai din pricina celor o mie de nopți...

* * *

— De ce toate amantele au mania să te prezinte soțului lor?

— Nu e manie. E prudență...

* * *

Situația femeii e totdeauna penibilă: Sau soțul e un om plăcut, simpatic și atunci o disprețuești că înșală un bărbat atât de încântător; sau soțul e urît, prost, comun, și atunci o disprețuești și mai mult că a putut suporta îmbrățișările unui astfel de om!

* * *

Intre doi tineri, intr'un salon:

— De data aceasta am pățit'o... Sunt îndrăgostit.

— N'ai mai iubit niciodată?

— In felul acesta nu... N'am avut vreme: femeile îmi acordau favorurile supreme înainte de a fi început eu supremele atacuri..... Acum însă, știu ce e amorul. Vrei să-ți spun?

— Spune.

— Ei bine află că amorul e când nu ți se dă ceiace dorești!..

* * *

— A rezistat zici? De ce n'ai întrebuințat forța?

— Nu. Am intrebuințat banii. Banii sunt *nervus rerum!..*

— Ințeleg; și cum femeile sunt foarte nervoase...

* * *

Intre doamne mature:

— Astfel că amica noastră urăște toate femeile tinere și frumoase. Și nu i s'a făcut curte niciodată, și nici amintiri nu are...

— E una din acele femei pentru care supremele insulte ar fi primele omagii...

* * *

— Subiectul tabloului vivant: Diana și Endimion. Pe Diana o face doamna Ionescu.

— Și cine face pe Endimion?

— D. Ștefanopol.

— O! Atunci nu mai e tablou vivant. E tablou trăit!...

Pichetul de incendiu

Depozitele refacerii ș'ale aprovizionării luau foc. Cele cu alimente săreau in aer. Iar autorii sinistrelor spectacole nu puteau fi descoperiți. S'ar fi putut spune că puteri misterioase, atentau la consolidarea României Mari. Chiar câteva depozite militare au fost vizitate de focul purificator. Șefii superiori s'au alarmat. Circulări au pornit către toate instanțele și corpurile de trupă, ca să amintească articolul 146 din Regulamentul Serviciului Interior relativ la comportarea „pichetului de incendiu" intr'un caz eventual și la măsurile de pază preventivă.

Și cum executarea ordinelor se verifică prin inspecții *inopinate*, generalul șef al Domeniilor Militare a pornit prin țară, vorba ceia, azi aci mâine 'n Focșani.

Maiorul Oroveanu, ajutorul regimentului de tancuri și locțiitor de comandant, *pisa* până la refuz pe ofițerul cu cazarmarea, locotenentul Micu. Cum îl vedea prin curte, îl și lua.

— Ai auzit drăguțule? A fost „nebunul" la Turnu-Măgurele. Ei, i-a prăpădit: comandantul 10 zile arest, ajutorul 20 și ofițerul cu cazarmarea 30 de închisoare. Ce faci drăguțule cu pichetul, că mâncăm foc de-o veni nebunul?!

— Se face, domnule maior... scule avem.

— Dar cu pompa? Ai reparat-o?

— Costă mult, domnule maior... n'avem fonduri.

— Dar oamenii? i-ai ales, ai inceput instrucția?

— Se face, domnule maior, n'aveți nici o grijă.

La câteva zile maiorul aduce ultima noutate.

— Ei, drăguțule, ești gata?

— Se face, domnule maior, n'aveți nici o grijă.

— Ce se face, drăguțule, ce se face? Vrei să mâncăm foc?. A fost „nebunul" eri la Giurgiu; se lasă in jos spre noi. Ei bine: ofițerul cu cazarmarea 30 zile, ajutorul 20 și comandantul 10. Ca mâine ne rade și pe noi; și eu încasez și pentru comandant. Ai aranjat pichetul?

— Am inceput, domnule maior, n'aveți nici o grijă.

— Vezi, drăguțule, că te rad și eu... nu mai vezi căpitănia.

Pesemne că maiorul a vorbit in ceas rău, căci i s'a implinit proorocirea.

A doua zi pe la nouă, un automobil opri în fața regimentului și un general intră majestuos. Trompetul de gardă a sunat „onorul la general", apoi a luat poziția reglementară: muștiucul pe buze și restul instrumentului ridicat în sus la 45°.

Generalul s'apropie de el.

— Unde e comandantul, camarade?

— La cantiler, s'trăiți domn *gineral*.

Generalul se indreptă spre pavilionul de administrație, tocmai când locotenentul Micu dădea colțul spre cazarmă când se oprise automobilul. Luă pas alergător până la poartă și întrebă pe șofer.

— Cu cine ești mă?

— Cu domn' gineral dela Domenii Militare.

— Iii! Pichetul! — Atât făcu și se plesni peste obraz, intrând buzna în curte.

Cum dădu cu ochii de trompet îl strigă.

— Vino 'ncoa țigane și să nu te-arăți până n'ăi auzi glasu 'meu că te omor.

— Sânt de serviciu, don locotenent și nu pot.

— Dă-te după remiză, țigane, că te omor...

Și-i dădu acont vre-o doi pumni. Apoi se repezi în ateliere.

— Drepți! toată lumea. Treci croitorii aici: patru, așa... Voi sunteți cu târnăcoapele,.. cismarii, treci aici: așa, tot patru.. voi sunteți cu căngile... veniți după mine... trap.

Și intră la mecanici.

— Treci încoa patru inși... voi... așa... voi sunteți cu furtunele... mai treci patru... voi cu topoarele. Toți pe două linii. marș.

— ....

— Așa... voi toți formați pichetul de incendiu!... v'am spus ce meserie aveți fiecare, acum vă dau la remiză uneltele... și când o-ți auzi trompeta, eșiți în galop la adunare... După mine la remiză, marș-marș.

Plutonierul Curcuz, ajutorul lui, veni in goană după el.

— Domnule locotenent, vă chiamă domnul maior, c'a venit domnul general dela domenii... ne-am ras cu pichetul... și nici pe trompet nu-l găsesc.

— Taci Curcuz, c'am aranjat... hai la remiză.

— Croitorii!.. țineți patru târnăcoape... așa... cismarii!. țineți patru căngi... așa... ăi cu furtunele... ține-ți două furtune... un furtun la doi inși... ăi cu topoarele... ține-ți patru topoare... așa, ați primit toți?

— Da, domn locotenent.

— E!.. Curcuz stai cu ei aici și cum auzi trompetul vii fuga cu ei pe două linii. Așa.

Și el porni încet spre cancelarie. In capătul șoselei venea generalul urmat de maior. Maiorul făcea semne disperate să-i ocolească. Dar Micu venea drept spre ei.

Când s'apropie, generalul se 'ntoarse spre maior.

— Dumnealui e?

— Da, domnule general, răspunse Oroveanu cu glas sleit.

— Dumneata ești cu pichetul?

— Da, domnule general.

— Adună-l te rog.

— Indată, domnule general...

Maiorul făcea fețe-fețe...

— Pune trompetul să sune, hotărî inspectorul.

— Indată, domnule general... Trompet.. Trompet!

— Ordonați! Ordonați! s'auzi cam din depărtare, apoi se ivi și țiganul.

— Unde umbli băete, îl certă locotenentul; acolo ți-i locul?.. sună pichetul de incendiu.

Țiganul se execută, repetând de trei ori:

Generalul privea aleea de plopi, pe când maiorul străpungea cu ochi de fiară, pe locotenent, dar el aștepta în liniște desfășurarea evenimentelor.

N'au trecut cinci minute și de după remiză s'arată în trap o întreagă echipă, venind spre general, în frunte cu plutonierul.

— In spatele meu, adunarea! a comandat Curcuz.

Apoi s'a dus țintă la locotenent.

— Trăiți, domnule locotenent, pichetul de incendiu e gata și așteaptă ordinele dumneavoastră.

Micu transmise acelaș raport generalului, pe când maiorul se făcuse din roșu, verde. Generalul păși spre pichet.

— Tu ce misiune ai băete?

Soldatul — un cismar evreu — marcă o lovitură într'un acoperiș fictiv, ilustrând cu gestul atribuția eventuală.

— Eu sânt cu cangea, s'trăiți dom' jeneral.

— Așa, bine băete...

Și trecu mai departe.

— Dar tu?

— Eu sunt cu furtunu, s'trăiți domnule general.

Inspectorul se 'ntoarse mulțumit.

— Bravo, domnule maior... e singurul regiment unde s'a executat ordinul ministerului. Bravo, domnule locotenent.

Le strânse mâna.

— Am să raportez ministerului să vă citeze ca exemplu... Dar pompă aveți?

Maiorul se codea.

— Avem domnule general, răspunse în locu-i locotenentul

— Funcționează bine?

— Da, domnule general,.. poftiți s'o vedeți...

— Nu, nu... că sunt grăbit. Incă odată vă mulțumesc și răsplata executării ordinului o veți vedea în curând... La revedere.

L'au condus până 'a poartă, — și când mașina porni duruind, maiorul se 'ntoarse către subaltern.

— Acleo drăguțule, d'ăștia mi-ești?, și se plesni cu palma 'n obraz.

— Nu v'am spus că se face, domnule maior?... s'a făcut...

EM. TAULET

Colțul librăriei „Hasefer"

Librăria de artă „Hasefer" din str. Eugen Carada, 7 (fost Karageorgevici) recomandă din autorii englezi și nordici, următoarele cărți interesante în limba germană.

Knut Hamsun: Ediție nouă a operelor lui, în 12 volume cuprinzând câte două și trei romane. Volumele se vând și separat. Primul volum cuprinde: Hunger și Mysterien; al doilea: Neue Erde și Redakteur Lynge; al treilea: Pan, Victoria și Die Schwärmer; al patrulea Rosa și Benoni; al cincilea Gedäunpftes Saitempiel; Herbststerne, Letzte Freude; — al șealea: Unter dem Halbmond și Kinderihrer Zeit; al șaptelea: Die Stadt Segal-floss; al optulea cuprinde marele roman Segen der Erde; al noulea, una din ultimele lucrări: Die Weiber am Brunnen; al zecelea cuprinde reunite intr'un volum cele mai frumoase nuvele; al unsprezecelea dramele: Andes Reiches Pforten, Spiel des Lebens, etc.; ultimul volum cuprinde Königins Tamara, Munken Vendt și toate poeziile lui Hamșun.

Prețul fiecărui volum este de lei 230.

Afară din serie au apărut: Das letzte kapitel, ultimul roman al lui Hamsun, în 2 volume mari, legate, lei 700.

John Gallsworthy: Die Forsyte Saga: în trei volume întregul ciclu care oglindește societatea engleză contemporană. Cele trei volume costă împreună lei 385; Der Weisse Affe, roman, lei 160; Der Patrizier, roman, lei 165; Die dunkle Blume, roman, lei 160; Der Menschenfischer, nuvele, lei 165; deasemenea celebrele piese de teatru: Gesellschaft (Loyautés), Sensation, Fenster, Urwald: fiecare costă câte 100—125 lei.

De **Karin Michaelis** — celebra scriitoare — recomandăm: Mette Trap, Die sieben Schwestern, Die grosse Beichte — cele mai puternice romane din ultima vreme.

Din **Aage Madelung** — traducere din daneză — amintim celebrul roman: Die Gezeichneten care cuprinde cele mai puternice descrieri ale pogromurilor din Rusia. Volum legat lei 150.

Din **August Strindberg** recomandăm drept cele mai caracteristice: „Heiraten" (nuvele) volum legat lei 150; Schwarze Fahnen, roman, volum legat lei 150. Câte 225 lei costă volumele bine legate: Etzweit, einsam (din viața lui Strindberg). Naturalistische Dramen (cuprinzând între altele: der Vater, Fräulein Julia, etc.) Elf Einakter, Rausch, Totentanz și Ostern (intr'un volum) Schwedische Miniaturen, Jahresfestspiele, etc. etc. Avem în depozit toate operele lui Strindberg.

Henrik Ibsen: Operele complecte în 5 volume mari, legate, precum și fiecare dramă, separat.

Bernard Shaw: Operele complecte în 7 volume legate. Separat recomandăm: Der Amateur Sozialist, Die törichte Heirat, Künstlerliebe, Cashel Byrons Beruf (romane, fiecare câte lei 160). Die heilige Johanna, Mensch und Uebermensch Zurück zu Methusalem, Caesar und Cleopatra, Frau Warrens Gewerbe, etc., etc.

CARȚILE ZILEI

Contele Kayserling: Le monde qui naît lei 96; Edmond Fleg: Enfant prophète lei 106; Aimé Palliere: Sanctuaire inconnu; Ramon Gomez de la Serna: Cirque; Claude Anet: Suzanne Lengyen.

IN ROMANEȘTE

A. L. Zissu: Spovedania unui candelabru, în jurul căruia d. Tudor Arghezi a scris minunatul articol din numărul trecut al „Adevărului Literar" (Lei 100); **Ion Călugăru:** Paradisul statistic, ultimul volum de nuvele al talentatului tânăr scriitor, lei 75;

A. Toma: Poezii cuprinzând cele mai frumoase versuri pe care poetul Toma le-a strâns însfârșit în volum (lei 100); Ionel Teodoreanu: La Medeleni și Drumuri (ambele volume lei 250).

OTILIA CAZIMIR

FLUTURI DE NOAPTE

(VERSURI)

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ"

PREȚUL 40 LEI

M. MANOILESCU: O mărturisire de credință (1926)

Multe inconveniente sunt legate de faptul că, deși scriitor român, n'am primit totuși niciodată cadouri dela nimeni. Un prim inconvenient: singularizarea și inestetismul, inerente situațiilor de izolat. Al doilea dezavantaj: omul care nu primește subvenții se găsește în absolută imposibilitate de a intrebuința în vre-un fel banii pe care i-ar fi avut dacă în loc de a nu cere subvenții, dimpotrivă le-ar fi cerut și obținut. Și mai există și alte inconveniente, pe cari nu le mai spun, din diferite motive.

Dar —, în schimb, este și un avantaj —, nu zic compensatoriu, dar cel puțin parțial consolatoriu. Este putința de a critica pe oricine — fără teama de a fi acuzat de răsbunare pentru un refuz suferit — sau (și mai ales) de a lăuda fără frică de a fi învinuit că plătești o datorie de recunoștință.

Nu poți critica sau lăuda decât oameni cu care nu te afli pe picior de inegalitate. Și dintre toate stările de inegalitate, nici-una nu-i mai limpede ca cea a raporturilor dela om care dă, la om care acceptă daruri.

Decât —, un lucru s'ar putea obiecta. Vorbeam de frica de a nu fi **„luat drept"** invidios sau lingușitor. Dar de către cine? De opinia publică? Dar omul moralmente tare mai cunoaște alt judecător decât propria lui conștiință?

Cred că trebue să cunoască. Omul tare este tocmai acela care operează de așa de sus, încât reușește să-și împace și neînsemnata opinie a imbecilității majoritare.

Spuneam că singularizarea e inestetică. Da —, căci e prin excelență plebeiană. Eleganța aristocratului, a omului tare, stă în aceea că acesta se află totodată distins de massă, și totodată în perfect acord cu ea. Nici-o aprobare nu-i mai importantă decât aceea a oamenilor fără importanță.

Și revenind la speța noastră: țin ca domnii scriitori și cetitori români să fie obligați a-mi da totdeauna dreptate (bunînțeles, „obligați" de logică; în afara logicei, le permit să facă tot ce-or vrea).

Așa dar, cu intențiunea de a profita de avantajul de a putea liber lăuda pe un actual și viitor ministru.

Incep.

Prilejul mi-a fost dat de o broșură (Edit. I. Văcărescu) prin care d. Manoilescu, reproducând primul său discurs parlamentar, zugrăvește, în linii mari harta noastră politică. E tabloul său. Nici nu-l împărtășim, nici nu-l combatem, nici nu propunem altul. Ce ne interesează intrânsul, e **atitudinea.**

1) D. Manoilescu este **îndrăsneț** intr'o țară unde nu îndrăsnește nimeni nimic.

2) D. Manoilescu vrea să **judece singur,** intr'o țară unde a judeca înseamnă un tobogan descendent de opinii ierarhice, culminând intr'o prejudecată care nu e a nimănui, și terminându-se cu o gaffă care e în contra tuturor.

Acestea-s cele două trăsături caracteristice și singulare ale d-lui Manoilescu.

Metoda sa de a percepe realitatea este aceea a păsării de pradă. Dela o înălțime, uliul știe unde să vadă un punct negru; și tot dela înălțime, știe să cadă glonț — sigur, direct și simplu — asupra obiectului preocupării sale. Eretele reprezintă simbolul perfect al „inteligenței politice" și d. Manoilescu — chiar fizicește — (v. ziarele) începe să samene cu un uliu...

Inteligența politică trebue să fie promptă, suplă și simplificatoare. Trei atribute care se condiționează și se întregesc unul pe altul. Și toate trei la un loc presupun un al patrulea: **creațiunea.** Omul politic trebue să creeze vecinic. Lucruri când mai importante, când mai neînsemnate. Căci politică e sinonim cu schimbare, cu reformă de tot momentul Chiar „conservatismul" nu-i decât lupta de modificare, înapoi la Statu quo, a pretențiilor reformiste ale adversarilor...

Politica e schimbare; supleță, simplificare provizorie, promptitudine și preocupare neîncetată de creație, de inovațiune — toate acestea combinate alcătuesc, cum spuneam, osatura unui temperament politic reușit.

In România există partide politice destul de **multe care** însă fac toată politica în mod **colectiv.** In schimb, există prea puține **„personalități"** politice, oameni caracterizați prin nevoia de a judeca realitățile prin **ei-înșiși,** fără explicații prealabile venite dela comitetul executiv.

Această trăsătură, — d. Manoilescu o are intr'o mare măsură. Iată de ce este așa de invidiat, de amici și inamici.

Să trecem la a doua trăsătură: îndrăsneala. Spuneam că e rară la noi în România. Aceasta-i mult mai adevărat decât s'ar părea la prima vedere. Un exemplu: se vorbește, de către câți-va caraghioși, despre necesitatea unei **dictaturi.** Dar dictatura presupune un curaj civic atât de mare, încât cu a zecea parte din el poți încerca de zece ori o revoluție democratică.

Eroul de stânga, dacă eșuează, e încă și mai glorios decât dacă reușește. Pe când eroul de dreapta, dacă reușește, aceasta e bine cât-va timp (căci dictaturile nu suportă eternizarea acelorași oameni); iar dacă eșuează, atunci victima se numește trădător de neam și criminal de drept comun.

Trebue o mare doză de curaj ca să încerci o revoluție albă. Iată de ce în România ea este, printre imposibilități, poate cea mai imposibilă din toate. (Afară numai dacă ea ne-ar fi impusă din afară). Orice, chiar introducerea unui regim democratic, e mai verosimilă la noi decât o mișcare care să semene cu a lui Mussolini sau de Rivera.

In mijlocul pusilanimității absolute a **politicienilor, d.** Manoilescu, atunci când pășește pentru prima oară la tribună, o face ca să se războiască, și mai ales **ca să îndrăsnească.** E nevoia de a ridica barometrul moral al vieței noastre politice la un nivel de curaj mai mare. Adversarii d-lui Manoilescu își zic: ori d. Manoilescu are asentimentul guvernului, și atunci se bate cu mori de vânt, ori nu-l are, și atunci asediază cetăți imprenabile.

Decât, se ignorează acest **mare adevăr, că în politică** nu există nici mori de vânt, și nici cetăți imprenabile... Impotriva curajului adevărat și susținut, nimic nu poate rezista până la sfârșit. Iar atunci când curajul nu are obiect, societatea îi face numai decât unul, vrednic de persoana care îl reclamă...

Cei din generația trecută au mai avut prilejul să asiste la răsăritul unui alt astru politic, asemănător, în multe privinți, cu d. Manoilescu.

Tot așa: vervă, talent oratoric, spirit, vivacitate, frondă. Aceasta mai ales. Nevoia de a se război, de a îndrăsni. Este vorba — toată lumea a ghicit-o — de d. Iorga. Dar această primă experiență a dus la o decepție. D. Iorga nu-și va lega numele de nici o reformă importantă în viața noastră de Stat. Aceaș decepție pândește oare și cariera politică a d-lui Manoilescu?

D. Iorga avea, pentru chestiunea care ne interesează, cusurul de a fi și om de știință. Preocupările sale de savant trebuiau forțamente să se desvolte puțin în paguba celor de luptător.

Pe când d. Manoilescu — **și acesta-i un alt titlu de** curaj al său — are **intențiunea** să-și aleagă drept carieră exclusivă pe aceea de **Om de Stat.** Nici un risc deci că o altă profesiune va impieta asupra celei politice.

De altminteri, nu succesul, **ci posibilitățile** de succes interesează, în reliefarea fizionomiei unui luptător. Și, invers, nu insuccesele **eventuale,** ci cele **deja suferite** au importanță; numai acestea pot strica puritatea portretului momentan al unui om de Stat...

In tot cazul, și revenind la **d. Manoilescu — însemnat** este că, printre puținii, din actuala noastră viață publică, d-sa simte, ca o necesitate organică, dorința de a îndrăsni.

Nu pierdem nimic dacă încercăm o profeție. Cu atât mai mult că — dacă nu ne înșelăm — nimeni nu-i va revendica paternitatea. Credem că d. Manoilescu este destinat a fi conducător viitor al partidului național-liberal. Ne cerem iertare dela ambii, și dăm următoarele explicații:

In curând trebue ca, în monotona noastă Istorie națională, să se întâmple ceva. Și anume sunt două eventualități. Ori, în Apus, triumfă **Dreapta,** ori, **tot în Apus,** triumfă **Stânga.** Cum noi nu putem să ne permitem luxul singularizărilor istorice, vom fi inglobați în mișcarea general-europeană și uniformizați potrivit ei, — c'o învinge stânga, sau c'o învinge dreapta.

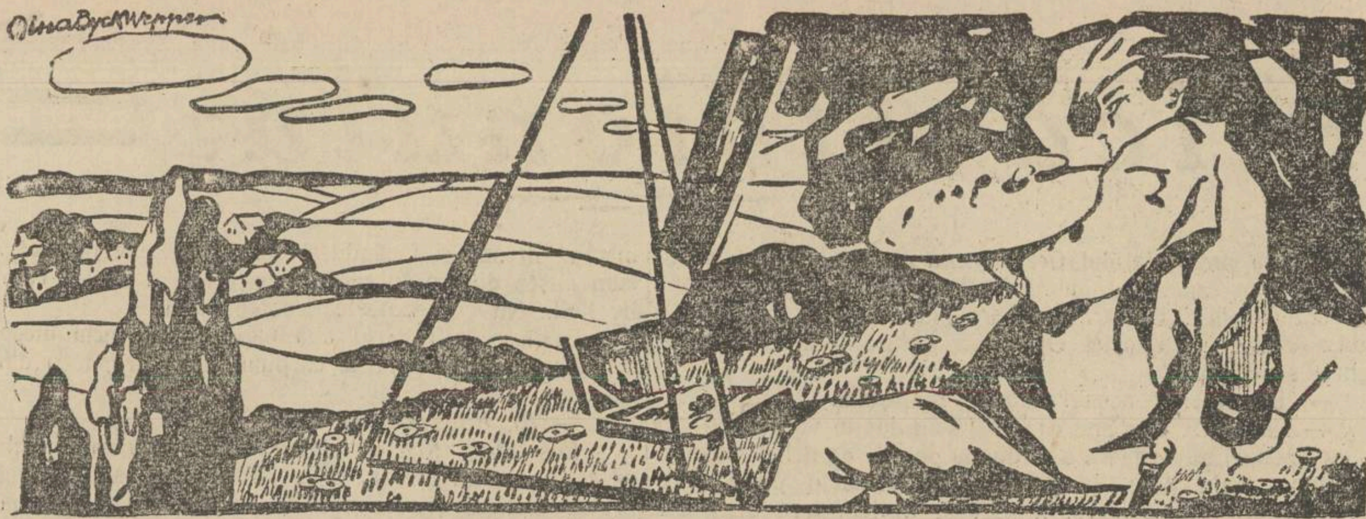
Pe de altă parte, și chiar dacă nimic nou **nu se petrece** în străinătate, se poate ca, simpla sărăcire internă progresând, să avem bolșevism spontan. Mai este apoi posibilitatea unei influențe — pașnice sau armate — din partea Rusiei. Oricum, în toate aceste ipoteze, schimbarea care se va face va fi una în **sens extremist.** Și, în cazul acesta, partidul național-liberal — singurul care **are ceva de păstrat** — va deveni pentru a doua oară un partid democratic. Va apăra, în numele legilor și a principiilor libertare, — drepturile sale câștigate împotriva dictaturii — care nu cunoaște legi — și împotriva comunismului — care nu cunoaște decât legi **viitoare,** — și încă...

In momentul acela, partidul național-liberal va avea nevoie de o calitate de care acum se poate dispensa (care chiar i-ar fi un obstacol); va avea nevoie de **supleță.** Și nu văd în toată arena politică, pe nimeni care să fie capabil a prelua asupră-și sarcina asuplisării partidului liberal, — afară numai de d. Manoilescu. D-sa este tipul democratului de dreapta, sau mai corect: de centru. Vor avea, de d. Manoilescu, liberalii o mare, o indispensabilă nevoie. Și liberalii sunt prea puternici ca să consimtă vre-odată a-și refuza satisfacerea vre-unei nevoi. D. Manoilescu — o garantăm — va trebui să devină, vrând nevrând, șeful suprem al partidului liberal.

Deocamdată, îi e dușman. Căci, în momentul istoric actual, unui partid care nu are concurență nu-i trebuie supleță de adaptare. Dimpotrivă, prestigiul său e cu atât mai mare cu cât dă dovadă de mai multă rigiditate. Suprema eleganță a unui partid ajuns și momentan fără contrapondere, e să aibă oameni disprețuitori de argumente. Oameni care să amintească superba rigiditate a unei bucăți de lemn. Dar timpurile se schimbă. Și suntem siguri că profeția noastră se va realiza...

Mai de mult, în faza eroică a lecturei, adoram să citesc volume de memorii, unde o personalitate interesantă se fotografia singură. Cam acelaș sentiment am încercat cetind broșura, palpitantă de viață, a d-lui Manoilescu.

D. I. SUCHIANU

PLASTICA

Coloriştii trivializează desenul. Structura masselor plastice devine şubredă când preocuparea cromatică predomină. E un adevăr verificat cu fiecare zi. Impăcarea dintre materie şi stil, prin stilizare sau prin armonia lineară, se înfăptuieşte la noi în puţine opere.

Sensibilitatea coloristică a lui G. Pallady poetizează prin pastă şi desenul. Lucru ce nu se întâmplă în aceiaş măsură la Petraşcu sau la Bunescu, şi mai puţin în pictura lui Ştefan Dimitrescu.

Desenul, — înţeles aci nu ca schematică academic controlabilă, ci ca o construcţie logic susţinută în expresia sensibilităţii artistului,—trebue să primească nuanţele şi valorile cromatice, închegând astfel un întreg perfect armonie. Contrazicerea acestui principiu, dăunează operei.

In expoziţia dela Cartea Românească, Ghiaţă n'a încercat o împăcare desăvârşită. La el influenţele necontestate se înrudesc cu temele pe cari dintru început se străduieşte să le banalizeze prin număr şi interpretare.

Peisagiile sale industriale forţează emoţia, şi se muncesc straşnic să nu spună nimic. Stâncile sunt simpli bolovani sever conturaţi, iar perspectiva aeriană e înlăturată sistematic. Marinele sunt jucării uşoare; cerul e apă şi apa e cer, ca şi în tablourile cu „cheiu".

Florile de hârtie colorată şi o moară naiv compusă,

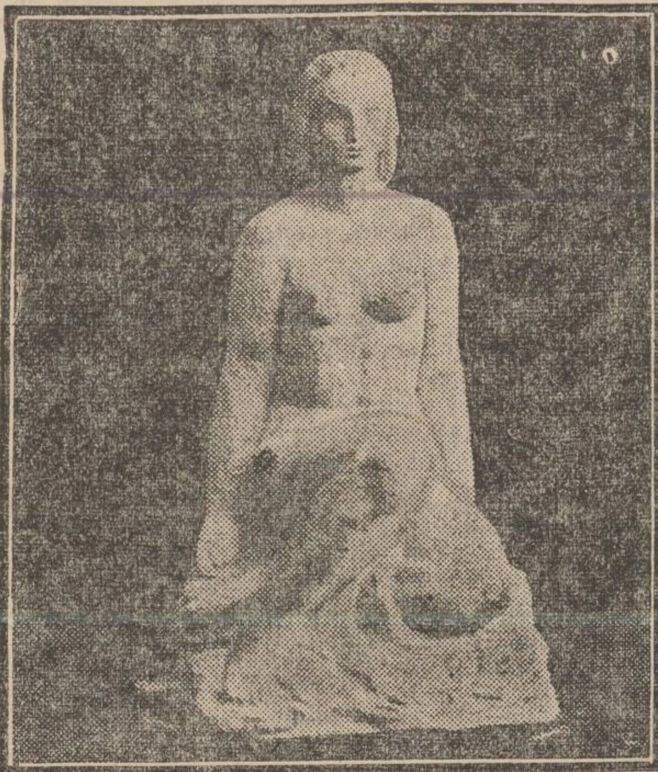
M. Onofrei — Salomeea

strică mai mult decât pot satisface însuşirile. In cele mai multe din lucrările acestea nici nu poate fi vorba de o conciliere artistică între linie şi ton.

Acolo unde culoarea îl aminteşte pe Bunescu, pe Steriade sau chiar pe Teodorescu-Sion, personalitatea artistului se diferenţiază; desenul se simplifică şi creşte masiv; tabloul are atmosferă şi ritm. Gama cenuşiurilor întristează însă şi singularizează expresia. Staticul tuturor personagiilor lui, de asemenea.

Ghiaţă n'a ajuns la capătul căutărilor sale. De aceea entuziasmul nostru va trebui atenuat de încă o lungă aşteptare...

O sonoră şi'n acelaş timp delicată melodie de culori întâlnim mai degrabă în expoziţia dela Căminul Artelor „Regina Maria" a lui Leon Biju

M. Onofrei — Sfinx

Alcătuită cu truda unor ani de aprigă stăruinţă, expoziţia aceasta era firesc să adăpostească şi câteva inutilităţi coloristice, cari scad în ochii multora valoarea lucrărilor bune.

Privită însă, ca cea dintâi manifestare de ansamblu a unui talent trecut de vârsta tatonărilor sterile, expoziţia

C. I. Paşcanu — Ceramică

lui Leon Biju, aduce o confirmare categorică a însuşirilor pe cari i le-am bănuit întotdeauna. Construcţia lui se susţine nu atât prin pilaştri exteriori, cât mai cu seamă prin închegarea materială a componentelor schematice.

La Academia Artelor decorative expune lucrări pline de făgăduinţă ,Elena Vavilyna.

Am urmărit-o pe această artistă cu interes în ultimele sale manifestări, şi astăzi găsim laolaltă bucăţile cari o reprezintă mai bine. E un început. E începutul preocupărilor de culoare şi de volum; e pasul înainte pe drumul pe care Vavilyna va şti să străbată spre izbândă.

Expoziţia de paste simfonice a sculptorului Onefrei, necesită explicaţie tehnică.

Pastele simfonice se compun dintr'un material brut, teruri feroase, sau teruri feldspatice, cari împreună cu mai multe săruri chimice sunt în stare să arunce la suprafaţă tonuri ce se schimbă cu fiecare zi, căpătând mai multă expresie şi dând o simfonie de culori, prin reacţiunea sărurilor.

După ce toarnă pasta astfel preparată, în tipare sau lucrează cu ea direct originalul, — o lasă să se usuce. Se produce reacţiunea chimică, şi tonurile colorate apar la suprafaţă fie sub formă de pulbere, fie sub formă de cristaluri. Fiecare pastă se arde în cuptor cu flacăre oxidantă ,pentru a se obţine culori mai puternice, — sau cu fla-

M. Ulea-Paşcanu — Vas („Adam şi Eva") şi taler

căre reductoare, pentru realizarea unor tonuri mai sombre, mai metalice.

După ce-au fost arse şi patinate, tonurile nu se mai schimbă.

Din prima categorie de lucrări în cari tonurile apar la suprafaţă sub formă de pulbere, fac parte: „Mama cu copilul' 6 (calcarină)), „Apostolii" ş. a.

Din categoria a doua, în care tonurile apar sub formă de cristaluri, fac parte „Simfonie", „Făt-Frumos şi Ileana Cosinzeana" 4 (tenadină), „Lira" (maronică), „Botezul Domnului" 31 (lauzilină), „Cu ghiocul", (gralitină), — şi mai puţin, „Schiţa de nud" 48.

Pulberea se poate face să se petrifice, dându-ise un email mat, care intră în materie. In felul acesta sunt lucrate aproape toate celelalte bucăţi.

Procedeul acesta mai poate realiza încă surprize.

Preocuparea pur sculpturală a lui Onofrei se vădeşte cu aceleaşi viguroase calităţi cu cari „Domniţa" dela ultimul salon Oficial ni-l prevesteau.

Artistul se îndreaptă astăzi către o fixare definitivă. şi printr'o stăruinţă rodnică va izbuti să-şi câştige un loc de merit în arta românească.

Prin înlăturarea trucurilor de execuţie, Onofrei înfăptuieşte acuma o concentrare care simplifică forma pentru ca şi conciziunea şi claritatea expresiei să fie reliefate, fără preţiozităţi de stil.

Adâncimea simţirii, discernământ plastic, siguranţa modelatului şi sugestivitatea subiectelor tratate, alcătuiesc caracterele puternice ale sculpturii lui Onofrei.

La Ateneu, alături de Onofrei, expun C. I. Paşcanu şi d-na M. Ulea-Paşcanu ceramică artistică.

Sunt aci compoziţii teroase şi de faianţă, în cari decorul închide armonii de griuri cu reflexe sombre, clarobscururi, tonuri de frescă, ornamente primitive cu tonuri obţinute chiar din smalţ pentru a reda simplitatea şi forma primară.

Interpretarea e uneori mai picturală, mai aerată, mai conturată şi cu luminoase armonii cromatice; alteori tonurile sunt mate. Originalitatea acestor compoziţii stă în emaiarea specială pentru a face tonul vibrant, şi în transparenţa obţinută.

Decorul interpretează teme religioase, flori, motive istorice, păsări, pastorale, peisagii, fluturi, naturi moarte, animale, — scene din viaţa de familie şi personagii mitologice...

Prin diversitatea de tipuri şi prin variaţia decorului, execuţiunea ilustrează stiluri diferite — cu desenul rigid şi precis, interpretarea amplă şi largă, ordonarea calmă a figurilor şi seninătatea valorilor. Se poate foarte bine urmări intenţia artiştilor atât în redarea formelor plastice cât şi în decorarea picturală...

Bucăţile expuse de soţii Paşcanu închid în forme liber şi graţios tratate o interesantă atitudine plastică, în care concepţia superioară de artă împacă estetic utilul cu frumosul

H. BLAZIAN.

M. Onofrei — Mama cu copilul

O fermă în Pensylvania

La Farrell am un prieten, un tânăr care s'a ridicat singur prin muncă, la o situaţiune destul de bună. Mă ruga de mult să vin să-l văd în aşezarea lui din micul oraşel industrial în care locueşte. Şi am făcut-o bucuros, mai ales că aveam prilej să scap de fumul şi ceaţa înecătoare a Pittsburgului. Am plecat cu un tren de dimineaţă, pe când soarele era încă un disc arămiu şi palid, ascuns în norii de fum. Ceaţa încă plutea greoae deasupra Ohio-ului, pe malul căruia trenul alerga, către Sharon, unde m'am coborît aproape de amiază. Nu mă aştepta nimeni la gară, pentru că voiam să fac o surpriză prietenului şi astfel pentru o vreme am rătăcit singur pe străzi, în căutarea unui tramvai, cu care să merg la Farell.

Oarecum eram dezamăgit. Acelaş fum şi aci. Fabrici de jur împrejur şi pe uliţi aceiaşi lucrători cu feţe înegrite de funingine şi cu mâini mari şi împietrite de muncă grea. Un mic Babilon, ca America însăşi. Mi s'a părut că recunosc limba cehă în conversaţiunea, pe care o aveau doi oameni ce mergeau înaintea mea şi eram sigur că înapoi erau trei Italieni. La un colţ de stradă o bancă, pe fereastra căreia sclipea cu litere de aur un anunţ, ce amintea trecătorilor că acolo erau funcţionari cari vorbesc o jumătate de duzină de limbi străine.

Ce coincidenţă: In faţa unei biserici, care era tocmai biserica coloniei româneşti, mi-am întâlnit prietenul, care se pregătea să se urce în automobilul lui. După cuvenitele exclamaţiuni de bucurie şi mirare, pentru fericita împrejurare, care ne făcea să ne revedem, pornirăm spre Farrell, în Fordul-sedan, modestul şi totuşi preţiosul automobil al prietenului meu.

— Unde vrei să prânzim? La Country Club sau în oraş.

— Cum crezi mai bine, răspunsei, mie îmi e egal.

— Am o idee. Ai vrea să mergi la ferma unui român?

— Mai mă întrebi? Sigur.

— Ştii că fac nişte mâncări ca acasă.

— Sarmale? întrebai eu, stârnind amintiri gastronomice ale zilelor de odinioară.

— Tot ce vrei.

Şi pe când încercam să complectez lista mâncărilor româneşti la care ne gândeam cu tot entuziasmul unor oameni flămânzi, Fordul ne şi scoase din oraş, fumul rămase în urmă şi privelişti odihnitoare de verdeaţă şi lanuri lucrate, începură să se ridice, din orizontul către care fugeam cu viteza micului motor.

Am văzut multe aşezări româneşti. Cunoşteam casele micuţe ale lucrătorilor din fabricile de oţel ca şi viaţa trudită pe care o închideau sub acoperişurile lor negre. Nu avusesem însă niciodată prilejul să văd un „farmer", — fermier cum i-am zice noi, din românii veniţi în America.

Arătându-mi cu degetul către un grup de copaci, în mijlocul căruia era o casă albă cu două caturi, îmi spuse: acolo stă Giulea. Cât vezi în jur, e proprietatea lui, care valorează cam la 100.000 dolari. „O sută de mii?" întrebai eu cu îndoială. Şi răspunsul fu că aprecierea era făcută în minus.

Când ne oprirăm în faţa porţii, o mătuşică cu capul gol, lăsând să se vadă un păr încăruntit, ne eşi înainte să ne ureze bun sosit.

Era stăpâna. Câţiva câini blânzi ne înconjurară cu un lătrat prietenos şi curând mai apărură şi alte feţe, care se apropiară de noi cu zâmbet binevoitor. Ne cunoscurăm repede şi tot astfel ne şi împrietenirăm. Fermierul era plecat după afaceri la oraş. Soţia conducea trebile cu o nepoată. Patru oameni, „ajutoarele", cum mi-i prezintă stăpâna, formau tot personalul acestei ferme, o fermă de 100.000 dolari.

Cum era ora prânzului, îl sculaserăm dela masă cu vizita noastră neaşteptată. Cerurăm ertare de supărare, însă ni se răspunse că erau bucuroşi de oaspeţi şi pe când copilul gazdei, un băeţaş de zece ani, ne cânta dintr'un pian automat „farmariţa" şi nepoata ne pregătiră, în sufrageria din „casă" (notaţi specificarea), o masă tocmai aşa cum o visam în automobil. Mai aveau şi o altă sală de mâncare, într'o căsuţă mai mică, unde stăpânii şi „ajutoarele" mâncau la un loc. In cinstea oaspeţilor, adică pentru noi, prânzul fu servit în casa cea mare. Şi nu lipsiră chiar sarmalele şi nici mămăliguţa. In schimb fură adăugate şi „influenţele" americane, o prăjitură de mere, pe care aci o cunoaştem sub numele de „apple pie".

După prânz am mers să vedem ferma, grajdurile, curtea păsărilor şi grădina cu pomi. Lumină electrică peste tot, curentul produs de un motoraş, de care îngrijea unul din „ajutoare". Cai şi vite frumoase. Grajdul curat ţinut. Totul văruit proaspăt în alb. In ogradă un tractor şi maşini agricole, care funcţionau în legătură cu tractorul. In casa „mică" maşini de separat laptele, mişcate cu electricitate. Intr'o odaie spălătoria de rufe tot cu maşini electrice, până şi în grajd unul din „ajutoare" îmi arătă o maşină electrică cu care tundeau caii. Iar casa, casa cea mare, cum o numeau, deşi pe din afară nu trăda interiorul, era tot atât de confortabilă, pe cât poate fi orice casă modernă din oraş. Odăi tapetate, lumină electrică, băi şi calorifere pentru încălzit.

Am stat în pridvor către seară, schimbând gânduri cu fermiera şi ajutoarele ei. O transilvăneancă voinică, respirând sănătate şi energie. Mi-a povestit că farmerul era mai mult pe afară şi că ea trebuia să vază de rostul casei şi celor din jur. Modestă, prea modestă, aproape inconştientă de bogăţia ei, îmi povesti că se ducea rar la oraş, deşi oraşul era aproape şi aveau chiar o limousină, cu care ar fi putut merge oricând. Dragostea de a munci era ceva înăscut în ea. Eşea cu automobilul, pe care îl conducea băeţaşul cel de zece ani, „aşa ca să dea o roată fermei", sau ca să meargă până la un farmer vecin, cu nevasta căruia era prietenă.

Când am plecat, ne-a petrecut până la poarta, la care ne întâmpinase. „Mai veniţi pe la noi", ne-a spus, „vedem aşa de rar români şi de acasă mai că nu primim veşti, aşa de rar ce scriu. Veniţi rogu-Vă, să staţi două-trei săptămâni pe vară; ia uite, avem atâtea odăi în casa cea mare pe care doar pentru oaspeţi le păstrăm".

Şi am plecat cu gândul să mai mă reîntorc, dar împrejurările nu mi-au îngăduit să-mi împlinesc dorinţa. N'am încetat însă să mă gândesc la acea fermă frumoasă, modernă, românească, pierdută între pomi şi între fermele unor oameni, care vorbesc o altă limbă şi au un alt suflet, decât acei din mijlocul cărora a plecat fermierul Nick Giulea, sau Niculaie al Văduvei, cum îi spuneau odinioară, bihorenii din satul lui.

DIM. DIMANCESCU.

Leonhard Frank

Există mai mulţi scriitori cu numele de Frank! Să fie oare acest nume predestinat literaturii?

A existat un Henry Franck, autorul volumului de versuri **La danse devant l'Arche,** mort tânăr, doi ani înaintea războiului; a existat apoi inginerul Francq, mort anul trecut, unul din cei mai de seamă literaţi din lumea technicianilor. Avem azi pe americanul Waldo Franck, unul din talentaţii romancieri americani, autorul volumelor cunoscute în toată lumea, **America noastră, Rahab, City Block,** etc.

Azi cucereşte atenţia opiniei publice europene germanul Leonhard Frank, mulţumită romanului său *O ceată de bandiţi.*

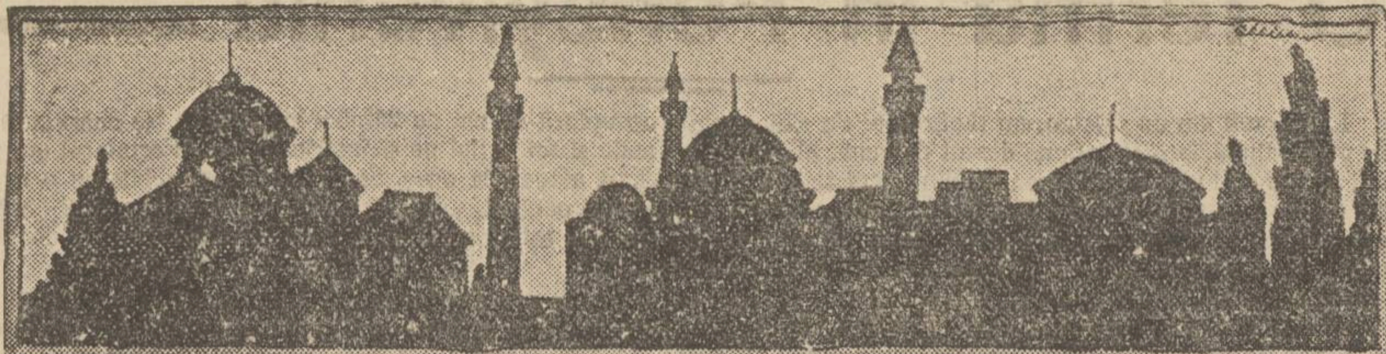
Leonhard Frank s'a născut la 1882 la Wurzburg. Face parte din acea categorie de scriitori care apar târziu, pentrucă înainte de a scrie vor să trăiască şi pentru a trăi, trebue să muncească din greu. Leonhard Frank a crescut într'o familie nevoiaşă. Abia scăpat din şcoală intră ucenic într'un atelier de biciclete, apoi lucrător într'o fabrică, apoi servitor la o clinică, apoi şofeur. Dar acest tânăr cu mâinile aspre e muncit de un anumit idealism. Frank visează la acele ocupaţii în care desinteresarea liberează pe om din slujbele atât de dureroase pentru fiinţele înzestrate cu imaginaţie. Studiază pictura în orele libere — ore foarte puţine, — citeşte mult şi se cultivă, la întâmplare şi la hazardul cărţilor ce-i cad în mână. E un autodidact.

Cazul lui Leonhard Frank e rar în Franţa, unde scriitorii se recrutează de obicei din mica şi marea burghezie. Cazul e destul de numeros în ţările nordice. E de ajuns să cităm pe Strindberg, fiul unei slujnice de han, Knut Hamsun, vagabondul care era să piară de foame. Suferinţele îndurate, amintirile atingerilor directe cu materia dau lirismului acestor poeţi un gust aparte. Opera lui Leonhard Frank e pătrunsă de un astfel de lirism şi e însufleţită de o credinţă socială.

Scriitorul şi-a câştigat reputaţia în ţara sa cu o lucrare intitulată *„Omul e bun"*, *„O ceată de bandiţi"* e scrisă la 32 de ani. E mai mult sau mai puţin o biografie. Acţiunea se petrece mai mult la Wurzburg, oraşul natal al scriitorului. O ceată de ştrengari, aprinşi de povestirile cu aventuri din Far West şi-au pus în gând să imite pe eroii acelor romane senzaţionale. Işi iau fiecare numele eroului preferat, se asociază şi joacă cele mai teribile farse locuitorilor oraşului. Dar jocul nu ţine prea mult. Unul din ei se arată capabil de fapte mari, de alt soi. E misticul trupei. Restul cărţii ne arată ascensiunea prin pictură, a acestui tânăr...

Arta de a compune a lui Leonhard Frank e destul de cunoscută. Pe dinaintea noastră trece o succesiune de tablouri, de fapte şi de personagii. Totul e văzut de scriitor, văzut din afară dar imaginile sunt astfel alese că trădează totdeauna interiorul fiinţelor, cu o intensitate atât de minuţioasă, încât devin dureroase.

Leonhard Frank descrie fenomenele în înfăţişarea lor prezentă, în percepţia lor imediată şi senzorială, metodă datorită poate experienţelor sale personale. Cartea are astfel toate verbele la prezent, problemă destul de grea pentru un roman. Cu toată această simplicitate de timp, stilul său nu-şi pierde niciodată darul de a emoţiona.

ERNEST RAYNAUD

AMINTIRI LITERARE

Doi contemporani ai simbolismului: Jules Renard şi Edmond Rostand

Pe Jules Renard l'am cunoscut în toamna anului 1881, elev în cursul superior al liceului Charlemagne. Jules Renard avea atunci şaptesprezece ani şi venise din provincie. Era un băiat inalt, puternic, roşcovan, cu fisionomia originală şi fină, cu privirea ascuţită, dar tăcut, cu încăpăţânare. In şcoală a fost un neinţeles. Profesorii îl hărţuiau, colegii îl ironizau. El se întunecă şi deveni stingher, sălbatec. Observa insectele, animalele. Cugeta la opera sa **Histoire naturelle.**

Citea cu furie pe Flaubert şi iubia pe Bossuet şi Pascal. Ţinând seama de autorii preferaţi îmi închipuiam că are un stil înflăcărat, prin care trece sufletul profetului Ezechiel, că are un elan liric, o lume interioară de azur în care plutesc comete şi stele. Inima îmi bătea când am deschis primul lui manuscris. Ochii mei au căzut pe această frază: **„C'est beau des fesses de cheval!"**

La 1888 Jules Renard s'a căsătorit din dragoste şi situaţia lui materială s'a îmbunătăţit. Doamna Renard era tânără, avea şaisprezece ani, şi a creat în jurul scriitorului o linişte şi un confort neaşteptat.

Primul număr din **Mercure de France** a apărut în Ianuarie 1890 şi cuprindea, între altele, o nuvelă de Jules Renard: **La demande** din care a scos mai târziu o piesă de teatru. In numerele următoare a publicat cea mai mare parte din bucăţile pe care le-a adunat în volumul *Sourires pincés.* Succesul a fost complect. Jules Renard da dintr'odată, fără dibuiri, măsura originalităţii sale.

Dar gloria nu aduce totdeauna şi avere. Jules Renard era sărac. Copiii îl siliră să cheltuiască tot ce avusese la începutul căsătoriei. Ales la Academia Goncourt care plătea o sumă anuală membrilor ei, Jules Renard eşi întrucâtva din încurcăturile lui băneşti. Din relaţiile lui cu oameni bogaţi, cu autori dramatici şi actriţe celebre, unii au crezut că Jules Renard trebuie să fie foarte amărât cu sărăcia lui. Nu-l cunoşteau! Jules Renard n'avea un suflet bulevardier. Avea apucături ascetice. Dispreţuia neantul aurit şi stearpa agitaţie a oamenilor de „lume bună". Unui prieten care se felicita de confortul elegant al locuinţei sale, Jules Renard îi răspunse: **„Mie mi-ar ajunge o celulă goală, cu o masă şi o bancă de brad".** Il preocupa numai munca. **„Scoală-te de dimineaţă!"** obicinuia să spue şi cu toate că producea puţin, el lucra cu îndârjire de călugăr pentrucă perfecţia era o nevoe a firii lui.

Acest efort către perfecţie l'a îndepărtat totdeauna de lucrările lungi. Ştia că e foarte lesnicioasă, abundenţa literară stearpă. Ii era de-ajuns un rând ca să-şi exprime impresia; ce zic, un rând? un cuvânt! Şi după ce-a spus despre şarpe: „Prea lung", se putea opri mulţumit: în spiritul cititorului a intrat ca o săgeată. A găsit întorsătura de spirit originală care violează atenţia.

Jules Renard doarme somnul de veci departe de sgomotul Parisului, departe de biblioteci, de academii, într'un mic cimitir de ţară.

El a amintit scriitorilor respectul scrisului şi al efortului. El simţea şi spunea că **„fondul omului de talent, de-ar fi ironist sau liric e disperarea neagră de a nu avea mai mult talent".** El rămâne o pildă de cinste literară, de dezinteresare, de energie şi muncă. Avea un suflet simţitor şi suferea din pricina nedreptăţilor sociale. **„E oare cu putinţă, scria el, să ne despartă o chestie de dreptate?.. Viitorul socialismului stă în faptul că face apel la ideal!"** Jules Renard visa o lume liberată de mizerie şi superstiţii. Iată de ce Jules Renard mi-era foarte drag şi am înţeles din primul ceas că ironia lui era de cele mai adeseori pudoarea lacrimilor

* * *

Poeţii simbolişti, pe care-i despărţeau tot mai mult cercurile lăuntrice, se pomeniră deodată uniţi spre a face faţă succesului zdrobitor al lui Edmond Rostand. Epigramele începură să curgă:

Rostand nu-i un mare poet
Dar face bine versurile slabe,
Având pe Sarah drept interpretă
Rostand nu-i un mare poet.
Capul îi e plin de jocuri de cuvinte
Şi toţi eroii lui sunt vorbăreţi
Deşi e tare'n versurile slabe
Rostand nu-i dintre marii poeţi.

De unde această explozie de duşmănie? Işi uzurpase oare Rostand reputaţia? Contemporanii îi dăduseră titlul de „poet naţional". Să se întâmple oare cu el ceiace s'a întâmplat cu atâţi alţii: abatele Dellile, Népomucène Lemercier, Casimir Delavigne, Béranger... care după ce au primit titlul de mai sus, au fost deposedaţi de Posteritate?

Norocul lui Edmond Rostand a fost, desigur, neaşteptat, dar succesul lui se explică.

Revoluţia artistică de la **Théatre d'Art** şi de la Théâtre libre se încheiase de fapt, şi era continuată de imitatori şi plagiatori. Publicul se săturase de confuzia simbolistă ca şi de platitudinile naturaliste, când apare **Cyrano de Bergerac,** piesă puternică, sănătoasă, vie, colorată în care actorii se mişcau în plină lumină şi declamau în faţa publicului versuri cu voce groasă, pe care oricine le putea pricepe, fără a căsca şi fără a se ruşina, versuri într'o limbă vibrantă şi limpede. Piesa a fost primită cu aclamaţii şi autorul ridicat în nouri.

Totuşi tare mi-e teamă că publicul s'a înşelat asupra lui Edmond Rostand. Verva lui e aparentă, strălucirea lui e pe dinafară. Toată acea agitaţie făcută ascunde o descurajare adâncă. Edmond Rostand e un autor trist. El reflectează neliniştea şi şovăelile epocei sale, căutând să evadeze mereu în regiunile trecutului şi ale visului. Poetul îşi uită de melancolie, privind desene şi picturi. Un portret al Regelui Romei îi inspiră piesa **l'Aiglon.** Ca toţi contemporanii săi Edmond Rostand voia să trăiască cu atât mai amplu cu cât era împiedecât de simţimântul şubrezeniei lui.

In Edmond Rostand găsim toate nuanţele acelei vremi. Influenţa simbolismului se vede în versul liberat. Cadrul piesei *„Les Romanesques"* e luat din *„Fêtes galantes"* de Verlaine. **„La Samaritaine"** are în măsură apreciabilă urmele misticismului înconjurător iar în **„La princesse lointaine"** găsim toată nostalgia timpului — atmosfera din Gustave Moreau, Ruskin, Jean Lorrain (**Fôret-bleu, Brocéliande**) Maeterlinck. Găsim urmele crinilor, bijuteriilor preţioase, fecioarelor pe fond de aur, toată garderoba esteticei la modă şi toată preţiozitatea ei.

O tainică înrudire sufletească apropie pe Rostand de Cyrano de Bergerac, desgropând pe acest poet nedreptăţit, acest ratat de geniu, spre a-l împodobi cu toate amărăciunile şi ambiţiile sale.

E solitarul lui Mallarmé, individualistul îndârjit, care nu recunoaşte altă lege decât a capriciului său. E poetul ales care crede în misiunea lui divină şi în dreptul de a da lecţii puternicilor zilei şi celebrităţilor oficiale.

Ceeace-mi confirmă părerea că publicul n'a priceput adevăratul caracter al lui Edmond Rostand e insuccesul lui **Chantecler,** capodopera lui necontestată. Ce mărturie dureroasă a neliniştii lui! Acest om în culmea gloriei, acoperit de cunune apare în Chantecler timid, nesigur, şovăind încotro s'o apuce. Nu ştie dacă e mai bine să fie „o inimă tânguitoare" sau „o datorie care strigă". E tot atât de revoltat de atacurile nedrepte ca şi de ditirambii nemeritaţi.

Ce e oare **l'Aiglon,** dacă nu tragedia lipsei de forţă? Aţi băgat de seamă că toţi eroii lui Rostand n'au noroc în întreprinderile lor, mor trădaţi, dacă nu umiliţi, şi dacă-şi păstrează credinţa în idealul lor e din pricină că nu vor să vadă realitatea. Sunt urmăriţi de nenoroc. Iată adevăratul Rostand: slab, duios, desamăgit. Acest Rostand nu seamănă câtuşi de puţin cu Rostand, cunoscut în public, ridicat de o reclamă zgomotoasă; nu seamănă câtuşi de puţin cu acel convenţional Rostand, gătit în costum de muşchetar cu pană la pălărie, şi e totuşi singurul Rostand care are valoare, singurul demn de omagiul poeţilor, singurul care merită să trăiască, purtătorul de cuvânt al unei generaţii „înflăcărate şi descurajate".

Poeţii simbolişti se renegau, de fapt, singuri, când renegau pe Edmond Rostand. Ei s'au oprit la suprafaţă. Dac'ar fi pătruns în miezul poeziei lui, l'ar fi salutat ca pe un frate al lor!

Cronica teatrală

„BANCHETUL" şarjă într'un act de Ion Sân-Giorgiu, şi „COANA CHIRIŢA LA IAŞI", comedie în 3 acte, de V. Alecsandri, la TEATRUL POPULAR

O montare bună costă azi enorm. Iar actorii selecţi vor de bună seamă să fie bine plătiţi. Ca să izbuteşti totuş să armonizezi un ansamblu acceptabil cu majoritatea actorilor de mâna doua şi cu o înscenare cum nu se poate mai simplă, — înseamnează într'adevăr că ştii să-ţi gospodăreşti puţinul.

Şarja d-lui Sân-Giorgiu se brodează în jurul unui loc comun: detractorii unui individ oarecare, în clipa în care acesta e consacrat printr'o distincţie hotăritoare, îl slăvesc ca pe cel mai vrednic cetăţean, — iar când, în urmă, află că a fost la mijloc o greşeală, şi că altul a obţinut marea distincţie, îl părăsesc cu acelaş dispreţ cu care-l întâmpinau mai înainte.

Un modest scriitor, Justinian Popescu, află că o lucrare a lui, socotită până atunci de toţi fără vre-o valoare deosebită, a fost premiată cu premiul Nobel. Cei cari nu-i recunoscuseră niciodată însuşiri de mare scriitor, se grăbesc numai decât să-l sărbătorească printr'un banchet, unde fiecare se crede dator să releve marile merite ale operei lui Justinian Popescu.

Solicitat, la urmă, să vorbească şi el, sărbătoritul le svârle în obraz revolta lui cinstită faţă de ironia şi dispreţul cu care-l tratau odinioară, şi le desvăluie cu brutalitate ipocrizia laudelor de azi.

O ediţie specială anunţă însă că premiul Noebel n'a fost acordat lui Justinian Popescu, ci scriitorului chinez Fiţi-Kuţi-Hai...

„Admiratorii" părăsesc cu indignare banchetul şi sunt satisfăcuţi că pot reveni la vechile păreri...

Şarja aceasta, scrisă cu vervă, într'un dialog vioi, cu toată îmbâcseala de personagii convenţionale şi cu tot banalul temei, are meritul sincerităţii, şi într'o interpretare mai bună, ar câştiga...

Afară de Sergiu Dumitrescu (Justinian Popescu), pe care-l vedem de data aceasta în singurul rol convenabil pe care îl joacă, afară de Vasile Brezeanu (un ministru veşnic grăbit şi superficial), Barcaroiu (un critic de artă), şi Damian (un academician ridicol), ceilalţi interpreţi n'au făcut nici-un efort ca să dea o semnificaţie rolurilor.

In doamna Nelly Caracioni avem mai multă încredere, şi n'am vrea să fim desminţiţi. Iar doamna Maria Wauvrina prea îşi uzează stridenţa în toate întrupările. D-sale n'ar trebui să i se dea să joace decât roluri de mahalagioaică, — însă nici atunci nu trebuie să uite că şi stridenţa are nuanţe...

Jucată într'o moldovenească de parcă actorii aceştia n'au auzit în viaţa lor vorbind un moldovean, comedia lui Vasile Alecsandri, „Coana Chiriţa la Iaşi" a amuzat şi a obţinut un bun succes.

Cu o montare îngrijită şi cu un joc care numai rar ameninţa să lâncezească, cunoscuta satiră a lui Alecsandri a plăcut cu deosebire pentru elementele de comic pe cari le întruneşte.

H. LAZU

CEHOV

Fiica Albionului

In faţa proprietarului Greabov s'a oprit o trăsură foarte frumoasă, cu cauciuc şi îmbrăcată toată în catifea; pe capră un vizitiu voinic. Din trăsură sare mareşalul nobilimii judeţului, Feodor Andreievici Oţov. La intrare îl întâmpină un lacheu somnoros.

— Boerii sunt acasă? întrebă mareşalul.

— Nu sunt... Cocoana cu copiii s'au dus în vizită şi d-nul cu madmoazel guvernanta s'au dus la pescuit de azi dimineaţă.

Oţov stătu puţin la gânduri, pe urmă o porni spre râu să caute pe Greabov. Il găsi la o depărtare de două verste de casă.

Greabov, un om înalt, gros şi cu capul foarte mare, şedea pe nisip, cu picioarele îndoite sub el turceşte, şi pescuia. Pălăria îi ajunsese pe ceafă, cravata îi spânzura într'o parte. Lângă dânsul şedea englezoaica, înaltă şi subţire, cu ochii bulbucaţi ca de rac, cu nasul mare ca de pasăre şi care seamăna mai curând a cârlig decât a nas. Era îmbrăcată cu o rochie albă de tulpan subţire prin care se zăreau bine umerii slabi şi galbeni. De cordonul ei auriu atârna un ceas de aur. Şi ea pescuia. In jurul amândorora domnea o linişte mormântală. Erau nemişcaţi ca şi apa pe care pluteau undiţele lor.

— Dorinţă mare dar rezultat slab, râse Oţov. Bună ziua Ivan Kusmici.

— A!... tu eşti? zise Greabov fără să ia ochii de pe apă. Ai sosit?

— După cum vezi... Dar tu tot de prostia asta te ţii? Nu te-ai mai săturat?

— De unde dracu!... Toată ziua am pescuit, de dimineaţă... Foarte greu se prinde astăzi, n'am prins nimic, nici eu nici stafia asta. Stăm şi stăm şi nu prindem nici pe dracu! Iţi vine să ţipi, nu altceva!...

— Da' las'o încolo, şi hai la un rachiu!

— Mai stai... că poate om prinde ceva. Spre seară peştele se prinde mai uşor... Şed, frate, aici din zorii zilei! O plictiseală teribilă, nici nu pot să ţi-o descriu! Dracu m'a împins să mă deprind cu pescuitul ăsta! Ştiu că e o prostie şi totuşi stau. Stau ca un păcătos, ca un condamnat, şi mă uit în apă ca un prost! Uite, trebuie să mă duc la cosit şi eu stau şi pescuiesc... Ieri trebuia să mă duc la biserică, a făcut slujbă episcopul, dar nu m'am dus! Am stat aici cu cega asta, cu drăcoaica asta!...

— Da'... ce-ai înebunit? întrebă Oţov uitându-se jenat la englezoaică... — Injuri înaintea cucoanei, şi chiar şi pe ea!...

— Da s'o ia dracu! Ei îi e tot una, nici un cuvânt nu ştie ruseşte. Poţi s'o înjuri, poţi s'o lauzi, pentru ea e tot una. Uită-te numai la nasul ei! Numai de nasul ei poţi să leşini! Şedem zile întregi împreună şi măcar o vorbă nu scoate! Stă ca un animal împăiat cu ochii căscaţi la apă.

Englezoaica schimbă viermişorul, căscă şi aruncă iarăş undiţa în apă.

— Tare mă mir, frate! continuă Greabov. Trăeşte proasta în Rusia de zece ani, şi să nu ştie măcar o vorbă ruseşte. Orice boernaş din ai noştri când se duce la dânşii, numaidecât învaţă să latre pe limba lor! Uită-te numai la nasul ei! La nas uită-te!

— Ei, încetează odată... Mi-e ruşine... Ce-ai cu femeia?

— Nu e femeie, e domnişoară... Te pomeneşti că o fi visând şi vre-un mire, păpuşa dracului! Şi vine dela ea un miros de mucegai... nu pot s'o sufăr, frate! Mă apucă furia când o văd! Când se uită la mine cu ochii aceia, 'mi se face greaţă. Şi ei îi place să prindă peşte. Ia vezi-o! Pescuieşte cu sfinţenie! Se uită cu dispreţ la toate... Stă canalia, şi e convinsă că e om, şi că prin urmare e regina naturii... Dar ştii cum o cheamă? Ulica Cearlzovna Tfais!... Ptiu! Nici nu poţi pronunţa!

Englezoaica, auzind numele ei, îşi întoarse încet nasul către Greabov şi îi aruncă o privire dispreţuitoare. De la Greabov trecu privirea dispreţuitoare spre Oţov. Şi toate încet, pe tăcute şi cu demnitate.

— Ai văzut? întrebă râzând Greabov. Poftim, ce mai mândrie! Vai de tine, stafie! Numai pentru copii ţin tritonul ăsta aici. Dacă n'ar fi copiii n'aşi lăsa-o să se apropie nici la o sută de verste de moşia mea... Nasul parcă-i de uliu! Dar talia? Păpuşa asta seamănă cu un cui lung. L'aşi lua şi l'aşi bate în pământ!... Stai!... că mi se pare că s'a prins...

Greabov sări, apucă undiţa şi o trase. Undiţa se întinse... o mai trase odată, dar tot nu ieşi cârligul.

— S'a înţepenit, spuse el posomorându-se. Trebuie să se fi prins între pietre. Să-l ia dracu!...

Pe faţa lui Greabov se citea suferinţa. Oftă, se mişcă agitat mormăind şi blestemând, şi începu iar să tragă de undiţă. Toate smuciturile nu ajutară la nimic. Greabov se îngălbeni.

— Uite ce necaz! Trebue să mă bag în apă

— Da' las-o încolo!

— Nu se poate... Spre seară se prinde bine... Ce necaz! Ferească D-zeu! Trebuie să mă bag în apă! Trebuie! Dacă ai şti cât mi-e de urât să mă desbrac! Englezoaica trebue să se întoarcă. Inaintea ei mi-e ruşine. Ori şi cum, e damă!

Greabov îşi scoase pălăria şi cravata.

— Miss... eee... se adresă el englezoaicii. Miss Tfais je vu pri... Ei, cum să-i spun? Ei, cum să-ţi spun ca să înţelegi? Ascultă... acolo, acolo, du-te! Auzi?

Miss Tfais îi aruncă o privire dispreţuitoare şi scoase un sunet pe nas.

— Ce? Nu înţelegi? Du-te când îţi spun! Eu trebuie să mă desbrac, păpuşa dracului! Du-te acolo, dute!

Greabov o trase pe Miss de mânecă, îi arată spre un stufiş, şi se aşeză jos aşteptând...: Du-te după stufiş şi ascunde-te acolo!... Englezoaica, mişcând energic sprâncenele, spuse repede o frază lungă în englezeşte.. Proprietarul începu să facă gesturi de surprindere.

— Pentru întâia oară în viaţă i-am auzit glasul! Nimic de zis, frumos glăscior! Nu înţelege! Ei, ce să fac cu ea?!

— Las-o şi hai să bem rachiu.

— Nu se poate, acuma trebuie să se prindă... E seară... Ei, ce zici tu să fac? Poftim încurcătură! O să trebuiască să mă desbrac înaintea ei...

Greabov aruncă surtucul şi vesta şi se aşează pe nisip să-şi scoată ghetele.

— Ascultă Ivan Cusmici, zise mareşalul râzând în pumni. Gluma asta ajunge bătaie de joc.

— Nimeni n'o roagă să nu înţeleagă. Asta să le fie învăţătură de minte străinilor!

Greabov îşi scoase ghetele, pantalonii, îşi aruncă şi rufăria şi rămase în costumul lui Adam. Oţov se ţinea de burtă. Se înroşise şi de râs şi de ruşine. Englezoaica îşi încruntă sprâncenele şi clipea din ochi... Pe faţa ei galbenă trecu un zâmbet dispreţuitor.

— De n'aşi răci, zise Greabov bătându-se peste şolduri. Ia spune-mi te rog, Andrei Feodorovici, dece mi-o fi ieşind în fiecare vară spuzeala asta pe piept?

— Da' bagă-te mai iute în apă, sau înveleşte-te cu ceva, dobitocule!

— Nici nu se ruşinează măcar, blestemata! zice Greabov intrând în apă şi făcându-şi cruce. Brr... ce rece e!... Uită-te cum mişcă din sprâncene!... Nu pleacă!... Uite-o cum stă! he he he!... Nu ne socoteşte drept oameni!

După ce intrase în apă până la genunchi începu să se întindă din toate puterile corpului său mare, făcu din ochi şi zise:

— Ei, frate, aici nu-i Anglia ei!

Mis Tfais, foarte liniştită, schimbă viermuşorul şi după ce căscă aruncă undiţa. Oţov îşi întoarse capul. Greabov desprinse cârligul şi eşi gâfâind din apă. După două minute şedeau iarăşi pe nisip şi pescuiau.

Tradus din ruseşte de **Sofia Dobrogeanu-Gherea**

Biblioteca „DIMINEAŢA"

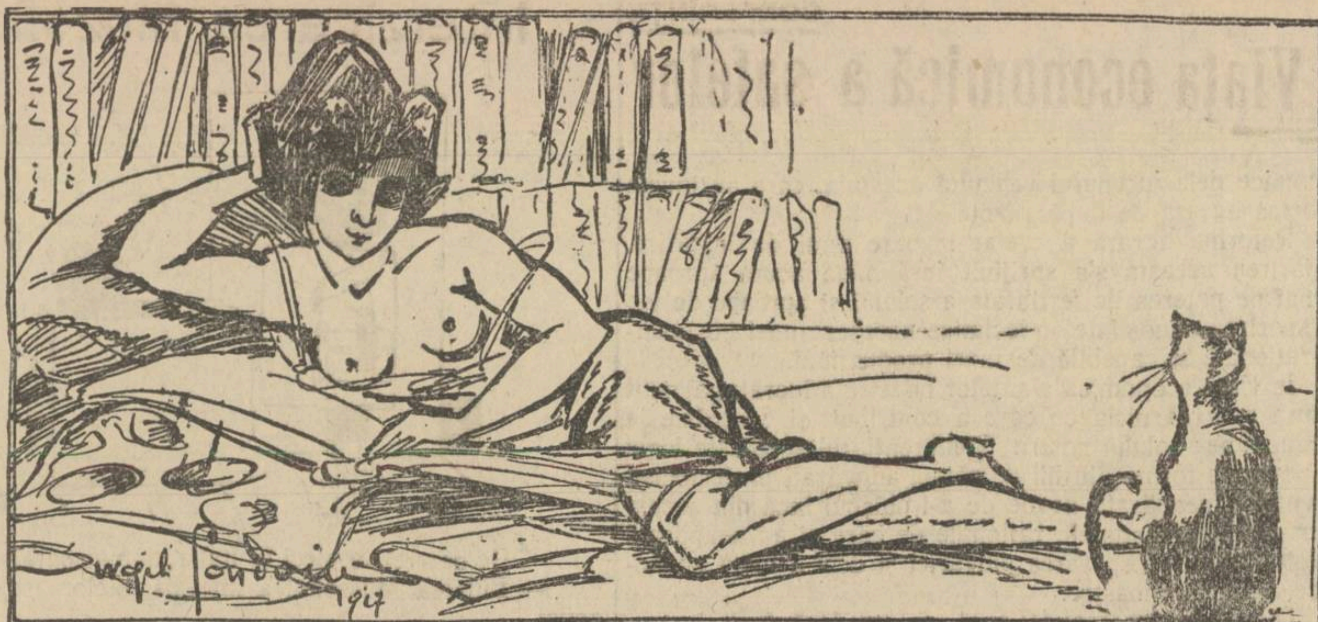
LEI 60. — ZECE VOLUME

ADICA LEI 6.— în loc de LEI 8.—, 10.—şi 12 VOLUMUL

Suma de mai sus se va înainta prin mandat postal, la Administraţia ziarului „Dimineaţa", Bucureşti, Str. Sărindar 9—11, specificând pe cuponul mandatului numerele comandate. Volumele se vor expedia franco

Au apărut până astăzi următoarele numere:

No. 1. — **Războiul balcanic** de M. Sadoveanu.
No. 2. — **Diavolul** de I. Agârbiceanu.
No. 3. — **Spitalul** de P. I. Jouve (trad. de Victor Ion Popa).
No. 4. — **Mâna Vrăjită,** de Gerard de Nerval (trad. de Eug. Boureanu).
No. 5. — **Crima Lordului Arthur Savile** de Oscar Wilde (trad. de Ion Popa).
No. 6. — **Şeful gării** de A. de Herz.
No. 7. — **Lăcustele** de Gleb Uspenski (trad. de M. Sevastos).
No. 8. — **Toamne de odinioară** de Gala Galaction.
No. 9. — **Fantezii humoristice** de Edgar Poe.
No. 10. — **Secretul lui Don Juan** de Rémy de Gourmont.
No. 11. — **Nuvele** de Gh. Brăescu.
No. 12. — **Viaţa lui Eminescu** de Gala Galaction.
No. 13. — **Adio** de H. de Balzac (trad. de Alice Gabrielescu).
No. 14. — **Xanthis sau vitrina sentimentală** de Albert Samain (trad. de M. Carp).
No. 15. — **La Montmorency** de H. Sanielevici.
No. 16. — **Imprumutul răposatei** de Blasco Ibanez.
No. 17. — **Domnişoara Roxana** de Anatole France (trad. de N. Davidescu).
No. 18. — **Viaţa în armată** de Anton Bacalbaşa
No. 19. — **Poeme** de Ştefan Petică.
No. 20. — **Zina apelor** de Bojena Niemţova.
No. 21. — **Surpriză** de J. Dongorozi.
No. 22. — **Poveştile lui Hinu Ion** de Sandu Teleajen.
No. 23. — **Omul cu obrazu 'ncrustat** de Jak London.
No. 24. — **Flămânzii** de I. Ciocârlan.
No. 25. — **Lupii** de Eug. Boureanu.
No. 26. — **O sărutare** de J. H. Rosny (trad. de M. Carp).
No. 27. — **Homunculus** de Al. Ciura.
No. 28. — **Viaţa mea,** povestirea unei ţărănci din Rusia de Leon Tolstoi (în rom. de V. I. Popa).
No. 29. — **Prima Turcoaică** de N. Batzaria.
No. 30. — **Patru cuvântări** de Jean Jaurès (trad. de D. I. Suchianu).
No. 31. — **Păianjenul** de Hans Heinz Evers.
No. 32. — **Faust,** tragedie, de Goethe (trad. de Iosif Nădejde).
No. 33. — **Amintirile unui băiat de familie** de I. Petrovici
No. 34. — **Tristan** de Thomas Mann.
No. 35. — **Amazoana,** culegere de eseuri scrise cu o artă specific feminină de Natalia Negru.
No. 36. — **Laguna** de Joseph Conrad.
No. 37. — **Descântecul** de I. Vinea.
No. 38. — **Crainquebille** de Anatole France (trad. de M. Carp).
No. 39. — **Povestiri din Danemarca** de Drachmann (trad. din nemţeşte de I. Botez).
No. 40. — **In tren** de H. Sanielevici.
No. 41. — **Secretul contesei** de Regnier.
No. 42. — **Singurătate** de I. Agârbiceanu.
No. 43. — **Balzac şi Stendhal** de Brandès.
No. 44. — **Crima din str. Nopţii** de N. Davidescu.
No. 45. — **Livada de măslini** de Maupassant.
No. 46. — **Sărutul cel mai dulce** de Septimiu Popa.
No. 47. — **Din minunile instinctului la insecte** de J. H. Fabre.
No. 48. — **O mireasă la loterie** de W. A. Hoffman.
No. 49. — **Radeş** de D. N. Teodorescu.
No. 50. — **Werther** de Lazăr C. Lazarevici.
No. 51. — **Domnul Şef** de Adrian Pascu.
No. 52—53. — **Profesiunea D-nei Warren** de Georg Bernard Shaw.
No. 54—55. — **Cum am ucis pe Rasputin** de V. Purişkevici.
No. 56. — **Nebuna** de Octav Mirbeau.
No. 57 — **Plăpumarul chior şi Taurul alb,** de Voltaire.
No. 58. — **Gazda cu ochii umezi** de George Mihail Zamfirescu.
No. 59. — **Către timpuri mai bune** de Anatole France.
No. 60. — **Nevinovata** de Heinrich Mann.
No. 61. — **Clacă şi Robie** de I. Neagu Negulescu.
No. 62. — **Odaia Ceasornicului,** de Georges Duhamel.
No. 63 — **O împuşcătură în ceaţă** de Jens-Peter Jacobsen.
No. 64. — **Un şaizeci şi şasă,...** de Salom Alechem.
No. 65. — **Livretul roşu,** de Luigi Pirandello.
No. 66. — **Familia Lewton,** de H. Sanielevici.
No. 67—68. — **Viaţa părintelui Vasile Fiveischi,** de Leonid Andreev.
No. 69. — **Văzute şi trăite,** de I. Petrovici.
No. 70. — **Drumeţul din Praga,** de Guillaume Apollinaire.
No. 71. — **Floarea roşie,** de Vsevolod Garşin.
No. 72. — **In tinereţe sau la bătrâneţe,** de N. Batzaria.
No. 73. — **O lună de miere,** de Israel Zangwil.
No. 74. — **Patima iubirii,** de Rabindranath Tagore.

Rider Haggard

Au apărut în primele zile ale anului 1927, în editura lui Longman la Londra, două volume de amintiri ale scriitorului cunoscut în toată lumea ca autor al romanului **„She"**, tradus în toate marile literaturi. După acest roman s'ar putea crede că Rider Haggard ar fi cine ştie ce brutal şi tiran al triburilor din vestul Africii.

Din cele ce a scris el însuşi despre viaţa sa cât şi din nota din partea editorului reese cu totul o altă personalitate, un caracter mult mai superior decât s'ar putea închipui din operele sale.

In adevăr, iată cum prezintă Longman pe autorul celor două volume pe care le-a dat la lumină în editura sa:

„Dacă a da cu risipă timpul şi serviciile sale pentru a servi pe aproapele, fără nici o nădejde de recompensă, înseamnă a fi cu adevărat filantrop, apoi nimeni nu a meritat mai bine cinstea de a fi privit astfel decât Rider Haggard".

Tinereţa şi copilăria şi-a petrecut-o în sudul Africii, în lagărul lui Henry Bulwer, pe timpul turburărilor zuluşilor, al primului războiu al Boerilor şi a retrocesiunii Transwaalului. Nu a început să scrie decât la 25 ani, când s'a întors în Anglia, după ce învăţase cum trebuie să iei lucrurile şi oamenii, asistând la aplicarea legilor în Africa de Sud şi la propaganda religioasă a episcopului Colenso, care trebuise să se libereze de multe prejudecăţi şi chiar de tirania dogmelor spre a rezolva problemele pe care i le punea necesitatea de a converti la creştinism pe zuluşi.

Prima carte pe care a scris-o, a fost **„Cetevayo şi prietenii săi Albi"**, carte la tipărirea căreia a contribuit şi autorul cu 50 de lire sterline. Cartea s'a vândut prost aşa că autorul a pierdut suma pusă în editarea ei, dar critica a primit-o bine.

A doua carte **„King Solomon's Mines"** i-a permis de astădată să-şi scoată cele 50 de lire pe care din nou le pusese ca spese în editarea ei şi încă cu un procent de 10 la sută.

In fine, cu cele două romane **„Jess"** şi **„She"** atinge recordul celor mai populari scriitori din vremea lui: R. L. Stevenson şi Andrew Lang. De aci înainte, după o călătorie în Egipt, în urma căreia a scris **„Cleopatra"**, se dedă cu totul literelor, părăsind baroul unde lucrase până atunci.

Bine înţeles, când a ajuns scriitor cu renume, cu un succes de librărie dintre cele mai strălucite, critica l-a sfâşiat cu cruzime, contestând orice valoare estetică scrierilor sale, atât de gustate de publicul englez. In acelaş timp însă şi de către aceiaş critică era tratată la fel şi una din operele literaturii engleze care e privită în lumea întreagă ca o pură capo d'operă: „Jude l'Obscur" a lui Thomas Hardy. Acesta, întâlnind pe Rider Haggard la clubul lor comun, îi zise: „Ascultă aci, ori ce-ar zice critica despre „Jude", altă operă de valoarea ei cu greu voi mai putea scri".

Dar povestirile lui Haggard, pline de aţâţarea unor aventuri fantastice care pot să nu fie gustate cu acelaş entuziasm de cercurile restrânse intelectuale ca de marele public cititor, nu exprimă decât o parte a acestei firi complexe. De şi Rider Haggard e cunoscut în lumea întreagă numai ca autorul prea cititelor sale romane „Jess" şi „She", Englezii pun mare preţ pe alte scrieri, în alte domenii şi din care se dovedeşte acea parte a personalităţii de un înalt umanitarism a fantazismului Haggard despre care ne vorbeşte editorul său.

O serie de articole şi studii apărute în **„Daily Express"** asupra Angliei rurale, au stârnit mare vâlvă în presa şi opinia publică din Anglia. Asemenea şi un raport al său către guvernul conservator al Angliei, asupra **„Coloniilor de muncă"** a fost admirat şi apreciat de multe competinţe londoneze, deşi Balfour n'a vrut cu nici un preţ măcar să-şi arunce ochii asupra lui.

Din cele ce povestesc prietenii şi intimii săi se vădeşte în multe trăsături originalitatea acestei personalităţi şi o mentalitate englezească plină de o simpatică umanitate. Astfel, vânător pasionat într'o vreme, întâmplându-se să-i moară un câne la care ţinea foarte mult, acesta i s'a arătat după moarte într'un fel de apariţie. Haggard a fost aşa de impresionat încât s'a hotărît să nu mai sloboadă o lovitură de puşcă în tot restul vieţii sale.

Fiind odată la o proprietate a lui de lângă Londra tocmai când începuse vânătoarea şi se auzeau împuşcăturile şi chefnetul câinilor din împrejurimi, el zise către un prieten: „Am fost şi eu odată dintre aceştia. Acum cred că nimeni nu are dreptul să omoare pentru simpla lui plăcere".

Din amintirile şi reflecţiile consacrate în cele două volume **„The Days of My Life"** se constată că autorul lui „She" crede în reîncarnare, ceeace nu poate surprinde pe cititorii săi

„Sunt aplecat să cred, scrie el, că personalitatea care ne însufleţeşte, pe fiecare dintre noi, e incomensurabil de veche şi a fost făurită trecând prin multe focuri; dar pe cât de nemăsurat e trecutul, pe atâta este şi viitorul..."

Totuşi nu e budist, ci creştin, de un creştinism simplu şi primitiv. Să nu uităm că reîncarnarea a fost doctrina Bisericii creştine vreme de câteva sute de ani.

Cele două volume se citesc uşor şi cu mult interes. Personalitatea autorului cam schimbătoare ca dispoziţie sufletească şi cam tăioasă în cuvânt, impune totuşi iubire şi respect prin atitudinea plină de dorinţa de a da tot ce e mai bun din personalitatea sa, tot ce e mai desăvârşit din capacitatea sa operei pe care o produce. Operele sale au calităţi solide care le fac să placă încă şi astăzi lumii intelectuale, dar din amintirile sale rees calităţi de acele ce pun omul mai presus de opera lui literară, calităţi de care vremurile de arzătoare dorinţă de a petrece de după războiu ne-au desvăţat. E în el o încordare de a trăi după un ideal moral, o aspiraţie către ţeluri nobile şi umanitare, care se desprinde stăruitor din toate întâmplările povestite în „zilele din viaţa sa" şi care dă o valoare deosebită personalităţii acestui scriitor, deja preţuit pentru povestirile sale pline de întâmplări şi fantezie.

Despre dragoste şi femei

Nu e mare lucru să fii primul amant al unei femei. Toată problema e dacă poţi fi ultimul ei amant!

* * *

Flirtul e lecţia de scrimă pe care o iau cu florete vătuite femeile, înainte de a eşi pe teren cu săbii adevărate.

* * *

E o regulă obicinuită că o femee care se crede mai puţin iubită, devine şi mai puţin suportabilă.

* * *

Morala sexuală ar fi cu totul reînoită dacă s'ar aplica preceptul că se vor dărui unul altuia numai cei cari se iubesc

* * *

In dragoste numai începutul şi sfârşitul sunt interesante; restul e umplutură!

* * *

Toate femeile sunt scriitoare, dar niciodată scrisorile lor nu sunt la înălţimea faptelor lor amoroase.

* * *

Sentimentalitatea e buruiana sentimentului precum sensibilitatea e floarea lui.

* * *

Fericirea ea ca sănătatea: nu o bagi în seamă şi atunci e ca şi cum n'ar fi.

* * *

Sunt atâtea femei care, a doua zi după căsătorie, devin văduvele soţului pe care şi-l închipuiseră.

* * *

Bărbatul are un an mai mult în fiecare an, femeia o dată la trei ani.

* * *

Rău facem că părăsim locurile unde am fost fericiţi; fericirea nu se ţine, totdeauna după noi.

* * *

Când două femei îşi fac mărturisiri, dacă una ascultă în timp ce vorbeşte cealaltă, speră să-i vie şi ei rândul să vorbească sau de cele mai adeseori se face că ascultă... gândind la ce va spune şi ea.

* * *

In dragoste, mila e totdeauna provizorie, până vine ceasul cruzimii — al sincerităţii.

* * *

Nu e bine să cazi în braţele cuiva după o dragoste nenorocită şi dureroasă — pentru că femeia sau bărbatul care au suferit, inconştient se vor răzbuna spre a restabili echilibrul.

* * *

Fericirea altora e ca un palat frumos pe care trebue să-l priveşti de la oarecare distanţă — ca după ce te apropii să-i poţi suporta amănuntele.

* * *

Una din condiţiile fericirii este, în primul rând, să nu fii nenorocit!

Cimitirele de uriaşi din Siberia

De două secole se dau comerţului de obiecte de lux cantităţi considerabile de fildeş fosil, adunat din pământul îngheţat al Siberiei şi provenit dela uriaşii elefanţi care trăiseră, în vremea când Europa era în bună parte acoperită de gheţari, şi prin locurile noastre. Deşi fildeşul acesta stă de mii de ani îngropat, el nu se deosebeşte de al elefanţilor de astăzi, pentrucă ghiaţa e un minunat păstrător. Nu fildeşul şi oasele, ci chiar părul, pielea şi carnea au fost aşa bine conservate încât câinii, vulpile polare, urşii o mănâncă cu foarte mare poftă, îndată ce o năruire de mal ori o săltare de teren aduc la lumină vreun cadavru. Şi cadavre de mamuţi precum şi a unui soiu de rinocer lânos, care hălăduia pe vremuri prin locurile unde umblau turmele de elefanţi, dar mai ales oseminte şi fildeşi s'au găsit în număr aşa de mare încât se socoteşte, că pe fiecare an veneau în comerţ fildeşi cam dela 200 de indivizi. Se poate dar vorbi de... cimitire. Lor se datoreşte necontenita cercetare a coastelor oceanului îngheţat de către tunguşi, iacuţi şi de exploratori, mai ales Ruşi.

Nu numai existenţa acestor cimitire de mamuţi şi rinoceri, nu numai conservarea lor, neobişnuită fosilelor, dar mai ales condiţiunile particulare în care au trăit şi s'au stins aceste fiinţe, contimporane omului din epoca pietrei, au îmboldit pe învăţaţii dela Academia de ştiinţe din Petersburg, să nu cruţe nici ostenelile, nici primejdiile, spre a cerceta localităţile unde asemeni cadavre şi oseminte se găsesc, spre a limpezi problemele pe care discuţiuni de zeci de ani, între învăţaţii din lumea întreagă, le lăsaseră nedeslegate.

Principalele întrebări asupra căror se urmau discuţiunile au fost:

1. Mamuţii pieriţi în nordul Siberiei, mai cu seamă în *tundrele* de lângă Oceanul Ingheţat, trăiau chiar prin acele locuri, ori cadavrele au fost aduse de râurile umflate în urma ploilor sau topirii zăpezilor?

2. Dacă mamutul locuia chiar acele ţinuturi, cu ce-şi ducea viaţa? Sărăcăcioasa vegetaţiune a tundrelor, nu putea întreţine viaţa unor animale, care prin toată organizarea lor sunt adaptate vieţii de pădure.

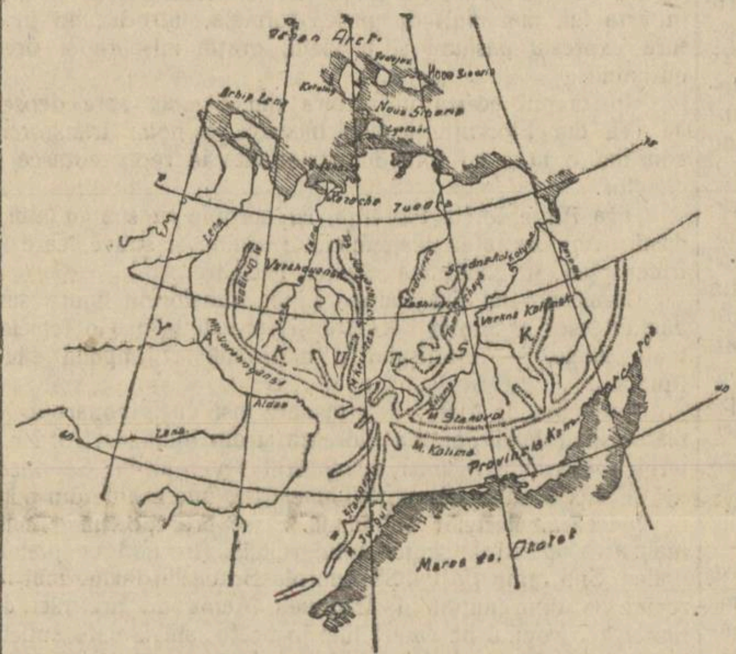

Fig. 1. — Harta regiunilor siberiene unde s'au găsit cele mai multe rămăşiţe de mamut şi rinocer lânos.

3. Pământul Siberiei de nord, unde sunt îngropaţi mamuţi şi alte animale mari, e îngheţat până la adâncimea de aproape 100 m. şi chiar în verile cele mai calde nu se desghiaţă la mai mult de 1 metru, 1 metru şi jumătate. Dacă aşa va fi fost şi pe vremea când trăiau vietăţile aceste, nici vorbă nu poate fi de existenţa pădurilor, ba nici nu se poate explica uşor îngroparea cadavrelor.

La aceste întrebări numai cercetările locale au putut da răspunsuri mulţumitoare, pe care voi încerca să le redau în cele ce urmează, pomenind şi numele acelor învăţaţi care, cu pasiune şi stăruinţă, au contribuit la luminarea problemelor.

La 1799 s'a comunicat Academiei din Petersburg că un Tungus a descoperit pe coasta oceanului îngheţat, la răsărit de delta Lenei, (fig. 1) în peninsula Bicov (sub 72 gr. latitudine nordică şi 130 gr. longit. răsăriteană), cadavrul unui elefant uriaş. Academia a însărcinat pe botanistul **Adams** să meargă la faţa locului; acesta abia la 1806 a putut lua măsurile cuvenite pentru deplina desgropare şi transportare a cadavrului. In răstimpul de 7 ani, numeroase fiare ale nordului atrase de mirosul cărnii, care fiind desgolită intrase în putrefacţie, au consumat parte din părţile moi; totuşi aproape întreg scheletul şi trei sferturi din piele s'au putut scoate şi transporta spre a fi aşezate în muzeul Academiei.

Adams a comunicat că locul unde se găsea cadavrul e abia la vreo 60 paşi de coasta oceanului, că era acoperit de lut îngheţat şi că era înconjurat de puternice blocuri de ghiaţă. Atenţia scăzută cu care Adams a notat condiţiunile în care se găsea cadavrul, a provocat critici îndreptăţite, dar discuţiunile ce s'au încins n'au dat nici o deslegare problemelor care se puneau, până la 1870. Şi încă şi după această dată, rămâneau nelimpezite unele laturi ale problemelor.

Pe la 1870, după o expediţie condusă de Schmidt şi trimisă de aceiaşi Academie rusească în regiunea Ienisei, unde se semnalase existenţa unui nou cadavru, în tundra dela 70 şi jum. latit. nordică, lângă lacul Nelgato, s'a putut stabili că mamutul a trăit prin locurile unde se găseau scheletele şi cadavrele; nu erau aduşi de apele ce veneau mai din sud, cum bănuia Adams. Schmidt, care a desgropat ceiace mai rămăsese din cadavru, după prăbuşirea malului lacului în care se găsea uriaşul, a constatat că stratul dedesubt era un lut depus de mare şi peste el erau depozite nisipoase de apă dulce cu oase şi resturi de arbori, arboraşi (lariţă, mesteacăn, arini, sălcii) şi muşchi de apă. Din aceste cercetări rezultă, că în vremea în care trăia pe acolo mamutul, lacul Nelgato era la marginea unei păduri de brazi, cu a căror ceteni se hrănea mai ales iarna, căci vara găsea şi frunze mai zămoase şi crenguţe din tufărişul dela marginea pădurilor. Examinarea microscopică a resturilor de mâncare din gura cadavrului dela 1799 arătase în adevăr, că bradul, lariţa, mesteacănul, salcia, arinul, erau arborii cu a căror frunze şi rămurele se hrăneau mamuţii.

Cum cimitirul cel mai întins de mamuţi se găseau tocmai la nord de Verkhoiansk, adică aproape de polul de frig, unde iarna termometrul se coboară până la 76 grade, Schmidt se întreabă, dacă au fost şi pe acolo păduri întinse în vremea cât trăia mamutul. Iar dacă mamutul a pătruns până în insulele Siberiei nouă, atunci acestea trebue să fi fost unite cu uscatul, ceiace însemna o coborîre recentă a coastei de nord a Siberiei şi nu o ridicare cum în genere se admitea.

Cercetările făcute în 1885 şi 1886 de Bunge şi Baronul Toll, au confirmat cuvânt cu cuvânt prevederile lui Schmidt. Bunge a examinat peninsula Bicov, la locul unde se găsise mamutul din 1799, iar Toll a continuat cercetările la răsărit de *Lena* şi mai ales în regiunea râului *Iana*. In 1886 amândoi au cercetat insulele Siberiei noi, de unde s'au întors cu o colecţiune bogată de oase, coarne, bucăţi de piele şi carne, păr, ale mai multor animale erbivore, şi cu constatări geologice şi geografice de un interes nepreţuit, ţinând seama mai ales în ce condiţiuni cu totul anevoioase se făcea explorarea în locuri aşa de inospitaliere.

Toll a cercetat şi regiunea din apropierea râului Iana, în locul unde i se arătase că a fost găsit la 1877 un rinocer lânos, al cărui cap, desprins de locuitori, ajunsese în stăpânirea ştiinţii, iar trupul se pierduse, fiind ridcat şi transportat de apele mari din anul următor. Locul unde fusese cadavrul era o alternanţă de nisipuri şi luturi aşternute de ape mari, învăluite în lut şi nisip care repede au îngheţat.

Mai pe urmă s'au făcut săpături în alt loc, de unde cu ani în urmă un Iacut scosese 2 fildeşi. Acolo s'a dat peste oase pe care tendoanele (frânghiuţele albe ce leagă muşchii cu oasele) erau aşa de... proaspete, încât excitau pofta lucrătorilor băştinaşi, foarte amatori de sfârcurile cărnii de ren.

După constatările baronului Toll, mamutul găsit acolo se aşezase pe ghiaţa văii care se topea şi fusese surprins de ape mari, învălit în lut şi nisip care repede au îngheţat.

Cercetările din insulele Siberiei noi, — şi mai ales din insula cea mai sudică, Liacovul-mare —, au dat rezultate şi mai frumoase.

Regiunea siberiană din faţa insulelor Siberiei nouă, e cu totul lipsită de locuitori şi e cercetată numai vara de căutătorii de fildeş. Atunci, pământul fiind mai desmorţit, valurile oceanului, scăpate de carapacea de ghiaţă şi împinse de vântul din apus, rup din coastele continentului şi ale insulelor, iar în malurile prăbuşite se ivesc oseminte ori cadavre. Părţile ce cad în ocean sunt împinse de valuri dealungul coastelor împreună cu bucăţi de pământ îngheţat. Când începe vântul de răsărit apa oceanului se trage dela coastă şi căutătorii de fildeş, care aşteaptă cu înfrigurare această schimbare de vânt, intră în activitate.

Guvernământul rusesc stabilise premii pentru acei cari vor vesti autorităţile de ivirea vreunui cadavru, ceiace a contribuit la o îmbogăţire a colecţiunii Academiei şi la deplina cunoaştere a unui animal dispărut, aşa de interesant cum este mamutul.

Pe insula Liacov sunt câtimi mari de ghiaţă, mai groase de 20 metri, iar peste ea sunt straturi de nisip şi lut vrăstate cu pături mai subţiri de ghiaţă. Pe acest teren aşternut peste *gheţari fosili*, care stau acolo de mii de ani înainte de venirea mamutului se întind turbării şi ici colea arbuşti închirciţi cari ocupă şi râpile şi crăpăturile, ca pe vârfurile înalte ale Alpilor. Vara, malurile drepte ale insulei se moae, curg ca o lavă ori se nărue în ocean, iar păraele formate din topirea gheţei dela suprafaţă spală totul.

Baronul Toll ajunge după cercetările lui la concluzia că limba de gheţar depe insula Liacov făcea parte dintr'un gheţar mai întins, de felul acelui ce acopere Grönlanda, dar care nu s'a păstrat decât acolo unde a fost apărat de nisipuri şi nămoluri aduse de ape dulci, aşa cum s'au găsit păstrate şi limbi de ghiaţă fosilă de 35—40 m. grosime prin Alasca. Aceiaş origină, rămăşiţe fosile de gheţari, au şi blocurile semnalate de Adams la 1806. Dacă gheţarii au dispărut în alte locuri se datoreşte sărăciei de omăt, sărăcie aşa de mare că adeseori pământul rămâne cu totul gol.

In terenul ce acopere gheţarii fosili, pe lângă resturi de animale de uscat şi scoici de apă dulce sunt arbori şi arbuşti fosilizaţi, în particular lariţa, mesteacănul, salcii şi arini, între cari arinul verde, *Alnaster fruticosus* ajungea 6 m înălţime. In nămolurile îngheţate s'au găsit toate părţile arbustului, chiar şi fructe. Astăzi vegetaţia aceasta se găseşte mult mai către sud.

Prin urmare ceiace prevăzuse Schmidt se confirmă strălucit: pe unde trăia mamutul, acum 10.000—25.000 ani, erau păduri întinse, cu tufişuri dese şi înalte pe margini şi prin poeni.

Ceiace mai adaugă Toll, ca constatare nouă e, cum s'a spus ceva mai sus, că în multe locuri sub aceste păduri se găsesc gheţari fosili, rămăşiţele unui vechiu inlandis, ca cel din Groenlanda şi peste care s'a aşternut un strat gros de nămoluri şi nisipuri vrăstate cu ghiaţă, dar pe care puteau creşte pădurile.

In această taigă ce pătrundea până în insulele de azi ale Siberiei noui, trăiau diferite animale adaptate vieţii într'un climat aspru.

In vremea aceasta, caşi mai târziu, pe multe văi se grămădea ghiaţă pe sub care deseori curgeau ape de isvor ori din topire. Dacă aceste ape de fund întâlneau piedici (ghiaţă, praguri de pietre, stăvilare de trunchi şi ramuri etc), apa se umfla, ghiaţa plesnea, iar prin crăpături, lichidul din fund se revărsa peste stratul de ghiaţă, unde se sleia curând. Repetându-se acest fenomen, ghiaţa amestecată cu nămoluri şi resturi de plante creştea depozitul mai vechiu, iar mai târziu se întindea şi peste maluri la depărtări însemnate, pe terasele în care nu rareori s'au găsit resturile de erbivore. Adeseori ghiaţa de vale s'a întins şi prin pădurile mărginitoare cuprinzând trunchiurile arborilor.

Când temperatura scădea, amestecul de pământ şi ghiaţă se muia, se făceau mocirle primejdioase, mai ales pe unde acopereau crăpăturile gheţei de desupt. Multe din animalele greoaie de atunci se vor fi împotmolit în asemenea mocirle, iar cadavrele au fost curând acoperite de ghiaţă şi nămoluri spre a fi conservate până acum.

Din toate aceste: existenţa pădurilor până în insulele Siberiei nouă, a gheţarilor acoperiţi cu nămoluri pe care creşteau arbuşti şi chiar păduri dese de arbori mari, cum cresc în aceleaşi condiţiuni astăzi în unele regiuni din Alasca, existenţa mocirlelor şi puhoaielor repezi de primăvară, trebue să admitem că pe vremea mamutului domnea un climat ceva mai dulce, pentru care el era destul de bine adaptat.

Mişcările de coborîre ale solului, cel puţin în regiunea Ianei, care e înconjurată ca de un semicerc de înălţimi, către sud, precum şi în regiunile vecine ale Indigircei şi Kolimei spre răsărit şi a Lenei cătră apus, au avut ca urmare o înăsprire a climatului şi retragerea pădurilor cu 4 grade latitudine cătră sud. Dacă numai aceste împrejurări sau şi altele au contribuit la stingerea falnicului mamut e

(Continuare în pagina a 6-a)

greu de spus. Fapt e că la inceputul cvaternarului se găsea şi in Africa de Nord şi in Europa şi in Asia, iar spre sfârşitul epocii gheţarilor s'a retras in Siberia, unde şi ultimele exemplare au pierit. Probabil că specia mamutului ca şi a rinocerului păros se găsea mai de mult in declin.

Interesul deşteptat de cercetările lui Toll au îndemnat Academia din Petersburg să trimită şi alte expediţiuni, îndată ce i se mai semnala apariţia vreunui cadavru. Două din expediţii, în 1901 şi 1908, au găsit şi acele părţi din carnea şi pielea animalului, care nu se păstraseră pe cadavrul din 1799.

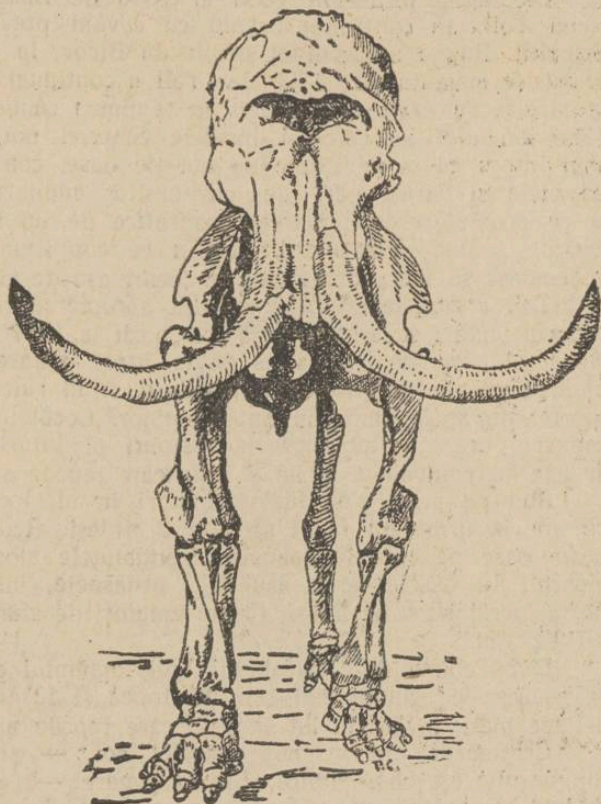

Fig. 2. — Scheletul mamutului găsit la Beresovca, văzut din faţă.

Expediţia din 1901 a desgropat cu metodă un cadavru la Beresovca pe un afluent de pe dreapta al fluviului Kolima. Această desgropare a ţinut 6 săptămâni (Septembrie şi Octombrie) pe un frig de 30 grade, într'o pădure neumblată. Deasupra cadavrului s'a clădit o colibă de pietre şi desgheţarea s'a făcut prin căldura sobei. In măsura topirii gheţei, se făceau fotografiile cadavrului, se tăiau bucăţi de carne şi piele care se puneau în spirt, se adunau grămezile de păr care se deslipeau uşor de pe piele.

Buna păstrare a cadavrului şi grija cu care s'a desgropat, au contribuit să se constate şi mai bine deosebirile mamutului de elefantul actual. Toate cele 4 labe ale uriaşului dispărut aveau numai câte patru degete, dar dispariţia primului deget (degetul interior, mare) e recentă, întrucât osul labei, corespunzător acestui deget, era bine desvoltat. Coada avea mai puţine vertebre ca la urmaşii de azi şi la rădăcină era umflată prin o îngrămădire de grăsime, pe care o socotesc mai probabil o rezervă de hrană pentru vremuri de lipsă, decât o apărătoare călduroasă a anusului, cum susţin unii. In sfârşit, cei 2 colţi mari, fildeşii, se depărtează în afară dela rădăcină şi aveau vârfurile întoarse către mijloc (fig. 2 şi 3).

Descoperirea din 1908 s'a făcut pe părăul *Sangajurah* în faţa insulei Siberia nouă. Cadavrul nu era aşa de complect ca cel din Beresovca, în schimb trompa era bine păstrată şi aproape întreagă, numai vârful, cu acel deget cărnos caracteristic, era mâncată de vulpile polare. Mai era păstrat şi ochiul stâng aşa de bine, că s'a putut studia

Fig. 3. — Craniul şi fildeşii mamutului dela Beresovca, văzut dintr'o parte.

anatomiceşte. Blana, şi la acest exemplar ca şi la celelalte, avea peri lungi de 35—50 cm., iar la rădăcina perilor lungi o lână moale şi deasă îmbrăca trupul într'o blană foarte călduroasă. Părul lung era cafeniu închis, cu pete mari închise şi mai blonde, iar lâna scurtă şi deasă dela rădăcină era blondă deschis.

Prin grija unei societăţi savante şi prin pasiunea pentru cercetări a unor adevăraţi apostoli — dintre cari baronul Toll şi-a găsit o moarte tragică la 1902 făcând explorări la nord de însulele Siberiei Noui — cunoaştem nu numai chipul unui animal dispărut, în toate amănuntele, dar şi condiţiunile particulare în care a trăit, până mai acum vre-o 6.000 de ani

T. A. BADARAU

A apărut
„Lectura" No. 106
— Floarea literaturilor străine —
IACOB WASSERMANN
— Fruntaş între fruntaşii literaturii germane —
CREATORUL
trad. de Em. Valeriu
Lei 5.— Scrierea complectă
La chioşcari şi librari

CONFERINŢE

Madonele Renaşterii italiene; Viaţa economică a satelor

Noul ciclu de prelegeri al Institutului de Cultură Italiană a fost inaugurat — după omagiul adus culturii şi înfrăţirii româno-italiene de către d-l Romiro Ortiz — printr'o documentată conferinţă a d-lui Al. Tzigara-Samurcaş, tratând despre madonele renaşterii italiene.

Arta romană se impunea prin forţa dominaţiunii, — dar arta impusă prin forţă nu putea fi simpatică.

In catacombele creştinişmului arta a prins să se manifeste ascuns şi ceiace era latin din marele imperiu roman s'a concentrat în Italia.

Ideea de naţionalitate se desvoltă mai mult acuma. Fiecare începe să aibă interes pentru cetăţuia lui. A trebuit să intervină spiritul lui Dante pentru ca să unifice şi să-i italienizeze pe toţi locuitorii Italiei, punând bazele Renaşterii.

Cel mai interesant aspect de aci înainte în Italia e aspectul artistic. Ţinuturile se iau la întrecere pentru a realiza arta adevărată.

Spiritul religios este atât de covârşitor în Italia, încât nu există casă în care să nu fie reprezentată Sfânta Fecioară. Dar cum s'a ajuns la reprezentarea grafică sau picturală a Madonei? A existat oare dela început un tip al Sfintei Fecioare?

Sfântul Augustin ne-o descrie pe Fecioara Maria **învăluită în virtute**, prin urmare foarte vag. La rândul său Sfântul Luca încearcă o înfăţişare mai amănunţită întrucâtva, notând interesantul atribut că Sfânta Fecioară era atât de frumoasă încât cu greu te puteai uita la dânsa. Dar nici după această descriere n'ar fi fost cu putinţă să i se zugrăvească chipul. Alţii, în sfârşit, spuneau că Madona avea faţa grâului.

Inchipuită în trăsături ideale, cum nu sunt ale nici-unei femei, figura bizantinizată a Fecioarei începe să fie reprezentată într'o sobrietate lineară, reliefată şi mozaicată, — corespunzând, prin reflexele mozaicului, atributului invocat de Sfântul Luca.

Sub această formă, icoanele cu Madone trec din Bizanţ în pictura Italiei, pe la începutul trecentului.

Giotto, adevăratul întemeietor al picturii italiene n'a zugrăvit nici-o madonă. Insă Cimabue a pictat icoane în spiritul nou al timpului, dar într'un puternic contrast cu pictura religioasă de până atunci a Italiei. El se preocupă, ca şi Giotto, în arta lui, mai mult de partea formală, introducând în pictură expresia pasiunii şi a vieţii, graţia mişcării şi firescul atitudinii.

In timpul acesta în pictura din Sienne, spre deosebire de cea din Florenţa, icoana încearcă o nouă transformare, aducând o notă cu totul impresionantă în reprezentarea madonelor.

Fra Angelico, la Florenţa, îşi apropie cu simţimântul său mistic, reprezentarea unei madone senine şi suave, care redă frumuseţea şi bunătatea Sfintei Fecioare.

Realismul lui Fra Filippo Lippi transformă figura suprapământească a Sfintei Fecioare şi face dintr'însa o femeie de toate zilele, — înfăţişând o matroană a timpului său ca Madonă.

Influenţa de toate zilele dispare însă cu Savonarola. Neoplatonismul Medicilor din Florenţa şi din Italia de Nord e puternic determinat acuma de spiritul sever al lui Savonarola.

Boticelli aduce compoziţii măestrite, interesante din punctul de vedere al efectelor de lumină. El se preocupă mai mult de realizarea artistică, simţământul religios trecând pe planul al doilea. Sub influenţa lui Savonarola, Botticelli devine mai rigid, revine la tipul iniţial al Madonei. Mama nu are nici o afinitate cu copilul pe care-l ţine în braţe; stă izolată sufleteşte în tronul înalt, servind la rândul ei de tron pruncului.

Tipul abstract dar nu cuprins de religiozitate din mozaicurile începutului artei religioase italiene, care nu avea nimic nici din graţia feminină, nici din frumuseţea divinităţii, — oscilează între tradiţia contururilor lineare, dure, cu modulatura caracteristică figurilor bizantine — şi efortul spre naturalism.

Fecioara nu mai e indiferentă. Pruncul şi mama alcătuiesc un grup (Fra Angelico). Intimitatea se restabileşte în cadrul naturalismului care se infiltrează în linii şi planuri, depărtându-se de rigiditatea formală a concepţiei bizantine.

In mijlocul unei naturi severe, în faţa unei stânci colţuroase, pe pământul neacoperit de verdeaţă, o madonă se odihneşte într'o poză firească ţinând în braţe un copil într'o atitudine abstractă, naturalistă. (Mantegna). Din punct de vedere religios tabloul e realizat; sub raport artistic, însă, nu ne poate satisface.

Evoluţia îşi urmează drumul, cu Signorelli şi alţii, până la apariţia unor artişti cari nu se mai lasă influenţaţi de spiritul vremii, ci determină ei curente noi în artă: Lionardo da Vinci şi Michelangelo Buonaroti.

Nimeni n'a întrecut amploarea, originalitatea şi puterea de concepţie a acestor artişti. Realizările lor sunt atât de desăvârşite, încât urmaşii cu greu pot continua sau împrospăta creaţia.

După tipurile abstracte, pure, profund artistice, reprezentând madonele lui Lionardo da Vinci şi ale lui Michelangelo, Sf. Feciară e iar înfăţişată ca o femeie oarecare, coborîtă în mijlocul vieţii comune.

Incă dela Michelangelo, sculpturalul, preocuparea de forma omenească, se substituise evlaviei iniţiale.

Cu Gean Bellini, Andrea del Sarto, Tizian, Velasquez, Rafael, Veronese, şi a., Madona e din ce în ce mai subiectiv înfăţişată, artisticul dominând religiozitatea.

In toate frescele şi icoanele vremii, Sf. Fecioară îşi păstrează însă, aureola unei frumuseţi supraterestre.

Instructivă şi elocvent ilustrată cu proecţiuni demonstrative, conferinţa d-lui Al. Tzigara-Samurcaş — cu toată impresia de improvizare ce ne-a lăsat-o — a fost un bun prilej de reflecţiune estetică, **şi o lecţie utilă pentru marile masse.**

* * *

In aula Fundaţiei Carol, d. G. Cipăianu a vorbit despre „Viaţa economică a satelor", — în ciclul organizat de Institutul Social Român. D-sa a arătat însemnătatea acestei vieţi economice în economia naţională, ce se sprijină în deosebi pe cei 80 la sută locuitori aşezaţi la sate, cari au ca principală îndeletnicire agricultura.

Satele noastre, sunt aşezate în condiţiunile cele mai prielnice pentru agricultură, ceeace explică şi caracterul agricol al ţării şi al poporului nostru.

O privire istorică asupra vieţii economice a satelor noastre şi a nouilor condiţiuni favorabile creiate prin reforma agrară, arată că dispunem de o bogăţie naturală care nu aşteaptă decât o bună şi perseverantă îndrumare economică pentru a se ajunge la mari producţiuni.

Până la jumătatea veacului al 19-lea sătenii erau aşezaţi pe moşiile boerilor, mânăstirilor, domnitorilor şi ale nobilimii maghiare în Ardeal, cărora le dădeau dijmă şi le lucrau zile de clacă. In această epocă, satele se găseau într'o stare de lipsuri şi mizerie. Improprietărirea din a doua jumătate a veacului trecut a înviorat economia satelor. această înviorare a sfârşit însă cu grelele împrejurări economice dela începutul veacului acestuia, care au impus reforma agrară de după războî.

Reforma agrară a creiat izvoare noui de înstărire. Instărirea aceasta s'a sprijinit însă până acum aproape numai pe puterea de fertilitate a solului şi aproape de loc pe sporirea cunoştinţelor technice necesare unei gospodării raţionale şi capabilă de mari producţiuni.

In viaţa economică a satelor noastre a lucrat mai mult natura prin dărnicia cu care a contribuit şi contribue la producţiunea solului nostru. Conferenţiarul socoteşte logic că pentru a forma din fiii de săteni adevăraţi profesionişti în viitor e neapărată nevoe de a-i obişnui încă din şcoala primară cu cunoştinţele raţionale de care ei au neapărată nevoie pentru prosperarea plugăriei şi deci a vieţii economice a satelor noastre.

D-sa mai recomandă apoi, ca un desăvârşit instrument de propagandă pentru acelaş scop, învăţământul aagricol ambulant, iar ca încoronare a acestui sistem, stărue asupra organizării învăţământului profesional, potrivit cu duhul şi cu nevoia vremii de astăzi.

H. B.

Mărioara Ventura

Când am văzut-o întâia oară pe d-na Marioara Ventura, acum zece ani, am scris despre ea în „Viaţa Românească":

„Ventura, — spuneam atunci, — parcă joacă pe mâini şerpii pasiunii; uneori priveşte fix în ochii lor rotunzi, alte ori le mângâe inelele lucii cu degete moi sau crispate. In manualul de „Clinică Terapeutică" Huchard şi Fiessinger dau un sfat medicilor: când examinează o neurastenică, să-i observe fizionomia şi mai ales să-i urmărească mişcările mâinilor. „La Paris, în oraşele mari, femeia îşi compune faţa, nu-şi supraveghează însă contracţiile musculare ale degetelor". Noi — departe de medicină, ca Marioara Ventura de neurastenie — am urmărit-o, şi-am fost fascinaţi de poezia mobilă a braţelor şi-a degetelor sale care întovărăşeau cu expresivitate stările de sentiment, chiar cele abia perceptibile. Ventura nu joacă; trăeşte cu adevărat — deşi este de aceeaş părere şi medicina.

„Cât de intens şi adevărat trăeşte; şi cât de superior".

Iar mai departe:

„Mijloacele ei de a-şi exterioriza chiar nuanţele de simţiri sunt multiple, abile şi distinse. O artistă comună îşi va exprima dragostea cu tradiţionalul gest al mâinii pe inimă, cu degetele celeilalte mâini permiţându-şi câte-odată să toarcă un fir nezărit, distrată şi plictisită. Ventura are multe şi felurite moduri de a-şi arăta iubirea: dar pentru o situaţie oarecare, iscodeşte totdeauna gestul cel mai potrivit. Şi chiar când împrumută o poză obişnuită, pune atâta delicateţă şi distincţie în mişcări, priveşte, surâde şi intonează astfel cuvintele, încât nu mai seamănă cu nimeni, şi întregul ei trup ia parte armonic la orice atitudine".

Am verificat acuma aceste vechi impresii. D-na Marioara Ventura a păstrat aceeaşi pasiune — ştiind însă s'o exprime mai bogat, mai distins, cu mai multe variaţii.

Intonaţiile au dobândit mai multe nuanţe; ochii — mai multe semi şi sferturi de priviri. Faţa îi e mai diversă, iar mâinile au căpătat o mare putere de expresie. Iţi pare că o poţi înţelege numai după euritmia mobilă a braţelor şi mâinilor.

D-na Marioara Ventura, mulţumită numai delicateţei sale, a reuşit să interpreteze fără obscenitate un personagiu pervers. Un astfel de rol nu poate fi jucat decât cu o fineţe măiastră. Am avut impresia că asistăm la un „tur de forţă" a unui acrobat psihologic. Artista a obţinut medalia de aur, pe care însă publicul — din pricina subiectului — i-a strecurat-o în mână pe furiş, ca o plată...

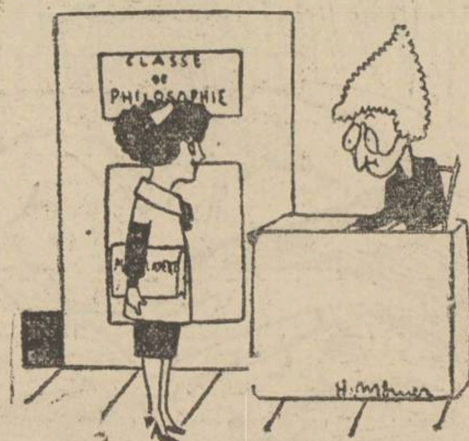
M. SEVASTOS

„Sub Flamura Roşie"
ROMAN de DEM. THEODORESCU
Autorul romanului „IN CETATEA IDEALULUI"
COSTUL UNUI VOLUM LEI 100

A apărut:
EVREICA şi alte povestiri de ANDERSEN
Traducere de N. BATZARIA
Volumul cuprinde cele mai alese povestiri ale celebrului scriitor danez, are o splendidă copertă în culori şi numeroase ilustraţiuni în text.
Preţul lei 30

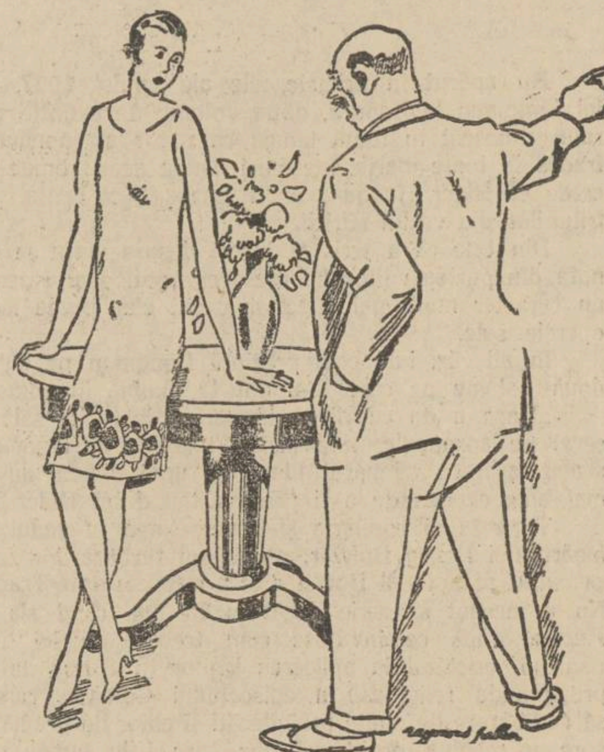
MIHAIL SADOVEANU
ŞOIMII
Editura „Cartea Românească"
PREŢUL 70 LEI

Interzicerea filozofiei

— De ce vrei să pleci în Italia, domnişoară?
— Fiindcă Mussolini a interzis fetelor studiul filozofiei.

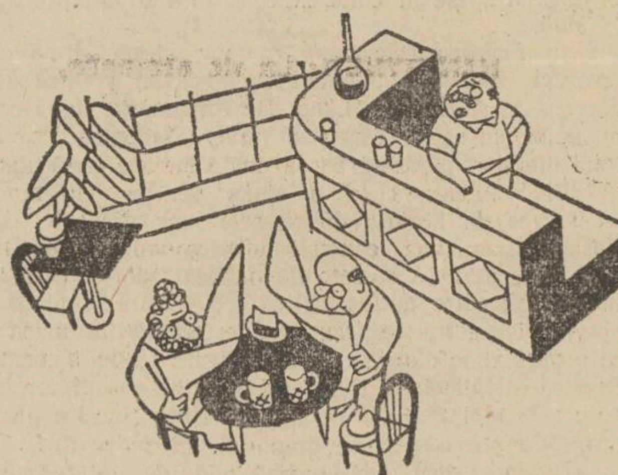
Femeia în armată

— Ce-i cu aviatorul militar cu care te-am întâlnit?
— E instructorul meu... în caz de războiu sunt vărsată la aviaţie

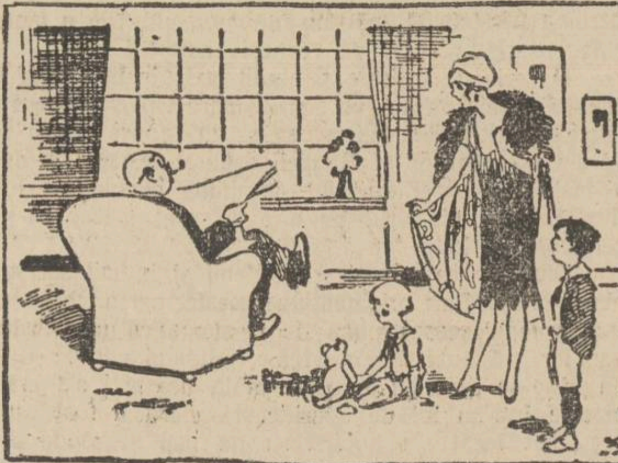
(Le Journal)

Evenimentele din China

— Totul mi se pare limpede ca ceaiul de China.
— Da, — însă-i puţină confuzie în ţara lui Confucius

La plimbare

— Vreau să iau un copil la plimbare: care crezi tu că se asortează mai bine cu rochia mea?

(Passing Show, Londra)

Moda

— Dă-ne voe, prea puternice stăpâne, să ne îmbrăcăm după moda femeilor europene...
— Pentru nimic în lume nu voiu îngădui o astfel de necuviinţă.

(Humoristische Listy, Praga)

CĂRŢI ŞI REVISTE

JOSEPH CONRAD: La Folie-Almayer
Edit. „Nouvelle Revue Française"

Casa de editură din Paris, „Nouvelle Revue Française" a încheiat de curând publicarea operelor complecte ale romancierului englez Joseph Conrad. Mulţumită acestei ediţii franceze, romancierul mărilor şi oceanelor pătrunde în toate ţările unde se vorbeşte franţuzeşte, adică şi în ţara noastră. Serviciul care ni se face nu e mic. Scriitorul e dintre cei mai mari, dintre cei care nu apar decât cam la jumătate de veac unul — dacă nu şi mai rar — şi cu deosebire dintre scriitorii al căror scris e şi meditaţia adâncă a unei vieţi pusă de la cea mai fragedă vârstă în cumpăna tuturor pericolelor şi luptelor amare.

Traducerea operelor complecte ale lui Joseph Conrad are în limba franceză şi prestigiul înaltei intelectualităţi a lui André Gide, sub a cărui direcţie şi privighere au lucrat traducătorii, el însuşi traducând „Le Typhon", una din cele mai caracteristice cărţi ale marinarului scriitor.

Ne bucurăm deci de prilej pentru a face cunoscută cititorilor noştri această operă a lui Conrad, evident în linii mari, de unde vor rămâne, suntem sigur, cu gustul creaţiilor scrise la un alt portativ decât cel obicinuit.

„Nebunia-Almayer" este numele unei vile cochete pe care a clădit-o un anume Almayer, olandez de origină, eşuat din fragede timpuri pe coastele orientale, unde comerţul, contrabanda, asasinatul şi exploarea geografică virgină alcătuiesc un singur fapt. Greutatea pe care trebuia s'o birue autorul e că eroul său, Almayer a fost ales din mijlocia omenilor. Nu are nimic din asprimea voinţei, dispreţul confortului, ura împotriva moliciunii propriei lui cărni — însuşiri care modelează în chip deosebit pe colonistul cuceritor, ai căror urmaşi se pierd deobicei în beţie şi femei de noapte prin grajdurile luxoase ale metropolelor. Almayer este un biet funcţionar pe care-l ademeneşte un „lup de mare", tip de comerciant-pirat din mările orientale, pentru a-l căsători cu o fată adoptivă, o malaeză inferioară faţă de albi prin culoare. Tot belşugul moştenit se duce pe apele speculaţiilor şi toate afacerile, curate şi necurate, îmbogătesc doar pe tovarăşii vicleni ai sentimentalului olandez. O viaţă amară casnică îl duce aproape de uciderea nevestei care-l urăşte şi abea ţine aproape de el pe Nina, fata răsărită din această ciudată împerechere. O contrabandă descoperită, fuga fetei lui cu malaezul contrabandist urmărit de oameni albi, îl îmbrânceşte în camerele albastre ale beţiei opiului, in tovărăşia unui mongol, şi se prăpădeşte în incendiul vilei „Nebunia Almayer"...

Lipsit de suportul sigur al unui personagiu robust, romanul trăeşte însă intens prin atmosfera caldă, năbuşitoare a tropicelor, unde plantele şi oamenii iau înfăţişări de altă eră terestră, iar pasiunile au totdeauna ceva halucinatoriu. Fuga fetei lui Almayer, vizita perfidă a ofiterilor olandezi, beţia violentă a lui Almayer şi visul lui, sunt pagini care vorbesc limpede de puterea creatoare a scriitorului şi dau întregului roman preţul pe care-l au pietrele preţioase bătute pe ceasornicele de aur.

HAN RYNER: La vie eternelle,
roman du mys ère. Paris.1927

După pitorescul său *l'Ingéneux Hidalgo Miguel Cervantès*, după *l'Autodidacte*, roman de acţiune şi utopie generoasă, Han Ryner a dat la iveală un „roman al misterului": **La vie eternelle.** Varietatea operelor sale poate fi deconcentrantă: ea este însă expresia unei gândiri extraordinar de subtile, a unei inteligenţe niciodată mulţumită, a unei curiozităţi creatoare de lumi spirituale.

Ultima carte a lui Ryner pare mai mult metafisică — şi se pretează la numeroase confusiuni; fiecare critic poate expune conţinutul ei potrivit cu preferinţele sale materialiste sau spiritualiste. De fapt, cartea e plină de simboluri, căci nu se poate vorbi altfel despre „realităţi" invisibile, despre lumile „de dincolo". Eroina cărţii, Béatrice e o întrupare a vieţii veşnice. Ea e prezintată în existenţele ei succesive cari pot fi privite totodată fie ca o „etică subtilă, un lung cântec de iubire ce ne îndrumează spre o înţelegere mai armonioasă a destinului omenesc, fie ca o creaţiune, ca un efort conceptual al lumii extrasensuale". In capitolul întâi e evocarea emoţionantă a Marei despărţiri: Béatrice moare. Marea tristeţă a morţii se schimbă în gânduri de durere, de iubire, de înţelepciune. Simbolul apare în evidenţă. Comparând sufletul Béatricei cu trupul ei, autorul scrie: „Această flacără e totuşi mai frumoasă decât vasul cu suave contururi, a cărui transparenţă o înfloria. Ea se menţine, dreaptă, nemuritoare deasupra unei ruini". In alt capitol, spiritul trăeşte în afară de timp, cuprinzând toată istoria omenească, „condensând trecutul şi viitorul într'un vast prezent".

„Spiritul" se pierde în visuri asupra genezei şi originilor umane. Simbolurile se succed ca şi diversele încarnări ale Béatricei. „Ea se recunoaşte în Nona, o fată care pictează vasele de argilă aproape de Ninive. Ea e apoi Athénatime care însoţeşte pe Psychodore; apoi Paulina iubită de Seneca. In Florenţa, ea nu poate fi decât Béatrice iubită de Dante. In altă existenţă, ea e Hypatia, fecioara murind sub lovituri". Capitolele se succed, pitoreşti, în veacuri nebănuite. Autorul însuşi se urmăreşte în diversele sale existenţe anterioare, pentru a putea recunoaşte pe eterna Béatrice „în Milaoh, ghemuită într'o cavernă; în Tel-Loh, chaldeana dela Turnul Babel; ea e apoi fiica druidului Yr-Cutta-Cyfarwyd ascultând cum s'au creat Lumea-neagră, Lumea-colorată şi cea neagră; este apoi Rivanone, creştină fără adevărată credinţă; Virgo, fecioară care refuză iubirea; Aloida, vândută bătrânului conte de Caylus. Perette e mai veselă; Azénor moare de dragoste după Iannik care s'a făcut preot; Lucienne e un copil care iubeşte pe tatăl ei cu sufletul mamei sale: sufletul, prea puternic, ucide trupul copilului fraged"...

Această succesiune de încarnări e suficientă pentru a indica strania lume pe care vrea s'o evoace Ryner. El e prea mult filosof, pentru ca să se mulţumească cu simple aventuri; ci, ia faptele ca expresii, ca simboluri ale lumii sale de idei, ale lumii spirituale — care, înainte de a exista „undeva, în nesfârşire", eixstă în conştiinţa omenească. Chiar dacă s'ar adeveri teoria transmigraţiei, rămâne această siguranţă: nu ne putem aminti de existenţele anterioare, nu avem dovezi palpabile de succesiunea aceluiaş suflet, a aceleiaşi conştiinţi, în diferite întrupări. Inimaginalul nu se poate imagina; necunoscutul rămâne astfel, câtă vreme nu avem alte mijloace de cunoaştere. Ryner ne-a dat însă un exemplu de admirabilă creaţiune spirituală, de visuri extrase din alte visuri. Ne-a dat o frescă supra-reală, pentru ca să suportăm mai lesne realităţile terestre implacabile. Şi, ne-a mai dat acea poezie a vieţii multilaterale, care învălue viaţa uniformă, de toate zilele, în eternitatea Spiritului care divinizează omul.

P. A.

Graiul Românesc

A apărut primul număr al revistei „Graiul Românesc" cu colaborarea d-lor Sextil Puşcaru, Sabin Opreanu, St. Romansky, Apostol Culea, Emanoil Bucuţă, etc.

Revista publică următorul program:

„Societatea Culturală „Graiul Românesc" a lucrat timp de patru ani, de când fiinţează, pe diferite căi pentru ajungerea scopurilor ei. Aceste scopuri se rezumă în apărarea de desnaţionalizare a Românilor din afară de hotarele ţării sau chiar şi dinăuntrul acelor hotare.

Rezultatul, cu care mai cu seamă se mândreşte până acum, e aducerea la învăţătură în şcolile noastre a mai multor sute de copii români din Bulgaria şi Albania. Până când se va ajunge ca ţările unde trăesc acei Români să le îngădue şi să le dea învăţământul în limba lor de naştere, e singurul lucru ce se putea face. El nu rezolvă problema, dar o pune în lumină, şi, chiar prin agravare, o apropie de deslegare.

Prin revista pe care începe s'o scoată cu numărul de faţă, „Graiul Românesc" încearcă un nou mijloc. El crede că chestia limbii româneşti, în luptă astăzi atât în străini cât şi între noi, pentru păstrare sau pentru întindere, trebue în întâiul rând cercetată şi adusă la cunoştinţă. Intâii paladini ai limbii sunt oamenii de condeiu.

Programul revistei, care poartă acelaş nume, ca o mărturisire a convingerii că semnul cel mai vădit şi cel mai tare meterez al naţionalităţii e limba, se întrezăreşte dela început. Toate crâmpeele de Români din străinătate vor apare cu nevoile şi speranţele lor, precum şi toate acele regiuni unde Românii au suferit pierderi de pe urma apăsărilor politice ale trecutului sau unde ei caută să se reverse pentru umplerea întregii vetre fireşti.

Atât studiile, care urmăresc liniile mari, cât şi însemnările, în care se vor oglindi fapte zilnice, vor fi scrise cu toată nepărtinirea. O prescurtare a lor în cele mai însemnate limbi europene, franceză, italiană, germană şi engleză, va servi pe deoparte, de control acelei nepărtiniri, iar pe de alta, la răspândire în cât mai largi cercuri.

Credem zadarnic să mai amintim că Societatea „Graiul românesc", şi prin urmare şi revista ei, nu lucrează cu nici un gând de duşmănie, nici împotriva ţărilor unde trăesc Români şi nici împotriva populaţiei de altă limbă de la noi".

„900"

O icoană a literaturii italiene sub noul regim fascist ne-a dat-o Giuseppe Prezzolini, anul trecut. In *Cultura italiană* am găsit tot ce interesa viaţa culturală a nouei Italii. Prezzolini ne convingea că în Italia literară stăpâneşte azi curentul împotriva materialismului şi pozitivismului. *Cultura italiană* era un îndreptar pentru cercetători şi pentru acei cari se întrebau ce s'a făcut strălucita pleiadă de scriitori cari au ilustrat Italia cunoscută — aevea sau din cărţi — înainte de a svârli Mussolini zarurile şi de a trece Rubiconul.

Caracterizările lui Prezzolini sunt în parte contestate. Adevărul este că scriitorii s'au supus ori au plecat. Iar pe de altă parte, ultimele manifestări ale Ducelui, politica lui imperialistă, influenţează hotărît scrisul celor ce s'au supus. Sistemul de guvernământ fortissimo, e lipsit de îngăduinţă; el nu are slăbiciuni dăunătoare „siguranţei statului"....

Philippe Soupault afirma de curând că toţi scriitorii italieni au fost cumpăraţi de Mussolini, excepţie făcând Papini, „care-i plătit de papă". Nu vom aduce literaţilor din patria lui Dante injuria de a crede aceasta. Afirmaţia poate fi interesată. Este totuş neîndoelnic că dictatorul este un om suficient de inteligent ca să aprecieze foloasele ce le poate trage din exploatarea — fie chiar bine plătită—a scrisului altora, precum a ştiut să-şi asigure laudele lui d'Annunzio şi colaborarea preţioasă a filosofului Giovani Gentile la departamentul culturii.

In general, în toate manifestările spirituale se resimte concepţia dictatorului. Revistele cari apar acum în Italia sunt fasciste din scoarţă în scoarţă. Ele servesc cauza cămăşilor negre în interior, cauza panitalienismului, în îndrumarea externă. Cele cari mai făceau opoziţie au fost suspendate. „Il assino" şi-a încetat apariţia cu prilejul ultimelor măsuri împotriva opoziţiei de pe Aventin. Revista care a fost anunţată că va apărea sub direcţia lui Labriola, este aproape sigur că nu va vedea lumina tiparului. In schimb, tipăriturile fasciste se înmulţesc.

De curând Massimo Botempelli, şi Curzio Malaperte au scos o nouă revistă: „900". Dintre colaboratorii externi remarcăm pe R. Gomez dela Serna, Georg Kaiser şi P. Mac Orlan.

„900" apare în limba franceză la Roma şi Florenţa şi numără două sute de pagini. Titlul împrumutat după *Il novacento italiano*, revista artelor plastice, reprezintă prin prescurtare, anul 1900, adică secolul XX. In afară de un studiu asupra muzicii lui Verdi şi o descriere poetică a unei staţiuni balneare de pe coasta Adriaticei, restul articolelor se ocupă de diferitele aspecte ale politicii fasciste. Răspândirea şi popularizarea ideii panitalienismului este rostul acţiunii celor din jurul revistei. Editorialul precizează acest ţel.

„Fără zăbavă Italia, după o lungă odihnă ce-o condamnase pieirii, se pregăteşte pentru o mare sarcină, punându-se conştiincios în curent cu desvoltarea celorlalte popoare şi desăvârsindu-şi maturitatea".

Nimic de zis împotriva acestui efort. Numai dacă opera de renaştere naţională n'ar întrece marginile bunului simţ. Botempelli scrie într'un articol:

„Astăzi sunt în Europa două morminte ale democraţiei celui de al douăzecelea secol. Unul este la Roma, altul la Moscova La Moscova mormântul este păzit de fiare cari scormonesc pământul. La Roma, de şoimi voioşi cari privind cu semeţie soarele vor sfârşi poate prin a-l influenţa mersul..." şi mai departe: „Dispreţuim toate internaţionalele; noi ne simţim romani, romani pătimaşi... Astfel, Roma este mai mare ca New-York-ul".

Imperechiem citatele cu recentele cuvinte ale lui Mussolini: „Italia nu poate exista ca stat, fără a avea un rol mondial : misiunea ei nu poate fi decât catolică şi romană. Fascismul italian îşi ia rolul de civilizator al omenirii"...

Specializarea creerului

In **„La vie universelle"** (No. 3), organ al „Asociaţiei internaţionale biocosmice", profesorul **A. L. Herrera** publică un interesant articol despre adaptarea creerului omenesc la ideea vieţii universale. Luând exemple biologice, dela omide până la mamifere, autorul arată că funcţiunile acestor vietăţi sunt limitate de gradul de desvoltare a sistemului lor nervos şi de natura creerului. Câinele poliţienesc are un creer altfel adaptat decât al câinelui de vânătoare. Omul cavernelor avea facultăţi reduse; e o mare deosebire între creerul acestuia şi acel al omului din evul mediu adaptat mai ales pentru rugăciuni, credinţi supranaturale şi teama de iad. Creerul oamenilor din sec. 18 şi 19 a suferit o evoluţie, aproape o mutaţie, prin care s'a adaptat la ştiinţă, filosofie, artă.

Incă un pas, şi organul gândirii se va adapta vieţii universale, adică va fi capabil să înţeleagă toate manifestaţiile acelei vieţi eterne. Copiii vor fi deprinşi cu imagini cosmice. Astronomia va deveni tot aşa de obişnuită ca şi gramatica sau geografia. Elementele arhitectonice vor fi şi ele cosmice. Observatoarele vor exista pretutindeni, aşa cum se instalează astăzi radio. Unitatea naturii se va învăţa în şcoli primare, pe când azi nu e predată încă în instituţii superioare. Experienţele de plasmogenie vor fi făcute şi de copii! Se va vorbi până şi de viaţa pietrelor, a mării, a spaţiului, a atomilor şi electronilor. „Fiinţe artificiale vor putea fi preparate de elevi... şi, cine ştie dacă omenirea viitoare nu va fi artificială, produsă din ovule sintetizate şi cultivate într'un serum special, după ce s'au format proteinele şi nucleoproteinele de sinteză, materiile organice labile, prin raze ultraviolete sau prin radium"...

Ideile asupra unităţii vieţii şi naturii vor produce o evoluţie progresivă accelerată a creerului; atunci, genii mai mult sau mai puţin numeroase vor putea explica infinitul, dela unităţile electronice până la sistemele siderale. Se va ajunge în cele din urmă ca creerul uman să devină incapabil să priceapă ideile retrograde cari stăpânesc azi pe cei mai mulţi oameni; mentalitatea unui războinic va fi imposibilă, cândva, caşi fanatismul care ucide pe acei cari cred în altă religie. Până atunci, domnesc primitivii.

Beatrice Cencil

Figura acestei italience din veacul al 16-lea a inspirat o seamă de scriitori, printre care trebuesc amintiţi Shelley şi Stendhal. Zilele acestea a apărut o carte documentată asupra Beatricei Cenci, scrisă de Corrado Ricci, în care găsim toate amănuntele istorice ale procesului ei. Surprinzător e faptul că realitatea depăşeşte aci cu mult imaginaţia poeţilor.

Tatăl Beatricei e un anume Francesco Cenci, tipul omului stricat din veacul al 16-lea. Hoţ, escroc, asasin şi pe de-asupra râios, duce o viaţă plină de aventuri în palatul său din Roma; e un satrap care nu îngădue nici unei femei să-i reziste, căci o ucide. Arestat adesea, urmărit de creditori şi de rudele victimelor sale, îşi supune familia unui regim de rafinat despotism; toată lumea e ridicată împotriva lui şi el domneşte prin teroare. O figură înrudită cu figura lui Cesar Borgia, prin cinism şi lipsa oricărei prejudecăţi, dar fără măreţia, nobleţea şi inteligenţa acestuia.

Are copii mulţi printre care pe Beatrice. Nu vrea s'o mărite spre a nu-i face zestre, şi o închide într'un castel stingher, la Petrella. Beatrice lâncezeşte şi se ofileşte într'o cameră de sus, cu ferestrele oblonite; n'are nici douăzeci de ani şi deabea poate vedea cerul printr'o ferestrue. Când tatăl ei Francesco se abate pe la castel, o pune la munci josnice, silind-o „să-i frece picioarele şi pântecele mâncate de râie." Nu e de mirare că prin mintea Beatricei a trecut gândul să se scape de această lepădătură omenească. Intr'o zi încearcă să intre în legătură printr'un servitor cu fratele ei Giacomo care locueşte la Roma; Francesco prinde de veste şi o bate cu o vână de bou până-i cad fetei unghiile. Beatrice se hotărăşte să se răzbune.

Şi astfel pregăteşte uciderea lui Francesco. Beatrice are acum douăzeci de ani, e de o frumuseţe uimitoare, una din acele frumuseţi romane ciudate, enigmatice, greu să-ţi scape din minte. Devine metresa guvernatorului din Petrella, Olimpio, şi se înţelege cu fratele ei în privinţa paricidului.

In dimineaţa unei zile din Septembrie 1598, Olimpio înarmat cu un ciocan cu un vârf ascuţit şi cu altul gros — ciocan lombard — intră în camera lui Francesco, întovărăşit de un ţăran înarmat cu un băţ gros de lemn. Treaba merge repede: e ucis înainte de a fi putut rosti un singur cuvânt, şi cu capul sfărâmat, picioarele frânte, e aruncat dela etaj. După plecarea ucigaşilor, Beatrice ajutată de mamă-sa vitregă — Francesco se recăsătorise — şterge sângele din cameră.

Dar crima e descoperită. Beatrice, mamă-sa vitregă şi Giacomo sunt duşi şi arestaţi la Roma unde se desfăşură unul din cele mai îngrozitoare procese din câte se pot închipui. Acuzaţii sunt supuşi la torturi: un joc de funii, de curele şi de beţe ţine în aer vinovatul, de-asupra unui scaun cu ţeapă; încheeturile trosnesc, membrele se desfac. Toţi mărturisesc, afară de Beatrice: ea rămâne neînduplecată şi mândră, bătându-şi joc de judecătorii pontificali.

In Septembrie 1599, întovărăşită de mamă-sa vitregă şi de Giacomo, Beatrice e dusă la moarte. Giacomo e ucis cu o bâtă şi tăiat bucăţi. Beatrice şi mama ei sunt decapitate. Olimpio fusese ucis mai dinainte de unul din membrii familiei Cenci, ca să nu mărturisească ceva.

Acest subiect îngrozitor a atras atenţia multora. Shelley, poetul romantic englez, a scris o tragedie iar Stendhal o nuvelă. Locuitorii Romei au preschimbat figura Beatricei într'o eroină pură, victima părintelui ei şi a popilor, iar fecioarele Romei, spune legenda, ar fi încoronat cu flori albe capul tăiat al Beatricei.

Bibliografie

Universul Literar No. 7; *Falanga* No. 14; *Glasul Liceului* No. 1 şi 2; *Nevelliniki* (Februarie); *Gânduri Noi* No. 1; *Ţara Voevozilor* No. 1; *Graiul Românesc* No. 1; *Cele Trei Crişuri* No. 1; *Societatea de mâne* No. 5; *Propilee Literare* No. 23; *Viaţa Şcolară* No. 1; *Gândul Nosrtu* No. 1; *Realitatea* No. 2.

Filmele de răsboiu

Există un „film de războiu", după cum există o literatură şi o pictură a războiului.

La noi chiar, printre primele filme, a fost „Războiul pentru Independenţă" realizat de răposaţii Leon Popescu şi Gr. Brezeanu.

Dar sunt foarte rare filmele de războiu în care interpreţii se bat de la primul până la ultimul act. Publicul desigur s'ar plictisi.

Războiul aproape din toate timpurile a interesat pe maeştrii *artei mute*. Epoca lui Ludovic al XIV-lea, atât de caracteristică şi de variată, a fost concretizată adesea pe ecran. Din motive patriotice desigur, războiul franco-german din 1870 a entuziasmat foarte puţin pe cinefilii parizieni. In schimb câteva fragmente din această epocă figurează în viitoarea producţie germană „Bismarck", în care Napoleon al III-lea e foarte interesant interpretat de un artist prusian.

Printr'o înţelegere tacită, războiul mondial a fost lăsat de o parte numai decât după încetarea ostilităţilor Sfârşitul războiului a adus fireşte şi acest „armistiţiu artistic" Regisorii se sfiau să evoce pe ecran clipe atât de tragice şi de dureroase. De altfel şi publicul dorea altceva.

Abel Gance, a fost primul care în „J'accuse" a realizat o viziune a marelui războiu. După el, Americanii au descoperit că războiul mondial e un teren virgin, pe care puteau planta cu succes idei cinematografice. Producţia americană trecea ca şi acum printr'o criză acută. Lipseau scenariile originale. De oarece epuizaseră toate subiectele, ei se gândiră că războiul va da naştere unei multitudini de drame. Reconstituind în jurul Hollywood-ului fel de fel de câmpuri de luptă, istorice, au început să lucreze acest nou gen de filme. Spectatorii americani le-au primit cu căldură deoarece — ţinând seama de populaţia Statelor-Unite — numărul victimelor americane în războiul cel mare a fost mult mai mic de cât al celorlalte state aliate.

In Franţa sau în Belgia, din cauza numeroaselor pierderi suferite, publicul nu prea se entuziasmează pentru această categorie de filme.

Americanii au creat cu succes „războiul comic", în care excelează Larry Semon (Zigoto) şi Sydney Chaplin care poartă cu foarte mult haz uniforma militară.

George Fitzmaurice a realizat pentru „First National" un film foarte impresionant: „Ingerul Intunericului", cu Ronald Colman şi Wilma Banky. In rolul orbului, Colman s'a remarcat ca un foarte bun actor.

„Marea Paradă" e în întregime consacrată epocei 1914—1918. In filmul francez „Mon Curé chez les Riches", Donatien a evocat abil o scenă de pe front.

Singurele filme de războiu pe care publicul francez le-a văzut fără să protesteze, au fost acelea editate de secţiunea cinematografică a armatei.

Societatea „Cinéromans" ar fi putut să se transforme în minister de războiu, deoarece a dirijat numeroase lupte în câmpiile din Ile-de-France!

„Le Vert galant" a montat lupte dirijate de René la Prine, ca să reconstitue epoca lui Henric al IV.

„Fanfan-La-Tulipe" are ca scenă principală lupta dela Fontenoy; iar „Surcouf", numeroase lupte pe mare.

In „Spioana cu ochii negri" sunt lupte. Cu ocazia filmării lui „Michel Strogoff" — după celebrul roman cu acelaş nume al lui Jules Verne — regisorul Tourjansky a muncit foarte mult până a reuşit să reconstitue luptele în Letonia.

Ca să nu comită greşeli istorice, în luptele pe care le înscena în „Destinée", Henri Roussel trebui să studieze îndelung războaiele revoluţiei din 1789.

Léonce Perret ne-a arătat aceleaşi scene în „Madame Sans-Gêne, isprăvind acest film c'un minimum de anacronisme. Dar aceste anacronisme nu supără pe nimeni. S'au găsit — e drept — câţiva eruditi care au spus că cutare armă nu face parte din acea epocă. Dar acestea-s detalii. Publicul cere înainte de toate, ca filmul să-l emoţioneze.

Marele regisor Abel Gance a realizat mai multe scene războinice în monumentalul său film „Napoleon".

Un adevărat consiliu de profesori de istorie a fost convocat ca să dea sfaturi lui Raymond Bernard, cu ocazia realizării „Miracolului Lupilor".

In „Cyrano de Bergerac", Auguste Genina a realizat superbe tablouri istorice în genul acelora ale lui Van der Meulen. Abilitatea acestui animator a ştiut să voaleze unele formaţiuni de luptă puţin cam geometrice, cu ajutorul unor nouri de fum.

Fără îndoială însă că Americanii au fost aceia care au speculat cel mai mult războiul în film.

Ca să revenim la războiul mondial, se cuvine să nu trecem subt tăcere „Cei patru Cavaleri ai Apocalipsului", unde ravagiile „tragediei dinamice" ne-au fost admirabil arătate.

Războaiele americane dintre Nordişti şi Sudişti ne-au fost redate în „Naşterea unei Naţiuni", „America" şi „Raymond pleacă în războiu"!

In „Robin Hood" regisorii americani au reconstituit epoca Cruciatelor şi au schiţat figura de epopee a lui Richard inimă-de-leu, însă sunt mai puţin scrupuloşi ca regisorii francezi, deoarece aceste filme sunt pline de erori istorice!

Cunoscutul Cecil B. de Mille abordă tablouri războinice în filmele: „Ioana D'Arc", în care asediul Orleansului e artistic redat, şi „Ben Hur" ce conţine numeroase episoade navale, interesant reconstituite.

Ca să revenim la producţia franceză reamintim cititorilor luptele dirijate de Henri Diamant-Berger în „Cei trei muschetari" şi „Douăzeci de ani după"—filme cu scenariile extrase din celebrele romane foiletoane ale inepuizabilului Alexandre Dumas -tatăl.

Germanii după războiu, au realizat un foarte frumos film: „Pentru umanitate".

In rândul filmelor istorice, cităm două: „Răzbunarea Kriemhildei" (datorit muncii lui Fritz Lang) şi „Monna Vanna".

Suedezii au lucrat un adevărat film artistic, „Carol al XII", iar italienii „Cabiria", „Caesar".

Oribilul flagel al războiului a inspirat şi va inspira mulţi regisori.

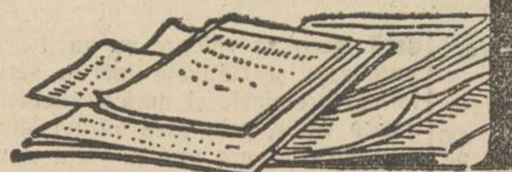
Ar fi de dorit ca spectatolul acestor filme să îndepărteze popoarele de la orice gând războinic.

Regisorul Griffith care este un mare idealist, şi-a pus în gând să filmeze o operă de propagandă împotriva războiului.

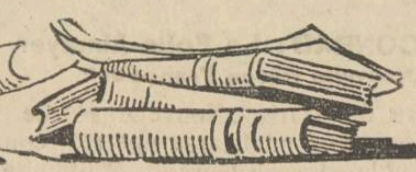
Congresul Internaţional al Cinematografului care s'a adunat sub auspiciile Societăţii Naţiunilor, n'ar putea favoriza şi discuta ideea lui Griffith?

Cinematograful astfel s'ar pune în slujba unei idei generoase. Cimentând pacea dintre popoare, el n'ar face de cât să-şi adeverească menirea de factor cultural, educativ, pacific şi umanitar....

L. CRAN

INSEMNĂRI

MEDALION

CONSTANTIN MILLE

Viata activă sporeşte avuţia certitudinii şi a indoielii prin afirmaţie şi tăgadă şi în pulberea răscolită de luptă. adversarii se lovesc şi se ucid pe ghicite. Dar când azurul a cernut bobul mărunt al umbrei şi a strecurat colbul ridicat până la ceruri, rămân în ciur câteva scântei şi un praf de lumini siderale.

Secunda morţii nu seamănă cu nici un timp al duratei şi iscarea ei schimbă sunetul pietrii care a zburat, a căzut şi s'a oprit. Ceeace a fost o existentă, devine o viaţă şi ceeace fusese viaţă se face pildă. Constantin Mille are acum un început şi un sfârşit: între aceste două termene simetrice se pot însuma exponenţii cifrelor lui.

Deşi meşteşugul gazetăriei se învecineşte cu toate activităţile şi le însoţeşte pe toate, reprezentând cu o nobilă resignare un moment între literatură şi gândire şi un moment din circulaţia fiecărei opere şi acţiuni, Constantin Mille nu a fost un bărbat politic, nici un cugetător social, nici un scriitor şi nici măcar un gazetar în inţelesul lui Clemenceau, lui Harden sau al lui Rosetti. El nu a strălucit cu o genialitate particulară în presă sau advocatură. El a fost mai mult decât atât şi a realizat incomparabil mai mult decât geniul agitat, clocotitor, provizoriu, instabil şi transfug. El a realizat un criteriu şi un nivel.

Este infinit mai uşor de mânuit o praştie sau o lance decât echilibrul unei balanţe. Constantin Mille este întemeietorul unei prese, care fiind în acelaş timp socialistă, burgheză şi naţionalistă, nu a fost nici socialistă comunistă, nici burgheză apăsătoare, nici naţionalistă şovină. El a creiat presa respectului de oameni, de libertăţi şi de dreptate; a creiat o opiniune publică şi o mentalitate. Acţiunea lui s'a tradus in viaţa publică printr'un spor progresiv de civilizaţie; ea trebue categoric precizată acum când tendinţele unei părţi din presă năzuiesc la obscurantism.

Constantin Mille a fost un mare cetăţean; un cetăţean în sensul francez, helvetic şi american al acestui cuvânt degenerat.

Constantin Mille a fost un îndrumător .

T. ARGHEZI

Versurile lui Const. Mille

– Notiţe de bibliografie critcă

In „Istoria limbii şi literaturii române" d. Ioan Nădejde spune despre versurile lui Const. Mille:

„...Meritul lor este între altele că sunt originale; unele dintr'însele sunt bune: *Indignarea, Unui viteaz, Ţarului,* etc. Mai slabe sunt cele de dragoste".

Mille scosese în 1883 (în tipo-litografia Buciumului Român din Iaşi) un volum în care se află întrunite satirele, plângerile şi tablourile-i după natură scrise în curs de cinci ani (dela 1878) şi dintre cari o bună parte fusese tipărită pentru întâia oară în „Contemporanul".

Aceste versuri se împart în trei cicluri: *Din caetul roşu, Din caetul dragostei, Traduceri.*

Căutător de cărări nebătătorite, el se plânge în poezia *Spleen:*

Prin groasele volumuri
Cat lumii nouă drumuri
Şi nu găsesc ce vroiu,
Un dor mereu îmi roade
Gândirile 'mi schiloade
Şi planurile noui.

In prefaţa acestui volum, Const. Mille arată că socoate versul în general şi rima în deosebi drept nişte „rămăşiţe ale trecutului pe când poezia şi cântecul formau una şi [că] aceste forme, cu venirea Naturalismului, vor pieri, lăsând locul vorbei obşteşti şi nestrânse mai mult în calupul strâmt al versului şi al rimei". Şi declară — spre ştiinţa tuturor—că 'şi va îngădui inperfecţiuni şi asonanţe.

Poezia lui, atât cea din epoca revistei „Contemporanul" — poezie care a stârnit luarea-aminte lăudătoare a lui Eminescu —, cât şi cea din vremea apariţiei ziarului „Munca" (1890—1894) e în cea mai mare parte o poezie de propagandă.

Dintre eroii antici, cântă pe Spartacus, „atlet cu muşchiu de criţă"; şi dintre cei ai timpurilor noastre slăveşte pe Delecluze, mort pe baricada Comunei. Iar Sofiei Perowskaia îi spune:

Ce suntem noi lângă tine?
Umbre mici lângă fantoma unui mare urieş...
Pe când tu, vultanul mândru ce s'avântă 'n sferi senine
Depe-al stâncilor vârf pleş.

Tinerii purtătoare de „căciulă frigiană" care dă, nesfioasă, luptătorului sărutul de îmbărbătare, el îi cere să-l ducă:

Pe ingustele pavèle, unde-i lupta încleştată,
Unde-o mie sânt pe unul, unde morţii sunt cu mii,
Unde 'n jurul unui petec din prăjina înălţată
Cu-a înfrângerii mânie luptă plebea sângerată.

„La mormântul lui Neculai Zubcu Codreanu" este titlul unor reflecţii, în versuri, stârnite de timpuria dispariţie a unuia din întemeietorii socialismului român; iar *„La morgă"* e, într'o gradaţie descendentă, zugrăvirea soartei unei distribuitoare de graţii: întâi, întreţinuta unui chiabur şi purtând, deci, pe umeri o avere întreagă; apoi, prietena nebunatecă a studentului bohem „în suburbia latină rătăcind misterios"; după aceea, pribeagă pe bulevarde, pradă nevoilor, până când

Astăzi pe a morgăi piatră regăsesc a ta fiinţă.

Dragostea e, în acest volum, împletită pretutindeni cu mizeria şi cu răzvrătirea.

Traducerile — din Béranger, Louise Ackerman, Clovis Hugues — sunt grele de întristare, iar în tălmăcirea din Necrasov leit-motivul cântecului îl alcătueşte foamea şi frigul:

Trec prin câmpuri, suflă vântul
Prin câmpii
Frigu-acopere tot locul
Oh, e frig —
Călătorule, e frig
Da, e frig.
Trec prin codri, urlă fiara
Prin păduri
Călătorule, mi-i foame
Imi e foame
Oh, prietene, mi-e foame,
Foame, foame!

B. L.

Sărbătorirea lui Pestalozzi

Două nume de pedagogi stăpânesc concepţia noastră educativă şi astăzi: Herbart şi Pestalozzi. Herbart pare a lupta împotriva unei primejdii ce ameninţă omenirea, spiritul său se arată sub forma unor prescripţii medicale de „cură şi dietă". In educaţia sa se simte graba de a scoate cât mai curând pe om din primejdioasa epocă a tinereţii şi a-l aduce, pe drumul prescurtat al celor opt trepte formale, la starea de om matur. Pe când Pestalozzi este un copil înţelept, care rămâne toată viaţa în lumea copiilor, un suflet în care arde o veşnică tinereţe. Şi dacă sunt genii în Pedagogie, apoi de sigur Pestalozzi a fost un geniu.

Patima pentru formarea omului l'a stăpânit din tinereţe. Rousseau l'a influenţat în ceiace a avut mai adânc, şi mai sigur — în ideele sale asupra educaţiei. Primele experienţe le-a făcut Pestalozzi cu însuşi copilul lui şi este foarte interesant jurnalul în care notează cu evlavie cum a lăsat pe fiul său în „freien Hörsaal der Natur" să înveţe singur de la pârâu, vierme şi pasere, să audă, să vadă şi să lucreze, dar mai ales să găsească singur, să judece şi să-şi formeze limbajul. Din această şcoală, zice el, va prinde provizia de curaj, bucurie de viaţă şi nevoie de libertate pentru totdeauna.

Dar binefacerile educaţiei în care el crede cu toată ardoarea unei patimi covârşitoare, îi apar ca absolut şi imediat necesare mai ales pentru copiii lucrătorilor. El vede clar cum ar putea să-i mântuiască şi fără a se chibzui prea mult, târât de ardoarea sa generoasă, încearcă o operă în care-şi pierde toate mijloacele sale de traiu. Cu nevasta sa cea înţeleaptă, pe patul suferinţii, părăsit de prietenii generoşi care-l ajutau la început şi care acum deveniseră judecătorii săi cei mai aspri, lipsit de orice mijloc de traiu, el pare sortit să moară într'un azil sau într'o casă de nebuni.

In aceste împrejurări scrie el prima sa carte: *„Die Abendstunde eines Einsiedlers"*. De aci începe originalitatea sa în concepţia educaţiei şi eliberarea de Rousseau. Baza adâncă, ideia generatoare a sistemului său este „natura". Dar nu natura în senzul vag al lui Rousseau, ci natura interioară, legea firii proprii a fiecărei ia, deci autonomia culturii omeneşti.

Pestalozzi

„Lienhard şi Gertruda", cartea sa populară, desvoltă ideia culturii prin activitate şi viaţă, educaţia căminului şi a şcolii după modelul vieţii de familie. Cartea este o utopie, dar o utopie plină de adevăr şi cu mult simţ de realitate.

Pasiunea vieţii sale însă este tot educaţia şi de aceia, deşi bătrân, nu pregetă a se pune la lucru mai întâi la Stans şi apoi în micul orăşel Burgdorf, a cărui şcoală elementară devine un loc de pelerinagiu pentru Europa întreagă.

Deşi Napoleon i-a trimis vorbă că nu se coboară până la un învăţător de A. B. C., totuşi influenţa acelui bătrân neglijat în ţinută, urât, simplu în apucături, stăpâneşte lumea, atrage sufletele din toate vremurile. De la simplu învăţător de sat până la episcopi, oameni de stat, generali şi prinţi, toţi vin în pelerinagiu la mica sa şcoală elementară.

Şi azi, simţim parcă focul vocaţiunii sale pasionale, iubirea nemărginită şi încrederea caldă în sufletul copilului.

Acest simplu învăţător de A. B. C. ridică şi conduce cugetătorii luminaţi din întreaga lume, dă orientări şi principii pentru noile îndrumări ale epocii noastre şi rămâne făclia de lumină spre care se îndreaptă toţi acei ce, nemulţumiţi de şcoala de azi, caută să creeze şcoala de mâine. S.

* * *

La 17 Februarie a. c. se împlinesc 100 de ani de la moartea pedagogului elveţian Johann Heinrich Pestalozzi. El s'a născut la Zuerich la 1746 şi a murit la Brugg la 1827.

Pestalozzi a studiat filologia, teologia, dreptul şi istoria şi apoi s'a consacrat economiei rurale.

Mizeria populaţiei rurale din Elveţia i-a indicat drumul; idealul său social s'a conturat treptat şi s'a cristalizat în formula: ridicarea morală şi materială a ţărănimii.

Lectura lui *„Emile"* de Rousseau a fost o relevare pentru el. De atunci s'a apucat să popularizeze şi să corijeze metodele marelui filosof şi scriitor.

De compatriotul său Rousseau, îl deosebeşte impulsul către activitatea practică. Pestalozzi a conceput planul de-a desvolta treptat facultăţile omeneşti, de-a înfiinţa instrucţia agricolă şi profesională, de-a organiza învăţământul mutual.

La vârsta de 22 de ani, Pestalozzi are curajul să încerce punerea în aplicare a ideilor sale; el cumpărase o fermă la Neuhof, unde a adunat şi a educat mai bine de o sută de copii săraci.

Imprejurările l'au silit să-şi schimbe de două trei ori centrul de activitate. Elevi nu i-au lipsit nici odată; în schimb mijloacele materiale i-au lipsit foarte des.

Influenţa activităţei sale a fost totuşi adâncă şi hotărâtoare.

El este reformatorul învăţământului şi precursorul ideilor moderne în pedagogie.

Marele filosof german Fichte, în *„Discursul către naţiunea germană"*, a preconizat aplicarea metodei lui Pestalozzi pentru ridicarea şi desăvârşirea poporului german.

In operele sale, Pestalozzi a dat dovadă, prin cunoştinţele-i enciclopedice, că este un uriaş demn de marea epocă culturală din ajunul revoluţiei franceze.

Scrierile lui mai principale sunt: „Sările unui solitar"; „Lienhard şi Gertrud", roman folkloristic (1783); „Cum îşi creşte Gertruda copiii;" (1801); „Cartea mamelor" şi „Cântecul Lebedei."

D.

Ce este un muncitor intelectual ?

In **la Houle** (No. 2), organ al Asociaţiei generale a muncitorilor intelectuali (Les Compagnons de la Pensée), **L.-S. Judius,** directorul acestei publicaţii, defineşte ca adevărat muncitor intelectual pe acel care se străduește să răspândească şi să adâncească cultura. Nu sunt adevăraţi intelectuali scriitorul oricât de talentat, inginerul sau doctorul oricât de experimentat, ziaristul sau avocatul mai mult sau mai puţin „fiu de familie" — şi cari au ajuns să-şi asigure existenţa, aspirând să aibă un confort material potrivit cu „rangul" lor. Intelectuali sunt acei cari se îngrijesc de orientarea lor morală, de afinităţile lor spirituale sau de înălţarea lor mintală. Aceşti intelectuali nu-şi limitează orizontul lor la viaţa mondenă, cum fac cei mai mulţi dintre acei cari exercită o „profesiune liberală". Adevăratul muncitor intelectual poate aparţinea tuturor claselor sociale. Poate fi simplu meseriaş sau ministru, funcţionar sărac sau administrator gras plătit, profesor de universitate sau modest autodidact.

Adevăratul muncitor intelectual e acel care îşi respectă munca şi se face respectat prin ea; e acel care vrea liberarea totală şi definitivă, care e cuprins de setea de a cunoaşte şi care vrea să se realizeze pe sine. Intelectual adevărat e acel care „işi sculptează eul, îşi îmbogăţeşte inima, îşi căleşte caracterul,... e acel care face din sufletul său o operă de artă; e acel care meditează asupra tuturor problemelor ce se pun unei conştiinţi omeneşti."

In numele acestei convingeri, sub semnul glorios al **Culturii omeneşti integrale,** intelectualii trebue să se unească în organizaţii cari duc de fapt la emanciparea individuală în toate domeniile de muncă şi de creaţie.

Revista elevilor

A apărut o revistă tinerească: „Glasul Liceului". Am luat-o în mână cu simpatie, crezând că voiu găsi acolo o altă viaţă. Şi într'adevăr am dat peste articole despre diferiţi scriitori străini, despre „cinematograful în şcoli', despre chestii sportive, distractive, jocuri, etc.

Am citit cu plăcere şi câteva cuvinte pentru liceeni, scrise de preotul Galaction.

Dar spiritul acesta dispare la numărul al doilea al revistei. Răsar pe copertă nume de scriitori de duzină, iar elevii — în loc să se ocupe de lucruri şcolăreşti — se apucă cu toţii, de versuri.

Redăm drept exemplu un fragment dintr'o fabulă:

„Grădinarul tot văzând
Brazdele de flori călcate
A ghicit c'a fost stricate
De pisic'unui vecin.
Ah! îşi zise el oftând:
„Dac' o să mai vi motane,
„Iti arăt eu hoţomane!
„Am să-ţi viu de-acum de hac!"
Şi îi puse pe-un arac
Carne plină de venin,
Insă-un corb ce sta pe ramul
Unui dud învecinat,
Vai sărmanul!
Cum era înfometat
Hop! apucă carnea 'n cloc
Şi pe loc
El sburând în sus cu ea
S'o mănânce hotărăşte
Pe o vilă la şosea.
Insă'acolo,
El o vulpe întâlneşte
Ce venise la găini
Dar găinele-anunţate
De cu zi, de un confrate
Dormea'n arborii vecini".

Am reprodus citaţia cu ortografia şi punctuaţia de origine.

Aceşti liceeni, care nu ştiu că vocativul se pune între virgule, că nu se poate scrie: „brazdele a fost stricate", „de pisic' unui vecin", „găinele-anunţate dormea 'n arborii vecini", „dac'o să mai vi motane" — fac o greşală trecând direct la literatură printr'un salt pe de-asupra gramaticii.

Intâi trebue să iai destulă învăţătură dela alţii — şi după aceia să scrii pentru public.

Grigorescu în gravură

Apropiata comemorare a marelui nostru artist care a fost Nicolae Grigorescu, a oferit iubitorilor de artă care conduc editura „Bibliofila" prilejul de a aduna douăsprezece planşe gravate de d. R. Iosif după cele mai celebre tablouri ale maestrului.

Prospectul imprimat la „Tiparniţa" anunţă că d. Şt. I. Neniţescu a selecţionat planşele şi a scris o interesantă prefaţă pentru această mapă care va apărea în cursul lunii Februarie.

Cunoaşterea în cercuri cât mai largi a tablourilor marelui nostru pictor este necesară atât pentru desvoltarea gustului şi spiritului critic al publicului neiniţiat, cât şi pentru răspândirea unor opere care aduc o valoare de sine stătătoare în gravurile d-lui Iosif.

In cazul marelui Grigorescu, care a fost exponentul sufletesc al poporului nostru o întreagă epocă artistică, cunoaşterea devine însă imposibilă prin faptul că operele cele mai de seamă din colecţiile statului au dispărut, iar cele din colecţiile particulare nu sunt accesibile publicului. Nu rămâne decât reproducerea prin foto-zincografie, dar aceasta nu dă decât o imitaţie rece şi exactă a operei artistului, exactă ca linie şi până la un punct numai ca valori. Sunt intenţiuni ale artistului pe care placa fotografică nu le percepe. Sunt culori care impresionează ochiul într'un fel şi placa fotografică într'altul. Numai dragostea cu care artistul gravor învăluie opera artistului pictor ca într'un nimb şi inteligenţa cu care tinde să pătrundă intenţia artistului, discernând în ce grad este traductibilă dintr'o technică într'alta, ne poate da o interpretare adevărată, fundamental deosebită de o reproducere pur tehnică.

De aceea credem că mapa pe care o pregăteşte *„Bibliofila"*, va da iubitorilor de artă pe acel Grigorescu pe care-l căuta până acum zadarnic în publicaţiile vremii.

Erată

In ultimul număr al „Universului Literar", direcţia constată cu regret câteva accidente tipografice.

Iată un accident :

„Sonetul d-lui Mircea Pavelescu a apărut fără menţiunea că e tradus din José-Maria de Heredia".

Cine a cetit şi traducerea, şi originalul (redate de noi în numărul trecut) îşi dă seamă că nu poate fi la mijloc o greşală a tipografului.

Tipograful n'a pus din greşală numele lui Heredia, ci cu bună ştiinţă — întrucât nu şi-a putut închipui că poezia semnată Mircea Pavelescu ar putea avea ceva comun cu José-Maria de Heredia!

Iacob Wassermann

Unul din cei mai de vază şi mai productivi romnacieri ai Austriei. S'a născut în 1873 la Fürth, a urmat şcoala reală, şi, după multe rătăciri, trăeşte şi scrie acum la Viena. Cariera lui literară şi-a început-o cu romanul „Evreii din Zirndorf" (1897) şi cuceri un succes trainic prin romanul „Povestea tinerei Renate Fuchs" — povestea interesantă şi adâncă a liberării „acelor femei cari încep să puie la îndoială vechile prejudecăţi privitoare la viaţa simţurilor şi vor să-şi trăiască destinul scris în organismul lor, destinul feminităţii lor".

A mai dat la lumină nuvele şi romane multe, între cari romanul istoric-psihologic „Alexandru în Babilon" (1904), „Moloch", „Omul de patruzeci de ani", „Kaspar Hauser sau inerţia inimii", care a stârnit un deosebit interes prin problema lui psihologică (1908), „Măscile lui Erwin Reiner", roman care înseamnă un moment de seamă în evoluţia literaturii moderne. „E o oglindă care concentrează cele mai frapante tendinţe ale individualismului neînfrânat, — care e doară caracteristica principală a literaturii moderne; dar acest roman datează şi o cârmire hotărîtă spre viaţa reală, — şi pare a fi aurora unui clisicism nou". Prin el apare şi mai matur şi mai desăvârşit talentul lui Wasserman de a creşte şi a culmina un conflict. Alte scrieri „Literatul sau Myt şi Personalitate", „Oglinda de aur", „Omuleţul cu gâştele" — un roman de o deosebită intensitate artistică şi umană, „plin de abisuri sinistre şi de culmi luminoase. Prăbuşiri în infern şi ascensiuni spre cer. Construcţie complexă şi capricioasă ca o catedrală gotică, dar mare şi unitară în aparenţa ei haotică". Apoi romanele „Faber sau anii pierduţi", „Laudin şi ai săi", „Gândul Pelerinului", etc.

Wassermann ne descrie singur felul lui de a lucra, ca foarte muncit şi cizelat: „E o regulă aproape generală la mine că-mi reîncep iar şi iar lucrările sub alte forme. La romanul „Faber" am scris şi dat deoparte 14 diferite începuturi, fiecare cuprinzând 20 până la 30 de pagini de tipar. Nuvela Adam Urban a trecut prin 19 redactări, până să-i găsesc pe cea mulţumitoare". Acest fel laborios de a creea ne aminteşte pe acela al lui Caragiale al nostru.

Din pana acestui maestru „Lectura" ne aduce, în ultimul ei număr (106), sub titlul *„Creatorul"*, romanul plin de tâlc al omului de geniu, cu arzătoarea lui pasiune pentru operă şi cu sfâşietoarea tragedie a contactului cu realităţile.

MARUNTE

— Duminică 13 crt. a vorbit d. dr. Ionescu despre *O călătorie prin staţiunile de cură din Italia,* călătorie organizată de E. N. I. T. (Ente nazionale industrie turische)— admirabila societate, care organizează în fiecare an excursii uimitoare prin confortul şi ordinea în care se desfăşură — şi condusă de prof. Guide Ruafta ,şeful secţiei medicale a Societăţii.

Toate bogăţiile sale naturale Statul italian a ştiut să le pună în valoare printr'o exploatare raţională. E de remarcat că nu toate localităţile au fost lăsate să se desvolte ca staţiuni de cură, ci numai cele ale căror produse se pot industrializa, pentru a se putea întreţine singure din export. Pe de altă parte e demnă de relevat grija Statului italian pentru funcţionari. cărora li-a înfiinţat sanatorii şi stabilimente de băi, unde pot avea toată întreţinerea şi cura pe preţul de cost. Şi aceasta nu în regie directă, ci prin concesionare către anumite societăţi care se mulţumesc cu un beneficiu foarte redus.

Dar ceeace miră pe călătorul străin în Italia este ordinea, disciplina şi munca harnică la tot pasul, care va face din prezent o a treia epocă de înflorire pe pământul italian, după epoca romană şi după aceea a Renaşterii.

Pentru tot ce priveşte „Adevĕrul Literar": manuscrise, reviste, cărţi, informaţii, etc., a se adresa la redacţie numai Joi, Vineri, Sâmbătă între orele 5–6.

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9–11.

ANUL VII.— No. 325

7 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
14 LEI EXEMPLARUL IN STRĂINĂTATE

Duminică, 27 Februarie 1927

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888–1897 CONST. MILLE 1897–1920

FONDAT in 1893

Curente noui în critica estetică

Un curent foarte puternic se afirmă din ce în ce mai mult, în cugetarea Anglo-Saxonă şi mai ales în cea Americană, în potriva a celace ei numesc „Noua barbarie literară" sau „bolşevismul literar".

Irving Babbit în „Maeştrii Critici", „Noul Laokoon", „Rousseau şi Romantismul", precum şi Paul Elmer More în **The Drift of Romanticism"** caracterizează tendinţa naturalisto-romantică a criticii estetice de azi ca un curent spre boală şi dezintegrare, cu toată aparenţa sa de expansiune şi vitalitate. Simbolismul vag şi plutitor, expresionismul desumanizat şi mai ales filosofia jumătate raţionalistă, jumătate intuitivă, care stăpâneşte vremurile noastre au creiat haosul şi anarhia vieţii şi a cugetării actuale, dar mai ales ale formelor şi idealurilor artistice.

Naturalismul în arta modernă a împins gustul şi creaţia estetică la o preţuire morbidă a „datelor imediate", la o stimulare excesivă a instinctelor şi dorinţelor imediate, la o revărsare a regiunilor inferioare ale personalităţii omeneşti.

Romantismul la rândul său a trezit şi alimentat nesăţioasa dorinţă de a experimenta pentru simpla plăcere de a încerca stări noui sufleteşti, iar filosofia a dat iluzia unui univers care se creiază el însuşi.

Domeniul esteticii este acela în care natura intimă a acestor influenţe s'a simţit mai mult. Experienţa estetică fiind după părerea dominantă pur şi simplu imediat apreciativă şi nu rezultatul unei judecăţi de valoare, nu este o funcţiune logică, deci nu este o valoare...

Chiar în **„Noul Realism"** care este actualmente filosofia cea mai populară în America şi reacţiune extremă în potriva subiectivismului, printr'o „exageraţie Rousseau-istă" se consideră „frumosul" ca un simplu proces intim. Se elimină astfel orice valoare care ar putea stăvili subiectivismul, lăsarea în voia dorinţelor şi a sentimentelor individuale, acea licenţă lipsită de orice principiu de control, în potriva căreia reacţionează critica anglo-saxonă şi mai ales cea americană.

Cugetătorii americani în potriva tuturor acestor tendinţe individualiste şi contradictorii cer o critică **„estetică coherentă"**. Idealiştii caută să dovedească adevărul uitat că valorile estetice şi spirituale au o semnificare mai presus de omenesc, că critica literară trebuie să aibă ca măsură fundamentală „un principiu de control intim" precum şi un principiu al Unităţii care să strângă curentele excentrice, puterile centrifuge ale culturii moderne, şi să stabilească astfel legăturile indisolubile dintre literatură şi viaţă.

Un „univers pur spectacular" în care părţile ar avea mai mult înţeles decât ansamblul, ar fi după cum îl defineşte Ioseph Conrad un haos de lumini fantastice dar nereal.

Trebuie, afirmă ei, o scară de valori intransigente care să dea un înţeles şi o unitate părţilor. Unde să găsim însă aceste principii? In trecut, în reînvierea clasicismului? Lucrul nu e cu putinţă.

Clasicismul ar fi o haină prea strâmtă pentru tumultul sufletului de azi. Apoi progresul nu poate cu nici un chip ii într'o întcarcere la o formă anterioară. Sunt apoi calităţi, virtuţi câştigate dintr'o disciplină şi o experienţă naturalistă îndelungată, care pot fi puse în serviciul unei estetice noui cu mai mult folos decât orice inutilă încercare de a reveni la secolul lui August, cum sunt spre exemplu fidelitatea observaţiei, simplicitatea technică, impersonalitatea în tratare. Trebuie de găsit deci o soluţie care să fie o reacţie împotriva naturalismului ca şi împotriva romantismului excesiv şi care să ne permită să stabilim o scară cu valorile uneia şi a alteia din aceste două orientări.

„Natura", zice Irving Babbit, este domeniul multiplului. Dar dacă arta trebuie umanizată aceasta nu se poate face urmând pas cu pas această multiplicitate, ci controlând-o şi corectând-o prin percepţiunea unei **„Unităţi"**.

In „Noul Laokoon el dă o descriere foarte impresionantă a soartei ce aşteaptă arta, literatura şi toată activitatea spirituală, dacă nu se caută a se creia un neo-humanism: vom avea o literatură în care ficţiunea romanescă va întrece tot ce ni se pare mai monstruos şi mai excesiv în literatura de până acum, o sculptură mai impresionistă de cât a celor mai desmăţaţi discipoli ai lui Rodin, o muzică mai preocupală de cântarea armonicilor şi evanescenţelor muzicale de cât a lui Debussy, o filosofie mai dispreţuitoare de raţionalitate de cât pragmatismul; o critică elastică mai răzvrătită în potriva elementului de simetrie în frumuseţă de cât acea a lui Croce şi Lipps.

Trebuie deci neapărat să căutăm a lupta în potriva tendinţelor „deshumanizante" în artă şi în literatură. Dar nu trebuie să uităm zice Babbit că: „orice analiză corectă a frumuseţii trebuie să recunoască două elemente: unul expansiv şi vital, care poate fi definit cu termenul „expresiune", altul făcând contrast cu el, un element de formă, simţit mai mult ca o lege ce limitează şi îngrădeşte". O nouă teorie a artei şi a valorilor estetice trebuie să împace idealismul cu realismul, expresiunea cu forma, spontaneitatea cu disciplina.

Este deci cu toată revolta înpotriva bolşevismului literar, a realismului şi a romantismului, a tuturor tendinţelor anarhice din lumea estetică de azi, în această reacţiune americană, ca un fel de repulsiune în potriva monismului idealist. Cu toate că aceşti gânditori socot că percepţia Unităţii este condiţiunea **sine qua non** a oricării arte şi filosofii mari şi sunt idealişti care pun totul înaintea părţilor universului, ideia romantismului e prea mult legată de concepţia idealistă în filosofie, aşa că filosofii americani în noua lor concepţie se feresc a întrebuinţa vechea denumire de reîntoarcere la idealism.

Strigătul de luptă este în domeniul esteticii „dincolo de romantism şi naturalism". iar în filosofie, dincolo de **realism şi idealism.**

Formula de neo-humonism nu a fost definitiv adoptată. Opiniunea americană pare mai mult atrasă de „Pancalism", concepţiune expusă de Baldwin în cartea sa **„Teoria genetică a realităţii"** în care e expusă o sinteză a motivelor de expresiune şi impresiune, expansiune şi disciplină, naturalism şi romantism de o mare semnificaţie filozofică, întrunind în acelaş timp o subtilă şi profundă înţelegere şi o riguroasă verificare ştiinţifică.

In tot cazul asistăm la o luptă încordată între tendinţe care de când există omenirea au fost în echilibru nestabil. Soluţia definitivă, echilibrul stabil este în infinitul vremii viitoare.

In fiecare clipă a luptei însă concepţiile se desfăşoară în orizonturi din ce în ce mai largi. Aspiraţia criticii de a identifica frumosul cu binele rămâne veşnică de la Platon până în zilele noastre şi cugetătorii americani afirmă cu tărie, după o lungă şi vijelioasă răsturnare a valorilor, că aceasta este totuşi condiţia pentru ca arta să fie indisolubil legată de viaţă.

IZABELA SADOVEANU

Cugetări

O bună parte din viaţă o petrecem făcând rău, cea mai mare parte nefăcând nimic, în total făcând altceva decât ar trebui să facem.

Seneca

Nu există pentru om decât trei mari evenimente: naşterea, viaţa şi moartea; şi totuşi omul nu se simte născând, suferă murind şi uită că trăeşte.

Nu există ceva la care oamenii să ţie mai mult, şi să ocrotească totuşi mai puţin, ca propria lor viaţă.

La Bruyère

In viaţă, obiceiurile sunt mai importante decât maximele, pentrucă obiceiul e maxima vie devenită instinct şi trup. Schimbând maximele, e casicum ai schimba numai coperta unei cărţi. Totul e să schimbi obiceiurile, adică să ajungi la esenţa vieţei.

Amiel

A iubi viaţa, iată ce înseamnă să fii curagios!

Jaurès

De n'ar fi decât un singur om drept, şi lumea-şi are justificarea existenţei ei.

Talmudul

Nu felul de a gândi al omului explică felul lui de a trăi, ci dimpotrivă, felul lui de a trăi explică felul lui de a gândi.

Karl Marx

Nu există om care ar voi să-şi retrăiască viaţa. Abia găsim o femee care ar voi să retrăiască vârsta ei de 18 ani. Iată sentinţa vieţei!...

Fraţii Goncourt

Cine dispreţueşte viaţa, e stăpânul ei.

Corneille

Inţelepciunea vieţei e totdeauna mai adâncă şi mai largă decât înţelepciunea oamenilor.

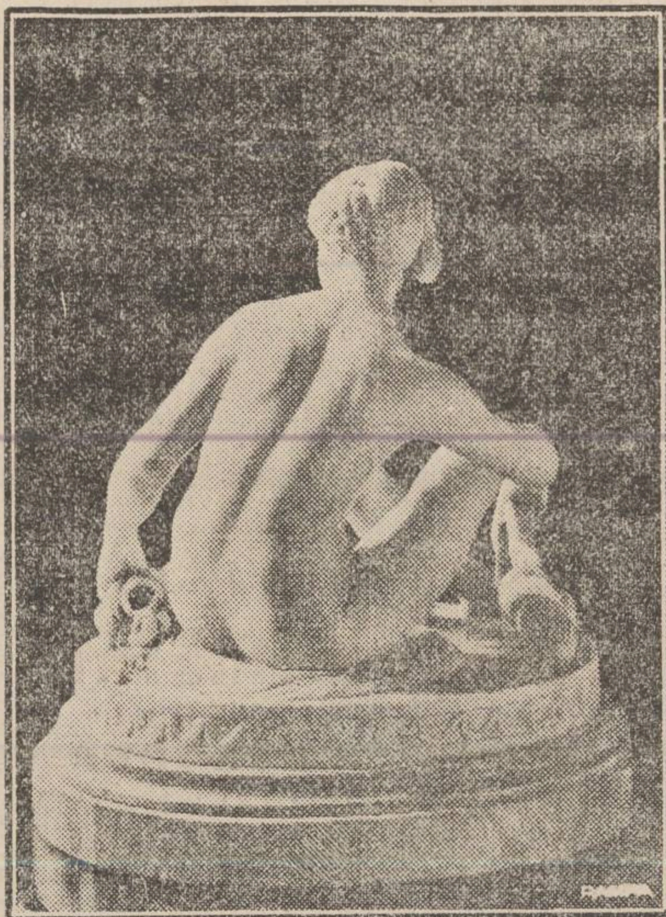
Emile Verhaeren

E drept să se spuie că ceeace facem depinde de ceeace suntem; dar trebue să adăogăm că noi suntem, într'o anumită măsură, ceeace facem şi că ne creăm fără încetare noi-înşine.

H. Bergson

Cine din noi nu-şi petrece cea mai mare parte a vieţei la umbra unei întâmplări care încă nu s'a întâmplat?

M. Maeterlinck

E. Falconet — Le croquois de Roses

Sinuciderea dela „Hotel Bristol"

Lui Ion Minulescu

Azi dimineaţă, un agent de poliţie mi-a ciocănit în uşă:

— Domnule procuror, vă rog să poftiţi la Hotel Bristol...

— Da, ce s'a întâmplat?

— S'a sinucis unu' în camera 34.

— Bine, bine! Adu-mi o trăsură...

— Am adus, să trăiţi! Aşteaptă la poartă...

Peste o jumătate de oră eram la **Hotel Bristol.** I-am cerut portarului condica de pasageri şi am citit — scrisă de o mână tremurată şi nervoasă — următoarea **declaraţie de identitate:**

> **Pasagerul:** Andrei Costescu.
> **Etatea:** 48 ani.
> **Profesia:** Magistrat pensionar.
> **Vine dela:** Bucureşti.
> **Rămâne în localitate:** Cât o vrea Dumnezeu!
> **Pleacă la:** Dacă nu ştiu nici eu, de ce vreţi să ştiţi dv.?
> **Intovărăşit de:** o valiză, manuscrisul unui tratat de drept cu titlul **Dece nu avem dreptul să cercetăm cauzele sinuciderilor** şi câteva gânduri stranii.

M'am urcat sus, în camera No. 34 şi, împreună cu medicul legist care sosise cu o clipă mai de vreme, — „am constatat decesul".

„...Sinucidere prin strangulare..." — dictam grefierului, examinând cadavrul care spânzura încă de cuiul lămpii. Era — sau, mai de grabă, **fusese** — un om scund, slab — peste măsură de slab, chel şi cu un mic cioc cărunt. Am dat ordin să se sigileze valiza.

Am percheziţionat cadavrul: n'am găsit decât o carte de vizită şi o hârtie de o mie de lei în buzunarul hainei. Mă pregăteam să plec, dornic să discut cât mai degrabă cu amicul meu — medicul legist — despre acest interesant caz, când zării pe masă un plic, cu adresa: **d-lui Procuror** — scrisă de aceeaşi mână tremurată şi nervoasă.

Iată cuprinsul acestei scrisori:

Domnule Procuror,

Te rog să mă ierţi că te-am deranjat aşa de dimineaţă. Am fost şi eu procuror: ştiu deci, ce plictisitor este, — să te cheme un agent de poliţie ca să constaţi şi d-ta — ceeace constată înaintea d-tale chelnerul şi portarul hotelului: că un om n'a mai vrut să trăiască...

Crede-mă, îmi pare rău că îţi fac cunoştinţa abia acum, când d-ta nu mă mai poţi cunoaşte decât aproximativ... Şi, mai ales, îmi pare rău că mă găseşti într'o poziţie aşa de caraghioasă. Nu, nu, — de geaba desminţi d-ta din politeţe, afirmaţia mea. Sunt într'o poziţie caraghioasă, spânzurat la un metru dela pământ, cu limba scoasă, cu ochii sticloşi. Văd, **văd bine,** că sunt într'o poziţie caraghioasă.

Ei, dar ce vrei... dacă nu ne-am putut cunoaşte mai înainte, să ne cunoaştem măcar acum.

Aşa dar, vrei să ştii **dece** m'am sinucis!

Domnule Procuror, povestea mea nu e tocmai aşa de simplă. Povestea mea începe acum aproape douăzeci de ani, într'o seară de Noembrie. Ploua. Ah! ce ploaie groaznică... O ploaie deasă, umedă, stăruitoare, — o ploaie care te pătrundea până la piele, trecea şi prin piele şi se refugia, cu o sălbatecă voluptate, în măduva oaselor. Vântul vuia groaznic, frământând tot ce-i sta în cale, chiuind biruitor la răspântii, bătându-şi joc de lumina plăpândă a felinarelor, ascunzându-se banditeşte prin ganguri, lovind brutal în uşi şi agăţându-se, cu degete de ploaie, de ferestre. In seara aceea, — toate forţele, toate elementele naturei se concentraseră împotriva mea.

Eram procuror în micul orăşel de provincie P. Duceam viaţa uşoară, pe care o duc toţi tinerii în provincie. In seara **aceea,** n'aveam poftă să mă închid în casă. M'am dus deci, la un „varieteu", — la unicul „varieteu" din oraş. Şedeam la masă cu doi prieteni: un locotenent de cavalerie şi un doctor, medic legist. Turnam, beam şampanie — şampania era foarte proastă, mi-aduc aminte — glumeam şi râdeam. Taraful de lăutari cânta sgomotos. Cele patru „artiste", care alcătuiau întreaga „trupă" — executau „programul". Ce program! Mi-aduc aminte — pentrucă tot ce s'a petrecut în seara **aceea** mi s'a înfipt în memorie — că una din „fete" cânta **Pe lângă plopii fără soţ.** Judecă şi d-ta: **Pe lângă plopii fără soţ** număr de „varieteu"...

Băusem destul. Fumasem mult. Stella, „artista" cea mai preţuită, venise la masa noastră. Râdeam cu poftă şi nici nu ne mai gândeam că afară plouă şi urlă vântul. Ne simţiam bine, încălziţi de băutură şi de glume.

Am spus atunci:

— Dragii meu, eu nu chefuesc niciodată, fără să am lângă mine pe medicul legist. Cine ştie ce se întâmplă! Poate că unul are poftă să-şi omoare vecinul. Poate că altuia îi vine gustul să se sinucidă. Dacă mă cheamă să constat cazul, plec imediat cu medicul legist. Nu există întârziere... Am reuşit să realizez organizarea ideală a parchetului. Ar trebui chiar să se facă o lege: toţi procurorii să fie obligaţi să chefuiască numai în tovărăşia medicilor legişti respectivi!

Stella şi doctorul râdeau cu poftă. Numai locotenentul de cavalerie a mormăit, supărat:

— Ce dracu şi tu, nu te gândeşti decât la crime şi la sinucideri...

Noi am râs mai tare încă, de supărarea ofiţerului.

Stella a spus apoi:

— Ce **interesant** ar fi să vă cheme acum la vre-o chestie d'asta! Aş merge şi eu cu voi...

Doctorul râdea cu lacrimi. Eu însă, n'am mai avut chef de râs. Şi nu ştiu dece, dar din clipa aceea am tăcut cu toţii. Peste câteva minute, un gardist a intrat în varieteu. M'am uitat lung la el: din cutele pelerinei lui de cauciuc, curgea apa în şiroaie şi pelerina lui lucea sub lumina sălii de petrecere.

Gardistul a venit la noi şi mi-a spus:

— S'trăiţi, dom' procuror s'a omorît unu într'o magazie, pe strada Oescu şi m'a trimes dom' comisar de servici să vă spui...

Atunci, ne-am **uitat** unul la altul — miraţi. Mi-aduc aminte că ofiţerul a aruncat o privire aspră Stellei, iar Stella a pus ochii în pământ, ca şi când s'ar fi ştiut vinovată cu ceva. După un lung răstimp de tăcere, doctorul a murmurat dus pe gânduri:

— Hm! plictisitoare chestie...

Şi ofiţerul a repetat şi el, cu acelaş ton morocănos:

— Plictisitoare, da!

Stella a zâmbit în silă şi n'a mai zis nimic. Eu l-am întrebat pe gardist:

— Comisarul e acolo?

— Acolo, s'trăiţi! M'a trimes cu birja să vă iau.

— Bine, aşteaptă-mă afară!

— S'trăiţi! — şi gardistul a eşit.

Am rămas toţi, tăcuţi. Eu mi-am mai turnat un pahar de şampanie, l-am băut şi abia atunci am simţit că mi-se uscase gâtlejul şi că un val de sânge cald îmi zvâcnia în tâmple. Le-am spus:

— Haideţi şi voi!

— Eu nu merg! — **a răspuns scurt ofiţerul, uitându-se** duşmănos la Stella.

— Hai tu! — i-am spus Stellei.

— Merg... — a răspuns ea, cu gura pe jumătate

Ne-am îmbrăcat şi am ieşit toţi trei: eu, doctorul şi **Stella.** In uşă, un val de ploaie ne-a lovit în faţă. Stella, care mă ţinea de braţ, s'a înfiorat. Am simţit când s'a înfiorat şi când mi-a strâns braţul într'o ciudată crispare **nervoasă a** degetelor lungi şi ascuţite.

— Eu nu merg... nu **pot** merge... — **a murmurat ea.** — Plouă aşa de tare şi sunt cu pantofii albi...

— Bine, rămâi! — răspunse sec doctorul.

Stella a stat o clipă la îndoială. Apoi, a spus:

— Nu vă mai duceţi nici voi!

— Nu se poate! — **am răspuns eu.**

— Zău, nu vă mai duceţi...

— Da ce, vrei să-l aducă pe mort încoace? — **a în**trebat necăjit doctorul. Mie, mi s'a părut ciudată gluma asta, făcută acolo, în uşa varieteului, pe când taraful cânta o canţonetă franţuzească iar deafară, veneau sgomotele surde ale vântului.

— Atunci, întorceţi-vă pe-aici! — a spus Stella rugătoare, ţinându-mă mereu de braţ, încleştându-şi degetele, ca nişte fire de oţel, în braţul meu. — Vă întoarceţi?

— Cine ştie! — am răspuns eu şi m'am mirat că am răspuns **aşa,** cu vocea **aceea** şi cu vorbele **acelea.** M'am mirat, ca şi când altul ar fi vorbit în locul meu şi eu l-aş fi ascultat.

— Veniţi, zău veniţi! — a spus Stella rugătoare şi, uitându-se ţintă în ochii mei: — Vino!

— Venim cu mortul! — a răspuns doctorul.

Mie, iarăşi mi s'a părut ciudată gluma asta, iar zâmbetul doctorului mi s'a părut un rânjet crud.

Stella m'a strâns încă odată de braţ:

— Veniţi... Vă aştept... — şi, pe urmă, către mine: Vino!

Am plecat. Ea s'a întors la masa, la care rămăsese ofiţerul de cavalerie.

...Trăsura răzbătea anevoe, clătinându-se şi gemând din încheeturi, prin întuneric, prin vânt şi prin băltoacele uliţei. Ploaia pătrundea pe sub coşul trăsurii şi ne lovia în faţă. Eu tăceam. Doctorul tăcea. Gardistul, care sta pe capră, lângă birjar, murmură întru târziu:

— Năprasnică vreme!

Şi birjarul răspunse:

— Prăpădul lui Dumnezeu...

Continuare în pagina II-a

Eu mă uitam în întuneric și căutam să văd cam pe unde suntem, dar nu-mi puteam da seama. Vântul stinsese toate felinarele și abia zăream înaintea mea o mică dâră de lumină — subțire și bolnavă — care purcedea dela felinarul birjei.

Doctorul spuse:

— Cine dracu l'a pus și p'ăsta să se omoare tocmai acuma!

Am tresărit. Exclamația doctorului mi s'a părut nepotrivită. Am răspuns apăsat:

— Parcă omul își poate alege ziua, în care să se sinucidă!

— Ba nu! — răspunse doctorul râzând. — N'oi fi zicând că i-am hotărît-o eu!

Am tăcut multă vreme. Ploaia ne lovea într'una și trăsura se clătina groaznic.

— Mai e mult? — l-am întrebat pe gardist.

— Am intrat pe strada Oescu, dom'le procuror. Este la sfârșitul străzii...

Strada Oescu era la bariera orașului: o stradă săracă, părăginită, cu case joase și cu multe maidane. Știam toate acestea, căci trecusem de-atâtea ori pe strada Oescu și, acum, căutam să descifrez în întuneric priveliștile pe care le văzusem la lumina zilei...

Doctorul spuse iarăși:

— Și Stella asta, ce gură rea are, dom'le! Abia apucă să spue că ar fi bucuroasă să meargă „la o chestie d'astea" și gardistul sosi să ne cheme... Ciudată coincidență!

— Foarte ciudată! — răspunsei eu, bucuros să aflu că și pe doctor îl obsedează acelaș gând ca și pe mine.

— Norocul locotenentului să rămâie numai el, cu ea... râse doctorul. Incercai și eu să râd, dar nu putui...

Trăsura se opri. Un gardist, care aștepta în poartă, ne lumină calea cu un felinar anemic. Ne strecurarăm anevoie pe potecă, ferindu-ne de băltoace. La lumina slabă a felinarului, am văzut că străbăteam o curte părăginită, în care buruienile crescuseră până la umărul omului. Vântul urla cumplit și frământa, în valuri, ierburile bătute de ploaie. In fundul curții, era șopronul cu pricina. Comisarul de serviciu ne întâmpină și ne dădu raportul: sinucigașul era tăietor de lemne; locuia cu chirie de cinci lei pe lună, această magazie; se spânzurase; asupra lui, nu se găsise decât o piesă tocită de cincizeci de bani...

— Unde e cadavrul? — întrebă doctorul.

— In colțul acela... — și comisarul ne lumină cadavrul cu felinarul cel anemic. Era un om înalt, slab, bărbos. In încrucișarea unei raze, ochii — ochii întredeschiși, ochii oricărui spânzurat — licăriră ciudat. Doctorul se apropie. Eu rămăsei mai departe.

— Nu arată a fi om de rând, — spuse doctorul. — Are trăsături fine... nas subțire, ascuțit...

— Nu, d-le doctor... — răspunse comisarul, mândru că ne poate informa. — Eu îl cunosc...

— Adică, l-ai cunoscut mai înainte, — rectifică doctorul râzând, iar eu mă înfiorai auzind râsul acela, tocmai atunci.

— Da, — spuse comisarul zâmbind politicos. L-am cunoscut. A fost institutor. A avut o nenorocire cu nevastă-sa, care a fugit cu un moșier și de-atunci, a căzut la darul beției, a ajuns în mizerie și... — comisarul își complectă fraza cu un gest vag.

— Ai găsit ceva hârtii asupra lui? — întrebă doctorul.

— Da... un pachet de scrisori, niște hârțoage... Poftiți!

Doctorul luă pachetul și mi-l întinse:

— Uite, procurorule, o să-ți servească la stabilirea cauzelor sinuciderii.

Luai scrisorile, și le vârîi în buzunar, cu o senzație de silă la atingerea hârtiilor unsuroase și reci.

Am luat dispozițiile obicinuite în asemenea împrejurări și am plecat.

Trăsura porni înapoi, spre oraș, bălăbănindu-se anevoe. Vântul zgâlțâia zaplazuri!e, se proptia zgomotos în copacii desfrunziți și le mișca cu furie crengile, ca oasele unui schelet. Ploaia ne răzbise la piele. Un câine urlă lung-lung, într'o ogradă...

— Oricum, — râse doctorul, — putea să facă operația asta și ziua! Era mai comod și pentru el și pentru noi...

Eu nu răspunsei.

Târziu, doctorul mă întrebă:

— Ai luat hârțoagele alea, ori le-ai uitat acolo?

— Le-am luat! — spusei eu și pipăii în silă buzunarul, în care le pusesem.

Trăsura înainta cu greu, prin întunerecul nepătruns.

— Vai de mine! — zise doctorul — am uitat ceva...

— Ce? — răspunsei eu, speriat de gândul că doctorul ar vrea să se întoarcă înapoi.

— Să luăm mortul și să-l aducem Stellei, cum i-am făgăduit! — zise doctorul bucuros că mă păcălise.

Tăcui, dându-i să înțeleagă că iarăși a făcut o glumă de prost gust. In clipa aceea, simții că îl urăsc pe doctor: era prea vesel și prea nepăsător. Ii pizmuiam veselia și nepăsarea; mă desgusta grosolonia rânjetului său...

Ajunsesem în oraș.

— Hai la varieteu! — zise doctorul.

— Nu merg!

Dece am spus **„nu merg"**? Nu știu. Fiindcă **voiam** să merg, să fiu între oameni, la lumină, la căldură, să beau, să râd, **să uit**... Voiam să nu fiu singur. Poate că am zis „nu merg" numai din dorința de a-l contrazice pe doctorul, pe care-l uram... Poate că am zis „nu merg", fiindcă simțeam că nu mai pot rămâne nici măcar o clipă în tovărășia doctorului, care mă enerva cu râsul lui grosolan... Nu știu. Știu că am zis **nu merg**, deși **voiam să merg**.

Doctorul n'a stăruit. A rămas singur la varieteu. Eu am plecat mai departe, în birje, spre casă. Acum eram singur. Intunerecul mi-se părea mai nepătruns. Vântul — mai înfiorător. Ploaia — mai rece și mai puternică. Imi părea rău că n'am rămas la varieteu, dar o ciudată mândrie mă împiedeca de-a mă întoarce din drum. Eram singur și mă ghemuisem în fundul trăsurii. Pe capră, — gardistul și birjarul. Depărtarea dela ei până la mine mi-se părea **prea mare**. Aveam conștiința că sunt singur și că ei nu există. Intunerecul dintre mine și ei, mi-se părea gura unei prăpăstii...

Fără de voe, îmi veniau în minte glumele doctorului: „Am uitat să luăm mortul, ca să i-l ducem Stellei, cum i-am făgăduit..." Ce om grosolan! Sau poate...

Mă cutremurai și, în clipa aceea, îmi fu rușine de propriul meu gând: — Ce prostie! Doctorul e un om, ca toți oamenii...

Tresării: un pocnet scurt, trăsura se înclină pe partea stângă și se opri brusc. Birjarul mormăi printre dinți o înjurătură. Gardistul sări speriat depe capră:

— S'a frânt roata!

Coborii anevoe din birje. Trebuia să mă duc pe jos, până acasă. Birjarul mă privi speriat:

— Mă iertați, dom'le procuror... Hodoroaga asta de trăsură m'a dat de rușine...

— Bine, bine... — am mormăit eu, necăjit.

Am făcut câțiva pași, prin întunerec, prin ploaie și prin vânt. M'am oprit: să-i spui gardistului să mă însoțească? Mi-era rușine... Am pornit mai departe. Nu vedeam pe unde călcam. Nu vedeam nimic în jurul meu. Nu vedeam nimic înaintea mea. Nu vedeam de fel. Nici nu-mi mai dădeam seama că exist. Simțeam că m'am contopit cu întunerecul, cu vântul, cu ploaia. **Simțiam** că m'am risipit în necunoscutul care mă înconjura. Călcam în băltoace; apa îmi pătrundea în ghete, dar nu simțeam nimic. **Știam** că am călcat într'o băltoacă sau, mai de grabă, **înțelegeam** lucrul acesta — dar nu simțiam nimic, absolut nimic... Numai spaima, — o spaimă cumplită, — mă stăpânia în clipa aceea. Inchipuirile cele mai ciudate îmi fulgerau mintea: dacă aș călca peste o broască! sau peste un șobolan! Și mi-era frică de broaște și de șobolani... Când puneam piciorul iarăși pe caldarâmul tare, eram fericit că nu mi s'a întâmplat încă să calc o broască sau un șobolan. Mă gândeam apoi: dar **acum**? De câteva ori, m'am oprit în loc **convins** că am în fața mea o broască sau un șobolan. Cu mare greutate, m'am hotărît să fac un pas înainte, tremurând de spaimă și de scârbă. Mai ales de scârbă...

Deodată, mi-adusei aminte de gluma doctorului: — „Am uitat să luăm mortul, ca să..." — Cum rânjea doctorul! Da, da, — rânjia, rânjia nu zâmbia... Rânjia ciudat, foarte ciudat...

...Ce-ar fi să calc peste un mort? Peste unul care s'a omorât aici, în stradă?

M'am cutremurat.

Nu se poate! Poți călca o broască... Poți călca un șobolan... Broaștele și șobolanii umblă noaptea, pe ploaie. Dar un mort?

Din clipa aceea, nu mi-a mai fost frică de broaște. Nu mi-a mai fost frică de șobolani. Mi-a fost frică numai de morți. Și nu de toți morții, ci de **unul singur**: de cel pe care-l lăsasem acolo, în șopronul din strada Oescu, sub paza unui gardist. In minte, îmi răsări chipul lui; slab, uscat, scofâlcit, — cu nasul fin și încovoiat, cu gura căscată, cu limba vânătă ieșind pe sub mustața stufoasă... Limba semăna cu o panglică... Un mort care scoate panglici pe gură.... Și ochii căscați de groază, lucioși și totuși șterși... Ochii aceia semănau cu două lentile stranii. Ți-se părea că o ființă tainică, ascunsă în cadavrul spânzuratului, privește prin cele două lentile în lumea noastră, în lumea celor vii.... Și ți-se părea că tu însuți poți privi prin lentilele acelea **în altă lume**, în lumea în care trăia ființa aceea tainică ascunsă în cadavrul spânzuratului...

Ființa **aceea** m'a văzut? L-a văzut pe doctor? De sigur! Dar nici eu, nici doctorul n'am văzut ființa misterioasă care era — fără îndoială — ascunsă în cadavru... N'am văzut-o, pentrucă n'am avut curajul să ne apropiem de ochii mortului, de cele două lentile spăimântătoare...

... Am simțit, în momentul acela, că nu mai pot merge singur, mai departe. Să intru aici, în curtea asta, să bat la ușă, să cer adăpost... Ce bine ar fi să mă simt la adăpost, la căldură, la lumină — da, mai ales lumină! Dar ce vor zice mâine oamenii din oraș? Cum vor rânji doctorul și locotenentul și Stella și toți! — „Ți-a fost frică... Ești laș... Erai singur și ți-a fost frică..."

... Dar oare sunt **singur**?

Știu eu că sunt singur? Nu știu. Poate că ființa aceea tainică, ascunsă în cadavrul spânzuratului, ființa care m'a văzut, — a evadat din cuprinsul cadavrului și m'a însoțit.... Poate că mă însoțește și acum, fără să știu...

Am simțit un fior rece pe șira spinării și broboane de nădușeală pe tâmple. Am căscat ochii mari, străduindu-mă să văd ceva, să văd pe **cineva**. Privirile mele se încordau ca mâinile unui înecat, care caută să se agațe de o bârnă salvatoare. Căutam să mă agăț de o realitate, de un lucru material, de un zid, de un gard, de un om. Dar era întuneric, un întuneric de nepătruns, și nu vedeam nimic în jurul meu. Am vrut să scot mâna din buzunar și să pipăi în stânga, în dreapta, până voi găsi zidul unei case. Dar am simțit că mi-e frică să scot mâna din caldul ei adăpost, temându-mă să nu pipăi o ființă necunoscută și ciudată...

Vântul urla mereu, se încolăcia, se ghemuia și, apoi, se înfoia izbânditor și desfrânat. Ploaia cădea din belșug, mânată de vânt.

— In sfârșit, te-am găsit...

Am rămas locului, înfiorat: chiuise vântul sau îmi vorbise cineva?

— De când alerg după d-ta... Umbli așa de repede! Ai dreptate de altfel: plouă cumplit...

M'am răzimat de zid și, când am simțit atingerea rece a tencuielii, am tresărit speriat. Ciudat: urlă vântul și mi-se pare că îmi vorbește cineva. Nu e vorbă, am băut cam multă șampanie la varieteu...

— Nu, n'ai băut șampanie multă! Nu ești beat... Iți spun eu!

Vântul răspunde gândurilor mele, — îmi zisei în mine însumi și încercai să zâmbesc. Dar simții că fălcile îmi rămân încleștate și că buzele îmi sunt reci.

— Nu, nu ți-se pare... Nu ai vedenii... Nu ești beat... Nu ești nebun... Nu-ți vorbește vântul! Iți vorbesc eu...

In clipa aceea, simții că cineva îmi strânge brațul cu degete fine și crispate, așa cum mă strânsese Stella, cu mica ei mână înfiorată, în ușa varieteului. Căscai ochii spăimântat, cercând să văd prin bezna de nepătruns cine își bate joc de mine, cine prelungește fără măsură această glumă macabră...

— De geaba! — reluă vocea, o voce străină, nu mă poți vedea. Poate din pricina întunericului. Poate din altă pricină...

Imi încordai puterile și strigai:

— Sfârșește odată! Nu-ți dau voe să-ți bați joc de mine... Cine ești d-ta?

— Cum? Nu mă cunoști? Sunt mortul... Sunt spânzuratul... Sunt cadavrul, pe care l-ai văzut adiniauri...

Mi s'a părut că mii de furnici se strecoară prin mușchii trupului meu. O sudoare rece mi s'a prelins, în șuvițe subțiri pe spinare. M'am cutremurat. Am pornit mai departe, mânat de o voință străină, împins de o putere care nu mai era a mea — căci simțiam, îmi dădeam seama că în clipa aceea nu mai aveam nici o voință, nici o putere...

— Merg și eu... Nu te speria, numai câțiva pași... Te-am căutat atâta timp, am alergat după d-ta numai ca să-ți spun un lucru: dece mi-ai furat scrisorile mele intime? Le ai aici, în buzunarul paltonului d-tale... Dece? Nu e frumos... Uite, eu, — cât de păcătos am fost, n'am furat nimic... nici un ban, măcar! Dece să furi? Dece să furi scrisori? Dece să le furi dela un mort?... Dece **să jefuești un mort?** Cum? Vrei poate să spui că scrisorile n'aveau nicio valoare... Te 'nșeli! Le-ai furat ca să afli un secret... Vrei să jefuești un mort de singurul lui bun, de secretul lui... Vrei să știi dece m'am sinucis. Ce te privește pe d-ta? Cine îți dă dreptul să te amesteci în taina mea? Nu e frumos, ascultă-mă pe mine... N'ai dreptul să răscolești taina morții mele...

Am luat-o la fugă.

Alergam din răsputeri, — prin întuneric și prin vânt. Nu-mi mai era teamă de nimic, de nimeni. Puteam să mă izbesc de un zid sau de un stâlp de telegraf. Puteam să mă împiedec de o piatră. Puteam să cad, să-mi sparg capul. Imi dădeam seama de toate aceste primejdii și, totuși, alergam mereu, — tot mai iute, tot mai iute, ca să scap de mortul care mă urmărea. Am descuiat ușa odăii mele, am intrat în casă, am aprins lampa, am încuiat ușa pe dinlăuntru. Nici nu știu **când** am făcut toate astea. Nici nu știu **cum** le-am făcut. Știu că am căzut pe pat, — gâfâind, ud de ploaie, sdrobit de osteneală... Mă simțeam bine. Mă simțiam la adăpost.

Dar în aceeași clipă, am auzit câteva ciocănituri în ușă. M'am ghemuit în pat, mi-am astupat urechile, am încleștat fălcile, am închis ochii strângând cu putere pleoapele, ca un om amenințat de o mare și imediată primejdie, împotriva căreia nu vrea să țipe, pe care nu vrea s'o vadă și nu vrea s'o audă... Ciocăniturile se ințețiau în ușă. Imi ziceam speriat: — Vine... Vine iarăși... M'a ajuns... S'a ținut după mine....

De afară, auzii chemarea:

— Andrei, deschide... Eu sunt...

Era vocea Stellei.

Am deschis. Femeea intră, aducând o mireasmă de parfum ieftin, de tutun și de băutură înăcrită. Respirai adânc această mireasmă, care altădată îmi era neplăcută. O respirai cu nesaț, pentrucă era o mireasmă **omenească**.

— Cine e în urma ta? — am întrebat-o, proptindu-mă cu umărul în ușă, ca să împiedec pe **celalt** de a intra în odaie...

— Birjarul... Plătește-i cursa...

— Ah! da... da... — îngăimai rușinat de frica mea.

Când rămăsei numai cu Stella, ea mă privi lung:

— Vai, în ce hal ești... Ce ai? Spune, ce ai?

— Nimic... n'am nimic! Ce să am?

Stella mă privi stăruitor și murmură:

— **Știam** eu că nu trebue să te las singur astăseară... De-aceea, am venit...

Am tresărit:

— Dece să nu mă lași singur? Și dece **tocmai** astăseară? Dece? Spune? Dece? Dece?

O apucasem de braț și o strângeam cu putere, privind-o crunt, dornic să-i smulg o mărturisire.

— Andrei! Ești nebun... mă doare...

— Dece tocmai astăseară?

— Fiindcă ai băut mult... — răspunse Stella, după o clipă de șovăire.

... A doua zi, mi-am dat demisia din magistratură.

Vreme de douăzeci de ani, cu venitul bine chibzuit al micii mele averi, am călătorit prin străinătate, am răscolit biblioteci și documente și am alcătuit acest tratat: **Dece nu avem dreptul să cercetăm cauzele sinuciderilor.** Manuscrisul acestei lucrări e în valiza mea. Azi, când opera e gata nu mai am nici un motiv să zăbovesc în această viață. De-aceea, plec...

La revedere, domnule procuror, la revedere cât mai curând sau cât mai târziu, după cum ai poftă.

Andrei Costescu

* * *

Am citit această lungă scrisoare, în camera No. 34 dela **Hotel Bristol**, împreună cu amicul meu, medicul legist, în fața cadavrului lui Andrei Costescu, care spânzura încă — susținut cu cureaua geamantanului — de cuiul din tavan.

Când am sfârșit, doctorul a spus:

— Are dreptate...

Eu am repetat:

— Are dreptate...

Ne-am privit lung: ne înțelesesem fără cuvinte...

Azi după amiază, am fost la poștă și ne-am înaintat telegrafic demisiile — eu, din postul de procuror; el din postul de medic legist.

Când am ieșit dela poștă, doctorul a spus:

— E mai bine așa!

Eu am repetat:

— E mai bine așa!

... Și ne-am despărțit, strângându-ne mâna cu prietenie, cu mai multă prietenie decât până acum...

TUDOR TEODORESCU-BRANIȘTE

Zilele acestea va apare în Editura „CUGETAREA"

CU INIMA 'NTRISTATĂ

(MON COEUR AU RALENTI)

de MAURICE DEKOBRA

Face parte din trilogia: CU INIMA 'NTRISTATĂ, MADONA DIN TREN și GONDOLA CU HIMERE, care se bucură în toate țările de un mare succes de librărie

Biblioteca „DIMINEAȚA"

LEI 60. — ZECE VOLUME

ADICA LEI 6.— în loc de LEI 8.—, 10.— și 12 VOLUMUL

Suma de mai sus se va înainta prin mandat postal, la Administrația ziarului „Dimineața", București, Str. Sărindar 9—11, specificând pe cuponul mandatului numerele comandate. Volumele se vor expedia franco

Au apărut până astăzi următoarele numere:

No. 1. — Războiul balcanic de M. Sadoveanu.
No. 2. — Diavolul de I. Agârbiceanu.
No. 3. — Spitalul de P. I. Jouve (trad. de Victor Ion Popa).
No. 4. — Mâna Vrăjită, de Gerard de Nerval (trad. de Eug. Boureanu).
No. 5. — Crima Lordului Arthur Savile de Oscar Wilde (trad. de Ion Popa).
No. 6. — Șeful gării de A. de Herz
No. 7. — Lăcustele de Gleb Uspenski (trad. de M. Sevastos).
No. 8. — Toamne de odinioară de Gala Galaction.
No. 9. — Fantezii humoristice de Edgar Poe.
No. 10. — Secretul lui Don Juan de Rémy de Gourmont.
No. 11. — Nuvele de Gh. Brăescu.
No. 12. — Viața lui Eminescu de Gala Galaction.
No. 13. — Adio de H. de Balzac (trad. de Alice Gabrielescu).
No. 14. — Xanthis sau vitrina sentimentală de Albert Samain (trad. de M. Carp).
No. 15. — La Montmorency de H. Sanielevici.
No. 16. — Imprumutul răposatei de Blasco Ibanez.
No. 17. — Domnișoara Roxana de Anatole France (trad. de N. Davidescu).
No. 18. — Viața în armată de Anton Bacalbașa.
No. 19. — Poeme de Ștefan Petică.
No. 20. — Zina apelor de Bojena Niemțova.
No. 21. — Surpriză de J. Dongorozi.
No. 22. — Poveștile lui Hinu Ion de Sandu Telea
No. 23. — Omul cu obrazu 'ncrustat de Jak London.
No. 24. — Flămânzii de I. Ciocârlan.
No. 25. — Lupii de Eug. Boureanu.
No. 26. — O sărutare de J. H. Rosny (trad. de M. Carp).
No. 27. — Homunculus de Al. Ciura.
No. 28. — Viața mea, povestirea unei țărănci din Rusia de Leon Tolstoi (în rom. de V. I. Popa).
No. 29. — Prima Turcoaică de N. Batzaria.
No. 30. — Patru cuvântări de Jean Jaurès (trad. de D. I. Suchianu).
No. 31. — Păiajenul de Hans Heinz Evers.
No. 32. — Faust, tragedie, de Goethe (trad. de Iosif Nădejde).
No. 33. — Amintirile unui băiat de familie de I. Petrovici.
No. 34. — Tristan de Thomas Mann.
No. 35. — Amazoana, culegere de eseuri scrise cu o artă specific feminină de Natalia Negru.
No. 36. — Laguna de Joseph Conrad.
No. 37. — Descântecul de I. Vinea.
No. 38. — Crainquebille de Anatole France (trad. de M. Carp).
No. 39. — Povestiri din Danemarca de Drachmann (trad. din nemțește de I. Botez).
No. 40. — In tren de H. Sanielevici.
No. 41. — Secretul contesei de Regnier.
No. 42. — Singurătate de I. Agârbiceanu.
No. 43. — Balzac și Stendhal de Brandès.
No. 44. — Crima din str. Nopții de N. Davidescu.
No. 45. — Livada de măslini de Maupassant.
No. 46. — Sărutul cel mai dulce de Septimiu Popa.
No. 47. — Din minunile instinctului la insecte de J. H. Fabre.
No. 48. — O mireasă la loterie de W. A. Hoffman.
No. 49. — Radeș de D. N. Teodorescu.
No. 50. — Werther de Lazăr C. Lazarevici.
No. 51. — Domnul Șef de Adrian Pascu.
No. 52—53. — Profesiunea D-nei Warren de Georg Bernard Shaw.
No. 54—55. — Cum am ucis pe Rasputin de V. Puriskevici.
No. 56. — Nebuna de Octav Mirbeau.
No. 57 — Plăpumarul chior și Taurul alb, de Voltaire.
No. 58. — Gazda cu ochii umezi de George Mihail Zamfirescu.
No. 59. — Către timpuri mai bune de Anatole France.
No. 60. — Nevinovata de Heinrich Mann.
No. 61. — Clacă și Robie de I. Neagu Negulescu.
No. 62. — Odaia Ceasornicului, de Georges Duhamel.
No. 63 — O împușcătură în ceață de Jens-Peter Jacobsen.
No. 64. — Un șaizeci și șasă,... de Salom Alechem
No. 65. — Livretul roșu, de Luigi Pirandello.
No. 66. — Familia Lewton, de H. Sanielevici.
No. 67—68. — Viața părintelui Vasile Fiveischi, de Leonid Andreev.
No. 69. — Văzute și trăite, de I. Petrovici.
No. 70. — Drumețul din Praga, de Guillaume Apollinaire.
No. 71. — Floarea roșie, de Voevolod Garșin.
No. 72. — In tinerețe sau la bătrânețe, de N. Batzaria
No. 73. — O lună de miere, de Israel Zangwil.
No. 74. — Patima iubirii, de Rabindranath Tagore
No. 75. — „Șampionul", de Henri Barbusse.
No. 76. — Mireasă Cernită, de Feodor Sologub.
No. 77. — „Eu", de Miguel de Unamuno.
No. 78. — „Amor Sovietic" de Kolontay.
No. 79. — „Ispita", de F. Holaender.
No. 80. — „Fratelii Bedini", de H. Bang.
No. 81. — „Dezertorul", de Jak London.
No. 82. — „Curierul Amator", de Mark Twain
No. 83. — „Sclava neagră", de Halid Zia.
No 84. — „Pantomimă", de Bruno Frank.
No. 85. — „Graiul Umbrelor", de Charles Dikens.
No. 86. — Inimă Jignită, de A. Amfiteatrov.
No. 87. — Hanul Roșu, de H. de Balzac.
No. 88. — Mititica, de Luciano Zuccoli.
No. 89. — Cele două dureri, de René Bazin
No. 90. — Un cuib de Gentry, de Koloman Micszath
No. 91. — Iosif Visătorul, de Israel Zangwill.
No. 92. — Ultima dorință a Stanislawei d'Asp, de Hans Heins Ewers.
No. 93. — Dreptul la fericire, de J. P. Iacobsehn
No. 94. — Cântecul Lebedei, de Georges Ohnet.

PLASTICA

Estetica modernistă, tinzând să înzestreze umanitatea cu o cerebralitate nouă, cu un mai viu aparat emotiv şi cu o largă puritate de expresie, a transformat vechea concepţie formală a compoziţiilor, substituind academismului ratat, avântul liber al sensibilităţii şi fanteziei artistului.

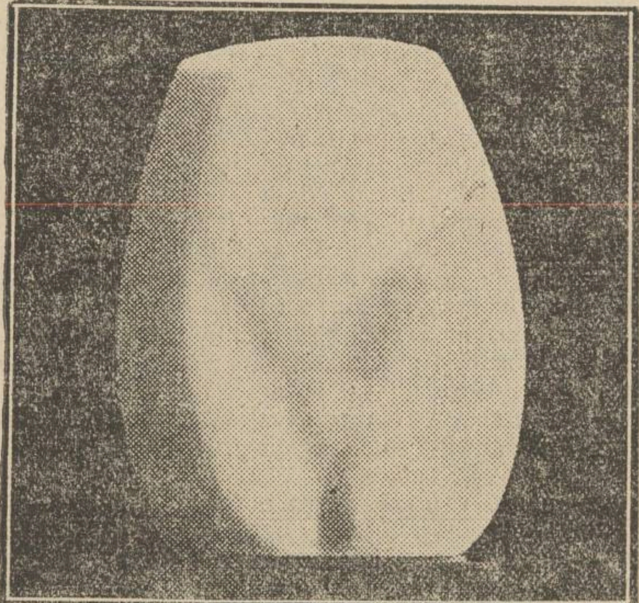
Mişcarea desigur îşi cată obârşia în cele dintâi reacţiuni decadento-simboliste,—sau a apărut concomitent cu acestea—şi uşor se poate urmări în evoluţia formulelor plastice corespondenţa şi chiar puternica afinitate cu respectivele curente literare ale vremurilor.

Estetica poeziei simboliste, fundată pe noutate, transpunea în formă precisă impresiile fugitive; era poezia de nuanţă, de sensibilizare coloristică, de sugestie, — prin întrebuinţarea unui vers liber, în unităţi ritmice inegale cari năşteau melodii adecuate ritmului sufletesc, printr'o topică ce adesea friza bizarul, prin expresii sonore şi inversiuni propoziţionale cari ştiau să nu displacă urechii, printr'un belşug extraordinar de imagini cari poetizau de preferinţă tot ceeace era mistic, tenebros, disimetric şi prilejuia o încordare a intelectului nostru, pentru pătrunderea idealului de cugetare intens acumulat în simbol.

Cu apariţia impresionismului în pictură, arta înfăţişează o nouă atitudine a nervilor, accentuează aceeaş nuanţare a mijloacelor de exprimare ca şi în simbolismul literar, — omul rapsodic cucereşte epicurian locul omului tragic. E secolul impresiei şi al sensualismului mai presus de toate (Wilde, Nietzsche, Wagner, Verlaine).

Muzicalitatea şi subiectivismul predomină. Forma şi conţinutul se contopesc în operă nu pentru a evidenţia o realitate estetică ci pentru a releva expresia în sine şi chipul cum e realizată. Se schiţează astfel drumul formulelor utopice de mai târziu.

Grefând impresia imediată în aspecte fundamentale, Cézanne, Monet, Ed. Manet, Rodin, Renoir, Millet, Gauguin, Pissaro, Liebermann, Corinth, Leighton, îşi află puternice răsfrângeri impresioniste şi la noi.

Miliţa Pătraşcu **Tors**

Matisse, Derain, Vlaminck, Modigliani, Kisling, H. Rousseau, Roualt, Utrillo, Pascin, Seurat, pe de-o parte, — Nolde Heckel, Pechstein, Hoffer, Kandinsky, Klee, Kokoschka, Otto Dix şi Marc Chagall, pe de alta, — se străduesc să creeze opere de artă în stare să trăiască prin ele înşile, ca expresiuni izolate, libere de precedente sau de consecvenţe.

Totul se reduce acuma în pictură la impresia venită dela lumea din afară, fără a o contura, fără a o preciza, concetrând totul în paletă, în culoare, în petele de lumină lipsite de suflu personal, — iar în sculptură la sinteza plastică.

Expresionismul, în care elementul subiectiv reapare pentru a precipita creaţia spre un individualism extrem, spre o artă-simbol, — s'a realizat tumultuos în operele înfăptuite de: Hodler, Van Gogh, Munch, Maillol, Haller, Lehmbruck, Archipenko, — artişti cari au folosit şi folosesc în bună măsură elementele construcţiei cubiste.

Pasivitatea omului în faţa naturii, care era una din caracteristicele impresionismului, e înlocuită în şcoala expresionistă cu o adâncire a conţinutului sufletesc. In plastică, linia şi culoarea nu mai invederează o îngrădire ci o sinuozitate sufletească; în literatură, suspensiunea nu mai tălmăceşte un repauz al cugetării ci însăş prelungirea ei. Temperamentele creatoare nu se mai menţin în sfera intelectualizării pure şi denaturează morala şi natura după bunul lor plac. Arbitrarul, haoticul, şi dezordonarea stilistică pregătesc astfel un teren prielnic suprarealismului, acel „automatism psihic pur", acel „dicteu al gândirii", care desleagă prin absurd esenţa lucrurilor de realitate.

Atitudinea aceasta nouă, individualistă şi reacţionară, în care Aragon, Breton, Crevel, Soupault, au preclamat atotputernicia calamburului erotic şi-a rătăcirilor excentrice, — n'a realizat încă o operă definitivă de artă. In schimb, lucrările înfăptuite au spirit şi o savoare deosebită şi plac mai ales esteţilor rafinaţi, pentru superintelectualizarea expresiei şi a fabulei.

Suprarealismul ca formulă de artă n'a fost înţeles serios decât poate numai în Germania unde un Leonhard Frank, un Carl Einstein, un Theodor Däubler şi un Raul Hausmann i-au impus o consideraţie.

In muzică, Strawinschi, Honeger, Darius Milhaut şi Erik Satie aplică în expresia simfonică nouile legi estetice prin care efortul sintetic se realizează în polifoniile instrumentale cele mai neaşteptate şi mai originale.

Ceeace în Germania căpătase numele de expresionism, în Italia se numea futurism şi echivala cu distrugerea trecutului.

Manifestele respective frământau cu pasiune paradoxul.

Sub influenţa preocupărilor psihologice, arta începe să pătrundă în subconştient, scoţând la iveală o lume mistică şi frământată. Centrul lumii începe să fie artistul şi sufletul lui. Freudismul, Einstein şi bergsonismul determină puternic această mişcare.

Artistul nu mai redă ceeace vede, ci ceeace simte, deslegat de logica materialităţii în care trăieşte.

Cubismul, afirmând lichefierea obiectelor şi tălmăcirea lor după liniile-forţe cari le disting, redă ambianţa emoţională a tabloului, sinteza diferitelor ritmuri abstracte ale fiecărui obiect, subsituie simultanul succesiunii în timp şi reproduce dinamismul universal, prin senzaţii dinamice.

Braque, Picasso, Carra, Boccioni, Severini, Chirico, Juan Gris, Brâncuş, Laurens, Lagoute, Raul Dufy, Lurçat, sunt cei mai expresivi reprezentanţi ai noului curent.

Dela aceste formule de artă până la arbitrarul întronat în urmă în manifestările artistice, nu mai e decât un pas.

Vrem conştient să ne înşelăm! — spune Konrad Lange. Satisfacţia estetică nu e altceva decât pendularea între iluzie şi realitate.

Speculând afirmaţiuni de soiul acesteia, moderniştii extremi au izbutit să lase arta fără aplicare, fără opere de artă. Prin inconştient la realitate, — concepţia atât de discutată a suprarealismului, s'a condamnat prin ea însăş.

Nici-un stil al vremii noastre nu s'a putut încă înjgheba temeinic. O atitudine ce s'a numit talmudică răsare, prin disocierea volumelor, prin masare şi ramificare, din momentele dialectice ale puzderiei de încercări stilistice, cari tind la disoluţia complectă a romantismului.

Un stil ni se prevesteşte totuş în aceste căutări. Arta voind să cuprindă într'însa însăş elementul clasicist, pregăteşte cărarea unui nou clasicism expresiv. Tendinţa spre ordonare naşte construcţia care afirmă o simetrie nouă, plinătatea formei în sine, şi se sprijină pe o cromatică pură.

Neglijând mistificările, aberaţiile şi realizările superficiale ale unor naufragiaţi acceptaţi de circumstanţă în mişcare, curentele noi în artă au adus cu sine, fiecare în parte şi toate laolaltă, o preocupare reală a artistului când pentru plăsmuirea analitic sugestivă, când pentru cea sintetică de concepţiune, depărtându-se încet-încet de senzaţionalul începutului, apropiindu-se de transcendentalismul adevăratei arte.

Tentativele moderniste, acelea anume, cari nu-şi găsesc un sens într'o nevoie sufletească, nu contează decât numai ca decor, tapet pentru alcovuri excentrice. Şi decorul nu poate creea nimic, acolo unde el nu e decât o consecinţă. Dar, pentrucă o artă de tranziţie poartă totdeauna într'însa germenii noului regim menit s'o înlocuiască, — privim mai puţin sceptici decât s'ar cuveni, aventura celor ce nu ştiu să-şi apropie un stil. Individualismul pus în dezechilibru sau rău aşezat pe piedestalul certitudinii, — şovăie. Artiştii sunt într'adevăr în căutarea unui stil: expresia concretă a unei cugetări mai profunde, a unui simţimânt mai puternic de artă, împăcarea prin sinteză a străduinţelor şi aplicărilor contrarii din mintea şi din sufletul nostru. Un nou clasicism, un nou stil gotic demascat — cum sugerează Worringer — se înfiripează timid în penumbră.

Anul trecut — în ciclul Esteticei Noui — d. Şt. Neniţescu a şoptit liric, ceva ca o adiere primăvăratecă, despre un clasicism expresiv; d. Cizek a invocat în gest solemn o artă cu avânt transcendental; d. Stelian Mateescu a vorbit despre Leibniz „cel cu monada", despre Maritain „cu loviturile lui de berbec", despre „cucuvaia Spengler", despre Strindberg „cu lumea lui de demenţă" şi despre „alte făpturi sărmane", — iar d. Ion Marin Sadoveanu a precupeţit un gând de bine expresionismului.

S'au învederat şi atunci principiile supreme cari au drumuit curentele vremelnice, din care arta nouă, cu sacrificiile inerente oricărei cruciade, va şti să-şi cristalizeze o fiinţă.

Un lucru nu s'a făcut atunci: nu s'a pus în discuţie calea pe care va trebui să urmeze arta românească desfăşurarea ei de evoluţie în viitor, şi însemnătatea pentru noi a noului stil.

Nu suntem prietenii artei noui, dar nici nu-i suntem vrăjmaşi.

Rezerva în care ne-am păstrat atâta vreme, ne îndreptăţeşte astăzi să mărturisim unele criterii de ordin sufletesc şi estetic, ce ne-au impus atitudinea.

Unde este vulnerabilul modernismului, în intelectualizarea excesivă care turbură sensul exterior al lucrurilor? — în turmentarea formelor până la obsesia caricaturalului? — în atât de trâmbiţatul purism de contur şi de culoare pe care nu-l mai putem socoti pozitiv şi elocvent în nicio expresie artistică? — sau în sinteza elementelor primare, naive şi inestetice pe cari primitivismul de paradă o afirmă?

In parte, desigur, sunt pretutindeni contraziceri, — dar sunt şi legitimări. Caducitatea artei noui stă însă în nesinceritatea ei.

Sunt lucrări cari ne amuză, dar nu ne pasionează. De-aceea expoziţia lui Maxy, de pildă, ne poate interesa, însă nu ne poate convinge. De-aceea îndrăzneala concepţiei noui nu face la cei mai mulţi modernişti decât să ascundă rău sterilitatea cea mai dezolantă.

In sala Hasefer expun trei artişti de talent cari se fixează în fruntea mişcării moderniste dela noi. Nu sunt însă nici nevropaţi, nici meşteşugari lipsiţi de sensibilitate: sunt pionierii autorizaţi ai unui curent care-şi croieşte cu implusivitatea artei superioare cărarea spre lumină: Miliţa Pătraşcu, Marcel Iancu şi A. Brătăşanu.

Imbinând minunat lirismul formelor sintetice cu o aproape filosofică simplificare a expresiei, Miliţa Pătraşcu apare când Archipenko monumentalizat (diferenţiată îndeajuns de acesta), când impresie schematică dar esenţial sugestivă Brâncuş, când însfârşit şi mai ales, sensibilitate concentrată de un neobişnuit personalism. Bucăţile sale, lucrări de statuară clasic-expresivă, tălmăcesc spiritul agitat de o clocotitoare inspiraţie al unui talent în plină maturitate.

Preocuparea de volum şi grija construcţiei nasc în opera sa din nevoia de-a acumula într'o deformaţiune expresivă, sbuciumul lăuntric. Pentru artista aceasta sculptura e zămislirea cadenţelor plastice, e combinarea ritmică, iar nu simetrică, a purităţii formelor primitive.

Marcel Iancu nu şi-a fixat încă vocabularul, dar în lucrările expuse, arta lui rezolvă o sumă de probleme picturale.. Anecdota lipseşte; însă în artă nu interesează subiectul în sine, ci chipul în care acest subiect devine temă estetică.

Prin originalitatea mijloacelor de expresie, prin calitatea emoţiei şi prin sufletul care prinde viaţă din paleta lui, pictura aceasta nu se cere aşezată pe realitate; trăieşte în poezia cromatică prin leit-motive cari nu mai au nevoie să fie servile naturii.

Dacă sub elucubraţiile plastice ale multor modernişti se ascund nemărturisite slăbiciuni de tehnică şi în deosebi de desen, la Marcel Iancu nu poate fi vorba de caricatură. Efortul său e real, sincer şi convingător. Căutările lui au o valoare în sine şi sunt utile artei, pentrucă din asemenea cercetări de laborator ţâşneşte 'ntotdeauna adevărul...

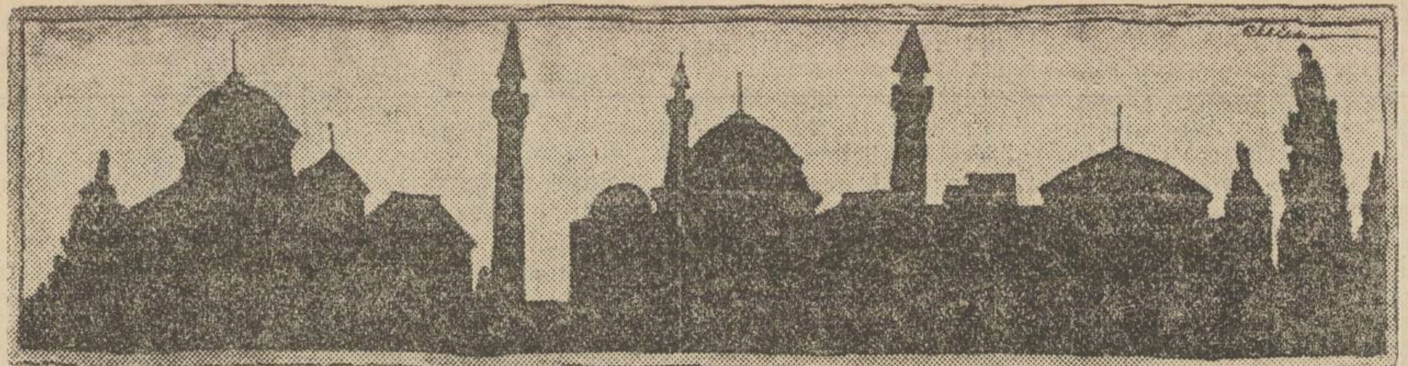
Brătăşanu ni se înfăţişează în câteva studii cari caută fără ezitare forma, cu interesante însuşiri pentru construcţie. Unele bucăţi îl amintesc pe Férnand Léger. E închegat, muzical şi plastic.

Reacţiunea împotriva frumosului convenţional şi sarbăd de carte poştală ilustrată, şi-a demonstrat utilitatea. Fără pagubă — vremea ne-o va arăta, — arta porneşte astfel din nou dela început. Cuminţenia unei fixări depline nu va întârzia să se afirme, pentruca ideologia aceasta plină uneori de stranii frumuseţi, să-şi facă loc în cronologie.

Pilda va trebui urmată şi de acei pseudo-artişti cari, ignorând sufletescul şi frumuseţea lăuntrică, transfigurează până la convulsia disgraţioasă expresivul, prăbuşind arta în extrema caricaturalului extravagant şi brutal... *).

H. BLAZIAN

*) Facem unele rezerve asupra acestui articol. — N. R.

Dela Iaşi la Tiflis

— Impresii dintr'o călătorie, făcută în 1846 de maiorul Dimitrie Asaki —

La 1858 apare la Iaşi, în tipografia ziarului „Buciumulu romanu", o carte intitulată: **„Impresii de călătorie în ţările Caucazului. Prin Besarabia şi Crimeea".** Autorul acestei cărţi este maiorul **Dimitrie Asaki,** „ex-ofiţer de geniul militar în armata imperială otomană, profesor la şcoala militară, vechiu elev al Academiei Mihăilene şi a şcoalei de stat-major la Paris". Dimitrie Asaki este unul din fiii lui Aga Gheorghe Asaki. Foaia „Albina" din 1841 vorbeşte despre o lucrare a sa de matematică, tipărită în nemţeşte.

După titlu şi autor, această carte, în 4° mic şi cu XII+104 pagini (plus 3 stampe) promite a fi interesantă şi este chiar în adevăr.

Cartea este închinată generalului de divizie **Grigorie Sturza.** Din dedicaţia autorului aflăm că acest prinţ a fost „unicul Român, ce a operat în chestia Orientului, ca un vrednic reprezentant al ţărilor noastre, expunându-şi soarta şi viaţa pe câmpiile Dunării precum şi pe ţărmurile Crimeei, considerând această chestie chiar ca o cauză a patriei noastre". Prinţul cunoştea bine atât Crimeea cât şi Basarabia, „una ca oştean, alta ca comisar împărătesc la delimitaţia Basarabiei", iar autorul îl însoţise în calitate de aghiotant pe câmpul de resbel. Revenit în patrie, autorul se simte îndemnat a publica după 12 ani impresiile sale de călătorie, închinându-le şefului său: „ca o mică mărturie de devotament şi stimă, poate şi ca un mic suvenir".

Lucrarea, care din cauze ce nu le cunoaştem, cuprinde numai partea întâia a impresiilor de călătorie, merită un loc de cinste în literatura noastră relativ săracă în acest gen de cărţi, atât pentru partea ei documentară cât şi pentru avântul poetic, în care a fost scrisă.

Autorul ne vorbeşte despre Basarabia, Gubernia Chersonului şi mai ales despre Crimeea, făcând pe larg istoricul acestei ţări, care l-a încântat atât prin pitorescul naturii sale cât şi prin vitejia locuitorilor ei.

Pe noi ne vor interesa, în primul rând, impresiile şi ştirile privitoare la Moldova şi Basarabia din acel timp.

Sub acest raport partea mai importantă a cărţii o formează capitolul I, în care se vorbeşte despre Basarabia (pagina 1—10).

In preajma anului nou 1846, autorul trece Prutul pe la Sculeni şi îndată „se simteşte într'o altă ţară, în care numai unde şi unde mai găseam o asemănare cu a noastră Moldovă, privind pe săteanul basarabean, care cu mândrie apasă încă căciula ţurcănească pe ochii săi scânteioşi şi odihneşte ostenitele sale braţe în cinga mijlocului său graţios, mergând cu pas măreţ în sandala strămoşească şi cântând cu jale o doină românească".

Acest ţăran ni se înfăţişează şi pe o stampă (din cele trei ale cărţii), făcută de **maiorul Alexandru Asaki, „carele mult a contribuit la desvoltarea picturii naţionale".**

Acest ţăran moldovan, după afirmaţia autorului, este singurul, care „mai dă un suvenir de Românie Basarabiei de azi, când aristocraţia, clirosul, ostaşul şi toate celelalte au luat caracterul unei alte naţii'.

Autorul, regretând pierderea acestei părţi mănoase a Moldovei sub domnia lui Moruzi în 1812, simte o slabă mângâere numai la gândul, că „perfidul parlamentar al acestui tratat (dela Bucureşti, N. A.) fu decapitat la Şumla de către Turcii înşelaţi".

Populaţia Basarabiei se compunea la 1846, după autor din vreun milion de locuitori: Moldoveni, Ruşi, Bulgari, Armeni, Ţigani, Evrei şi câteva triburi de Tătari în Bugeac. Ocupaţia principală a Moldovenilor era agricultura şi creşterea vitelor. „Indigenii sunt scutiţi de oaste şi nu se pot vinde ca ţăranii crepusnoi (iobagi! N. A.), însă ţiganii pică tot sub această categorie". Laudă pe Bulgari, cari „excelează în cultivarea grădinilor de legume". „Ţiganul e tot vesel, îşi joacă ursul şi bate cu ciocanul, iar Rusul stă numai de strajă".

„Basarabia este împărţită în şapte ţinuturi, anume: a Hotinului, Sorocii, Chişinăului, Codreicului [1]), Grecenilor, Benderului şi Ismailului".

„Poziţiile cele mai frumoase, cu dealuri şi văi acoperite de păduri sunt la Orheiu şi codrii Bâcului, pe la Călăraşi, unde se află un monument al marelui Potemkin drept suvenire a morţii sale năprasnice în aceste locuri, întorcându-se din resbelul cu Turcia. Terenul Orheiu este o configuraţie antediluviană, tot pământul este un amalgam de felurite scoice, drept care se face aici cel mai bun var. Un asemenea teren avem în Moldova la Deleni, de unde se scot cele mai bune pietre de moară, care se expediază sub numele de pietre de Hârlău până şi în America".

Autorul, ca să poată vedea aceste regiuni, n'a făcut drumul drept la Chişinău (vreo 80 verste), ci a ocolit pela Bălţi şi Orheiu, făcând 176 verste.

Despre Chişinău, capitala Basarabiei, aflăm, că „s'a împodobit foarte mult de o vreme încoace. Se văd case cu mai multe rânduri, zidite cu gust, în uliţi regulate. Porticul, care duce la mitropolia cea nouă, grădina publică, seminarul şi alte asemenea zidiri ar împodobi oricare politie (oraş, N. A.) însemnată. Insă un lucru foarte displăcut a acestei politii este colbul şi năsipul, cari se află în toate uliţele până în gleznele piciorului şi, fiind cel mai mic vânt, se întunecă târgul cu nori de colb".

In Chişinău maiorul Asaki se prezintă guvernatorului de atunci, Feodorov, care i-a făcut o bună primire şi l-a reţinut la masă, unde călătorul „a avut surpriză a se găsi cu o mică rămăşiţă din aristocraţia moldovenească sau mai bine zis fanariotă".

După masa bogată, dela care n'a lipsit şampania, a început între mosafiri o discuţie foarte animată şi veselă.

„Unul din oaspeţi, un boer basarabean îmi zise încetişor: să vorbim puţintel politicale! Şi mă trase în alt salon. Luând o mină duioasă mă întrebă:

— Ce fac cinstiţii boeri la voi? Tot aşa de bine o duc? Aşa-i că au încă posvolenie să-şi bată ţiganii şi mujicii la alangă, ca să muncească padieţii (ticăloşii, N. A.), cât îi iau pricazanie (poruncă N. A.)? Cum este bine la voi! Aşa a voi velniţele de votcă nu sunt monopol pentru hazna (casierie, fisc N. A.). Cât este bine la voi! Ţin minte că la voi cu zece parale se poate face cineva pian (beat). Ah, cât este bine la voi! Dar la noi nu mai este această blagoslovită slobozenie şi prin asta noi boerii, ce am fost stâlpii ţării, ne răsturnăm unu după altu. Şi începu a lăcrăma acest bun patriot.

— Bine, boerule, despre asta nu-i nimica, că iarăş cresc în loc aşa de mulţi ca buruenele cele rele. Iar despre velniţele (fabricile de spirt N. A.), care vă măhnesc astfel, spune d-ta însuşi, boer cinstit: nu sunt aceste chiar nişte fabrici de otravă? Şi oare această băutură necurată nu demoralizează şi nimiceşte în scurtă vreme pe ţărani, adăogând încă şi munca, ce au cu lucrarea cartofelor, din cari se face această băutură otrăvitoare?

— Destul atâta politicale! Nu mai vorbesc cu d-ta, îmi zice basarabeanul, mânios, se vede că ai fost la Paris, căci aşa vorbesc aceia, însă velniţi tot fac!"

Plecând din Chişinău spre Odessa, maiorul Asaki ia cu sine din partea generalului Feodorov o scrisoare către prinţul Voronţov la Tiflis.

Trece Nistrul pela Bender (Tighina), care îi reaminteşte de înfrângerea pe care a suferit-o regele Suediei Carol XII la Pultava şi de aliatul acestuia, faimosul hatman al cazacilor Zaporojeni Mazepa, care, refugiindu-se în Moldova, moare la Galaţi, şi este înmormântat în biserica Sfinţii Voevozi. Autorul nostru se miră, că „Ruşii în ocupaţiile lor la Galaţi au îngăduit şi au păstrat respectarea acestui mormânt, când în Rusia chiar numele lui Mazepa, precum şi cel al lui Pseudo-Dimitrie, Pugacev şi alţi rebeli sunt anatemizaţi, tot după şapte ani, în toate bisericile înaintea norodului".

Cu multă ironie constată autorul că „de un mai mare interes este acuma Benderul pentru un gastronom, că pe aici cresc cei mai frumoşi harbuji".

Benderul îi reaminteşte şi pe celelalte cetăţi basarabene depe malul drept al Nistrului: Hotinul, Soroca şi Cetatea Albă şi ne vorbeşte şi despre acestea.

Trecând Nistrul şi intrând în Ucraina călătorul nostru face următoarea constatare:

„Pe cât natura este de romantică şi înanimată dela Prut până la Nistru, pe atât de moarte sunt stepele, ce deodată se lăţesc dincolo de Nistru şi este de însemnat că înşişi malurile acestui râu în partea Basarabiei formează cel mai minunat peisaj cu păduri, dumbrăvi, coline, văi şi case româneşti, pe a căror straşină cocostârcul se veseleşte, când în cealaltă parte de odată se întinde un nesfârşit pustiu".

In stepele din Ucraina, pe care trebuia să le parcurgă călătorul nostru, pentru a ajunge la Odessa, se întâlnesc „caravane de cărăuşi români, cari duc maicuseamă cărbuni din Basarabia la Odessa, fiindcă lemne nu se află nicidecum. Niciodată n'am văzut o trăsură mai curioasă şi cu o formă mai antică. Coşurile acestor care sunt împletite chiar în forma unei lire înalte de vreo zece palme".

Odessa îl impresionează, după cum era şi de aşteptat, mai mult decât Chişinăul. Acolo a văzut unele străzi pavate cu lemn. Ocârmuirea rusească convingându-se că sunt şi desavantajoase şi costisitoare, a renunţat să mai facă pavele de lemn, iar inginerii rămaşi fără ocupaţie s'au îndreptat spre alte oraşe. Unii au ajuns şi la Iaşi.

Iată ce aflăm dela autor despre ei. „Unul dintre aceşti pseudo-ingineri a venit la Iaşi şi a isbutit a înşela şi aice guvernul cu paveaua aceasta de lemn, a cărei defecte s'au văzut în scurt timp, prefăcându-se ca nişte baricade şi a cărei urme nici nu se mai văd în ziua de astăzi. Cu toate acestea cavalerul nostru de industrie a luat parale bune şi, făcându-se cavaler adevărat de mai multe decoraţii, s'a dus în urmă de unde a venit".

Cutreerând Odessa a văzut şi piaţa şi a constatat că „între vinaţele străine vinul de Odobeşti are foarte mulţi amatori".

Cu toate că făcuse dela Iaşi la Odessa o bucată bună de drum (vreo 350 verste), abia de aici începe drumul cel lung de vreo 2000 verste până la Tiflis „prin locuri atât de primejdioase" şi necunoscute, în care a avut totuşi norocul să fie însoţit de un ofiţer-curier, trimis de generalul Feodorow la Tiflis, ofiţer care ştia puţin şi franţuzeşte.

In drum se opreşte la „politioara (oraşelul N. A.) Aleşki, însemnată pentru parcul şi garnizoana ei de artilerie. Această politioară a avut pentru mine un îndoit interes, aflând aici câţiva militari din miliţia noastră, domnia-lor ofiţerii **Lazarachi, Oatul şi Filipescu,** cari se trimisese aici prin îngrijirea prinţului Grigorie Sturza pentru învăţarea artileriei. Acest demn bărbat a introdus cele mai multe îmbunătăţiri şi înnoiri în miliţia noastră, între altele trimiterea tinerilor în corpusul de cadeţi dela Potsdam şi Berlin, după o corespondenţă ce am avut (fiind atunci adjutantul Luminărei Sale) cu **generalul Belof.** Mi-a părut rău că n'am putut şedea mai mult, spre a mă bucura de progresele, ce ar fi făcut domnia-lor în ştiinţa aceasta, încă cu totul nouă în Moldova. O profundă durere am simţit la despărţirea acestei mici colonii de compatrioţi, privindu-i atunci ca cei mai de pe urmă, care-i voi mai vedea.

Cuvintele sale de despărţire sunt în adevăr înduioşetoare şi în ele se face aluziune şi la motivele, rămase nouă necunoscute, cari l-au făcut să se îndrepte spre depărtatul şi războinicul Caucaz.

„Adio camarazilor mei de armă! Mă duc către Caucazul războinic, **mă despărţesc de Patrie, alerg mai bine spre moarte decât să mă fiu văzut silit a mă înjosi.** Singura mângâere, ce-mi va rămâne în acele locuri depărtate, îmi va fi legea şi graiul nostru, cari pururea îmi vor aduce aminte că sunt un prunc al României. Şi precum fierul magnetizat se trage neîncetat către punctul cel simpatic, asemenea şi al meu suflet va ţinti neobosit către voi, Românilor. Adio!"

In oraşul Simferopol din Crimeea descopere printre cei vreo trei mii de locuitori (ruşi, tătari, greci) „şi câţiva Moldoveni!"

In frumoasă Crimee călătorul nostru a ţinut să viziteze în feerica vale Baiador, vechea şi faimoasa reşedinţă a Ha-

Continuare în pagina IV-a

1) O numire curioasă, care pare a fi formă compusă din: Codrul Orheiului!

nilor tătăreşti dela Bacci-Serai, cântată de poetul rus Puşkin şi devastată de oştirile ţarilor ruseşti.

Ruinele triste ale reşedinţei, cari îi aminteau un trecut plin de strălucire şi glorie îl îndeamnă la aceste reflexii.

„Istoria Crimeei este un trist tablou, însă aidoma ţărilor noastre. Simţim şi cunoaştem poziţia noastră, prevedem chiar viitorul nostru, însă roşi până la miezul inimii prin tot felul de năvăliri şi intrigi. Astfel suntem slăbiţi, că în nimică nu ne bizuim singuri, sperăm numai în politica din afară".

„Kurganele", adică movilele tătăreşti de lângă Kerci şi Marea de Azov i-au atras deosebita atenţiune şi asupra lor a luat relaţii dela arheologul rus **Aşik,** după părinţi un transilvănean. Despre acest învăţat şi foarte iscusit arheolog, ne spune călătorul nostru, că este autorul unei „foarte interesante lucrări asupra Kurganelor, publicată la 1849, lucrare asupra căreia atrage atenţiunea, fiindcă: „Studierea arheologică a acestor movile este de un mare interes mai ales pentru noi, că câte vedem în Moldova încă neatinse! Curios este că, afară de Crimeea, Moldova şi dincolo de Dunăre până la Balcani, nu se mai află altele în toată Europa".

Speră „a publica măcar un extract" din această lucrare arheologică; nu ştim însă, dacă a făcut-o cândva.

Autorul se apropie de Caucazul războinic, de locuitorii săi, „copii ai libertăţii" şi le trimite în gând acest salut:

„Sperez curând a vă vedea de aproape, dar cum vă voi vedea? **Un exil mă sileşte să vă văd, vis à vis, în faţă ca nişte duşmani!"**

* * *

Mai mult poate decât cartea aceasta de călătorie, merită atenţiunea noastră interesantă si simpatica personalitate a autorului ei.

Absolvent al Academiei Mihăilene din Iaşi şi a şcoalei de stat-major din Paris, îl aflăm profesor la şcoala militară din Iaşi, după ce fusese ofiţer de geniu în armata otomană. Ajunge aghiotant al generalului prinţul Grigorie Sturza şi îl insoţeşte în campaniile sale de lângă Dunăre şi din Crimeea. La Chişinău este primit de guvernatorul generalul Feodorov, care îi încredinţează o scrisoare către generalul Voronţov la Tiflis. Corespondează cu generalul german Belof.

Este un patriot luminat, instruit, democrat, iubitor de libertate, un ostaş viteaz, şi totuşi: un exil îl sileşte să plece pe frontul Caucazului, pentru a lupta contra celor, pe care îi admiră şi iubeşte pentru vitejia şi dorul lor de libertate; **aleargă mai bine spre moarte, de cât să se înjosească!**

Rămâne ceva obscur, enigmatic pentru noi din viaţa agitată a acestui ofiţer, care a cutreerat mult, a văzut multe, fără să ne facă totuşi cât de puţin impresia unui aventurier, ci mai curând pe aceea a unui svăpăiat şi romantic Byronian, a unui luptător, care presimte par'că suflul de libertate al anului 1848.

Mai putem, cu toate că în mică măsură, complecta figura autorului cu câteva mărunte trăsături, ce se desfac din prefaţa cărţii sale.

Din ea aflăm că amintirea campaniei sale dela 1846 în Caucaz îi trezeşte în suflet **„multe suferinţe şi par'că şi acum îmi stârneşte durerile piciorului vătămat".**

Nu este mai puţin elocventă şi semnificativă scuza autorului că broşura sa este **„în privirile politice cam mărginită;** însă la noi este mai greu de publicat o asemenea broşură, decât în Europa tomuri întregi, **că presa este încă nevoită a se opri până la un cuvânt,** care pare a jigni vreunul din punctur le cardinale, care ne încunjură".

Şi dacă de astădată n'a putut spune **totul** şi aşa cum ar fi dorit, în deplină libertate, ne asigură, că: „s'ar simţi fericit de a da la lumină şi alte **epizoade, cărora a fost martor,** dacă împreună cu noi şi presa ar putea spera libertatea dorită şi neapărată pentru progresul naţiei române".

Nu ştiu, dacă autorul a dat la lumină scrierile ce intenţiona să publice. O cercetare în această direcţie merită osteneala istoricilor noştri, cari ar descoperi poate lucruri şi mai interesante.

LIVIU MARIAN

„ZOOLOGICE"

Pastel Noctambul

Amurgul palid, arhitectural,
A coborît cu linişti pe câmpie,
Desfăşurând solemnu-i fast regal, —
Şi svârle din nocturna-i panoplie
Beteli astrale, mozaic bogat,
Pe cerul static de beton armat.

Soseşte noaptea cu alaiu feeric
Şi-şi despleteşte cocul de 'ntuneric,
Infăşurând cu plete tuciurii
Poene, mirişti, parcuri şi câmpii...
Iar soarele'n văzduh s'a spânzurat
De-un fir desprins din cocul ei bogat.

Pe pupa bolţii, luna stă la cârmă...
Un greer prin boschetele grădinii
Tot cântă cu arcuşu-i mic de sârmă
Pe-o coardă, ca celebrul Paganini!...

ALEXANDRU BILCIURESCU

Colţul librăriei „Hasefer"

Librăria „Hasefer" în noul ei local din strada Eugen Carada 7 (fostă Karagheorghevici) recomandă următoarele noutăţi literare, pe care le trimite şi în provincie, contra ramburs (în urma unui acont anticipat).

IN LIMBA FRANCEZA

Jacques Lacretelle: Aparté (roman) precum şi precedentele lui romane: Silberman, La Bonifas, Vie inquiète de Jean Hermelin.

Pierre Jean Jouve: Le monde désert.

Herman Ungar (unul dintre cei mai de seamă scriitori germani): Enfants et meurtriers (Entre Freud et Dostoievschi).

Jean Cocteau: Orphée, precum şi toate lucrările anterioare.

Ramon Gomez dela Serna: Le Cirque (un feu d'artifice).

Armand Lunel: Niccolo Peccavi (premiul Théophraste Renaudot, al gazetarilor francezi) Esther de Carpentras.

Valery Larbaud: Fermina Marquez, precum şi frumoasele cărţi anterioare: Enfantines, Barnabooth, Amants-heureux amants.

Lucien Fabre: Le Tarramagnon Rabevel (3 vol.).

Henri Deberly: Le supplice de Phèdre (premiul Goncourt). Pancloche.

Claude Anet: Suzanne Lenglen (ultimul roman) precum şi Ariane-jeune file russe, La fin d'un monde, Quand la terre trembla.

Edmond Fley: L'enfant prophète (... un amour qu'une croix sépare) ultimul şi miniunatul roman al lui Fleg. Din lucrările anterioare: Le juif du Pape, Ecoute Israël, Le mur des pleurs.

Spini de hârtie

CÂINELE ŞI MAICA DOMNULUI

Seară de iarnă, noapte de ingheţ. Termometrul s'a scoborît la 20 de grade.

Dinaintea teatrului cu afişe mari în culori, se clatină pe picioare un câine mare negru, diformat de mizerii. E un animal compus, ca o păpuşe de cârpă, din petice flocoase, croite prin sfâşiere. Un şold întreg năpârlit subt unghiile de sticlă ale vântului care zgârie în zigzag, pare desvelit demonstrativ. Gulerul de blană lipseşte, ca la cloştile pleşuve. Ca o căciulă strâmbă, capul porneşte într'o parte şi după peria de cuie a crivăţului, porneşte şi laba câinelui să scarpine carnea cenuşie, de struguri stricaţi.

Artificializat şi monstruos, formele speciei topindu-se în schiţele primitive, din care progresiv s'au extras şi delimitat conturele tipice ale naturii, câinele stă de două ore în lumina electrică a faţadei, cu ochii către afiş. Coli imense de hârtie reprezintă un rând de fete rumene de varieteu, dansând pe jumătate nude într'un picior şi încovoind pe genunchiul ridicat cu dantelă elasticitatea unei cravaşe. Nu te-ai mira să vezi animalul morfolind în colţul gurii coada unei lulele, atât e de umanizată fiinţa lui ţărănească de noctambul zdrenţuros. El aminteşte în faţa reclamelor luxoase şi a becurilor de electricitate, instinctul cerşetorului admirator şi resemnat care totuş dă târcoale unui harem de toleranţă, mulţumit a zări din când în când, apărând în perdele, cochetăria şi fardul ieftin al unei bucătărese, convertită la ritualul pasiv de odaliscă. O atmosferă îl învăluie, îl îmbată şi îl reţine. In abdomenul marelui public, îmblănit în cojcaca sălbătăciunilor ucise cu cloroform, mirosul lui subtil şi aproape mistic, descifrează aromele interzise, maionezele, pateurile consumate la cină şi fripturile procurate oraşului prin asasinatele din Abator.

Mai departe, răzimată de grilajul unei grădini cu ramurile goale, aşteaptă pe asfaltul îngheţat al trotuarului o femee puţin îmbrăcată, cu gleznele fine, cu obrazul oval, purtând iconografic pe un braţ, dedesubtul subsuorii un copil adormit. Figura pruncului, înfăşurată într'o bazma albastră, e vânătă şi creştetul capului a îngheţat. O durere nefăţarnică a copleşit femeea şi sânii ei de Madonă doborâtă au îndatorirea să hrănească, în vederea viitoarelor constrângeri sociale, pruncul abia smuls din pântec şi ridicat din pântec la piept. Maica Domnului cerşeşte fără să ceară, indiferentă la dania rară sau la nepăsarea trecătorilor cu şoşoni şi şubă, legănând cu trupul ei de schelet înfăţişarea unui Iisus care visează.

Am improvizat, după cărţi şi tablouri, un şir de îngeri răpind copilul şi femeia din zăpadă şi ducându-i într'o casă gătită cu lumini şi veştminte, cu o masă albă, pusă, în mijlocul odăii şi cu paturi curate, dedesubtul cărora şi câinele se va fi strecurat.

Ingerii au murit, casele basmelor şi ale Paradisului s'au surpat, mânăstirile săracilor au fost schimbate în cimitire şi puşcării. Ca şi câinele, Madona e pe vecie pribeagă şi străină. Ea trebuie să caute în pomana trecătorului şi în gunoi hrana puturoasă ce-i lipseşte şi trebuie să se certe cu câinele pe oasele aruncate din restaurantul vecin, unde orchestra bate cântece americane.

Am întrebat pe Dumnezeu: Cine are dreptul să cânte, să se bucure şi să trăiască, atâta timp cât Madona cerşeşte ? — Şi am auzit aplauzele, ca o cădere pe pietre, izbucnind în teatrul de varietăţi, pentru a răsplăti glorios dansul hipnotic cu rigidităţi ritmate al unui Negru, înlănţuit de o Englezoaică blondă într'un angrenaj de manivele cuplate.

Am îndemnat pe câine: Repezi-te, sfâşie şi muşcă. Intră în teatru şi tăvăleşte dansatorii, orchestranţii, actorii şi autorii şi măcelăreşte-i cu măselele tale bine ascuţite. — Şi câinele a rămas să se legene ca o fantomă în patru picioare, între afişele roşii şi becurile albe.

Am strigat din peştera sufletului meu, către femee: Scoală de jos! Aruncă-ţi capul pe spate. Adună o poală de bolovani şi strângându-ţi pruncul subt ţâţă, fă-ţi mâna praştie şi lapidează. Dărâmă, nimiceşte, devastează! Unde nu ajunge piatra, pune dinţii şi rupe. Rupe ochii, rupe buzele, rupe înghiţitoarea, deschide răni în obraz adânci. — Şi a rămas femeea pe jumătate îngenunchiată, a plâns, şi gerul i-a îngheţat lacrimile pe bărbie. Şi-a scos ţâţa din zdrenţe, ca o pungă cu câlţi şi a pus-o în gura pruncului, care s'a deşteptat în larmă. Publicul ieşia de la teatru.

Şi spusu-i-am sufletului meu, atunci: Dar nu?—Şi sufletul meu aprinse o ţigare, la focul luceafărului — scăpărat în bolţi.

T. ARGHEZI

I. CASSON

Poveste cu antropofagi

Această poveste e o poveste cu antropofagi. Oamenii care mănâncă pe semenii lor au fost totdeauna vorbiţi de rău. Ceeace mi s'a părut totdeauna o nedreptate. O vizită pe care am făcut-o de curând în Africa Centrală mi-a dovedit pe deplin că nu trebuie să primim aşa zisele idei admise. Oamenii cei mai stricaţi păstrează totuşi în lăuntrul lor un grăunte de nobleţe. Pentru a dovedi cât mai bine acest adevăr, voi lăsa de-oparte atât cât va fi cu putinţă în istorisirea mea, trăsăturile de culoare locală şi voi descrie în linii largi, cu grija adevărului însă, o scenă din viaţa antropofagilor negri, aşa cum a ajuns până la mine.

Tribul M'Talas nu din pricină că-i plăcea războiul, ci din pricină că nu-i plăcea să muncească, a devenit un trib războinic. Desigur că e nevoie de mare curaj, ca să te baţi, dar în timpul luptei te ameţeşti cu strigătele vitejeşti, sărind şanţurile, pocnind din puşti, astfel că cei cărora nu le place războiul, pot crede că se joacă sub cerul liber, că fac exerciţii al căror folos pentru sănătate te sileşte să le eviţi, violenţa şi barbaria.

Se pare că în tribul M'Talas se aflase un trădător: în timpul unei invazii asupra vecinilor, se pomeniră într'un sat din care locuitorii, desigur prevestiţi, o rupseseră de fugă. Negrii nu-şi fac rău pe degeaba: tribul M'Talas n'a dat foc satului. Şi întorcându-se acasă la căminurile lor, luaseră în robie doar o femee cu copilul ei. Nu voiau, bun-înţeles, să le facă nici un rău şi roaba a fost luată numai ca să nu se spuie că şi-au pierdut vremea degeaba.

Războinicii din tribul M'Talas, la întoarcere, au fost primiţi foarte rău de bătrâni şi de femei. Bătrânii de pretutindeni sunt totdeauna de părere, că tinerii din ziua de azi nu sunt buni de nici o ispravă. Cât despre femei ele au spus totdeauna bărbaţilor:

— Vezi mai bine de copii. Lasă că fac eu treaba, şi mai bine decât tine.

Şi pentrucă nu se bătuseră şi n'aduseseră nici o dovadă de victorie, au fost socotiţi învinşi. Războinicii se apărară şi ei cât mai bine împotriva acestei ocări. Işi amintiră la vreme că înainte de năvălirea albilor, mâncau carnea vrăjmaşilor. Şi spre a măguli vanitatea bătrânilor, făcură apel la sentimentul tradiţiei, şi spre a măguli femeile făcură apel la sentimentul lăcomiei Şi războinicii adăogară:

— Am adus două prizoniere cu noi. Le putem mânca.

Femeia captivă era frumoasă. Avea douăzeci de ani. Era grasă. Carnea ei era de o culoare neagră-violetă, şi foarte din belşug mai cu seamă în regiunea şoldurilor. Plăcu. Se auziră glasuri:

— Asta, da.

Dar copila care n'avea decât şapte ani, deşi era mare din oase, avea membrele foarte subţiri. Poate să fusese prost hrănită. Pântecele ei era umflat, ca al tuturor copiilor care mănâncă lucruri grele de mistuit şi nehrănitoare. Iar carnea, acolo pe unde era, atârna goală. Se auziră alte glasuri:

— Da' nu e bună la nimic copiliţa asta!

Războinicii din M'Talas care nu erau cruzi şi voiau să ocolească orice ceartă, răspunseră cu glas împăciuitor:

— Dacă-i aşa, s'o mai ţinem. S'o îngrijim şi se va face mai mare.

Cu mama se purtară cât se poate de bine. In loc s'o dea pe mâna măcelarului, ca o vită de înjunghiat, o deteră s'o ucidă vrăjitorul care era în acelaş timp un fel de mare-preot. Şi nu o jertfiră în vederea instinctelor josnice, ci în cinstea zeilor care sunt fiinţe puternice şi cărora le plac ordinea şi dreptatea. Iar petrecerea pentru mâncarea victimei a avut loc nu într'o zi oarecare, ci într'o zi care era şi o mare sărbătoare religioasă.

Negrii sunt oameni evlavioşi. N'a întârziat şi n'a lipsit nici unul. In dimineaţa ceremoniei la umbra unui boabab din piaţa târgului bătrâni, femei, copii luptători şi chiar familia şefului, aşteptară ceasul solemn. Şi numai după aceea, fiecare şi-a primit partea de carne care i-se cuvenea.

Şi mâncară.

Dar serbarea n'a fost atât de frumoasă precum îndrăzniseră unii să creadă. Cei mai nervoşi, auzind ţipetele pe care le scotea copila victimei, făcură câteva gesturi de nerăbdare. Li se părea că puritatea unei astfel de zile era mânjită de o fiinţă lipsită de orice delicateţe. Se auziră şoapte:

— Mai bine o tăiam şi pe ea!

Dar câteva femei precum şi câţiva bărbaţi care cunoscuseră unele din durerile pricinuite de viaţă, răspunseră:

— Lăsaţi copila în pace!

Şi o luară în grija lor. Mamele care ştiau cum trebue să te porţi cu copiii, luau o bucăţică de carne bine fiartă şi fără grăsime şi spuneau:

— Ia de gustă, copila mea, să vezi ce bună e! Hai, ia de-aici, nu mă refuza, fă-mi plăcere!

Dar copila nu se gândea să facă plăcere nimănui. Işi vâra degetele mici în ochi, de parcă ar fi voit să caute şi mai multe lacrimi să poată plânge. Şi printre hohote de plâns, zicea:

— Vreau pe mămica! Vreau pe mămica!

— Dar mămica ta e moartă, răspundeau femeile!

Şi iţi venea s'o cerţi pentru atâta încăpăţânare. Fata nu voi să guste câtuşi de puţin. Toată lumea era supărată şi mânioasă împotriva ei. In zadar i-se aduceau pildă ceilalţi copii:

— Ia te uită la băeţaşul ăsta. El nu plânge, ci mănâncă. Şi vezi ce mult îi place.

— Vreau pe mămica! Vreau pe mămica! striga fără încetare proasta de fată.

Şi plânse astfel tot timpul cinei, de făcea atâta vuet că te dureau urechile, dar pe dealtă parte inima ei se arăta atât de bună, că toţi mesenii, chiar cei cărora nu le plăceau figurile întristate, se simţiră emoţionaţi fără voia lor. Mamele atraseră luarea aminte copiilor. Căci era o parte bună în durerea copilei:

— Vezi? Fetiţa plânge pentrucă i-s'a întâmplat o nenorocire mamei ei.

Iar copiilor care nu erau drăgăstoşi, mamele spuneau:

— Tu n'ai plânge ca ea, dacă m'ai pierde pe mine.

Câţiva meseni prinseră a vărsa lacrimi — acei care, orfani de mici, avuseseră o copilărie nefericită. Fetiţa le reamintea tristul lor trecut.

— Da, o înţeleg, spuneau unii. Aşa e, nu mai are pe nimeni pe lume. E trist la vârsta ei.

Unii aduseră chiar învinuiri războinicilor:

— N'ar fi fost oare mai bine să fi lăsat fata cu mama la casa lor?

Femeile cu gura mare, începură să strige.

— Sunt la fel toţi, bărbaţii ăştia. Nu le-ar displăcea să ne vadă pe toate în locul nefericitei aceleia pe care au asasinat-o.

Bărbaţii simţeau gravitatea învinuirilor ce li se aduceau, şi voiau să se apere:

— Nu e vina noastră, ziceau. Aduceţi-vă aminte că am luat această hotărîre ca să vă facem plăcere vouă, căci atunci când ne-am întors din luptă, ne-aţi primit cu ţipete. Acum ne pare rău atât nouă cât şi vouă.

Petrecerea a fost astfel o petrecere tristă. Au fost deajuns lacrimile unei copile spre a readuce un întreg popor la sentimentul demnităţii sale morale. Şeful însfârşit a luat el însuşi cuvântul, zicând:

— Ştergeţi-vă lacrimile de milă pentru această copilă. O adopt eu, căci are o inimă bună. In ce priveşte mama ei, e prea târziu, vai!, ca să-i mai putem veni în ajutor. Fie ca tristele evenimente care au urmat morţei sale să ne slujească cel puţin de învăţătură. Şi să ne amintim pururea că petrecerile cu carne omenească sunt triste şi nu ne fac nici-o plăcere.

Toţi cei de faţă plecară capetele şi se învinuiră în adâncul inimei lor de-a fi făptuit păcatul ruşinos al lăcomiei.

Domenico Giuliotti

Aviaţie

Un ţăran bătrân, ca cei de pe vremuri ce păreau trunchiuri de copac, stă şi munceşte pe ogor, într'o gură de munţi, singur. Biserica, albă, cu clopotniţa-i firavă, iat-o în deal. Satul, nevăzut, se tupileşte, de vale, pe malul râului, peste muche.

Moşneagul a fost o singură dată la oraş, în Florenţa. (S'a dus când cu *procesu'* omului cu Ginestra — şi-acuma se mai vorbeşte de el — care, în seara din ajunul Anului Nou, ca să fure câteva oi, se năpusti pe furiş dintr'un crâng şi, cu o custură în mână, înjunghie pândarul).

Afară de această întâmplare, ceeace ştie moşneagul despre lume e prea puţin. Dar ştie (şi-i ajunge) că dincolo de ogorul său e pământul altuia şi că, mai sus decât stelele, pentru cel ce s'a purtat jos ca orice bun creştin, se deschid porţile Raiului.

Seara, în bucătăria plină de fum, în timp ce oala fierbe, se închină şi-i pune şi pe ceilalţi să se închine, aşa cum pretutindeni era obiceiul, odinioară. Iar dacă vre-unul dintre cei tineri se roagă într'o doară ori se strâmbă, el se întoarce şi răcneşte: „Cât'oi trăi eu, aşa veţi face."

Aşa dar, acest om cu frica lui Dumnezeu stă şi munceşte pe ogor.

Curăţă pomii de uscături. Se uită de-i mai bine să taie ici ori dincolo; se socoteşte, apoi izbeşte cu cosorul şi mlădiţa cade.

Pe de-asupra capului său, pe sus, prin văzduhul albastru, trece, când şi când, câte un piţigoiu ce se năpusteşte rotindu-şi cântarea, asupra stejarilor din faţă.

Un coş, printre măslini, la trei bătăi de puşcă de el, scântee şi fumegă.

Moşneagul taie crengi; de-odată, cu o mlădiţă în mână, stă locului.

Aude (îl aude fără dor şi poate, căci nu-i părere: se aude mereu şi se apropie) un huruit pe sus, un huruit ciudat, nou, nefiresc, de unde-o fi venind, nu se poate dumeri moşneagul.

Uimit, trage cu urechea; roteşte ochii pe sus, iscodeşte.

De-odată, pe culmea muntelui, peste trei brazi, negri, în potriva soarelui la apus, se iveşte, spăimântătoare, o dihanie ca o cruce cu braţul de sus ciuntit; o dihanie care nu-i atârnată de nimic, dar nu cade, ci bâzâie şi zboară, fără aripă, cu două gheme la picioare, spintecând tot mai cu spor inima văzduhului.

Omul, îngrozit, îşi face cruce. Dar dihania aceea drăcească, neoprită, înspăimântătoare, îi trece pe de-asupra capului, sus de tot şi, înaintând fără şovăiri, se face nevăzută pe după dealul din potrivă.

Moşneagul, împleticindu-se printre brazde, izbindu-se în frunte cu mâna-i noduroasă, se întoarce acasă. Se ghemueşte ca un câine pe vatră; se uită ţintă la un tăciune aprins; nu vorbeşte. Nu mai vorbeşte. Cu toate că ai casei îl tot întreabă, nu răspunde.

După trei zile moare.

Stăpână-sa, cucoană de ţară, îmbogăţită, din cele ce au mai multe inele decât degete, se duc la biserică târziu şi spun că săracii sunt hoţi, după ce-a povestit într'o Duminecă dimineaţa prietenelor sale cum îi murise plugarul de frică, căci luase aeroplanul drept Drac, adăugă cu voce ca din carte:

„Ce vreţi, suntem în secolul al XX-lea, dar dacă sunt proşti...".

Şi, subliniind fraza cu tremurul şoldurilor osânzoase intră ţanţoşă în biserică.

(*Trad. de* ALEX MARCU

Privind spre cer

Privesc spre cerul năpădit de stele,
Cum un copil priveşte într'o carte, —
Şi ar fugi copilul mai departe,
De n'ar fi noaptea drumurile rele.

In faţa mea o umbră se ridică,
Apoi în spate umbra se coboară, —
Un liliac prin întuneric sboară...
Şi noaptea trece-aşa ca o pisică...

Privesc spre cer, ca un copil cuminte
Şi văd un cimitir fără hotare,
Căci stelele ce ard în depărtare
Sunt candele aprinse la morminte.

D. N. TEODORESCU

DESPRE DRAGOSTE ŞI FEMEI

In dragoste, ispăşeşte totdeauna femeia.

* * *

Cei care în dragoste doresc la un moment dat libertatea, o doresc pentru a o pierde aiurea.

* * *

Femeile au atâtea feluri de a iubi, câţi bărbaţi iubesc, astfel că fiecare se poate socoti primul.

* * *

Ceva atât de cunoscut ca trupul femeii, pe care l'au modelat sculptorii, pe care l'au cântat poeţii, pe care l'au disecat savanţii, poate cuprinde pe ne-aşteptate tot misterul, tot necunoscutul, pentrucă e trupul unei anumite femei.

* * *

In deobşte femeile slabe sunt iubite cu mai multă violenţă decât cele trupeşe... sunt iubite uneori până la crimă. Pasiunea se agaţă de unghiuri.

* * *

Când o femee dorită şi prevenită, primeşte un bărbat, îl încurajează şi îngădue să-i facă curte, ea ştie foarte bine că acel bărbat urmăreşte o ţintă precisă şi numai prin acest fapt, ea se obligă moralmente să se execute când va fi venit ceasul.

* * *

Femeile au adesea un suflet lunecos; faci un pas înainte şi doi paşi înapoi, astfel că în preajma ei se află totdeauna bărbatul căruia se dăruise aproape în ajun şi cel căruia se va dărui aproape mâine.

* * *

Unele fetiţe sunt asemănătoare pădurilor virgine din America. Nici un om n'a pus piciorul în aceste păduri, care adăpostesc totuşi, sub împletiturile lianelor, amorurile monstruoase ale florilor perfide, împerecherile violente ale fiarelor sălbatice.

„Şcoala Inţelepciunii" din Darmstadt

Civilizaţia europeană, dominată de tehnică şi de politică, e pândită mereu de primejdia mecanizării atrofiante şi a războiului naţional şi politic. Nu trebue să dovedim acest adevăr, pe care îl simţim în viaţa de fiecare zi şi care rămâne ca o problemă de conştiinţă ce-şi cere deslegarea neîntârziată. Avertismente solemne ne-au venit din alte continente: glasul lui Rabindranath Tagore, gestul apostolic al lui Gandhi — ne-au impresionat, nu pentrucă s'au manifestat în cadrul spiritualismului budist, ci pentrucă au o semnificaţie planetară şi au trezit în noi acelaş glas şi acelaş gest: *al spiritului activ*.

In Europa, au răsunat aceleaşi avertismente: nu le-am ascultat, pentrucă erau prea aproape de noi. In toiul marelui războiu, Romain Rolland ne-a dat exemplul singurătăţii curajoase, când deasupra „civilizaţiei cu picioarele de lut", el a înălţat cetatea înfrăţirii cimentată cu adevăr şi libertate. „Biserica laică" dela Villeneuve a fost durată în sufletele puţinilor adepţi cari l-au înconjurat pe Romain Rolland cu simplitate, cu acea nobilă frăţie care înlătură atitudinile rituale. Puterea de radiare a spiritului activ s'a dovedit, prin autorul lui Jean-Cristophe, irezistibilă, atotpătrunzătoare. Conştiinţa colectivă a Europei a fost salvată de un om care a atras spre refugiul său din Elveţia toate conştiinţele obscure, cari pătimeau în mijlocul măcelului dintre popoare.

Exemplul solitar al lui Rolland din timpul războiului, e urmat în primii ani după războiu în ţara „înfrângerii oţelitoare". „Şcoala Inţelepciunii", fondată de Hermann Keyserling la Darmstadt e altă manifestare a spiritului activ, pornită din aceleaşi imperative ale conştiinţei. Şi Rolland şi Keyserling au pus deasupra raţiunei ucigaşe forţele inepuisabile ale sufletului. Amândoi au văzut cultura europeană, care e de fapt o sinteză a culturilor moştenite din toate continentele, surpându-se sub povara maşinismului orb şi a imperialismului economic. Amândoi au strigat că mântuirea nu poate veni decât prin regenerare individuală, prin crearea acelei elite intelectuale care să dea popoarelor adevăraţi îndrumători. Nu îndrumători politici, ci spirituali: fruntaşi clar-văzători cari să ştie să armonizeze fatalităţile social-economice cu elanurile morale şi estetice.

Caşi Romain Rolland, care n'are un sistem etico-social, Keyserling n'are un sistem filosofic, nici un plan de „organizare a lumii". Această organizare a lumii e rostul din urmă al acţiunii spirituale. Elementele materiale ale civilizaţiei trebuesc subordonate idealurilor culturale. Ca toţi acei cari recunosc cu sfinţenie libertatea de conştiinţă, şi felurimea spontană a sufletelor omeneşti, Rolland şi Keyserling n'au putut fi făuritori de dogme. Ei n'au trasat cadrele fixe ale „organizării lumii", fiind convinşi că această organizare e determinată de nevoi permanente, de legi fatale, universale. Rolul spiritului e să menţină universalitatea, să evite erorile cari limitează libertatea umană, să înlăture pasiunile false cari duc la distrugere colectivă.

„Realiştii" cu mâini practice şi mâini de pradă, vor râde desigur de slăbiciunea acestor profeţi cari n'au în mâna dreaptă sabia patriotului şi în cea stângă sacul cu aur al bancherului. A sosit totuşi vremea când şi industriaşul şi omul de stat trebue să se convingă de regalitatea fără sceptru a Inţelepciunii omeneşti. Popoarele nu mai pot fi cârmuite de Forţă: ea duce spre prăpastiile urii şi ale mizeriei. Lumea e guvernată de imponderabile realităţi, pe cari le bănuiam atunci când gemeau sub ruinile adunate de orgoliul şi neştiinţa noastră.

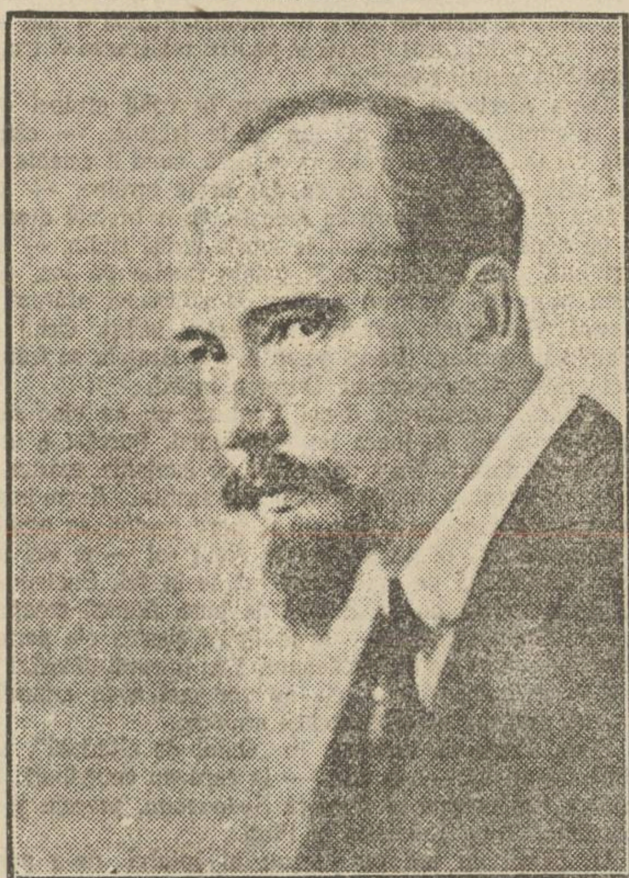
Aceste realităţi spirituale vrea să ni le vădească, prin şcoala lui, Hermann Keyserling. El crede în exemplul viu mai mult decât în puterea lentă a cărţilor. In larga şi luminoasa expunere a lui Maurice Boucher *(La philosophie de Hermann Keyserling*, edit. Rieder, Paris), şcoala din Darmstadt e arătată ca cea dintâi unde se predă „un învăţământ fără conţinut". Prin alcătuirea ei, prin manifestările ei, această şcoală ar aminti grădinile lui Akademos. Nu însă pentru dialectica vană, pentru trândăvie metafisică; filosoful vechiu (caşi mulţi filosofi moderni) îşi avea o lume proprie, depărtată de viaţa imediată, fără aplicare socială. Filosofia lui Keyserling e vie. O filosofie a vieţii, realizabilă în acţiuni cotidiane, prin solidaritate constantă cu omenirea şi cosmosul — acesta e ţelul filosofiei lui Keyserling. Mai exact: metoda filosofică, atitudinea spirituală a lui Keyserling, care se fereşte de dogme într'atât, încât nici el nu şi-a sistematizat măcar ideile. La şcoala lui, „toate doctrinele sânt admise, toate concepţiile şi credinţele. Auditorii şi adepţii vin acolo să-şi făurească sufletul şi *calitatea* gândirii lor", indiferent de meseria sau de situaţia lor socială. Keyserling nu vrea să pregătească filosofi. „Filosofia nu e o ştiinţă, ci un anumit nivel al fiinţei... Cine vine la Darmstadt, caută orientare spirituală şi intensitate a gândirii". Nu cunoştinţe tehnice ori ştiinţifice asupra lumii — ci pătrundere înlăuntrul lumii. Deci, nu cazuistică, nu discuţie abstractă — ci *introspecţie* — pătrundere în sine, pentru a ajunge la comuniune cu lumea. Această şcoală a Inţelepciunii crează în elevi „o nouă sinteză a sufletului şi a spiritului, o metamorfoză a fiinţei după impulsiunile cari vin din adâncimi". Nu sunt cursuri, ci conversaţiuni individuale, iniţiere dela profesor la elev şi dela elev la profesor. Chiar conversaţiile nu sunt esenţiale, permanente: „ea are de scop să dea un nou aliment tăcerii". Odată pe an, în Septembrie, se ţin conferinţe de către cei mai indicaţi, pentru a „marca etapele şi a da un fel de desvoltare simfonică temelor adâncite de spiritul comunităţii".

Această comunitate de introspectivi, de tăcuţi gânditori, ar putea fi subiect de ieftină ironie din partea autorilor de comedii. O şcoală unde se tace, unde elevii se plimbă cufundaţi în ei înşişi... Mai degrabă un fel de ospiciu select, unde cei roşi de gândire, ca de un cancer, au venit să se întâlnească în lumea utopiilor... Să-i lăsăm pe umorişti cu jocurile lor de cuvinte. Această „şcoală a Inţelepciunii" ar putea fi totuşi considerată ca un sanatoriu al inteligenţelor înalte: un loc de purificare a sufletelor şi de luminare a conştiinţelor — de unde înţelepţii, „magii" se vor reîntoarce în viaţa reală, vastă, pentru a lucra ca îndrumători liberi ai mulţimilor cari valorifică planeta. Şcoala dela Darmstadt este deci „un isvor de energie" — care e altceva decât violenţa. Ajutând pe elevi să înţeleagă lucrurile şi pe ei înşişi ei devin la rândul lor surse de puteri spirituale. Reveniţi la ocupaţiile lor obişnuite, aceşti elevi sunt mai apţi pentru viaţa activă, căci înţelepciunea lor nu este „o îndepărtare sau un dispreţ faţă de existenţă, ea nu e nici orgoliu, nici, ascetism — ci, dimpotrivă, neîncetată dominare a devenirii şi elaborare a acesteia prin puterile gândirii" (pg. 251).

Urmările practice ale acestei atitudini spirituale, ale acestei comuniuni profunde cu lumea sunt de o importanţă vitală. In locul mentalităţii savantului indiferent la aplicaţiile negative ale descoperirilor sale, în locul filosofului care e gata să justifice cu teoriile lui „fatalităţile" opresive ale vieţii de stat, şcoala aceasta dăruieşte oamenilor tipul înoit al magului (cum îl indică Keyserling). „Magul ştie să lucreze direct asupra vieţii, el face să apară înţelesuri noui, transformă faţa conştiinţei şi, cum a făcut Crist, poate schimba axa tuturor gândurilor" (pg. 269).

Intr'un cuvânt schimbarea *mentalităţii* (idee care e şi la baza doctrinei umanitariste) determină schimbarea realităţilor social-economice nefaste. Filosofia lui Keyserling confirmă atitudinea *a*-politică şi chiar antipolitică a umanitarismului a cărei consecinţă imediată e înlăturarea fetişismului statului. „Lenta desintoxicare de Stat" spre care râvnesc umanitariştii prin acţiunea lor individualistă şi prin proclamarea „organismului omenirii", — este un efect direct şi al „şcoalei Inţelepciunii" din Darmstadt.

Keyserling vrea să unească înţelepciunea cu economia. Inţeleptul să nu fie un „laş retras de lume — ci om de acţiune". El să fie un realizator al imperativelor de conştiinţă. „Vremea politicei a trecut! Nouii Cesari nu vor fi oameni politici". Puterile pe cari le pot folosi de azi înainte îndrumătorii popoarelor nu mai pot fi bazate, ca în vechime, pe teamă religioasă, pe superstiţii, sau pe armate de mercenari. Aceste puteri sunt azi de ordine economică — şi de aceia „importanţa Statului scade mereu"

H. de Keyserling

în faţa autorităţii crescânde a industriei şi comerţului. Căci comunitatea modernă e întemeiată pe „interese şi schimb": interdependenţa a devenit planetară în domeniul economic şi tehnic, caşi în domeniul ştiinţific şi artistic. Economia nu mai poate fi subordonată politicei care duce la dezastre ca acel din 1914—1918. Statul se „socializează" mereu — şi astfel importanţa lui autoritară scade. „El devine un organ regulator, un mecanism care se complică şi nu se mişcă decât pe planul cantităţii. Ideea numită socialistă şi ideea de Stat pot fi schimbate între ele... Socialismul e necesar şi legitim, căci ridicarea nivelului massei este o creştere a patrimoniului şi a demnităţii" (pg. 255).

Prin această limitare a statului la rolul de controlor şi arbitru, spiritul se poate elibera de influenţele politice şi să se manifeste ca animator real al întregei vieţi economice şi culturale. In această eliberare a spiritului de sub dominaţia politică, în această încadrare a statului în organismul suprem al omenirii, residă salvarea Europei de decadenţa pe care o proclamă filosofi ca Spengler şi poeţi ca Tagore.

Era spirituală pe care râvnim s'o statornicim pe acest pământ e încă departe. Ea este însă reprezentată prin personalităţi isolate, unele strălucitoare — cu un real prestigiu profetic, altele obscure — cu reală influenţă în acţiuni cotidiane. Materialismul care a ajuns la forma ultimă a gigantanasiei sale în America de Nord, începe să fie stăvilit de valurile spiritualismului asiatic. Intre America şi Asia, vechea Europă zace ruinată de erorile cari au devenit principii de educaţie. Dogma politicei brutale şi primatul maşinismului au biruit pe proprii lor creatori cari au uitat că viaţa umană nu poate fi izolată de armoniile cosmice, — şi că puterea care nu este iluminată de conştiinţă potopeşte ca un torent care fărâmă stăvilarele artificiale.

Astăzi primatul Spiritului e vestit de Rolland caşi de Keyserling, de Tagore caşi de Gandhi — şi acest adevăr nu e o „descoperire" ci o recunoaştere voluntară, conştientă, a aceluiaş adevăr presimţit altădată de Buda, de Moise, de Isus, de Socrate. Fondatorii de religii s'au ivit în vremuri de decadenţă, când materia domina spiritul, când statul domina până la strivire personalitatea omenească. Armonie între materie şi spirit, între legile naturii şi legile morale; echilibrare între tendinţele de liberă creştere a individului şi interesele colectivităţii omeneşti; recunoaştere a evoluţiei economice — dar şi a celei sufleteşti, înlocuire a forţei de stat cu forţa liber acceptată a societăţii civilizate; transformare a egoismului legat de ideea proprietăţii în altruismul ce rezultă din conştiinţa solidarităţii universale — iată problemele imense ce se pun azi, caşi întotdeauna, oricărei conştiinţi. Câţiva, au isbutit să realizeze aceste „probleme" în acte vii — în exemple cari rămân, stăruitoare, deasupra ruinilor. Glasul Inţelepciunii biruieşte veacurile, în furtunile stârnite de ignoranţa şi orgoliul milioanelor de pigmei...

EUGEN RELGIS

A APARUT:
A. TOMA
POEZII
Un elegant volum, legat, de aproape 200 pagini, hârtie de lux („Cultura Naţională") LEI 100

H. de Keyserling

— Cu prilejul cărţei sale „Lumea ce se naşte" —

Originalitatea e o iluzie. Ideile noui sunt în aier şi mai târziu se dovedeşte totdeauna că le-au venit mai multora în minte, sau, în cel mai bun caz, ideia era „preformată", totul era gata pentru apariţia ei şi cel de-a cărui nume e legată nu a făcut decât să dea, oarecum, o ultimă impulsiune.

Dacă astfel stau lucrurile, care e valoarea omului superior? Importanţa lui consistă în aceia că reuşeşte să-şi dea mai bine seama decât ceilalţi de „posibilităţile de evoluţie" ale epocei, şi să le traducă în gândurile şi actele sale, să joace deci rolul unui înfăptuitor al colectivităţii. Datoria lui e să descopere în ce domeniu va putea, reprezentând tocmai cutare tip psihologic, să joace rolul important descris mai sus.

Şi astfel, Keyserling ne asigură că de partea lui şi-a dat osteneală, dela începutul carierei sale, să înţeleagă care ar fi raza lui naturală de acţiune, că a reuşit în această întreprindere şi de aceia crede că acum „poate servi de organ al comunităţii". Domeniul propriu lui Keyserling e acel al „Sensului", al „semnificaţiei", al „spiritului", care e peste tot şi totdeauna principiul creator al vieţii, cu aplicaţie, în lucrarea de faţă, la naşterea culturei viitorului. De altfel scopul lucrării nu e să descrie ce e sau ce ar putea fi, ci să facă să se nască starea cea mai bună cu putinţă, în sensul istoric al cuvântului.

Cultură se numeşte o formă de manifestare a vieţii întrucât e întruparea directă a spiritului. Cultura e o unitate vitală, riguros circumscrisă, fiecare parte a ei presupune şi aminteşte întregul. La orice organism, culturile sunt supuse evoluţiei şi morţii; ele dispar când sensul pe care îl încarnează îşi găseşte o expresie definitivă; aceasta ar fi moartea lor naturală. Dar mai există şi altfel de moarte: când, în urma unei schimbări importante, elementele constitutive ale culturei nu mai pot să se menţie în echilibru. Schimbarea care a stricat echilibrul culturei noastre — căci e evident, spune Keyserling, că întreaga cultură actuală a globului merge spre ruină — e deplasarea centrului de greutate a sistemului psihic, acest centru trecând dela elementul intransmisibil la cel transmisibil. Toate culturile de până acum aveau centrul de greutate în domeniul iraţional, instinctiv; dar cu cât inteligenţa care e mai ales capacitatea de a înţelege spiritul altuia, se desvoltă, cu atât elementul transmisibil creşte în importanţă. Cu alte cuvinte, *tradiţia* ca condiţie a culturii, scade din ce în ce, şi locul ei îl ia *înţelegerea*. Tehnica industrială e instrumentul inteligenţei, ea e cea care revoluţionează cultura. Acum când elementele transmisibile au cucerit primul loc, importanţa lor creşte proporţional cu numărul şi de aci urmează preponderenţa masselor în lumea modernă; iar tipul care încarnează spiritul masselor contemporane e *fochistul*, după cum tipurile caracteristice unor timpuri trecute au fost preotul, cavalerul, „l'honnête homme."

Dar, în general, o cultură nu se desvoltă niciodată repede. Individualităţile mari pot să o realizeze în ei prin anticipaţie, colectivitatea însă îi urmează la mare depărtare şi foarte încet. De aci o altă însuşire a timpului contimporan; el e primitiv şi mărginit, viaţa lui internă e mai săracă poate decât a ori cărei generaţii dela năvălirile barbare până azi. In fine, o altă însuşire a culturii ce se naşte, şi care rezultă din importanţa pe care o au massele, e universalitatea ei. De aci succesul teoriilor universaliste ca imperialismul Anglo-saxon, unitatea Islamică, ideologia socialistă, bolşevismul, etc. Din acest punct de vedere am putea spune că istoria omenirii, privită ca un întreg, începe abea acum. Iar primitivitatea tipului actual mai arată că nu avem aface numai cu sfârşitul unei culturi ci şi cu începutul unei alteia.

Starea de universalitate ce tinde să se realizeze, starea „ecumenică" cum o numeşte pretenţios Keyserling, se loveşte de faptul că orice popor încarnează o orientare specifică, un *sens* specific, indiferent dacă lucrul se datoreşte influenţelor mediului sau ale rasei. Aceste dispoziţii primitive, în loc să scadă cu progresul conştiinţei, se întăresc dimpotrivă, şi se vor întări încă. Pentrucă unde conştiinţa dormitează, o opresiune lungă şi metodică poate să transforme, să desnaţionalizeze un popor; pe când acum nicăieri popoarele şi grupele de popoare nu sunt destul de inconştiente ca să nu se opună unei astfel de violenţe. Aşa dar în starea ecumenică nu se vor anula tendinţele contrare ei aceasta va fi dimpotrivă o stare de tensiune extremă, şi numai din astfel de stări ţâşneşte viaţa. Pentru secole, tendinţa universalistă şi cea naţionalistă vor rămâne polarizate faţă în faţă, chiar dacă antagonismul lor nu s'ar exprima pe cale războinică. Tot astfel, cu toate că cultura viitorului se va rezema pe masse, era democratică aparţine trecutului. Căci o mişcare e istovită îndată ce şi-a atins ţinta. Ideia democratică, după triumful ei din războiul mondial nu poate decât să cedeze locul pe încetul ideilor aristocratice. Bolşevismul şi fascismul, tendinţe foarte asemănătoare şi ţintind amândouă spre viitor, o dovedesc. Bine înţeles, criticele aduse bolşevismului şi fascismului de reprezentanţii culturii perimate sunt în mare parte îndreptăţite: Căci „fochistul" rus ca şi cel italian, e un tip primitiv, el nu întrupează o cultură actuală ci germenii unei culturi viitoare.

S'ar părea că din cele de mai sus rezultă că viitorul culturii e întru atât determinat încât faptele şi gândurile individuale — „libertatea" — nu pot schimba nimic. Totuşi nu aceasta e concluzia lui Keyserling; libertatea se poate hotărî în favoarea vieţii ca şi a morţii. Istoria, cu toate că e o înlănţuire logică, e în acelaş timp o serie de ocazii pierdute. Iar starea ecumenică spre care tindem nu se va realiza decât graţie liberei iniţiative a spiritului.

Am văzut că prototipul masselor epocei noastre e fochistul. Şeful lui născut e conducătorul bolşevic sau fascist. Dar nu această armată va realiza cultura superioară viitoare. Trebuesc puse în mişcare toate energiile pentruca în sânul elitei omeneşti să domine tipul care, încarnând un sens capabil de a da viaţă nouă culturii, să câştige un ascendent universal. El va fi superior tuturor tipurilor anterioare de oameni: Nu unilateral ci universal; tot atât de realist politician cât şi capabil de a înţelege Sensul momentului; integrând într'o unitate supremă întreaga întindere şi întreaga tensiune a naturii omeneşti. Să educe acest tip e datoria Europei. Ea joacă azi rolul pe care Palestina l'a jucat în cadrul imperiului Roman.

* * *

Cam acesta ar fi scheletul cărţii lui Keyserling *). După cum se vede nu prezintă nimic prea original sau de o valoare deosebită, dar scheletul unei cărţi e rare ori altfel; tonul, maniera, aplicaţiile şi am păstra numai ideile uscate, cred că istoria filozofiei ar putea fi cuprinsă în câteva pagini. Vreau să zic că ideile filozofice propriu zise sunt relativ puţine şi deci combinaţiile posibile între ele — adică sistemele filozofice — sunt de asemenea destul de limitate ca număr. Chiar dacă acesta nu s'ar reduce la *patru*, cum credea Cousin, el nu e în nici un caz atât de mare pe cât sunt de numeroşi marii filosofi. Astfel spre exemplu Sensul (cu S mare) a lui Keyserling nu se înrudeşte oare — mai de aproape sau mai de departe — cu „Ideia" lui Hegel? Nu avem aci nici timp nici loc pentru a stabili gradul exact al acestei rubedenii.

Stilul şi tonul cărţii sunt de sigur mai originale. Autorul îşi alege termeni cu totul noi, pretenţioşi şi având totdeauna o nuanţă misterioasă — numeşte *fatum* spre exemplu caracterele specifice ale diverselor popoare, pentru că sunt date în chip fatal. Astfel tonul general e cel profetic. Dar nici aceasta nu e ceva cu totul nou în sociologie; Nietzsche s'a servit de el cu un simţ literar-artistic incomparabil. Şi Sénéchal, traducătorul lui Kayserling, se înşeală când spune că aceasta reprezintă începutul unui neam nou de filozofi, acela al tehnicienilor filozofiei aplicate. Sénéchal îl uită pe Nietzsche, iluziile şi ambiţia lui nemăsurate; pe Nietzsche care credea spre pildă că credinţa în „Vecinica Revenire" va regenera sufletul omenesc şi va produce supra-omul.

Adevărata valoare a cărţii lui Keyserling se găseşte în unele hipoteze ce nu se leagă decât indirect de teoria principală; bine înţeles autorul nu le dă drept hipoteze, aceasta n'ar fi potrivit cu tonul profetic, dar totuşi îmi pare că astfel trebuesc socotite. Keyserling presupune spre exemplu că bolşevismul, după cum s'a întâmplat cu creştinismul, va dispare ca aplicaţie a teoriei şi numai respectul simbolurilor lui se va menţine. Şi, după cum am rămas de pe urma creştinismului cu o întreagă nomenclatură religioasă iudaică, vom rămâne de pe urma bolşevismului cu o nomenclatură politică marxisto-rusească. E foarte problematic dacă va fi aşa, dar e nostim şi ingenios ca hipoteză, şi se găsesc mai multe de acest fel în „Lumea ce se naşte".

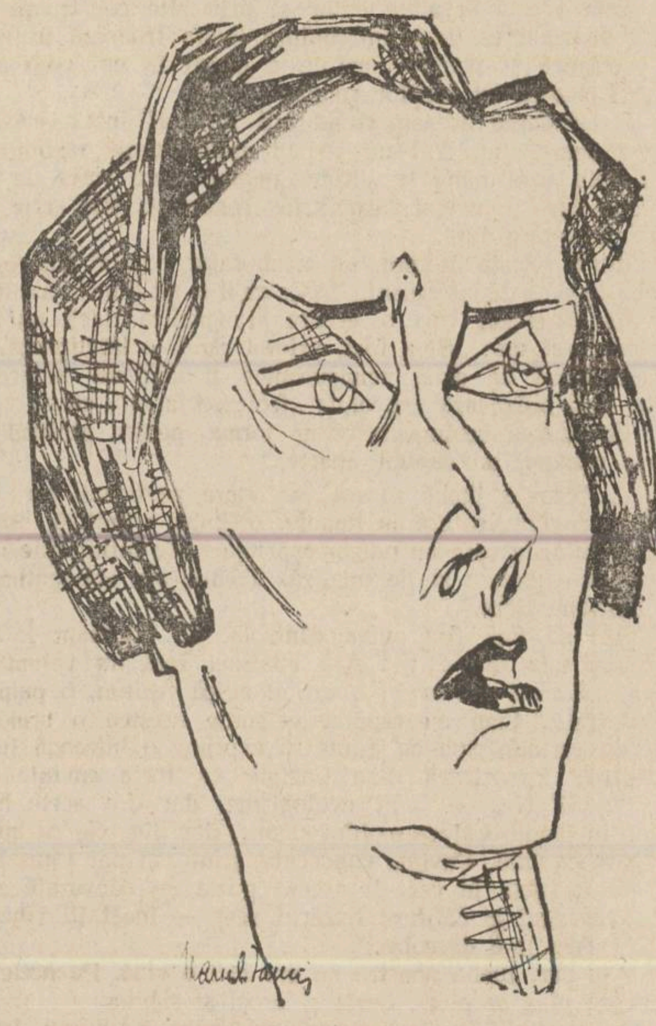
O iluzie cu deosebire evidentă la Keyserling, dar pe care el o împarte cu foarte multă lume e că timpul actual e şi excepţional. „Cotitura Istoriei" e un loc comun mai vechiu decât s'ar crede; el durează şi se răspândeşte de mai bine de o sută de ani încoace. Intr'un sens acest loc comun are dreptate: orice timp, deci şi timpul în care trăieşti nu e identic, ba nici nu prea seamănă, cu nici unul din timpurile trecute; istoria nu se repetă. Dar „Cotitura Istoriei" nu vrea să spuie numai aceasta, ci afirmă că, pe când trecutul reprezintă o evoluţie, singur prezentul e revoluţionar. Că aceasta e o iluzie rezultă şi din faptul că lucrul s'a afirmat despre toate „prezentele" de o sută de ani încoace. E drept însă — şi astfel se explică şi iluzia de care e vorba — că în ultimul secol evoluţia a fost mai rapidă decât totdeauna. Prin urmare dacă avem într'adevăr aface cu o „Cotitură a Istoriei" ea e foarte largă, cuprinde secole.

O altă convingere interesantă şi comună filozofilor e că *Intâmplarea* nu joacă nici un rol important în evoluţia istorică. Această convingere o au determiniştii ca şi cei ce cred în liberul arbitru. Intr'adevăr, zicem că un fenomen e „întâmplător" când nu-l putem prevedea pentru că e datorit unor cauze incomparabil mai mici decât efectul: o scânteie adusă de vânt care face să explodeze o pulberărie spre exemplu. E deci indiferent pentru noţiunea de „întâmplare" dacă socoteşti toate cauzele în chip dinainte determinabil sau nu. Keyserling spre pildă nu e determinist şi totuşi nu atribue rol istoric întâmplării. Căci dacă lumea va fi destul de coaptă pentru a educa tipul salvator, moartea unui om genial — corespunzând cauzei mici din formula noastră a „întâmplării" — nu va putea avea efecte mari, nu va putea schimba soarta lumii, pentrucă alţi oameni geniali îi vor lua locul.

Această opinie atât de generală între filozofi are de sigur şi motive practice şi estetice, dar corespunde şi unui adevăr, întru câtva. Un prieten de tinereţe a lui Napoleon I. povesteşte cum acesta a căzut odată în goană de pe cal şi era cât pe aci să-şi sfărâme capul de o piatră.. Prietenul adaugă: „Cette pierre faillit changer l'histoire du monde;" şi e greu să negi că avea dreptate. Dacă ne întrebăm însă „Ar fi fost diferite ideile, sentimentele, instituţiile, întreaga cultură de azi, dacă Napoleon şi-ar fi sfărâmat capul de piatră?" trebue, evident să răspundem negativ. Pare astfel că dacă considerăm epoci destul de lungi, părerea filozofilor e îndreptăţită.

IOAN D. GHEREA

*) Cartea se află de vânzare la librăria Hasefer.

Marcel Iancu: Miliţa Pătrascu

Cronică practică

Se scriu atâtea cronici fanteziste, încât putem încerca şi câte una practică. Nu-i un titlu ales din spirit de contrazicere, ci este vorba, într'adevăr, de cel mai puţin fantezist subiect: de gramatica scriitorilor.

Ca să vorbeşti unui scriitor de gramatică, este ca şi cum ai vorbi unui astrolog de noroiul străzilor. Ce importanţă au câte-va greşeli şcolăreşti în opera unui scriitor cu talent excepţional? (Toţi scriitorii au talent excepţional). Doar se ştie că Tolstoi pe care noi l-am citit pieptănat în traduceri, scria în limba lui încâlcit şi incorect, călcând peste orice reguli de sintaxă şi de ortografie. L-a împiedicat asta să ajungă „uriaşul de la Iaşnaia-Poliana?"

Aşa ar vorbi... astrologii, dispreţuind pământul şi noroiul lui, şi cu toate astea şi ei, ca să intre decenţi într'un salon, sunt nevoiţi să poarte galoşi, când plouă.

Acum câţi-va ani, se urmase printr'un şir de numere ale „Adevărului Literar" o întreagă discuţie în jurul chestiunilor de gramatică. O începuse după cât mi-amintesc, regretatul Slavici, în orice caz el a fost acela care i-a adus contribuţia cea mai largă.

Discuţie interesantă, dar care n'a dat rezultatul dorit. Mai întâiu, fiindcă marele prozator avea o formă greoaie de exprimare, şi sfaturi date sub această formă fac să surâdă pe tinerii scriitori urmăriţi în primul rând de problema stilului impecabil; şi apoi, fiindcă mulţi alţii au intervenit în discuţie cu păreri contradictorii, rămase neclarificate până la sfârşit, ceeace a mărit neîncrederea şi haosul.

Reînviind discuţia veche, nu avem noi pretenţia şi nici autoritatea de a da îndrumări. Din potrivă, scriem ca să căutăm şi poate să găsim pe cel cu pretenţie şi autoritate de a le da.

Nu va îngrădi nimeni cuvintele într'un *Ne varietur* căci orice limbă vie se află în continuă prefacere, dar prefacerea trebue să vie dela sine şi pe cât se poate să fie de un singur fel.

Acel arbitru pe care-l căutăm, va stabili de exemplu regula lui *care*, pronume mai relativ decât il botează gramatica, fiindcă pluralul lui stă la discreţia fiecărui scriitor în parte, şi cei mai mulţi nu i-l recunosc.

Ce-i drept, *cari* sună urât, şi ca silabă muzicală şi fiindcă aminteşte de tovarăşul plicticos al nopţilor de insomnie, dar motivul nu-i suficient. Se întâmplă însă uneori că în ritmul frazei cade mai bine *cari* (o silabă) decât care. Atunci, aceiaşi scriitori îi admit un plural. In lipsa unei reguli stricte, facem aşa dar gramatică după ureche.

Alţi scriitori în dilemă în faţa pluralului, înlocuesc pe boclucaşul pronume cu fratele său mai mic *ce*. Dar şiretenia nu prinde totdeauna: „Oamenii ce i-am văzut eri..."?

Ar mai fi o metodă, şi cea mai bună din toate: aceea de a evita, pe cât posibil, prin participiuri, prin inversarea frazei, întrebuinţarea lui *care*, plictisitor şi la singular, mai ales când e prea des repetat.

Mai este un plural năpăstuit: acela al mai-mult-ca-perfectului verbelor. Foarte mulţi scriitori nu-l formează: „ei plecase, ele strânsese..."

Aici nu mai poate fi vorba de muzică şi nici de vre-o amintire neplăcută, e numai neglijenţă.

O tendinţă gramaticală exagerată este şi aceea de a preface pe *e* în *i*, când nu trebue: „îndrăzniam, fugiam...",

şi aceea de a suprima în frază un *pe* necesar: „Mulţimea a ovaţionat regina, a întâmpinat regină...", „lucrarea care au studiat-o...",

sau ca în perla gazetărească: „Nu mai vorbim de specula ce se face cu cărţile elevilor, care în fiece an le măresc preţurile, cu toate că sunt ediţii vechi.. "

Iar dintr'o bucată literară, pe care am citit-o de trei ori pentru frumuseţea şi adevărul ei, desprind: „cei care vin, pot apuca drumurile care le vor..."

Este vădită la acest autor şi prin alte construcţii de frază deprinderea de a întrebuinţa limba franceză în vorbirea zilnică şi poate chiar de a gândi în ea, ceea ce-i excesiv pentru un scriitor român.

Deprinderea aceasta o au alţi scriitori într'o măsură şi mai mare. Am citit un roman apărut după războiu şi care dela titlu până la ultima pagină pare scris de un francez, care a învăţat sârguincios româneşte dar scrie tot cu sintaxa ţării lui.

Intr'o revistă literară, un colaborator regulat tipăreşte: „Ceea ce avea de interesant..." (Ce qu'il avait d'intéressant...)

Aş fi crezut că-i o eroare tipografică dacă nu întâlneam mai sus: „El a fost, primul rând, o inteligenţă...",

şi afară de asta, nenumăratele neologisme neîncetăţenite cari brăzdează articolul: „frolez, efaces", etc....

Chestiunea neologismelor ar forma, pentru arbitrul pe care-l căutăm, un capitol aparte.

„...Avem o limbă săracă, se apără partizanii lor, săracă în cuvinte, săracă în nuanţe, o limbă primitivă, aspră, nemaleabilă, în care nu putem exprima toate infinităţile moderne de cugetare şi de analiză. Trebue s'o îmbogăţim şi s'o înfrumuseţăm."

Aşa să fie? Am putea controla. Să întrebăm la întâmplare una din cărţile nou apărute. Iată un volum de poezii *„Fluturi de noapte"*. Citim, adică recitim, o pagină, două, trei.... Cum au căpătat versurile acestea o armonie atât de variată, cum au ajuns să exprime o întreagă lume lăuntrică? Importează d-ra Cazimir cu forţa cuvinte din alte limbi? Nu. — Sunt neologisme, dar din acele bine fixate în limbă. Câteva moldovenisme, dar din cele cu întrebuinţare curentă. Cuvinte cunoscute, ştiute, şi par totuş atât de noi la locul în care le-aşează poeta — adevărate surprize răsărind la cotitura fiecărui vers — încât îţi vine să întrebi cum le-a descoperit.

Aşa dar, limba noastră nu are nici o vină. Pe aceleaşi clape de pian se poate cânta şi prost şi sublim.

La capitolul acesta, al neologismelor introduse forţat pentru înfrumuseţarea limbii, arbitrul nostru ar alătura, cred, şi chestiunea cuvintelor de dialect.

Avem scriitori ardeleni ale căror cărţi ar necesita la sfârşit o glossă explicativă. Există apoi foarte mulţi scriitori moldoveni, majoritatea după cât ştiu, dacă mândria nu mă face cumva părtinitoare.

In ce mă priveşte, nimic nu-mi pare mai melodios ca dialectul moldovenilor, vorba lor plină şi rară, cu consoanele îndulcite şi cu acel cântec stăpânit care curge dealungul vorbirii.

Pe moldoveanul care-şi menţine, sub zâmbetele batjocoritoare ale bucureştenilor, acel delicios *o fost, vinè,* şi *di ci,* îl stimez îndată, poate prea grăbit, ca pe un om franc şi cu independenţă de caracter.

Insă — toate la locul lor, şi mai ales în literatură. De pildă, cât dela locul lor sunt paginile cu dialect din Banat în „Scrisorile bănăţene" ale Corei Irineu. Şi ce bine le şade eroilor d-lui Sadoveanu când vorbesc moldoveneşte pe cerdacul conacelor din ţinutul Sucevei, tot atât de bine ca şi eroilor d-lui Brătescu-Voineşti cari ştiu să povestească atât de minunat în graiul lor, dincoace, în vre-un oraş de sub Carpaţii munteni.

Dacă aceste două grupuri şi-ar împrumuta deodată unul altuia câteva cuvinte cu accentul specific, ne-am speria ca atunci când suntem treziţi brusc dintr'un vis frumos.

Şi nu odată am găsit în cărţi un erou muntean care n'a trecut niciodată peste Milcov şi pe care autorul său (moldovean) îl sileşte să-şi presare vorbirea cu cuvinte moldoveneşti.

Un critic, atrăgând odată atenţia asupra unor greşeli de felul acesta, autorul, (care nici nu era moldovean!), i-a răspuns senin:

— Nu m'am preocupat de originea cuvintelor. Le-am pus în carte aşa după cum mi s'a părut că sună mai frumos.

Asta mi-aduce aminte o întâmplare adevărată cu un băeţaş, pe care mamă-sa îl trimisese la farmacie să cumpere pojarniţă (în Moldova se zice la sunătoare, pojarniţă), şi care se întoarce cu un pacheţel etichetat „rosmarin".

Mama se miră şi se supără.

„Să vezi mata, îngână băeţaşul îmbujorându-se, era o mulţime de lume în farmacie şi n'am putut, mi-a venit greu să cer ceva aşa urât, pojarniţa... Am cerut rosmarin. Sună mai frumos!"

In felul acesta se înşeală uneori scriitorii, întrebuinţând cuvinte de dialect, al căror sens nu-l cunosc totdeauna exact, sau când dezgroapă cuvinte arhaice sau când formează cuvinte noi numai pentru a ne îmbogăţi cu orice preţ limba.

Arbitrul viitor ne va spune dacă-i mai frumos să scriem *în zarişte* decât în zare, *bătucit* în loc de *bătătorit*, dacă se poate *„zări hămăilaia cânilor"* şi dacă putem traduce cu *bojdeucă* locuinţa primitivă a unui... american.

Dar ne-am îndepărtat prea mult. Incepând articolul, n'am avut intenţia să vorbim decât de gramatică. Fiindcă gramatica este singura chestiune asupra căreia scriitorii români nu sunt susceptibili. Se ştie doar că şi Tolstoi...

ALICE GABRIELESCU

ANECDOTE

Pe vremea când Guy de Maupassant era funcţionar la Ministerul Marinei, şeful său l-a notat astfel în foaia de calificaţie:

— Funcţionar modest, punctual. Nu ştie să scrie.

* * *

Verlaine, când era puţin băut, vorbea de toate. Işi bătea joc de simbolişti pe care-i numea ţimbalişti, din pricină că fac, zicea Verlaine, prea mult zgomot. Intre altele spuse odată într'un cerc de prieteni.

— Ah! Dumnezeule!.. Şi totuşi când a debutat băiatul acesta, nu vă puteţi închipui cât mi-era de simpatic!..

„Băiatul acesta" era... Wilhelm II!..

* * *

— Imi poţi aduce pilda unei singure femei care a mărturisit adevărul?

— Da... Cunosc una... Am surprins'o în flagrant delict cu un prieten; şi ea mi-a spus: „Pentrucă nu vreau să te mint, cred că e mai bine să-ţi spun adevărul." Şi mi l'a spus, îmbrăcându-se!...

* * *

INTRE AMICE:

— De când a născut e tot bolnavă. Copilul nu seamănă nici cu tat'său nici cu mă-sa. E un copil ciudat: e de doi ani şi abea pronunţă cuvântul „mamă". E imposibil să-l facem să zică „tată."

— Iată un copil deştept!..

* * *

— In ori ce căsătorie unul din soţi iubeşte mai mult şi tocmai cel care iubeşte, suferă.

— E mai de plâns cellalt: se plictiseşte!..

* * *

Telegramă din Portugalia:

— Revoluţia a izbucnit în zori de zi. Toţi miniştrii au fost suspendaţi din funcţiile lor — ba chiar suspendaţi de câte o fringhie...

* * *

O mătuşă protectoare către nepotul ei, discret:

— Dacă te costă atâţia bani acest amor, renunţă la el şi fă curte unei femei măritate.

— E şi mai costisitor. In ziua de azi femeile căsătorite îţi cer să le iei în căsătorie!..

* * *

O mamă, către fata ei prea modernă:

— Mă înspăimânţi cu teoriile tale, draga mea...

— Ce vrei, mamă? Eu merg cu timpul...

— Dacă ai merge numai cu el!

* * *

O fată către un om matur:

— Vreau să scriu, să devin celebră!..

— De ce nu? Eşti inteligentă,, ai mult spirit..

— Când vorbesc, poate; dar când pun mâna pe condei şi vreau să scriu, devin stupidă.

— Pentrucă te gândeşti!

CRONICA TEATRALĂ

Omul de altădată.- Biruitorul

Teatrul Regina Maria şi-a isprăvit seria spectacolelor cu „Prizoniera" — tocmai când „Universul", paznic la porţile moralităţii publice, cerea arestarea interpreţilor acestei piese.

Opera lui Bourdet — redarea unui caz patologic de deviaţie a dragostei, expus cu tristeţă şi compătimire — a împărţit publicul în mai multe tabere.

Noi am găsit în „Prizoniera" o suferinţă omenească şi ne-am înduioşat. Era vorba însă de o boală, care nu priveşte decât cazuri aparte — trezind deci un interes mai slab şi izolat.

După „Prizoniera", Teatrul Regina Maria a reprezentat „Omul de altădată" — opera, cu adâncă semnificaţie omenească, a lui Georges de Porto-Riche.

Această piesă, — care cuprinde dragostea resemnată a femeii, chiar faţă de repetatele aventuri ale soţului, gelozia de ani întregi, conflictul dintre amor şi iubirea de mamă, — are ceva din tragediile antice.

„Seriozitatea prezentării şi fatalitatea pasiunilor ce se desfăşoară în piesele sale, — spune cu drept cuvânt d. Aureliu Weiss în volumul „Studii literare", — au inspirat, probabil, lui Porto-Riche ideia creării unei tragedii moderne — în felul celor antice. El izbuteşte să păstreze, în „Omul de altădată", — cu o mică întrerupere între actul al doilea şi al treilea, — unitatea de timp, de loc şi de acţiune. Forma e însă aşa de discret adoptată, încât sforţarea pentru realizarea ei trece imperceptibilă pentru spectator".

D-na Marioara Ventura a pus în rolul eroinei o tragică suferinţă. Durerea ei, din zilele trecute, — când îşi vedea bărbatul plecând voios la amantă, când îl aştepta cu un plâns înăbuşit, când îl primea din braţe străine, — a fost istorisită de d-na Ventura cu duioşie, cu o tristeţă depărtată.

Iar când în calea soţului se iveşte iarăşi ispita, — eroina o presimte din aer, din nişte petale irosite pe jos, dintr'o batistă pierdută, dintr'un buchet de stânjenei atârnat la o fereastră. Suferinţele potolite se trezesc iarăşi. Ochii iarăşi se umplu de lacrimi. Glasul geme aspru. Braţele se frământă. In faţa noastră se sbuciumă Durerea însăşi.

Urmărind suferinţele d-nei Ventura, nu ne vine să credem că pe scenă se joacă un rol studiat. Parcă-i o erupţie naturală de durere. Nu-i de crezut că lacrimile acestea nu-s inedite, că cuvintele rolului au mai fost rostite... Avem impresia că se petrece ceva unic. Nu ni se pare posibil ca artista să mai fi suferit vre-odată tot aşa în acest rol — şi nici nu ne putem închipui că va mai suferi mâine la fel. Suntem convinşi că niciodată nu va fi atât de bine, fiindcă creaţia din seara când am văzut-o — avea liniile clasice ale perfecţiei. Aceste linii, odată pentru totdeauna, s'au întrunit dăunăzi într'o figură desăvârşită. Mâine, ele nu vor mai avea armonia de eri — nu mai pot să aibă aceiaşi armonie.

D-na Marioara Ventura, în „Omul de altădată", a fost ajutată de un bun ansamblu, — la care au contribuit d-nele Marioara Zimniceanu şi Marieta Sadoveanu, precum şi d-nii Maximilian, Tony Bulandra şi Finţi.

D. Finţi, cu patosul juvenil al rolului, ne-a adus în minte adolescenţa noastră înfrigurată — cu aceleaşi visuri şi disperări... când îl socoteam pe d. Maximilian, după o reprezentaţie de operetă, drept cel mai fericit om de pe lume — căruia-i era îngăduit să se învârtă o seară întreagă, cu verva-i inepuizabilă, printre actriţe care ţineau parcă mai mult de cer decât de pământ. Nu-şi închipue d. Maximilian câte gelozii stârnea, — şi de câte ori a fost în primejdia de moarte.

* * *

Teatrul Naţional a reluat „Biruitorul", piesă în trei acte de d-nii Al. Băbeanu şi Vintilă Rusu Şirianu.

Inţelegem o cădere inedită — în genul căderilor înregistrate de „Mioara" şi de „Greşeala lui Dumnezeu". Direcţia, comitetul de lectură, actorii, directorul de scenă, regisorul, suflerul, etc. — pot fi sugestionaţi, la un moment dat, de un autor intrepid. Dar a relua o piesă proastă, după verificarea scenei — a-i chinui pe actori, a face cheltueli cu montarea... iată ce nu ne poate intra în cap.

Căci cu tot entuziasmul dela premieră localizat într'o lojă-balcon şi într'o parte a galeriei, „Biruitorul" n'a avut alt lucru de samă decât eşirea la rampă a celor doi autori: unul gras şi altul slab — trăgându-se de mână, călcându-se pe picioare, împiedecându-se...

Autorii, — după cum ne spun ei în program, — vor să prezinte un om tare: biruitor în lumea banului, păstrându-şi însă „o nobilă structură sufletească".

Oare ce înţeleg autorii prin „nobilă structură sufletească"? Iată ce: un om brutal, mojic, crud, care face şantaj cu o poliţă asupra unui boer scăpătat pentru a fi primit într'un club aristocratic — şi cu un cec falsificat asupra unui mic funcţionar, căruia-i cere în schimb nevasta.

Dar, — se va zice, — „Biruitorul" în scena dintre dânsul şi femeia care venise să i-se predea... devine mărinimos. Perfect exact. In acel moment însă triumfă, nu conştiinţa morală — ci instinctul sexual. Chiar tigrul, în epoca rutului, linge labele tigresei...

Avem impresia că autorii nu-şi dau seamă ce înseamnă „o nobilă structură sufletească". Parcă ei au în chestii de moralitate o altă unitate de măsură decât noi.

Dar să lăsăm de-oparte chestia aceasta.

Autorii n'au reuşit să creeze personagii vii — şi asta-i lucrul de căpetenie. Toate personalităţile sunt false. Li se vede la încheeturi cartonul şi scama. Când se plimbă pe scenă — lasă în urmă o dâră de rugumătură de ferăstrău...

Nu-i naturală eroina principală — „o femee excepţională, un suflet mare, demn şi luminos, o inteligenţă vie şi frumoasă, o atitudine nobilă". Autorii — după cum nu pot concepe nobleţa — n'o pot nici reda...

Nu-i natural nici „Biruitorul" dela metamorfoză până la sfârşit.

Mai reuşit este numai soţul eroinei — „un bărbat vulgar, un stâlp de cafenea, un laş, o perfectă canalie".

Nu-i motivat nici un gest. Astfel resurecţia morală a „Biruitorului" (mâna la ochi, o strâmbătură a feţei, — şi apoi capul căzut pe masă) o atribuiam mai mult unei deranjări de stomah a interpretului.

Apoi autorii „motivează" fuga eroinei cu unul — şi în fond ea fuge cu altul... spre stupefacţia generală.

Teatrul nu-i doar rubrică de „fapte diverse". Pe scenă fiecare lucru trebue să fie motivat — şi just motivat.

Iar dela începutul piesei până la capăt — un manierism, un literaturism forţat, exasperant. Nu te interesa nimic de pe scenă. Te gândeai cu milă la cei care-şi plătiseră biletul — şi care nu avuseseră altă distracţie decât să admire în antracte figura d-lui Goga într'o lojă...

Actorii în parte au fost repartizaţi la locul lor. Nimeni însă nu s'a prea simţit bine: parcă-i intra ace în fotel.

D-nii Vraca şi Calboreanu s'ar fi potrivit mai bine unul în locul altuia.

D. Băltăţeanu — ne-având nevoe să se înflăcăreze — a jucat foarte bine: păcat că avea la îndemână orice... numai rol nu.

Am avut o suferinţă văzând-o pe d-na Aura Buzescu, târându-şi silueta graţioasă prin subteranele pline de glod ale rolului.

Ne-a părut rău că l-am văzut pe d. Ciprian — un actor atât de bun, pus nu ştim de ce la carantină (poate de-aceia!) — tocmai în această piesă, în care ne-au intrigat mai mult actorii decât conflictul dramatic.

Şi nu era de demnitatea d-lui Bulfinski să se amestece în afacerea aceasta. Ar fi trebuit să se opună — chiar în faţa jandarmilor...

M. SEVASTOS

Curiozităţi

Consiliu de miniştri într'un teatru

Intr'o Duminică, dictatorul Spaniei, Primo-de-Rivera se afla în teatru împreună cu mai mulţi miniştri.

O telegramă din Londra schimbând termenul pentru sosirea unei delegaţii spaniole în Anglia, guvernul spaniol se văzu nevoit să dea delegaţiei unele instrucţiuni speciale şi s'o expedieze chiar în acea seară. In acest scop, în loja dictatorului avu loc un consiliu, care a durat trei sferturi de oră, între actul al doilea şi al treilea ale reprezentaţiei. Tot timpul antractului, lumea se uita în lojo lui Primo-de-Rivera, la miniştrii în consiliu şi la delegaţii primind instrucţiuni.

Incă o moştenire americană

Acum câteva săptămâni, bătrânul belgian Guerinns din satul Brint-le-Compte, primise o invitaţie să poftească la Bruxelles, la legaţiunea Americană. Pentru bugetul bătrânului, drumul până la Bruxelles, era prea scump, astfel că Guerinns rămase acasă. O nouă invitaţie îi preciză situaţia : era vorba de o moştenire lăsată lui Guerinns de fratele său, care emigrase în America acum...... şaizeci de ani. De data asta, bătrânul ajunse împreună cu singura-i nepoată, o servitoare de 17 ani, în Capitală, unde primi actele pentru... 9 milioane de dolari.

Charlot şi femeile

Treizeci de doamne, artiste şi antreprenoare de cinema din Hollywood, au organizat un comitet de ajutorare a soţiei lui Charlot Chaplin, care după cum se ştie, îi intentase un proces de divorţ, reclamând zece milioane de dolari, ca despăgubire. Aflând despre această iniţiativă a doamnelor „caritabile", Charlot a publicat în presă o declaraţie, că din ziua despărţirii cu nevasta, îi trimite regulat câte... o sută de dolari pe săptămână, pe care îi primeşte tot regulat înapoi, deoarece fosta lui soţie nu vrea să primească de la dânsul nimic, până la pronunţarea tribunalului.

Impozitul pe celibatari

Italia va avea anul acesta numai 100 milioane de lire din depozitul asupra celibatarilor, deoarece clerul, ofiţerii, invalizii şi străinii sunt scutiţi de plata lui. Cu 100 milioane vor fi îngrijite diferite instituţiuni pentru copii.

Uu muzeu din casa unui camerist

Micul palat Nierre de la Versailles, cu faţada spre bulevardul de-la-Reigne, care aparţinuse odinioară cameristului lui Ludovic XV, se transformă acuma într'un nou muzeu. Societatea „Amicilor Vechiului Paris" a reuşit cu mari dificultăţi să apere această frumoasă clădire de dărâmare.

Palatul cameristului conţine mobile preţioase, mai multe tablouri de Boucher, Fraggonard şi Lambinet, pe lângă o frumoasă ornamentaţie în lemn a tuturor încăperilor !

Viitorul continent

Geologii afirmă că în apropierea insulei Sf. Elena fundul oceanului s'a ridicat cu 3000 de metri, de când cu ultimile cutremure. Comentând aceasta un ziar englez scrie : — Probabil că e vorba de un nou continent, care într'o zi va apare din adâncurile oceanului, pentru ca să intre sub ocrotirea steagului britanic.— Să mori, o mândrule britan, căci ceva mai frumos ca asta — nu vei mai putea spune niciodată !

Visul alchimiştilor

Unii dintre „alchimiştii moderni" cred că descompunerea atomilor la unele metale poate fi provocată de un curent electric, de 5 milioane de volţi !

Atunci s'ar putea obţine o „flacără electrică", care ar revoluţiona viaţa omenirii mai mult decât a făcut-o inventiunea celui dintâi foc. Ajungând să provoace artificial descompunerea atomilor materiei, omul ar duce acest proces până la extrem, — obţinând o energie mult mai puternică de cât acea produsă de radium. Ultimul rezultat al descompunerii radium-ului e plumbul, care, după Einstein, mai posedă o rezervă de energie mai puternică ca a radiumu-lui, de 5000 ori. Cu asemenea „combustibil", omul ar ajunge la o putere fabuloasă, nemai auzită asupra forţelor naturii.

Insă toate aceste speranţe se bazează pe ideia, ca omul să reuşească să intervină mai întâi în mersul descompunerii radium-ului...

Mitraliera reclamei

Reclama „aeriană" practicată în America, costă foarte scump. Acum, inginerul Herbert a inventat o mitralieră, care, de pe un aeroplan, lansează simultan mai multe rachete colorate, care formează în aer o inscripţie de foc. Mărimea reclamei depinde numai de mărimea rachetelor. Acest aspect de reclamă produce un mare efect şi se răspândeşte acuma foarte repede în America.

O demonstraţie individuală

Parisul victorios, după război, a ajuns la o auto-reclamă care dă mult de gândit. Intr'o zi, un francez, purtând un mic geamantan într'o mână şi însoţit de nevasta care ducea în braţe un copil, a apărut pe străzile din centrul Parisului, păşind mereu înainte. Pe piept purta o inscripţie : — **Caut de lucru.** — Pe un umăr era fixat un certificat de concediere de la fabrică, iar pe altul — o autorizaţie a poliţiei de a face această manifestaţie. Incă o foaie de hârtie de pe pălăria demonstrantului, îi conţinea numele şi adresa.

CĂRŢI ŞI REVISTE

Ediţiile poeziilor lui Eminescu

In ultimul număr al „Vieţii Româneşti", apărut zilele acestea, — d. G. Ibrăileanu se ocupă de „Ediţiile poeziilor lui Eminescu". Ne vom mărgini aici numai la o faţă a chestiei postumelor.

In volumul poeziilor lui Eminescu, editat de Maiorescu în Decembrie 1883 — data prefeţei (data de pe copertă fiind, cum se obişnueşte în comerţ, 1884) — intră, după specificarea editorului, toate poeziile din **Convorbiri Literare** publicate de însuşi Eminescu înainte de apariţia volumului, precum şi 25 de poezii „aflate, cum spune Maiorescu, numai în manuscript pe la unele persoane particulare".

Aceste 25 de poezii apărute pentru întâia oară în ediţia lui Maiorescu sunt socotite (minus patru) de d-nii Bogdan-Duică şi G. Adamescu ca apărute pentru întâia oară în **Convorbiri Literare** din Ianuar şi Februar 1884.

„Aceşti istorici literari, — spune d. Ibrăileanu, — se înşeală. Volumul apăruse **înainte** de numărul de Ianuarie al **Convorbirilor**, deci poeziile de mai sus au apărut **întâiu** în volum şi **apoi** în Convorbiri. E de mirare că d-nii Adamescu şi Bogdan-Duică nu au dat cuvenita atenţie acelui „Decemvrie 1883" de sub prefaţa lui Maiorescu. Nici faptul că Maiorescu spune că a pus în volum două **grupe** de poezii („poeziile publicate în Convorbiri... **precum şi cele** aflate până acum în manuscript, etc."), de unde urmează că cele din urmă nu puteau fi numai patru poezii, căci numai pentru patru Maiorescu nu spunea „precum şi cele", ci: „precum şi câteva", etc., etc."

Şi mai departe:

„D-nii Adamescu şi Bogdan-Duică, necetind cu atenţie prefaţa lui Maiorescu, nedând importanţa cuvenită datării acelei prefeţe, necercetând cronica şi bibliografia ziarelor şi a revistelor (nici chiar a acelora care conţin reproduse, poezii de Eminescu şi pe care deci le-au avut în mână), nepunându-şi întrebarea pentruce Eminescu a publicat (adică ar fi publicat) de-odată 18 poezii la un loc în Convorbirile din Februar, — ne impunându-şi nici una din aceset obligaţii şi nepunându-şi nici una din aceste probleme, fireşti, d-nii Adamescu şi Bogdan-Duică socot toate acele poezii ca tipărite „întâia oară" în **Convorbiri** (şi una în **Familia**). Ba ceva mai mult, indiferent de locul publicării, d-nii Adamescu şi Bogdan-Duică ne mai ţinând seamă că Eminescu era nebun la Viena, consideră aceste poezii **ne-postume**, „date" adică de însuşi Eminescu, **„cu voinţa lui"**, cum se exprimă d. Adamescu, subliniind însuşi cuvintele.

„Şi, fiindcă 4 din „poeziile rămase în **manuscript** pe la persoane particulare" nu au fost **reproduse** de **Convorbiri** din volum **(Iubind în taină, Trecut-au anii, Mai am un singur dor, Nu voiu mormânt bogat)**, — pe aceste patru poezii d-nii Adamescu şi Bogdan-Duică le consideră **postume**, socotindu-le ca **singurele** poezii „rămase în manuscript pe la persoane particulare" şi deci publicate fără voinţa lui Eminescu. Şi fiindcă d. Adamescu nu vrea să pună în ediţia sa postume, apoi aceste patru poezii admirabile lipsesc din ediţia sa. Iar d. Bogdan-Duică, care pune în ediţia sa şi postume (ba încă prea multe), zice că cu aceste patru poezii se „încep postumele" din ediţia sa — după ce transcrisese deja 21 de poezii tot atât de „postume" caşi aceste patru...

„Aşa dar, rezultă faptul extraordinar, că aceste patru poezii, care au aceiaşi provenienţă ca şi celelalte (dela „persoane particulare"), care au apărut „întâia oară" în acelaşi loc şi în acelaşi timp (ediţia I Maiorescu), care au aceiaşi soartă şi aceiaşi istorie, — sunt totuşi, numai ele, postume, fiindcă d. Iacob Negruzzi sau Vulcan n'au avut bunăvoinţa să le reproducă din volum într'un număr oarecare din **Convorbiri** ori din **Familia**.

„Dacă d. Iacob Negruzzi sau Vulcan le reproduceau şi pe acestea, atunci ele nu mai erau postume pentru d-nii Adamescu şi Bogdan-Duică. Iar dacă d. Iacob Negruzzi sau Vulcan nu reproduceau **Glossa**, ori **Când amintirile**, ori **Te duci**, etc., atunci şi acestea erau postume pentru d-nii Adamescu şi Bogdan-Duică!"

Verhaeren poet dionisian

Epoca dinainte de 1914 era, în realitate, practică şi brutală pe de o parte, mistică pe de alta. Complect absorbită de aspra încordare dintre om şi natură, de apriga luptă împotriva obstacolului material, o sălbatecă viziune realistă sălăşluia în toate spiritele.

Orice civilizaţie aspiră la poetul ei, la acela care va avea darul să prefacă realitatea, în conformitate cu tendinţa generală a spiritelor.

Nimeni n'ar fi crezut cu putinţă că experienţa poetică colectivă ar putea să ia direcţiunea viziunii lui Berguin sau Bernardin de Saint-Pierre.

Verhaeren îngăduia o transformare a realului, păstrând aspra viziune realistă, vie în toate spiritele acestei lumi de activitate încordată. El îi aducea epocii sale un soi de poezie tot atât de aspră ca şi epoca însăşi; un alcool fierbinte, în stare să-i întărească pe oamenii aspri ai unei epoci aspre. Echilibrând, brutalul realism al vremii prin misticismul unei vieţi împinse până la cel mai înalt grad de încordare, el se împăca cu soarta „şi cu cele mai mari dureri cari îi erau hărăzite".

Cu cât reflectăm astfel mai mult asupra acestei epoci, cu atât vedem într'însa o mentalitate dionisiană amestecată cu un fond de idei burgheze.

Iată de ce socotim, spune Gabriel Brunet în „Mercure de France", că opera lui Verhaeren e una din cele mai expresive în acest moment al istoriei. Şi iată de ce vom găsi la baza operei sale câteva din contradicţiile cari erau la temelia epocii în care a trăit.

Există, de bună seamă, o scădere în opera lui. Ceeace e umanitar, nu e prea departe de a fi caduc. In artă există o morală strictă care e foarte rar înduplecată cu păcatul din filantropie. Astfel, sunt acele poeme didactice, în cari asprimea expresiei maschează adesea locul comun şi caracterul oratoric.

Va rămânea ceeace e mărturia unui temperament poetic, arzător, sălbatec, halucinat, — în stare să adaoge exuberanţei unui Rubens o asprime spaniolă ca tortura lui Ribeira. Şi vor rămânea mai ales acele poeme în cari Verhaeren, ajutat de caracterele dionisiene ale inspiraţiei sale, a deslănţuit forţele uriaşe ale lumii cu o intensitate pe care puţini poeţi au atins-o.

Estetica mistică şi intuiţia pură

Estetica mistică, spune Croce, făcând din artă suprema funcţiune a spiritului teoretic, sau cel puţin o funcţiune care să fie superioară celei filosofice, străbate un şir de inextricabile dificultăţi. Cum ar putea să fie vreodată superioară filosofiei, arta, când filosofia o face obiectul său, adică şi-o subordonează, analizând-o şi definind-o?

Şi-apoi ce-ar mai însemna cunoştinţa aceasta nouă, produsă de artă şi de activitatea estetică, ce s'ar adăoga spiritului omenesc, atunci când el a parcurs întregul său circuit, — adică după ce şi-a imaginat, după ce-a perceput, a gândit, a deosebit, a calculat şi a construit toată lumea cugetării şi a istoriei?

Ca o urmare a acestor dificultăţi şi contradicţii, estetica mistică manifestă ea însăşi tendinţa sau de a se revărsa peste limitele sale, sau de a se scobori mai prejos de prestigiul ei. Şi lucrul acesta se întâmplă atunci când recade în agnosticism, afirmând că arta e artă, concepând adică arta ca pe un fel de repauz ori ca pe un fel de joc; şi nu lipseşte mult ca distracţia aceasta să se transforme totuş într'o categorie, iar spiritul să facă cunoştinţă cu trândăvia. Incercarea de a trece dincolo de propriile sale hotare se înfăptueşte când arta e subordonată filosofiei, concepând-o ca inferioară acesteia; depăşirea aceasta însă, rămâne un simplu postulat, deoarece se păstrează statornic conceptul că arta e organul adevărului universal; numai că acest organ este socotit mai puţin desăvârşit şi mai puţin eficace decât cel filosofic. In chipul acesta se precipită din nou spre intelectualism.

Aceste alunecări ale esteticei mistice, — cari în timpul perioadei romantice s'au manifestat prin câteva paradoxe celebre, cum a fost, de pildă, **arta-ironie**, sau **moartea artei**, — ar părea că împing spre dezagregare, — până la putinţa de a rezolva problema naturii artei, toate căile de soluţionare părând stăvilite. Totuş, ceeace îi uneşte pe esteticienii din perioada romantică e aproape un sentiment trainic că se află cu toţii pe punctul precis al cercetării minuţioase, şi nădăjduiesc plini de încredere într'o curândă descoperire a adevărului. Mai cu seamă afirmaţiunea temperamentului teoretic al artei şi a diversităţii dintre caracterul său de cunoaştere şi forma ştiinţei sau a logicei, se consideră ca o biruinţă definitivă care se poate realiza astfel, întregită cu alte elemente, dar care nu îngăduie în nici un fel să fie lăsată la o parte. Şi nici nu e adevărat că toate mijloacele de rezolvare sunt epuizate, sau că toate căile au fost exploatate spre a se pregăti o soluţie. Mai ne rămâne un drum încă deschis, pe care va trebui să pornim; şi drumul acesta e tocmai acela pe care se aşează îndrăzneţ, estetica intuiţiei pure, care raţionează în felul următor:

„Prin încercările de a determina locul artei s'a căutat până acum acest loc fie pe culmea spiritului teoretic, fie mai mult încă, pe înălţimile ameţitoare ale filosofiei, sau cel puţin prin împrejurimile acestora. Dar, dacă până aci nu s'au obţinut rezultate satisfăcătoare, însemnează că nesiguranţa va stărui din încăpăţânarea de a umbla mereu prin nori? De ce nu se răstoarnă încercarea, şi în loc să se facă ipoteza că arta e una din culmile sau cea mai culminantă înălţime a spiritului teoretic, — nu se închipuie o altă ipoteză, inversă sau contrară, şi anume că arta ar fi unul din gradele inferioare, ba chiar cea mai infimă, cea mai de jos treaptă a spiritului teoretic? Poate că aceste adjective de inferior şi de infim nu se pot împăca nici cu demnitatea şi nici cu frumuseţea strălucitoare a artei. Dar în filosofia spiritului, infimul, şubredul, naivul, au în mod elementar numai o valoare de terminologie ştiinţifică, — formele spiritului fiind toate necesare, şi cea mai superioară e socotită astfel, numai pentrucă există una pe care o socotim inferioară, iar cea inferioară e cu atât mai demnă sau cu atât mai puţin vrednică de dispreţ, după cum prima treaptă a unei scări merită mai multă ori mai puţină consideraţie decât treapta următoare..."

Morala şi rostul istoric al romanului

Printr'o specificitate psihologică, imperceptibilă la început, eroii lui Dostoievsky sau ai lui Eliot, sfârşesc prin a fi atât de depărtaţi unii de alţii, ca ghepardul de antilopă; dar e vorba de Rusia şi de Anglia, unde fiecare om e înconjurat de-o nesfârşită zonă de singurătate.

In Franţa, ţară socială mai presus de toate, fiecare trebue să-şi explice mai întâi ce gândeşte, nu despre om, dar despre cetăţean, despre ideolog; mai mult încă, despre individul cu care se învecinează. De aceea găsim la Balzac nu anarhişti absoluţi, ci antisociali (Vautrin), semi-anarhişti vicleni cari vor totuş să se servească de societate şi să se bucure de avantagiile ei (Rastignac, Marsay), şi în sfârşit apărătorii sinceri ai aceleiaş societăţi, dintre cari Balzac e reprezentantul cel mai desăvârşit.

Aceiaş societate o întâlnim şi la Bourget, cu singura deosebire că la el anti-socialii sunt în genere aristocraţi ai spiritului sau ai rasei, cari se folosesc de darurile astea fără să creadă într'însele, şi cari suferă folosindu-se de ele; nu ambiţioşi, ci satisfăcuţi, cărora abondenţa lor egoistă le face impresia unei uzurpări; şi dacă simţimântul acesta amar nu-l au dela ei, viaţa îşi ia sarcina experimentală să li-l împărtăşească.

Pedepsirea prin experienţă, e aproape subiectul tuturor romanelor acestui scriitor, dela „Un crime d'amour", până la „Une drame dans le monde".

Aşa e pedepsit Armand de Querne („Un crime d'amour"), fiindcă n'a fost credincios femeii care i s'a dat; aşa a fost pedepsit Robert Greslou („Le Disciple"), fiindcă a socotit viaţa ca un şir de experienţe psihologice, fără a ţine seama că obiectul experienţelor era o creatură ca şi el; aşa a fost pedepsit Julien Dorsenne („Cosmopolis"), pentrucă excesul de inteligenţă a ucis într'însul putinţa de-a iubi; aşa e pedepsită ducesa de Roanez („Néméssis"), pentrucă viaţa ei e un spăimântător abuz al tuturor culturilor.

Preocuparea de moralist e atât de covârşitoare la romancierul acesta atât de contestat astăzi, încât îi e imposibil să ne arate fără înconjur întâmplările, lăsându-ne grija să tragem singuri încheierile. Incheierile acestea, ni le impune, ne sileşte aproape să ni le însuşim.

Sunt clipe — spune Edmond Jaloux — în cari avem impresia, cetind, că cetim nu un roman, operă directă, reconstrucţie posibilă a realităţii, ci o lucrare de critic, plăsmuită de un creer excepţional, asupra unei împrejurări date; avem impresia că luăm parte la o meditaţiune admirabilă asupra unui conflict omenesc mai mult decât că-l avem sub ochi.

Pentru Bourget însă, ca şi pentru maestrul său Balzac, nu există întocmai realitatea, ci nişte împrejurări de cauze şi de efecte, cari n'au un înţeles decât dacă le sfâşiem graiul lor încâlcit. La fel dela prima lui carte, până la cele mai recente, fiecare poveste e motivul unui neîncetat comentar care o explică. Deslușirea aceasta, în acelaş timp literară, ştiinţifică, religioasă, artistică, socială, — perindarea aceasta de observaţiuni şi de reflecţiuni, e una din părţile cele mai puternice, cele mai durabile, din opera lui. Şi în cărţile sale cele mai puţin reuşite, ea alcătueşte un ţesut atât de puternic, încât reliefează şi dă viaţă moralei unei fabule, chiar când aceasta e prea voit romanţioasă.

Dacă am despărţi perceptele, observaţiunile şi digresiunile astea luminoase, am dobândi o interesantă culegere de studii şi de cugetări; am găsi într'însa o culegere de documente istorice de mare însemnătate, căci într'o zi va trebui să se răsfoiască opera aceasta, pentru a cunoaşte vremurile în cari trăim, după cum Albert Sorel se informa din Balzac, în privinţa Consulatului, a Imperiului, sau a Restauraţiunii.

Ştim că deslușirile aceste sunt neplăcute, îngreuiază povestirea, fac să lâncezească acţiunea şi să se împrăştie atenţia; ştim că uneori suntem plictisiţi că ni se demonstrează cu stăruinţă lucruri pe cari le-am înţeles perfect noi singuri. Dar la urma-urmei avantagiile lor întrec toate neajunsurile, şi nu e puţin lucru să ni se dea cunoştinţi generale despre firea omenească şi despre raporturile ei cu societatea...

Cărţi cari trebuesc citite:

Recomandate de „Bibliofila" str. Wilson No. 1 (Fundaţiunea Carol I)

A apăru

Grigorescu, 12 aquaforte *R. Iosif* cu o prefaţă de St. I. Neniţescu. Prin faptul că operele cele mai de seamă ale lui Grigorescu din colecţiile statului sunt dispărute, iar cele din colecţiile particulare nu sunt accesibile, cunoaşterea marelui artist devine imposibilă; pe de altă parte reproducerile prin foto-zincografie, apărute până acum, nu dau decât o imitaţie rece şi exactă a operei artistului, exactă ca linie şi până la un punct numai ca valori. Intenţiunile artistului pe cari placa fotografică nu le pricepe, numai dragostea cu care artistul gravor învălue opera artistului pictor, le poate interpreta adevărat şi fundamental deosebit de o reproducere pur tehnică. De aceea această mapă care conţine 12 planşe dintre gravurile cele mai sugestive ale pictorului R. Iosif, va da iubitorilor de artă pe acel Grigorescu pe care-l caută în zadar în publicaţiunile apărute până acum. Preţul unei mape este de 2500 lei.

CARŢI FRANCEZE

Bernarnos G., Sous le soleil de satan. — *Dunois D.*, L'Amant synthetique (Un cas d'amitié amoureuse plus puissant que l'amour). — *Barbusse*, Jésus. — *Lacretelle*, Aparté. — *Larbaud*, Femina Marquez (Mystique et sensuelle petite fille plus capiteuse qu'une femme). — *Jean Cocteau*, Orphée, Tragedie. — *E. Gomez Carillo*, Fès ou les nostalgie andalouses. — *J. Conrad et F. M. Ford*. L'Aventure. — *Ungar H.*, Enfants et meurtriers (Entre Freud et Dostoievski). — *Dreyfuss R.*, Souvenir sur Proust.

Domartial G., L'Evangile du Quai d'Orsay. (La guerre de 1914). — *Valois G.*, Le fascisme. (Naţionalisme+socialisme=fascisme). — *Delacroix H.*, Psychologie de l'Art. Essai sur l'activité artistique. — *Lemonon E.*, La nouvelle Europe et son bilans economique. *Keyserling H.*, Le monde qui nait!

CARŢI BIBLIOFILE

Albert Samain, Le chariot d'or. Lithogrraphies en couleurs de Maurice Lalau). — *Blaise Cendrars*, Les paques à New-York. Avec 8 bois dessinés et gravés par Frans Masereel. — L'Éloge de la Folie. Déclamation *d'Erasme* traduite en français par Monsieur de la Veaux, avec les illustrations de J. Touchet.—*Jean Cocteau*, Maison de santé.

CITIŢI „Vient de paraitre" revista lunară de literatură, artă şi ştiinţă. Abonament anual 100 lei, în loc de 360.

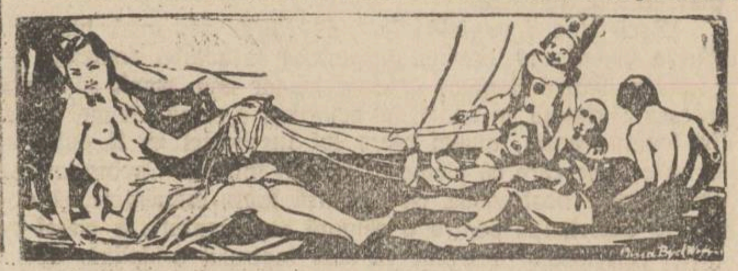
CARŢI GERMANE:

Holoitscher A., Das unruhige Asien (Călătorie prin India, China şi Japonia). — *E. Ludwig*, Napoleon, (Mit 21 seltenen Napoleonbildnissen). — *Niemann W.*, Die Musik der Gegenwart. (După critică cea mai bună operă despre muzica modernă). — *Rose E.*, Das Buch der Gesellschaft. Grundlagen der Soziologie und Sozialreform. (Opera principală a cunoscutului sociolog american).

ARTA. *Behne Ad.*, Der moderne Zweckbau. — *Gloser C.*, Die Kunst Ostasiens. — *Gothein M. L.*, Indische Gärten. — *Kandinsky W.*, *Pankt* und Lime zu Fläche. — *Neutra R. I.*, Wie baut Amerika? (Cu 105 ilustraţiuni). — *Steiner R.*, Wege zu einem neuer Baustil. — *Worringer W.*, Formprobleme der Gothik.

OCULTISM. *Friedländer*, Katechismus der Magie. — *Surya G. W.*, Hermetische Medezin, Stein der Weisen, Lebenseliziere.— *Strauss Dr. A.*, Theurgische Heilmethoden. — *Hartmann Fr.*, Die weisse und schwarze Magie.

Afară de cărţile curente şi bibliofile anunţate mai sus, cât şi o bogată colecţie de stampe vechi şi moderne, la „Bibliofila" str. Wilson no. 1 se găseşte sau se poate procura orice carte de literatură sau ştiinţă în toate limbile. Comenzi din provincie se efectuează contra ramburs în schimbul unui acont corespunzător.

ION PILLAT: Biserica de altădată

In lirica românească, poetul Pillat simbolizează sentimentul *fericirii*. Al celei mai definitive, inatacabile, — am spune aproape incurabile fericiri.

Să nu se creadă că o asemenea trăsătură e curentă la un popor de oameni veseli ca cel românesc. Românul e mai mult nepăsător decât într'adevăr fericit. Nu-i optimist. Această atitudine prea sistematică l'ar jena. Şi nu-i, în genere, nimica în *ism* şi *ist*. E pur şi simplu „bine dispus"

Intr'o carte recentă a lui Henri Béraud, acesta ne spunea cum, la Moscova, n'a întâlnit nici un om râzând. Prin asociaţie de idei, am făcut o statistică aproximativă pe străzile Bucureştilor. E înmărmuritor procentul de oameni care zâmbesc, aşa, fără alt motiv decât o ereditate favorabilă.

Béraud socoate că regimul sovietic e cauza acestei tristeţi generale pogorîtă în poporul rus. Cred că se înşală, şi că e aci o adâncă şi generală caracteristică etnică. Să ne amintim de romanele ruseşti. In Dostoiewski, bunăoară, nu râde nimeni, sau când aceasta are loc, e semn că peste cinci minute vom asista la o scenă de isterie sau de delirium tremens.

Poporul românesc e făcut din oameni care nu obişnuesc să-şi facă sânge rău din nimic.

Dar aceasta e o atitudine instinctivă, biologică. Pe când la un poet,—ea e un sistem, precugetat, elaborat încetul cu încetul. E o atitudine teoretică şi oarecum intelectuală. De aceea ea nu se întâlneşte aşa de des cum ne-am fi aşteptat într'o ţară plină de naturală veselie. Să se observe că, în momentul istoric în care ne aflăm, ceilalţi poeţi români sunt trişti: Topîrceanu, Alexandru Nanu (cel din Moldova), Otilia Cazimir, Filipide, Demostene Botez, Arghezi, Perpessicius. Aşa că fericirea care spuneam că însufleţeşte opera d-lui Pillat este un sentiment relativ izolat.

Ultimul volum al acestui poet — apărut de curând, se numeşte „Biserica de altădată". „De altădată" înseamnă că e vorba aci, în principal, de oftatul autorului după ceeace nu mai este. Şi desigur, întâlnim această atitudine în fiecare poezie. Dar acest oftat el însuşi, e un oftat oarecum satisfăcut. Şi cu acest prilej invităm pe cititor să ne urmeze în analiza pe care o vom face asupra mijloacelor prin care artiştii îşi realizează opera.

Nu-i un paradox dacă spunem că d. Pillat a avut nevoie de acest regret al trecutului pentru a putea, în speţă, să rămâie mai departe fidel optimismului care face fondul temperamentului său. Nu ne povestea odată Oscar Wilde că un sculptor care făcuse statuia tristeţii, voind în urmă să o facă pe aceea a veseliei, şi neavând alt material decât prima lui statuie, a topit-o pe aceasta pentru ca dintr'însa să o toarne pe cealaltă?

Să se observe. Cine mai intră astăzi în biserici? Vorbesc de oamenii din pătura cultivată. Popor esenţialmente ateu, sau mai bine zis indiferentist, Românii nu se gândesc la Dumnezeu decât atunci când înjură sau când o dramă excepţională le-a străbătut viaţa. Din întâmplare, evenimentele istoriei dintre anii 1916—1918 au fost bogate în asemenea catastrofe. Pierderea unei fiinţe iubite e o nenorocire din cele mari, capabile să îndrume chiar şi pe un Român la biserică. Aşa încât, un poet care vroeşte să pătrundă în interiorul lăcaşului lui Dumnezeu, astăzi şi în România, nu poate să omită o realitate centrală: noua populaţie de vizitatori, compusă din cei sinistraţi sentimental de marele războiu.

Dar un asemenea trist spectacol nu se potriveşte genului de talent al poetului Pillat. Instinctiv, el a vrut să evite, să scape de acest subiect trist. Şi atunci a recurs la un mijloc simplu. A trecut acţiunea dincolo de anii de războiu.

Şi este aci încă o caracteristică a poeziei d-lui Pillat. Ea e reprezentanta, astăzi, după războiu, a atmosferii de timp de pace.

Talleyrand spunea odată că acela care nu a trăit câţiva ani pe vremea vechiului regim, acela nu poate şti ce este „la douceur de vivre".

Poeziile d-lui Pillat, chiar cele de azi — dacă nu mai ales ele — sunt reprezentantele atitrate ale atmosferii aceleia, fericite întru toate, ale atmosferii „de timp de pace". Şi este, în cel mai plin înţeles al cuvântului, o binefacere să poţi avea la îndemână asemenea instrumente de reconstituire ale unui trecut senin şi dezirabil.

Să vorbesc de calităţile technice ale poezilor d-lui Pillat? Sau de cusururile lor? Dar cine nu are defecte? Cât despre calităţi, ce dovadă mai bună că ele există —, decât însuşi faptul că ne-am ocupat aci de noul volum?

D. I. SUCHIANU

ERNST MEUMANN: Sistemul Esteticei
(traducere din limba germană de IOSIF D. GALIREA, edit. „Casa Şcoalelor")

Nu este un sistem propriu-zis de estetică, adică o lucrare în care să găsim un principiu de organizare a tuturor factorilor care constitue fenomenul estetic. Nu e nici înglobarea fenomenului estetic într'un sistem filosofic complect de unde să-şi fi împrumutat substanţa şi semnificaţia. Nu e nici un sistem cronologic al conceptului estetic, ca de pe stânca ultimului crez să ne deschidă perspective noi. E o carte pe care autorul se pare că a scris'o — înainte de războiu — din motive mai mult de polemică artistică. Ridicându-se împotriva a ceeace înainte de războiu se numea în Germania „arta modernă", autorul, care preferă, adică poate gusta mai mult arta sigură industrială, se ridică violent împotriva încercărilor de creare a oricărui stil original, cu deosebire în plastică, muzică şi poezie. Azi, această luptă a fostului profesor de la Halle, e cu totul învechită şi în bună parte rezolvată. In pictură şi dramaturgie, bunăoară, mişcarea de la 1900—1914 a trecut de fazele de debut şi este cercetată de specialişti cu aceiaşi atenţie ca toate mişcările artistice precedente.

Ceiace poate rămâne încă viu în „sistemul lui Meumann pentru cititorii de azi, este desfacerea fenomenului estetic în factorii componenţi (artistul, spectatorul, opera de artă, educaţia estetică). Dar şi aci autorul rămâne împotmolit locului, reeditând pe altă cale vechea eroare, prin aceea că socoate emoţia estetică drept o repeţire, aidoma, a fenomenului creaţiei artistice. Toată „polemica" sa cu dramaturgia lui Ibsen pare doar o furie verbală.

Astfel că prima întrebare: De ce a tipărit Casa şcoalelor o carte învechită, lipsită de valoare ştiinţifică şi de valoare de popularizare? — se pune în chip cu totul firesc. Dar întrebarea se pune cu indignare, când pentru a străbate acest pustiu de banalităţi şi erori eşti silit să birui o traducere sălbatecă. Suntem gata să credem că traducătorul cunoaşte limba germană; e cu neputinţă să credem însă că ştie româneşte. Şi „Casa Şcoalelor" care are datoria să supravegheze cel puţin limba lucrărilor editate — e doar instituţie de stat românesc! — a cheltuit bani scumpi ca să arunce în ochii cititorilor orori de traducere ca acestea: „*Capabilitatea* de inspiraţie a artistului", „„Artistul *ţine de important* datorită individualităţii". „Estetica noastră pur cercetătoare care are să *fundamenteze*", „„Ceiace e pur individual şi personal poate fi prins de *abia intuitiv* şi printr'o *imsimţire directă în personalitatea străină*", „„Nici un pictor nu poate face — spre a ne exprima drastic — *o plastică a rotundului prin culori (?)*" „*Ce se obicinueşte a conchide de aci?*" „De*ja* Kant a susţinut că..." „Ambele puncte *ameninţă cu pericolul de a se pierde estetica în alte ştiinţe*". „Urmăm şi în ştiinţă *raportului* real de dependenţă din viaţă", „*El spune ofensătorului părerea sa, îşi exprimă afectul său şi prin aceasta îl promovează pe acesta.*" Ne oprim la această perlă. Cine are curajul, poate găsi şi altele până la sfârşitul cărţii; noi am renunţat să le mai însemnăm.

Evident o carte de popularizare a primelor elemente de estetică e necesară în cultura noastră de clase primare. Dar cei care au căzut pe cartea publicată de „Casa Şcoalelor" s'au vindecat pentru totdeauna, suntem siguri, de studii estetice!..

INSEMNĂRI

Georg Brandes

In vârstă de optzecişicinci de ani, Georg Brandes, după impresionanta sărbătorire ce i s'a făcut de curând, cu prilejul împlinirii a şeaizeci de ani de necurmată activitate intelectuală, s'a îndreptat spre ţărmul fără de întoarcere.

Cunoscut şi apreciat mult în Rusia, în Germania, în Anglia şi în Franţa, Brandes a făcut cunoscută în aceste ţări opera unor: Ibsen, Strindberg, Iacobsen şi i-a comentat cu largi mijloace criticiste pe: Goethe, Heine, Nietzsche, Dostoiewschi, Balzac, Tolstoi, Zola, etc.

Atât prin forma exterioară a studiilor sale, cât şi prin structura intimă a operei, Brandes a ştiut să câştige simpatia şi interesul cetitorului de pretutindeni. Articolele sale sunt presărate cu scurte anecdote pe cari le rezuma şi le condensa. Marile concepţii de ansamblu sunt etajate pentru o cât mai luminoasă înţelegere; iar lirismul lui, adesea impetuos, abundent în expresii puternice şi colorate, evidenţiază un spirit idealist, atenuând prin analiză entuziasmul criticului, făcând mai îngăduitoare şi mai limpede aprecierea estetică.

Identificând în mişcarea socială fenomenul literar, Brandes a învederat o vastă şi nobilă concepţie, arătând că numai contopirea aceasta conduce sufletul popoarelor spre propăşire.

Discipol al lui Taine, şi în acelaş timp adept al filosofiei lui Comte, Brandes a fost adânc preocupat atât de problemele sociale ale vremii cât şi de ridicarea nivelului cultural al poporului său. Cursul pe care l-a profesat la Universitatea din Copenhaga, a desvoltat subiectele cele mai variate şi mai importante pe cari le punea cultura, şi rezolvarea lor o determina întotdeauna în spiritul celei mai înalte cugetări şi cu cea mai serioasă documentare filosofică.

Operele cele mai de seamă ale lui Brandes sunt: „Dualismul în noua filosofie", „Studii de estetică", „Personalităţi scandinave", „Miniaturi" „Cartea lui Ibsen", „Marile tendinţe ale literaturii în secolul al XIX-lea", „Goethe", „Forme şi idei", „Voltaire", „Iuliu Cezar", „Heinrich Heine", „Michelangelo Buonaroti", „Mitul lui Isus", etc.

„Marile tendinţe ale literaturii în secolul al XIX-lea", opera capitală a marelui danez, cuprinde şase mari capitole: Literatura emigranţilor, Şcoala romantică în Germania, Reacţiunea în Franţa, Naturalismul în Anglia, (cuvântul **naturalism** l-a creat Brandes, după cum singur mărturiseşte într'o scrisoare, pentru literatura engleză, în 1874, neştiind că Zola, l'a întrebuinţat sau voia să-l întrebuinţeze mai târziu pentru mişcarea cu totul distinctă pe care a botezat-o naturalistă. Brandes înţelegea prin **naturalism** dragostea de natură, depărtarea de supranatural), Şcoala romantică în Franţa, Germania tânără.

Prin probitatea lui intelectuală, prin originalitatea şi independenţa raţionamentelor sale estetice, filosofice şi criticiste, prin profundul său simţ istoric, Brandes merită a fi aşezat printre cei mai mari cugetători cari au ilustrat umanitatea.

AL. N. BIAZ

Moartea lui Simion Iuschevici

Cuvântul lui Ivan Bunin

— L-au coborît în mormânt pe Simion Solomonovici Iuşchevici. A plecat pentru totdeauna, din lumea noastră, un om de mare talent şi de mare inimă, pe care l-am cunoscut timp de treizeci de ani, cu care am pornit, şi cu care apoi am mers cot la cot, prieteneşte, pe drumul nostru comun de scriitori.

Cuvântul lui Baron Drizen

— Piesa lui Iuşchevici „Regele", a fost interzisă de cenzura dramatică, însă nu din cauza tendinţei, care nu era anti-guvernamentală, ci pentrucă o scenă prezintă un meeting revoluţionar violent. Totuşi, oricât de straniu s'ar părea faptul — „Regele" a văzut lumina rampei tocmai în Teatrul Imperial „Mihailovschi" din Petersburg. Iată cum s'a întâmplat această surpriză.

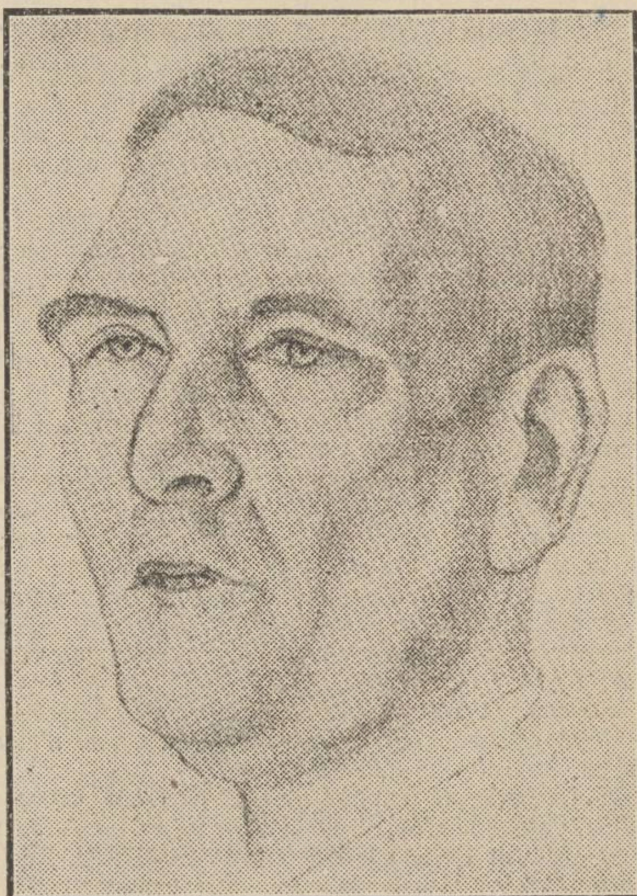
Societatea Imperială Teatrală Rusă, sau mai bine zis Maria Gavrilovna Savina, inspiratoarea acestei societăţi, — căuta în fiecare stagiune câte un număr nou, menit să aducă la casa Societăţii, în beneficiul actorilor, o sumă cât mai mare. In toamna aceia, numai piesa lui Iuşchevici ar fi putut aduna o lume care să plătească preţuri întreite. Savina învinse atunci toate obstacolele, îşi mobiliză toate influenţele, şi obţinu o autorizaţie pentru o singură reprezentaţie a piesei oprite. Spectacolul a trecut cu sala teatrului arhiplină. Scena meetingului revoluţionar s'a jucat cu un realism cu totul neobicinuit. Mai târziu, asemenea meetinguri au abundat, în 1917; dar „Regele" nu s'a mai reprezentat pe timpul revoluţiei: poate că îi era insuficient patosul revoluţionar, faţă de revoluţia reală... O altă piesă de Iuşchevici „Oraşul Itei" s'a jucat cu mare succes în toiul bolşevizmului din 1917 şi 1918. „Oraşul Itei" e o piesă mistică, mai simbolistă decât „Miserere", schematică şi lipsită de gen.

De câţiva ani Iuşchevici se agita mult pentru ideia unui teatru dramatic rusesc, permanent, în Paris. Proecta înscenarea seriilor de miniaturi şi localizări „condensate". Primele încercări n'au avut însă succes. S'a jucat „Cariera lui Sonchin" a lui Iuşchevici sub regisoratul autorului, care alerga dela scenă în parter, aranjând rolurile şi arătând prin mimică şi gesturi cum trebue „pricepute" tipurile. Artiştii erau pe jumătate: amatori şi profesionişti. Uneori, Iuşchevici uita că tocmai el creiase aceste roluri, şi râdea cu hohote de replici şi de posturi comice. Niciodată nu-l vom mai vedea pe scumpul şi spiritualul Simion Solomonovici!

* * *

Simion Iuşchevici nu producea impresie de om bolnav: părea întotdeauna viguros şi plin de frenezia vieţii. Paralizia inimei care l-a doborît în modesta-i locuinţă din Rue-de-Maturaine 47 (Paris), l-a mutat din mijlocul celor vii la cimitirul Bagnier-Parisien. Scriitorii ruşi din Paris constată numai că acele întâlniri grăbite în care l-au văzut pe Iuşchevici în ultimele zile pe la cafeuri literare şi i-au auzit graiul viu, puţin cepeleag, — erau cele din urmă întâlniri — fapt nebănuit de nimeni.

Iuşchevici era beletrist, participant permanent al almanahurile literare şi revistelor mari ruseşti; dramaturg, prieten cu Gorki, Leonida Andreev, Feodorov, Cuprin, Bunin; un timp — el domină chiar scena teatrului de Artă din Moscova. „Comedia Căsătoriei" i-a ridicat foarte mult reputaţia în stagiunea 1908—1909. La Kiev şi Odessa piesa aceasta s'a jucat de sute de ori pe rând. Cineva îi aruncase o acuzaţie: „Comedia Căsătoriei" fiind în parte din viaţa evreească, ar avea o nuanţă de antisemitism. Iuşchevici — evreu şi el — — căuta să se apere, să dovedească. Insă apărarea lui reală a fost afluenţa imensă a publicului teatral evreesc la reprezentaţiile „Comediei". Apoi „Regele" „Miserere", „Foamea" şi altele — i-au afirmat popularitatea şi chiar celebritatea. Insuşi Stanislavschi îi punea în scenă piesele. Numele lui Iuşchevici devenise foarte atractiv în vitrinile librăriilor şi pe afişele tuturor teatrelor, alături de ceilalţi corifei ai epocii. Celebru în amândouă Capitalele, Iuşchevici venea în Odessa lui, unde constituia mândria cea mare a concetăţenilor: „Deribaşovscaia" strada principală din Odessa şi „Epizoadele" i-au fost ultimele opere scrise cu subiecte din Odessa. Viaţa cu necazurile-i mari din epoca 1918—1920, când o familie tipică evreească din Odessa se adaptează regimului sovietic, rămâne descrisă în două volume, pătrunse de suflarea cea mai vie a talentului său umoristic.

Simion Iuşchevici

Iuşchevici se întorsese de curând din America, unde piesele sale, traduse în evreeşte, sunt jucate cu mare succes, făcându-i numele foarte popular la New-York. Toată imigraţia, veche şi nouă, rusească şi evreiască, dela Odessa prin Paris, Berlin şi până la Chicago, a cunoscut nu numai pe celebrul scriitor Iuşchevici, ci şi pe omul bun Simion Solomonovici, a cărui inimă obosită n'a mai putut rezista morţii.

* * *

S. S. Iuşchevici s'a născut în 1870 la Odessa. Fiind încă elev de liceu, şi-a publicat primele nuvele mici. In 1893 a plecat la Paris, înscriindu-se acolo la Facultatea de Medicină. De aci a trimes revistei „Bogăţia Rusească" din Petersburg, condusă de V. Corolenco şi N. Mihailovschi, o nuvelă mai mare, „Croitorul", care a stârnit laudele şi atenţiunea criticilor literari. Cu toată diploma-i de medic, Iuşchevici, şi-a consacrat viaţa întreagă activităţii literare. El a creiat o epopee şi un tip, scriind o trilogie intitulată „Leon Drei", a cărei a treia parte a apărut în traducere după manuscris în „Viaţa Românească" (în 1921). Numeroasele-i piese de teatru şi mai multe volume cu nuvele şi schiţe, au cunoscut succese mari, atât în ruseşte cât şi traduse în mai multe alte limbi.

S. S. R.

S. S. R.

Societatea Scriitorilor Români a ţinut — sub preşidenţia d-lui Liviu Rebreanu — adunarea generală la care au asistat următorii scriitori: G. Stratulat, C. Nestor, Al. Bogdan, G. Talaz, G. Măciucescu, Mihăileanu-Stempo, etc.

Cu prilejul acestei adunări se anunţă că „împroprietărirea urbană a scriitorilor, circa 40—50, urmează să se îndeplinească în curând".

40—50?

Cam puţin! Jumătate de sută de „scriitori" fac de-abia anturajul d-lui Liviu Rebreanu... Pământul d'abia ajunge acestora.

Şi tare ne temem că tocmai adevăraţii scriitori vor rămânea numai cu cei trei coţi de pământ furnizat pe şapte ani de Primăriile caritabile...

La aceiaşi şedinţă, — ne spune o revistă săptămânală, — „capitolul Cazinoului dela Constanţa este pe larg şi convigător expus de d. preşedinte. Societatea a intrat până acum în posesia a 650.000 lei, dintre care 250.000 numerar şi 400.000 în poliţe, cu scadenţa peste o lună".

De ce în poliţe?

Este vorba de cagnota asupra datoriilor pe onoare de la jocul de cărţi, — datorii care se încasează, treptat-treptat?

Ce rost altul pot avea, iarna, poliţele într'o afacere de cărţi, care s'a jucat astăvară — cei care au pierdut trăind acum în mizerie sau putrezind în mormânt, după ce au furnizat subiecte de nuvele scriitorilor?

Dar apropos de câştiguri pentru scriitorii din afaceri murdare. S'a pus o taxă pe dansurile excitante. De ce n'a intervenit Societatea Scriitorilor, cu autoritatea-i morală, şi'n jocurile din buric — cum a intervenit în jocurile de cărţi? Prin artă s'ar fi putut legaliza desfrâul — şi „scriitorii" românii şi-ar fi lins buzele în Capitală, cum şi-au lins degetele la Constanţa...

Forţa de penetraţie a literaturi

Unii vorbesc de-o criză a cetitului — criză care bântue pături întregi de cetăţeni: negustori, industriaşi, financiari...

Ei bine, aceştia n'au dreptate.

Dela o vreme nu putem intra într'un magazin sau într'un biurou — fără să găsim pe tejghea, pe-un teanc de calupuri de sopon sau pe-o masă, lângă maşina Yost... „Propilee Literare", revista d-lui Romulus Voinescu.

Ne bucurăm că comerţul, industria şi finanţa încep să se ocupe de literatură. Ele de-ocamdată merg cu literatura oficială — şi-i foarte firesc: după exemplul colegiilor restrânse, fără educaţie de ordin politic, care votau cu guvernul.

Printre nouii cetitori de literatură am remarcat şi mulţi minoritari — printre cari Ruşi (mai sensibili la literatură) — care silabisesc româneşte printre propileele d-lui Romulus Voinescu. Din acest punct de vedere, revista îndeplineste şi o misiune naţională.

Faţă de răspândirea revistei într'un mediu nou, în parte neştiind româneşte de loc sau aproximativ, — credem că direcţia ei ar trebui să-şi dea seamă de rolul ce-l are de îndeplinit: şi, în consecinţă, să recruteze scriitori autentici. Altfel ne facem de râs înaintea minoritarilor care au cetit în original pe Tolstoi, Petöfi, Goethe, etc...

Cu aceste cuvinte dorim consorii noastre viaţă lungă: să stăpânească în onor terenul donat de Primăria Bucureştilor şi... după ce şi-a făcut singură cetitori — să-i dea Dumnezeu, şi scriitori!

M. I. Glinca

La 15 Febr. s'au împlinit 70 ani de la moartea lui Mihail Ivanovici Glinca, tatăl operei şi romanţei ruseşti. „Viaţa pentru Ţar" cu care se deschideau timp de 75 ani toate stagiunile de operă de la Petersburg şi până la Kerson sau Chişinău, a stimulat, independent de subiectul ei, toată compoziţia de opere ulterioare ruseşti. Subiectul ei patriotic şi de mândrie naţională e următorul: după alegerea în 1613 a primului ţar Mihail Romanov, acesta se ascunse într'o mânăstire. Polonejii care stăpâneau pe atunci Rusia, au tocmit un bătrân ţăran rus, Ivan Susanin, care trebuia să-i ducă la ascunzătoarea tânărului ţar. Insă Susanin îi înfundă într'un codru, din care nu era nici o eşire. Polonezii descoper trădarea lui Susanin şi-l ucid, însă pier şi ei până la unul în codri, pe când Mihail Romanov se încoronează ţar..

Muzica acestei opere e cea dintâi adaptare a melodiilor populare la fabula şi la libretul de operă.

Ariile şi dansurile au carecum arhitectonica italiană, însă redau spiritul melodiei ruseşti şi poloneze.

Apoi Glinca a mai scris o operă pe libretul unui poem fantastic al lui Puşchin „Ruslan şi Ludmila" (o minunată operă pentru copii) din eposul vitejilor şi principeselor; muzica de cameră şi numeroasele romanţe, mai ales pe versurile lui Puşchin (celebra „Indoială", cuartet) şi alte încercări, se execută şi astăzi nu numai în Rusia. Glinca a murit la Berlin, unde a şi fost înmormântat. Venise aci să mai studieze muzica, însă o boală de ficat îl doborî: a fost găsit de gazda lui, într'o dimineaţă, mort în patul său. Monumentul de pe mormântul lui Glinca este acuma aproape o ruină. Manuscrisele originale ale lui Glinca au fost vândute unui editor de note, acum 70 de ani, de o soră a lui Glinca, cu... 25 de ruble!

John Habberton

Habberton, humoristul devenit atât de popular în America de Nord, s'a născut în 1842, la Brooklyn. A fost tipograf, librar şi jurnalist. A luat parte la războiul secesiunei, — pentru liberarea slavilor negri şi trăia încă mai anii trecuţi la New-Rochelle în Statele-Unite.

Dintre cărţile lui humoristice s'au tradus şi în limbile europene şi au găsit multă răspândire mai ales acele în care descrie părţile hazlii ale vieţii copiilor, precum: „Copilaşii Elenei", „Copiii altora", „Gemenii d-nei Marburg, sau bucurii şi necazuri de mamă". A mai excelat şi în „povestiri californiene" în genul Bret-Harle, evocând minunat viaţa aventuroasă şi pătimaşă a căutătorilor de aur. Cele mai valcroase au fost strânse în volumul intitulat: „Tot soiul de oameni".

Un ciclu din cele mai caracteristice din aceste nuvele californiene a apărut în româneşte, sub titlul **„Aur"**, în ultimul număr (107) al **„Lecturii"**.

MARUNTE

— Duminică 20 crt., în ciclul organizat de Institutul de cultură Italiană, d-l Prof. Em. Panaitescu a arătat: Pentru ce Roma este eternă.

Roma e eternă, pentrucă mai mult decât oricare alt popor, chiar dintre cele de azi, poporul roman a arătat o neobişnuită energie în transmiterea bunurilor culturale şi în asimilarea popoarelor învinse.

E caracteristic faptul că Romanii cei dintâi au făcut drumuri.

Conştiinţa cetăţeniei este o creaţie şi o precizzare a spiritului roman.

In domeniul religios de asemenea romanii n'au avut imaginaţie şi nici un ritual bogat. Dar tocmai această religiozitate modestă i-a ajutat la asimilarea popoarelor învinse, şi a ajutat la răspândirea creştinismului.

A apărut
„Lectura" No. 107
— Floarea literaturilor străine —
JOHN HABBERTON
— Ilustrul scriitor american —
AUR
trad. de Prof. V. GHIUL
Lei 5.— Scrierea completă
La chioşcari şi librari

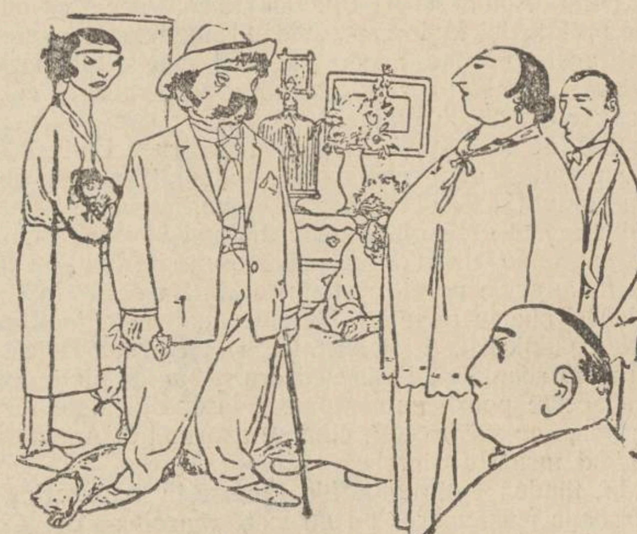
Radio

Ultima trăsură aşa cum va trebui să fie în epoca telegrafiei fără fir — înainte de a dispărea. (După o caricatură germană).

(Le Petit Parisien)

In Portugalia

— Hai, copii, îmbrăcaţi-vă. După dejun iar avem revoluţie.

(Simplicissimus)

Nu mai e respect

— Uite, ticălosul: îşi bate joc de bunică-sa...

(Le Journal)

Industria tunurilor

— Slava lui Dumnezeu. Reîncep afacerile.

(Lachen Links, Berlin)

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.